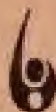

منتدی اِقرأ الثقافی

کلتور / جهوری / عربی / فارسی

www.iqra.shtamontada.com

منتدی اِقرأ
کلتور / جهوری / عربی / فارسی

بیری نازاد لیکۆلینەرە عەقلائیەت

نما

ژمارە 5ی

بەماری 2001

ورژن نامیه کی لیکریس لیمبی سریه خویه

سمتتری نما لههولیز دهریدمکات

ژماره 5 ی بهاری 2001

راویژکاری نما:

رهوشت رهشید

سر نووسر

ئیسما عیل کورده

دهستهی نووسهران :

جهمال هوسین رتبین رهسول ئیسما عیل

نیهاد جامی نوری بینخالی

دهستهی ورگیزان:

ئاسوق جهلال کاستوق مهجید

کاری هونهری و پیت چین : نما

تاونیشان: کتیبخانهی زانکۆ / ههولیز

کتیبخانهی بیهست / سلیمانی

کتیبخانهی ههولیز / وولاندز

لەم ژمارە پەیدا

- 3 * کەڤەز ٢٠٠٠ .. نەما
- 7 * جاک ئیدەو تیۆری مەلۇمەتەکان .. ن: خالیدە حامد تەسکام
- * بۆلەر یارو ئەر جەنگە کە روونا دا ن: کریستۆفەر نوریس
- 28 * چاوخشانیک بەزێان و بەرەمەکانی ئاسۆزۆ ن: رەبێن جییهان بەگلۆ
- 61 * زیندان .. پڕۆسە سەینەرە ی خۆد و: دلاوێری رحیمی
- 86 * پڕۆسە کۆر .. حەقیقەت و مەتەکانی ئەمیر چۆنەر .. کاسترۆ مەجید
- 98 * ئامازەری زەمانی و ئۆزینەرە ی دەلالەتی مانا ن: نیهاد جاسی
- 121 * کەمۆسیقا ئەوێ نەبێ پێو پێ مەبێ لەگەڵ رەموشت رەشید
- 134 * گەشتێکێک لەگەڵ ئەحمەدی مەلا سازدانی: نەما
- 155 * ئەکەفانی رەنگەرە بۆ تێگەیشتن لەمانا و دروست بوونی بابەت
- 163 * نەسبێ نەما رەمگەز رەشید
- 171 * ھانا ئارنۆت نەزێتی شارلۆ ن: رامین جییهان بەگلۆ
- 173 * ئۆن و بلیمەتان و: موراڤ حەکیم مەزوری
- * ن: ھاشە صالح
- 177 * گۆزانیەک بۆشەوا و: رەموشت رەشید
- 187 * رانانی کتێب ئۆزەپ
- 190 * رەمگەز رەشید

* جگە لەکەڤەز ٢٠٠٠ بابەتەکان رەوێ چۆنی نووسەرەکانیان نەڕەبێن.

* نە بابەتە ی پلۆناکریتەرە ھاوئەنگە ی بۆی مەییە داوا ی بکاتەرە.

کلاوژنه

بارو ههل و مرجی سیاسی ئەم نواییە کوردستان بەهەرشوێهێک بێت راسان دەکێشینە ئێو
 قسەکردن و ناشکری ئێمە وەک گۆشاریکی فیکرسی لەکوردستاندا، چاو لەبەرامبەر واقع و
 پیشەتەکانی بنوقینن، بەتایمەتی که ئەم نواییانەدا هاوکیشتە سیاسییەکان بەهەر ئەگەری جولان
 دەچن، بەهەوی لەلایەک تەوژمیکی بێنومێد و لەسەر خۆ وەبەر ناشتی نیوان هێزە سیاسییەکانی
 بەشەر هاتووی کوردستان هاتۆتەرەو سەرجمی ئەو بارەش پەییوەندییەکی راستەوخۆی بە مانەهەر
 ئەمانەهەوی ئەو دەرە ئازادەو هەیه، که کۆمەلگای تازە گەشەسەندووی کوردیمان دەیهێ
 لەسایە ئازادیی بەهەست هاتوویدا بێر لەژێر و گوزەرانی خۆی بکاتەرەو هەتاسەیهک
 لەهەر وێهەکانی نومییدی بەدات و خەونی لەهەستدانی ئەم دەستکەوتەش زیندەبەجالبکات، وەڵی
 ئەهەوی ئەم ماویەدا دیتە بەر دیدی ئێمە ئەرەکانی ئازادی، چەندین هاوکیشتە ترسانکی
 سیاسی و سەربازین، لەهەر وێهە هەرێمی کوردستان و جیگای پرسیارێشە که بلیژن ناخۆ کە
 هەزبە سیاسییەکان لەرێگای رێفراندۆم لەئێو خەڵکدا ئاساژەو رای ژۆرێشە بۆ بریارە سیاسییە
 چارەنووسسازەکان وەرەگرن، ناخۆ گەفتوگۆ لەگەڵ رێژیمی عێراقی، پێویستی بە راپرسی خەڵکەرە
 هەیه، یان بەهەوی کۆمەلانی خەڵک لەسەر دەمی کار بەهەستدانی رێژیم بێزانن؟ لێرەو دەڵێن ئەو
 بارودۆخی ئێستا لەئازادیو کەوتۆتە بەر منگەمنگی سیاست و سەرکردایەتی سیاسی کوردی و
 لەوانەیه هێزە سیاسییەکانی کوردستان بەشیوێهێک لەشیوێهەکان موزایدە لەسەر خەڵکی کوردستان
 بکەن و لەبەرامبەر یەکیشتدا لەجیاتی پەلەکردن لەناشتی یاری زەمەنی مردنی ئەو ئازادییە
 بەرێوەبەرن، پێویستە ئەو تێگەڕێن که دۆزی کورد تەنها دۆزی سەرکردایەتی سیاسی کوردستان
 نییه، هەر دانوستانیکیشت ئەگەر سەرجمی ئازادییەکانی خەڵکی کورد لەمافی چارەخۆنوسین
 لەرێگای رێفراندۆمێک که نەتەرەیهک گرتووەکان سەرپرشتی بکات بەهەست نەهێنن، ئەگەرێکە
 ئەمانیاتەرەو بەرداوەش بوونی کۆمەلگای کوردی لەلایەنی سیاسی و مەسەلە هەلێژدانی ژێر
 لەگەڵ گێدا؟ بۆیه ئەو مەسەلەیه بەهێج شیوێهێک کەمتر نییه لەچەندین سال خەباتی سیاسی و

چەكدارى كورد له پێناو ئەو ئازادییەى ئیستا هەیه لهگەڵ هەموو كەم و كورتى و لایەنه جوان و ئیجابیەكانیشى، كه پاراستنى ئەركى ژێهەترى دەوێت. لێرەوه گەرەكه بێجێن دانوستانى سیاسى لهگەڵ ئەوانەندىكى دیموكراتیدا كاتێك دەكرێ بونى هەین بۆ كاركرێن لەسەر خواستى لەبەدەستییانى مالى فیدراى له كوردستان، و، بەپێى گونجان لهگەڵ ئەو سیستەمەى كه له عێراقى نایندەدا ھوكمەمكات، بەپێچەوانەرە ئەگەر سەركرەدایەتى سیاسى ئیستای كورد، باوەرى بەرە شێوھەمى گەڕانەرەو دانوستانى جیا لەمە هەین لهگەڵ رژیى ئیستای بەسەر لەعێراق، ئەوا سەددەرەسە ئەو بۆچوونە جێگای قەبوڵ نییە و دژبەخواستى زیاتر له 80٪ ى خەلكى كوردستانە. ئەمەش لەو پێوانەگەرە قەبوڵ نییە كه ئەگەر سەركرەدایەتى سیاسى خۆى بەخاوەنى شوێن و ئازادى و دەست ھاتووى ئەم دەسائە بزانێ ئەین درك بەرەش بكات كه ئەوەكانى ئەم سەردەمەى ئیستای كوردستان كه رۆلێان له بەكۆمەلگا بون و گەشەسەندنى كوردستان هەیه بەھێچ شێوھەك ناتوانن، لهگەڵ رژیى ئەنقەلەجى و كیمیا باران و جینوسایدەدا، ھەلبەكەن و سەبەھنى پێكەمەریان ھەلبێژێن، بۆیە واباشە بێر لەمقاومەت لەھەموو لایەنەكانەرە بكرێتەرە بۆ رەوستانى ئەوبارە ئازادییەى كه هەیه لەبەرامبەر ھەر ھەرشەیمەكى حكومەتەكانى داگیركەرى كوردستان.

ئەمەو لەلایەمى دیکەرە ھاوکیشە سیاسییەكان ئامارە بەر ئەگەرۆ ترسەى سەردەرە دەكەن كه ئیستا نێوھندى سیاسى و راگەیاندى كوردى گرتۆتەرەو رژیى دیکتاتۆرى عێراقیش كەوتۆتە ھەرەشە لەو ھەرەمەى ئێمە، لەبەرامبەریشدا یەكگرتووى گوتارى سیاسى بوونى نییە و ھەر حیزبەو بەپێى بەرژوونەندىیمەكانى خۆى وەلامى ئەو ھەرشانە دەداتەرەو دۆزەكه لەسیاسەتى حیزب بەولارە ھێچیتەر تێناپەرئێن، كه بێشك ئەم مەسەلەیه، كارگەرى سلبى لەرووى نەبوونى ھێزێكى یەكگرتوو لەبەردەم ئەگەرەكان دەبێ و بێ ئومیدی دەخاتە ئەو تەمانیەى كه كۆمەلانی خەلكى كوردستان بە ئیدارە كوردییەكانیان داو، بۆیە لەدواى ئەم ئامارە كردنە ئەم بابەتە گەرنگە بەچەند پرسیارێك جێھەنێن: كه: ناخۆ كەى ئیدارە كوردییەكان ھەست بەھەرشە بەردەوامەكانى رژیى عێراقى و داگیركەرە ھەرتیەكان دەكەن؟ كەى سەركرەدایەتى سیاسى لەمەسەلە چارەنووسەزەكان فێرەبێن بەمانایەمى دیموكراسیانە ریفاراندۆم لهگەڵ خەلكى خۆیان یكەن؟ ئەو ئازادییەى ئیستا هەیه ھى حیزبە یان ھى خەلك؟ ناخۆ خەلكى كوردستان دواى دەسائ گۆزان و بەرھەم ھێنانى كەلتوور و ژمارێكى جیایو زیندووكردنەوێ رۆحى نیشتیماى و نەتەویمیى خۆى ئامانەیه ئەو ئازادییە بەناسەر تە. ١. حیزب و بەرنامە بێ بەرنامەكانى یكەن؟ ئەى كه ھێزێكى نیشتیماى یەكگرتوو

نەمىن دىفاع لەخاكى ۋەلات بىكات، نەمىن چاۋەرەننى چ ئىگەرنىك بىكەين؟ ئاخۇ تەسلىم بوۋنى سەركردايەتنى كورد بە يىركىرنەۋە لەدانۇستانە بىئىنەنجامەكان لەگەل رۇئىنە يەك بەدۋاى يەكەكانى عىزاقى عەرمەبى، تەسلىم بوۋنى ئىرادەى خەلقكە بەمحىزب؟ لەگەل چ رۇئىنەك شەكرىن كورد بۇئىت، رۇئىنەكى دىموكراتى كە دان بە مالى نەتمەرمەبى كورد دابىئىت يان رۇئىنەك كە پىئىۋابىن "گەل عىزاق يەك گەلن و يەك مېرۋون و يەك شارشتانەمتن؟ ئەى سەركردايەتنى سىياسى ئازاننى كورد نەتمەۋى جىايە لەعەرمەب و كەلتۈور و شارستانەيت و مېرۋوى جىاۋازى ھەيە؟ ئەى ئازاننى مېرۋوى ئىنە ھەمىشە لەسەر دەستى ئەۋانەى ئەمرۇ پىئىان ۋايە ئىنە يەك نەتمەرمەب رەش و تارىك كراۋەو، مېرۋوى ئازارو نەھامەتەكانە؟ ئازاننى مېرۋوى ئەۋان مېرۋوبىيەكە لەسەر داگىركارى و لەناۋەربىنى رەگەزى ئىنە بوئىاندەۋە؟ بۇيە كورد لەى قۇناغەدا پىئىۋىستى بە يىركىرنەۋە ھەيە لە چارەسەرى مەتقى و واقع بىئانە لەبەرامبەر دۇزەكەى و بەرپەرسىيارىتى مېرۋوىسى بەرامبەر بەگەل كوردستان پىئىۋىستىشە سامانى بەمەدەر چۈۋى كورد لە مەۋەمەتى پارىزگارى لەناۋەدى و خاك سەرف بىكرىت و لە پىئان گەشەى ژىرخان و سەرخانى ئابۋورى كوردستان بىخەتەنن و مەسەلەى كىشە سىياسى و ئاكۇكىەكانى ئاخۇ تادەكرى ۋەلا بىئىن و لەبازنەى ستراتىگىيەتى دۇزەكە كار بۇرۇزگارى نىشقىمەنى و نەتمەرمەبى بىكەين، تاۋەكو كۆمەلگاي ئىنەش بزانىت كە حىزبە سىياسىەكان ئىگەر خاۋەنى بەرنامەى پىرۋەى سىياسىى رىزگارەن، پىئىۋىستەمكات پەلە لە ئاشتى و پىئىگەۋەزىان بىكەين و رىگا لەدەبەش بوۋنى سىياسى و كۆمەۋىيەتى كۆمەلگاكەمان بىكرىن، لەبەردەم مەسەلەى پىئىشەاتە چارەنۋوسىسازمەكان.

(نەما)

سوپاسى و پىزانىن

بىناۋى گۇلارى نىما دەستى نوسىرانى سوپاسىنى پىز بايەخى بىرىز كالى (موشى رەشىد) دىكىن كە لىسالى يىكەمى دەرچونى گۇلارمىكەمان ئەركى بىرۈبەرى نوسىنى گرتەمەست و بىز كەم و كۆپى بىرۈبەرى بىرد، نىستاش كە گەپى نوسىنى دەرچونى گۇلارى نىمايە لىسەر داۋاۋ بىرۈبەرى خۇي و لىبەر سىرگەلىۋونى بەخۇيىندى دوا قۇناغى كۆلىنى پىزىشكى، نىم ئەركەى دىيەۋە دەست گۇلارى نىما . سەنتىرى نىما سىرچەم قۇرگانەكانىشى ۈك رىزلىتان لە بىرىزى و مەنەۋى ۈك خاۋەنىكى پىرۈزەكە پىنى باش بىو ۈك راۋىزكارى نىما ، كىشايەنى زىاترىشە بەشدارو بىرۈزە پىسەرى سىرگەلىۋەكانى نىما بىتەر بىقەد تەمەنى جوانىەكانى پىرۈزەكە خۇشەۋىستى تايىبەتى سىرۈسەرى گۇلارى نىما رىز لەماندوۋىۋونىەكانى دىگىرەن.

سوپاسى و رىزەمان بۇ:

(كاك لەۋىخ نىيەت پىوۋ و مەمەد نورى ئەمەد) كە تاۋەكو ژمارەى چارەمى گۇلارمىكەمان لەگەلماندا ۈك دەستى نوسىران بەشدارو پىشتىۋان بون، لىزەۋە سوپاسى ئەرك و ماندوۋىۋونىان دىكىن. جىلالەمش لىسەرداۋى نىيە و رەزەمەندى دەرپىنمان ەس (دەست لەكار كىشەۋەۋەۋەك) كرابىت لەركەۋەتى گەيشتى قەۋل بۈۋە و نىما بەپىۋىستى نىزانىۋە بىرەسەى ۈلەم بەداتەرەۋ كاتى خۇي بىو بابەتەنە بىلپىز بەدات.

سەنتىرى نىما

پىز پىتەزلىۋەرى فەكرىس و نەسەبى

لەمانىز

پښم وایه نه په لیکولینوهمیه که دهیوې درېدو تیروکه ی له هملوه شاندهوه بخوښتتهوه، روویهووی دوو ناستنگی سره کی دهیتتهوه. یکه میان دهرهاوړشته ی شیوازی خودی درېدایه کعبه وروژاندنی سرسامی دناسریتتهوه. نه ویرای لمر چه مکانه ی بهکاریدهینې. دووهمیان زنجیره راوېوچونیکسی رهڅنه یین که بهچند تملوولیکي intererretations فاتهواو، یان تملوولی خراپی misinterp retations شیمانهکراو دامنرښ. نومو سرهپای تیشک خستنه سمر چمند چه مکینکی گران که درېدا پښکیهیناون. که دواتر خوم بهر لدمست پیکردنی پیشه کی وه سلیو هلسهنگاندنی چه مکه کانی هملوه شاندهوه کار لمر به دیارخستنې هندیک لهو لیکدانهوه رهڅنه ییانه دهکم.

(م.ه.نمبرمن) جهخت لمر نهوه دهکاتوه که دیارترین بهش له تیوری درېدا بریتیه له:

1- درېدا لیکولینوهمی خوی له زمانهوه دهکوازنتهوه بؤ نوسین، واتا دهقی نوسراو یان چاپکراو.

2- درېدا دهق بهرنگایه کی دیاریکراوی نااسایی وینا دهکات.

(نمبرمن) به تمنها مبهستی ساده کردنهوی پښه ی درېدا نه بووه، وهکو هملوه شینرک لرنگای هاو تاکردنی لکه ل بونیا دگره لمرنسیه کانی تر، به لکو تا ناستینکی زور نهوه بیخراوه، له کاتیکدا هملوی پیناسه کردنی هندی وشه ی بنه پرتی داوه لمرهڅنه ی هملوه شاندهوه دا. وهکو (نوسین = ecriture) و (دهق = text)، نهوه شی روونکردتتهوه که نوسین لای درېدا دهقی نوسراو یان چاپکراو دهکیه منی، چه مکی دهقیش به شیوه یه کی نااسایی چه مکینکی سنورداره.

له درېزه ی هلمه ندگاندن و قسه کردن لمر درېدا، دهیسه لمینم که نهو شته ی لمرامز میناویه ته ارا، شتیک نییه جگه له کوم لیک تملوولی خراپ، که تیایدا ماهیه تی هملوه شاندهوه مان بؤ باس ناکات، به لکو باسی کوم لیک شت دهکات که هیچ په یوه ندیه ک به هملوه شاندهوه یان نابه ستیتتهوه.

یه کیکی تر که قسه لمر درېدا دهکات، نیوتن گارلره، گارلره جهخت لمر نهوه دهکاتوه که درېدا یه کیکه له فیه له سوفه کانی زمانو، پی لمر پښینه ی رهوانیژی بهسر

لۆژیک دانەگرت: دریدا دەچیتە ژێر نالای شو بزانە و دەروانیتە شو کاربەرییە که دەربەرینەکان (utterances) لەگوتاری پراکتیکدا هەیانه، بەو پێیە نوێنەری زمان و مانایە. ئەوەی دەمیتە هۆی شو پڕۆسەپەش ئەوەیە که لۆژیک بەهەڵینجراوی هەندێ (نیعتباراتی) دەوانیژی دەزانی.

شو بیانووی که دەلێت هەلومەشانەنەو کایەیکە ئیستەمۆلۆژی دەوانیژی، پالپشتی لەلایەن هیلپس میلەر- بەدەست هیناوە که دەلێ: هەلومەشانەو بریتیە لە گەڕان بەدوای شو میراتی که مەجاز و چەمک و گێڕانەو یەک بۆ ئەوی تر جێدەهێلن، لەبەر ئەوە هەلومەشانەنەو کایەیکە ئیستەمۆلۆژی دەوانیژی. مۆرای کرێگر پێیوایە که دریدا بۆنیاگەریکی رەخنەییەو بەسەر شو تیۆردا سەرکەوتوو شەکتەتی کردووە، لەوانەیە لەکارێشی خستبن، لەدریژی قەسەکانی دا دەلێت: شو هێرشەیی دریدا کرد، چۆو شینۆزکی نوێگەرترە لەو هێرشە کلاسیکی که نافلاتوون کردییە سەر شاعیر، بەوپێی دەستگەری ئەفسانەکانە.

هەروا- لێدەریک جیمسۆن- جەخت لەسەر ئەوەدەکاتەو که هەزری دریدا، وەهەمی دەریازکردنی میتافیزیک و هەڵاتن لەنموونە کۆن بەمەبەستی دۆزینەوێ نوێ و شتی نەدۆزراوە رەت دەکاتەو.

دەکری شو قەسانە چاویکی چاویەستکردن بن، ئەگەر وەک بەیانێک یا هەڵسەنگاندنێکی ساغ بۆ تیۆری دریدا سەیریان بکەین، ئەمە وێرای شو سوودە لەبەردەوامی لیکۆلینەو لەهەلومەشانەو دا هەیە. کەواتا کاتێک ئێمە دریدا دەخینە ریزی فەیلەسوفەکانی زمان که پێیان وایە لۆژیک هەڵینجراوی دەوانیژی، شو بەم تێگەشتنە رێگا لەبەردەم توانای درککردن بەنۆگەری بێرۆکەکانی دریدا دەگەڕێن، بەهەمان شێوە بەراورد کردنی دریدا بەنافلاتوون و، جەخت کردنەو لەسەر ئەوەی که دریدا مەلەلانی کۆن لەگەڵ ئەفسانە (myth) دووبارە دەکاتەو، زیان گەیانەنە بەپێگەیی دریداو جەختکردنەوێە لەسەر ئەوەی که دریدا شتیکی نەنجام نەداوە جگە لەگواستەنەوێ گەریکی (قەسە) بۆ (نوسین)، ئەم تەسککردنەوێە دەقیش لەخانەیکە تایبەتدا، لەراستیدا خراپ لیکدانەوێە، بۆیە

پنویستہ موزف لہکاتی نزدیک کردنہ وی ٹہو سرچاوه لاوه کیانہی هولو تیگہ یشتنی دریداو تیوری هملوه شانندنه وه دهن وریا بیت. بویه دهمین له نیوه دا رخنه گرکان بهسر دورو گروپدا دابهش بوون.. یان نهوتا له تیگہ یشتنی دریدا کورتی دینن یان نهوتا بیرۆکه کانی به خراپی ده خویننه وه، بویه لهو حالته دا نا کرئی پشت به ماددهو سرچاوه ی لاوه کی بهسرتیت و بهرنچکمو ریگایک دابنریت که ده مانگه یه نیته دونیای هملوه شانندنه وه. به لام له گهل نه مهشدا هه ندی رخنه گری وه (هارۆلد بلۆم و هیلیس میللرو پۆل دی مان و جیلری هارتمان) هه ن که له ناستی ره سه نیتی دریدا دان، به لام هه ره که یان قوتا بخانه یه ن دادهمین که به ده گهم و وه یه کهم گه وره ماموستای هملوه شانندنه وه (دریدا) ده خویننه وه.

له بهر نه وه تیگه یشتن له دریدا به یه کهم هه نگاو دادهنریت له سر ریگای تیگه یشتنی هملوه شانندنه وه. گه واته گومانیشی تیدا نییه که هه نگای یه کهم پنویستی به وه هیه له بیرۆکه کانی دریدا نزدیک بینه وه.

ده توانین بلین که تیوری هملوه شانندنه وه پنویستی به شیکردن هوی زۆر و نوی هیه، هه وه لیکیش که هه ر رخنه گرک بیدات و بیهویت نهو تیوره شیبکاته وه، پنویستی به پیناسه کردنی هملوه شانندنه وه نییه. چونکه تیوریکسی بهم چهشنه ئالۆز و به یه کهم چووه پیناسه ی گه ره نییه. به پینچه وانه وه له توانای موفدا هیه که هولوئی رافه کردنی نهو چه کهم بنه رتیانه بدات که دریدا بۆ ویران کردنی رخنه ی کلاسیکی و ناسان کردنی کاری هملوه شانندنه وه دایر شتووه.. نه مهش یه کهم هه نگاو ده بیت که لهم خوینندنه وه یه دا نه نجای ده وه، و ده موی دوی وه سفکردن و رافه کردنی نهو چه کهمانی دریدا هیناویه ته نارا، وه لامی نهو پرسیاره بده موه که ده لن: هملوه شاننه وه چون ده توانی سر له نوی رخنه ی نه ده بی نارا سه تبه کات؟ دوی نهوه له قوناغه کانی کۆتایی شیکردن نه وه کهمدا نه وه روونده که موه که نهو شته ی که به پوچ وه سفکراوه بهو شیویه نییه، به لکو هملوه شاننه وه چه ندین ناو مپۆکی رۆحی هیه.

شایه نی وه بهر هینا نه وه یه (نوسین و قسه کردن) دوو په یقی تهوهرین که ده توانی به هه زانه وه تیگه یشتنمان بۆ نهو تیوره ده ست پینکات. نه م دوو په یفش له چه کهم

کلاسیکي مکانی زمان مانایمکی تاییهت به‌خوځانه‌وه ده‌بینو، نو چه‌مکانه باس له‌پېښینه‌ی قسه‌کردن لسمو نوسن ده‌کمن و وشه‌ی گوتراو (دهنگ- phone) وشه‌یمکی دهرمکی نییمو توانای سپړنه‌وه‌ی خودی هم‌یه، وک چوڼ وشه‌ی گوتراو به‌وڼنه‌ی دهنکی بیستراو پښاسه‌کراوه، و مزیفه‌ک‌ه‌ی ناماده‌کردنی شو چه‌مک‌یه که وڼنه‌ی دهنکی به‌رامبر ده‌بیت‌موره، وشه‌ی گوتراویش یان وڼنه‌ی دهنکی، له‌کاتی ناماده‌کردنی چه‌مکه‌ک‌ده له‌باریهک هله‌موره‌شیت‌موره و لمبر لسمو به‌و پښه‌ی که داله (signifier) خودی خو‌ی لمبر دموامی ده‌ست‌نیشان کردنی مه‌دلول (cignified) ده‌سپړته‌وه، نو مه‌دلوه‌ی که لسمو شتیکی تر گرنگ‌ترمو، له‌ریژو‌ی وڼنه‌ی دهنکی (دال) نه‌بیت ناتوانی شو مه‌دلوله وڼا بکړی. بویه له‌و نیوه‌دا دهری تېبني شتیګ بکه‌ین که له‌م په‌یوه‌ندییدا به‌سیانه‌یه‌ک (تالوت) ده‌چیت: زه‌پنی مړیسی، دال (وڼنه‌ی دهنکی)، مه‌دلول (چه‌مک).

نیستا ده‌پرسین شو پښگیه‌ چه‌یه که وشه‌ی گوتراو له‌تیگه‌یشتنی کلاسیکی زماندا داگی ده‌کات؟ به‌گوړه‌ی تیگه‌یشتنی کلاسیکی وشه‌ی وتراو به‌نواندنی نوسراوی وشه‌که ده‌ناسری. به‌م پیغه‌ ده‌بیت دالې وشه‌ گوتراوه‌که، به‌م‌ش ده‌بیت دالې مه‌دلول و سه‌بارت به‌ وشه‌ی گوتراو به‌لاوه‌کی داله‌مړیتو، وشه‌ی نوسراو جگه‌ له‌نواندنی وشه‌ی گوتراو ناتوانی هیچ رولیکي تر بیبني. نو له‌کاتیک‌دایه که گوتراو داله‌ بونموونه نه‌گمر چه‌مکی گول یان خو‌نچه ناماده‌مکه، شو کاته پیو‌سته دهنکی گوله‌که ده‌ریچم، داله‌کش وڼنه‌ی دهنکی و بیسراوه‌که. به‌لام کاتی وشه‌ی خو‌نچه دهنوسم، جگه‌ له‌وڼنه‌ی دهنکی له‌چوارچپوه‌ی بونیادیکی نوسراوه‌وه (graphic structure) شتیکی تر ناکم، شو وڼه‌ نوسراوش به‌هیچ په‌یوه‌ستیک به‌ چه‌مکه‌ نابه‌سرتړته‌وه، بگره وڼنه‌ی نوسراو ناتوانی بیته‌ چه‌مک، چونکه بونیادیکی دیتراوی وڼنه‌ی دهنکی نه‌ک تمنها نه‌بیراوه، به‌لکو شتیګه‌ هاوشپوه‌ی رهنکه. نه‌م‌ش سه‌بارت به‌وڼنه‌ی دهنکی شتیکی لاه‌مکییو دهری بکړی لمره زیاتریش پیو‌سته به‌تمو‌مورتي فراموش بکړیت.

لیره‌دا پیو‌سته ناماژه‌ی بموه بکه‌ین که شو به‌لگه‌ کلاسیکیانه‌ی وڼنیکي لاه‌کیان بؤ په‌یلي نوسراو پښگیه‌مکی سهرمکی بویه‌یلي گوتراو دارشتوه، به‌لگه‌ی میتافیزیکی و

لاھوتىن. دريداش لەئەرزەي قسەکانیدا لەسەر ئەم بئەمايە مېتافىزىكىيەى كە پەيغى گوتراو جەختى لەسەر ئەكاتەرە نوسىويەتى و دەلى:

چەمكى خودا ناوەكەى تەرى لۆگۆسە (logos)، بەم پێنەى ئامادەگىيەكى خويە، ئەكرى بىكۆتايى و ئامادەگىيەكى خوديش بىت، ھەروەھا ئەكرى لەئەنجامى ئەنگ بەم پێنەى خاسيەتەىكى خوديەرە بېئەزىتە بوون، جۆشى دال ئاكرى لەئەروەى خودى خۆى ئەم دالە بخوازى كە ئەزىتەتەمەو كارى لێئەكات. ھەمان ھالەتیش لەگەل ئەزمونى ئەنگدا ئەشیت، بەجۆرەى ئەم ئەزمونە ئەزىتە بەوسىفەتەى ئەزىك بوونەرەيكە لەنوسىن و خۆى رادەگەيەن. بەمانايەكى تە دوور خستەرەى ئەم دالە ھەست پێكراوە شوئەنەيە كە ئاستەنگ ئەخاتە بەردەم ئامادەگى خودى.

دریدا جەخت لەسەر ئەمە ئەكاتەرە كە ھەردوو چەمكى قسەو نوسىنە كلاسىكەكان سەترال لۆگۆسەن (logocentric). ئەمەش چەمكى تەرە كە دریدا بەكارىدەھىنن بەماناي ئەم شتەى كە بەشىوہەيكى مېتافىزىكى يان لاھوتى ئاراستەكراوە. بۆئەوێ وردتر قسەبكەم دەمەوى ئەمە روون بكەسەرە كە مېتافىزىك ھەردوو چەمكى قسەو نوسىنى پێك ھێناوەر بەمەرجى داناون و جەلەوكێشى كەردوون، لەراستیشدا سەترالیزمى لۆگۆسى، فۆنۆ سەترالە phono centrism ئەم باوەرەى كە دەلى ئەنگ، واقەيى بالاكردن ئەزىك ئەكاتەرە. لەتیتۆرى دریدا ئەم دەيىنن كە سەترالیزمى لۆگۆسى و فۆنۆسەترال ئوو چەمكى جياوازن و باس لەيەك ديارە ئەكەن: كە ئەموش پێكگەيشتنى مېتافىزىكى (metaphysical genesis) چەمكەكانى قسەو تێگەيشتنە. سەترالیزمى لۆگۆسى و فۆنۆ سەترال جەخت لەسەر ئەمە ئەكەنەرە. لەبەر ئەوێ ئەم ئوو چەمكە ئەم باوەرەو قسە ئەكەن كە دەلى: ئەنگ ميانگىرى نىوان ئەقلى مەزىسى و واقەيى بالاكردو ئەكات. ئەتوانىن بلىن ئەم بەلگەيە ئەزىككەردنەرەيكە لەتێگەيشتنى ھىندى بۆ دەسەلاتى (ماتراس mantras)، و، ئەتوانىن (ماترا mantra) بەمە پێناسە بكەين كەبريتيە لە: ئەنگىك يان زنجیرە ئەنگىك. ئێمە پێمان وایە ئەنگ دەسەلاتى ھەيە، چونكە دەيىنن لەتوانايدا ھەيە دەسەلاتى بالاكردو بپوژنن، ئەم روانگەيەى كەركى بەلەزەرەى ئەم وشانە ئەدات كە دەريان ئەپرسن. چۆن بۆ ئەنگى

وشەییەکی دیاریکراو که به (mantra) ناوژەدی دەکەین دەکرێ دەسەلاتی ھەبێت ؟ لەرەلامدا دەلێن مانترا ئەو خەسەتە ی ھەبە چونکە دەبێن دەنگ وەک میانگریەکی عەقڵ و دەسەلاتی بالاکردو کار دەکات و لێرەشدا ھەولێ چەختکردنەوێ نادەم لەسەر ئەوێ که تیگە یشتنێ کلاسیکی رۆژناوایی تایبەت بەسەترالیزی لۆگۆسی و فونۆسینتال ھەمان ئەو تیگە یشتنە یە که تایبەتە بە مانترا، بەلکو چەخت لەسەر لایەنە ویکچووێکانی ئەو دوو چەمکە دەکەمۆ.

ھەمووھا لە ھەلوێشان دەنەوێ تێبینی رەگەزێکی تر دەکەین که گرافۆسینتالە (grapho centism)، نەویش چەمکی گرنەو بەر لەوێ یێتە ناو قوڵایی تیۆری دریدا پیوێستی بەرافەکردن ھەبە. دەکرێ بۆ دەست بەقسە بکەین که نوسین، نوسراوێ (graphic) و گرافیم (grapheme) پیتیکی ئەبجەدی، یان کۆمەلە پیتیکیە که دەکرێ ناماژەین بۆ فونیم (phoneme). دەکرێ فونیمیش بۆ پێناسە بکەین که بچوکتێن یەکێ قسەکردن، دەپراوێک یان پەیفێک لە یەکیکی تر لەنێو زماندا جیا دەکاتۆ. ئەوێ نەگەر بزانن که نوسین نوسراوێ، ئەو دواترین بڵێن گرافیم بۆ پێی تیگە یشتنێ کلاسیکی باسی دەکات، دالێکی رۆتە مەبەستیش لەمەدا ئەمە یە که نوسین و یەکێ نوسین جگە لە نواندنی وێنە ی دەنگی ھێچ پەوێندی یەکی تری نییە. لەبەر ئەم ھۆش دواترین بڵێن که مەبەست لە گرافۆ سەترال گواستەوێ گرنگییە لە قسەکردنەو بۆ نوسین. ئەمەش ناوژووکردنەوێ ئەو تیگە یشتنە کلاسیکیە که باس لە پێشینی قسەکردن یان پەیفی دەپراو بەسەر نوسین و پەیفی نوسراو دەکات.

ھەندێک لەرەخنەگران پێیان وایە که تیۆری ھەلوێشانەوێ دریدا بریتی یە لە گواستەوێ گرنگی لە سەترالیزی لۆگۆس بۆ گرافۆ سینتال. ئەمەش سەرنجێکی بێتاوان نییە، بۆیە بەر لە چوونە ناو رافەکردن پیوێستە گوزارەست لە واتاکێ بکری. بۆیە پێموایە باشترین رێگا بۆ روونکردنەوێ ئەم پرسە دەکرێ لەرێ پێوانە (قیاس) ھەولێ سادەکردنەوێ شتەکە بدرێت، جە نەگەر لە توانا دایێت نوسین و قسەکردن و تیگە یشتنەکیان لەگەڵ چەستە گیان و واقعیی بالاکردوێ بەراورد بکری، ئەو ئەو کاتە

پېداگوتىمان لەسەر قەسە كردن پېداگوتىنە لەسەر گيان-روح (پېداگوتىنىش لەسەر قەسە كردن پېداگوتىنە لەسەر فونۇسىنترال و سىنتراлизмى لۇگوس)، لەكاتىنكدا پېداگوتىنە لەسەر نوسىن پېداگوتىنە لەسەر جەستە (ئەم حالەتمەش واتا گرافۇ سىنترال). ئەگەر هەلۋەشانەو برىتىيە يىت لە گرافۇ سىنترال ئەم كاتە دەكرى بەرە پېناسەي هەلۋەشانەنەرە بگەين كە برىتېيە لە رەتكردنەوې پېشىنەيىس روح و دەسەلاتى ميانەرە دژايە تيكردى شتە مۇزاليپەكان و ناويته بوون لەژيانى دونيايس. ئەمەش بەماناي ونبوونى خودا دىت. كەواتە نايا جىنى باوەر پىكرىنە بلنن هەلۋەشانەنەرە عەدەمە (nihilistic)؟ دەكرى بلنن هەموو جەخت كردنەوكانى ئەم بوەر راستن وەلاتى ئەم پرسىارەش لەبرى هەموو ئەم شتەنى كە دريدا دەيلنيت و مەبەستى سەركىيەكەي هەلۋەشانەنەرە، ئەرىپە (بەلى)، دواتر دواي خویندنەوې چەمكەكانى دريدا لەم بوەرە كە بەسيفەتى ئامېرى هەلۋەشانەنەرە كاردەكەن لەشونىنكى تر دەگەرئەمە سەر ئەم كېشەيە.

دواي ئەوې دريدا بەنەرەتى مېتافىزىكى و لاھوتى بۆ هەردوو چەمكى قەسە كردن و نوسىن دەخاتەرەو، دىت بۆ پشكەننى پرسى وەسفى زمانى (linguistic) زمان و ئەم چەمكەنى وەسفەكە هەولې بىناكردنەيان دەدات. لەراستىشدا دريدا وەكو پەرچەكردارى ئەم تېئورەي (سۆرسىن) دىت كە دەلنيت: نيشانەي (sign) زمانى، يەكەي دال و مەدلەو، زمانىيە نوپەكان (اللسانيات الحديثه) كە پى لەسەر چەكى دال و مەدلەو دادەگەرن، ئەم بونىادگەريپەش كە قەرزارى ئەم چەمكەيە، بانگەشەي ئەمە دەكات كە خویندنەي زمان و كارى رەخنەيان كردۆتە دوو مەيدانى ئەبىستمۆلۆژى و ژانستى. دريدا ئەمە روونكردۆتەو كە ئەم بانگەشەيە تەنھا فرىودانكەو بەس، چونكە چەمكى دال و مەدلەو زمان كە لەزمانىيەكانەو بۆمان هاتووە وىنەيەكى تری قەسەكردن و نوسىنى كلاسېكىم، دريدا لەكاتى خستەمرووي پەيوەندى دوولايەنەي مېتافىزىك و لاھوت، سەرنجى ئەمە داورە كە: چەمكى هېما لەخودى خۆيدا جىاوازی نىوان دال و مەدلەو دەبەخشىن، ئەگەرچى بەشپووەيەك نيشان بەرئىن كە دوو رووي يەك دراو. بۆيە ئەم تىگەيشتنە لەچارچۆيە چەمكى سەنتراлизмى لۇگوسيدا دەمىننەتەرە كە لەحەقىقەتى خۆيدا برىتېيە لە فونۇسىنترال:

نزيكردنه‌وي ره‌ايه بۆ دنگ و كه‌ينونه (being)، هه‌ره‌ها بۆ دنگ و ماناي كه‌ينونه و ميتاليه‌تي مانا.

له‌بر ئه‌م هۆيه ئه‌ونه‌سه‌قه‌ي زمان كه‌ده‌ليت: زمانيه‌كان ئه‌م‌يان به‌زانستي كرده‌وه بونيا ده‌گريش به‌جۆشه‌وه خواستويه‌تي، له‌و روانگه‌يه‌ي كه‌ روانگه‌يه‌كه بۆ ره‌خه‌. ئه‌م‌ي پيشو هه‌مان نه‌سه‌قه كۆنه‌كه‌يه‌ن و اتا نه‌سه‌قي سه‌تراليزمي لۆگۆسي كه‌ به‌ره‌م‌ي ميتافيزيكه. شتيكي ئاشكرايه كه دريدا ميتافيزيك و زمانيه‌كاني خستۆته يه‌ك چيه‌وه، ئه‌مه‌ش به‌م مانايه ديت كه ميتافيزيك ده‌ره‌تي له‌به‌رده‌م زمان خۆشكرده‌وه بۆ ئه‌وه‌ي ديارده‌ي زمان له‌بر رۆشنايي جه‌مسهرگيري ده‌وانه‌يي و ئيقاكتات. به‌مانايه‌ي كه‌ چه‌مه‌كه ميتافيزيكيه‌كان... چه‌مكي واقيعي و ميتالي، چه‌مكي جه‌ستو رۆح، چه‌مكي چاكه‌و شه‌ي... ده‌ره‌تيان له‌به‌رده‌م زمان خۆشكرده‌وه تواناي ئه‌وه‌يان داوه‌تي له‌بر رۆشنايي جه‌مسهرگيري ده‌وانه‌يي و ئيقاي خۆي بكات. ئه‌و زمانيه‌ي زېره‌ي (الحدە اللسانيه) كه‌ ده‌لي و ئينه‌ي بيس‌تراو چه‌مك ئاماده ده‌كات (واتا دال و مه‌دلۆل ئاماده ده‌كات) بريتيه‌يه له‌پنڊاگرتن له‌سه‌ر پيشينه‌ي وشه‌ي گوتراو له‌سه‌ر وشه‌ي نوسراو. ئه‌و فه‌رامۆش كرده‌ي كه‌ به‌ره‌م‌ي هه‌لاتني فه‌لسه‌في و ميتافيزيكيه له‌رووكاري ده‌ره‌كسي و بيس‌تراو و به‌ره‌نده‌كراوي وشه‌ي نوسراو، له‌مه‌شدا ده‌ره‌كه‌ويت كه‌ ميتافيزيك له‌لايه‌ن (سۆسۆين) له‌پشت تيگه‌يشتنی كلاسيكي بۆ زمان و چه‌مكي هه‌م‌اي زمانه‌ي به‌شيۆه‌ي هه‌يزنكي سه‌رجداري به‌هه‌يز شارده‌راوه‌ته‌وه.

دريدا چه‌مكي نوسيني به‌ (تيگه‌يشتنی بازارپي بۆنوسين) ئاوزه‌ده‌كرده‌وه، ئه‌و شته‌ي تيگه‌يشتنی كلاسيكي زمان و زمانيه‌كاني نوێ پشت گوێيان خست و وه‌ك چه‌مكيكي لاوه‌كيان سه‌ميركرد، و اتا شتيكه بۆ ده‌رخستنی ئه‌و ده‌نگه‌ي كه‌ نوسين به‌ره‌جسته‌ي ده‌كات نه‌هه‌ن، يوون و ئاماده‌كي نيه‌. له‌م رووه‌وه دريژه‌ پنده‌دات و ده‌لي: ئه‌و باوه‌ره‌ي كه‌ له‌نيو كه‌له‌پوري رۆژئاواوه له‌مه‌ر نوسين باوه‌ ئه‌وه‌يه كه‌ نوسين (پيست) و (كۆليني بيس‌تراو) (جه‌ستمو ماده‌ي) عه‌قله‌. ئه‌مه‌ش به‌دياره‌يكراي چه‌مكي بازارپي نوسينه‌ و ئيزاي ئه‌وه‌ي كه‌ نه‌مان ده‌زاني، به‌لام دريدا ئه‌و چه‌مه‌كه بازارپه‌ي تيگه‌يشتمانه‌ي بۆ زمان

بیلابین دهن شو کاته له توانادایه یوژکی نوی له دایک بین. مه بهستی دریدا له پشت نمایشکردنی بهرته میتافیزیکی زمان وره خنه هاندانی زمینانه بو بیلابینی، چونکه نیمه درک بهوه دهکین که دیاردهیهکی تهو او سروشتی وهک زمان له ناخی خوریدا توویتی میتافیزیک هله دهگرتو، بگره شو راه کردنه زانستیهی سوسیریش بو زمان، له راستیدا بوته قوریانی میتافیزیک.

دوای خستنه رووی شو به نه ما میتافیزیکیه که زمانی پنیوه بهنده، نیست له توانادایه له دارشتنه وی چه مکه تایه به تیه کان تیکه یشتنیک نوی بو زمان بهرهم بینن، که شم ههنگاوانهش بونیادی هله وشانده نهوه پیکده یتنن. لیره وه دهست دهکم بهوه سلکردن و ههلسه نگاندنی چه مکه کانی هله وشانده نهوه.

چه مکی نوی نویسن که دریدا دایرشتوه پشت بهسی وشه یه کجار نالوز ده بهستنت، که هوانیش بریتین له: جیاوازی (difference)، مورک (trace)، نویسنی رهسمن (arche-writing). لیره دا به زووترین توانا که سنوره کانی شم پرژهیه ریگای دهن کار بو راه کردنی ههیه گیک لهم چه مکه دهکم و، نه وهش روون دهکمه وه که چوژن شم چه مکه کار ی هله وشانده نه انجام دهن. جیاوازی ناماره به دوو کار دهکات (actions) که بریتین له:

1- جیاوازی بوون، واتا جیاوازی بن نک ویکچوو (differ).

2- دواخستن، یان دوابخری (defer).

پنویسته تپینی نهوه بکری که یه که میان چه مکیکی شوینی (مهکانی - spatial) یه دووهمیان کاتی (زمانی - temporal) یه، دریدا وای دهیمنن که هر هیمایه کیش شو وهزیفه دوولایینه راه بهریتن (واته جیاوازی و دواخستن)، له بهر نهوهی بونیادی وشه په یوه دهسته به جیاوازی دواخستن، نک به دال و مه دلول، واتا بونیادی هیما شو جیاوازی بهیه که بهو مانایه دیت هیما شتیک له هیما شتیک تر ناچیت و به شیوهیه کی ره ها نانامادهیه له هیماکه دا. دهگری نهوهی باسما نکرده به نمونهیه روون بکریتموه: نیمه جیاوازی له نیوان ههروو وشه (three) و (tree) دهکین، که یه که میان به مانای (3) سن و نهوهی تریان به مانای

(دار) دیت۔ ہم دو وشہیہ لہقہ گردن و نویسندہ تہا و جیاوازن و لہ نمہ قیش شوناسی خویان ناشکرا دہکن (identity)۔ ہم جیاوازیہش بہیکیک لہہیزہکانی نا و ہر ہمایہک دادہنری و، ہیزہکی تریش توانای ہمایہکیہ بؤ دواخستن۔ بؤ نمونہ: وشہی (خونچہ) لہنئو چامہیکی شیعریدا سہرہا جگہ لہماناکہی ہیچی تر ناشکرا ناکات، ئہ کاتہ نہینت کہ درک بہوہ دہکری ئہوہ ئہو خونچہیہ نییہ کہ لہ واقعہا دہیبینن۔ بےلکو مانایہکی دیکہی ہہیہو پنیوستہ بدؤزیتہوہ۔ ہر لہبر ئہویہ ہمایہ نیوہی تہا و ہو نیوہکی تر ناتہا و، پنیوستیشہ ئہ راستیہ لہسہرہای تیگہ یشتنمان بزانی، وہو چؤن سؤسیریش جہختی لہسہر ئہوہ کردؤتہوہ کہ ہمایہ بریتی نییہ لہ دال و مہدلول، بےلکو بریتیہ لہ جیاوازی + دواخستن و، بیگومان ہمرہیکہ لہ سؤسیرو دریدا بےدرو تیروانینی جیا سہیری ہمایہ دہکن، سؤسیر وہ (یہکیتی / اتحاد و دواتریش وہ جیاوازی / اختلاف)۔

جا لہبر ئہوی ہمایہ ناتہا و، بؤیہ پنیوستہ وا تیگہین لہزری فہوتان و سہرانہوہدایہ (uncley erasure)۔ ئہمہش چہمکیکہ دریدا وہک نامازہیک بؤ ناتہا وای ہمایہکان دایرہشتوہ۔ لہبر ئہمہ ہر ہمایہیک ئہم نامازہیکہ لہخؤ دہکری۔ بؤ نمونہ کہ وشہی (بینرا - مرئی) ی بہکارہینا و ہیچ نامازہیکہی روئی نہبوہ، کہچی لہگہل ئہوہشدا بؤخوی ہمایہ، بےلام ئہگر لہگؤشہی ہئوہشاندنہوہ سہیری بکہین، ئہا لہو کاتہدا ہمایہکی سہا و ہفوتادہخاتہرو، پنیوستہ یروکہی سہرینہوی ہمایہ بےشئوہیکہ پیتی وہرنہگرین، بےلکو تہنا لہروونکی نیجاشیہوہ سہیری بکہین۔ ئہم سہرانہویہ ناتہا وای ہمایہکان و بگرہ دایرانیان دہردخات۔ واتہ بہجؤزیکہ ناتوانن بلیین ہیچ ہمایہک دالی شتیکہ ئہزلہیہ، چونکہ ہیچ بہمایہکی رہہای نییہ، وہک چؤن شتیکہ بالاکردووشی لہخؤنہگرتوہ۔ ہمایہ شتیکہ سیاقیہ (contextual) و سہرابی مہدلول دروست دہکات و، باشرتین شتیش کہ جیہجینی بکات ئہویہ کہ بؤگہران بہدوای ئہو شتہی پنیوستی پنیہتی ناراستہمان دہکات و، ئہوہشمان بیر دہخاتہوہ کہ ئہو بہشیک نییہ لہو شتہدا، لہبر ئہوہش ہمایہ موزیکہ، نک نواندن شتیکہ بینرا و یان نوسراوی ہستہپیکراوی وینہی دہنگی، بےلکو ئہو موزیکہ کہ دریدا بہشتیکہ ناسروشتی و ہسفی دہکات (یانہ بہمانی ہؤسری،

ناماږم هیمای سروشتی یان نیشانده (index نیه)، بهلکو زیاتر لمړه روښنېرییو، نومړنده مادی نییه، هیڅنډی دپروونی، هینده بایولوژی نییه نومړندهی ژرتر روحيه.

نومړی له هیمادا هیه، نوم شتهیه که زهینې مړوف به ناراسته ی خوی دجولینتی، لمبر نوم، نومړی له هیمادا نامادهگی هیه مړکی نوم هملدهگری که تیایدا نامادهگی نییه، هیما دتوانی زمین کوژ بکات، چونکه له توانایدا هیه نومشتهمان بیر بخاتهوه که تیایدا نییه، لمرنگی نوم بیرخستنهویهش دتوانی زهین بجولینتی. بهمجوره دتوانی بلین هیما مړکه (الهامه اثر). له مړکهشیدا دو هیز هملدهگری که نهوانیش (جیوازی و دواختن). بېم پڼودانگه شتیکی ناسایی بوو که چمکی نوسین لگېل دمرکومتی چمکهگانی (جیوازی و دواختن) گډرانی بهسردا دیت. نوم هملدهگری بیت و بکرت لاسر پیناسهکه ی خوی بهینیتوه که بریتییه له (پیت حرف) و (کولینسی بیرا) و (چسته وماده) ی دمرکی عقل. لهکاتی هملدانی درېدا بو پیناسهکاتی چمکی نوسین نوم شته ی روونکردوتوه که: بهشینودیمکی گشتی نوسین، هملکولینه .. جانهمه بهنوسینی پیت بیت یان شتیکی تر، تمنانه نهگمر نومړی له بوښایشدا (شوین) پمرش دمرکت سهارته بدمنگ ناموینت.

بېومانایه بیت دتوانی وینهگرتی سینهمای و سهاو بالی و موسیقا و پمیکر تاشی و هه مو نوم شتانه بهنوسین برژمیرین. هروما درېدا لهکاتی بمرراوانکردنی چمکی نوسین تیبینی نومړی کړبوه که: لهوانیه مړوف قصه له نوسینی وهرژی (وهرش بهگشتی) یان نوسینی سرریازی یان سیاسی بکات، نوم باسکردنش لمرژر روښنایی نوم تګنیکانه دابیت که حوکمی نوم یوارانه دمکن. نومش بهمنها ولسی نمسقی نوم مانایه ناکات که بهشینویهکی لومړکی بو چالاکیانه پیموسته ، بهلکو ماهیعتی خود و ناومړکی نوم چالاکیانهش ولسف دکات.

کواته له دووتونی نوم مانایه دابیت زمان لهخودی خویدا نوسینه. هروما (کیتاری سیفاک) سررنجی نومړی داوکه: شتی که هیه لهناوخودا مړکی گډرانیکی نومړل هملدهگری، که نمریش بونیادی دپروونی، یان بونیادی هیما، درېداش نوم بونیاده

بە(نوسىن) ئاۋمۇز دىكات. ھەۋەھا- سىيڧاك- لىكاتى خىستىنەروۋى روۋنكىردنەۋەكەى سەبارەت بەچەمكى نوسىن ئەۋ تىيىنەيە باسكىردوۋە كەبىرەھوام نوسىن ناۋى ئەۋ بونىلەدەيە كە مۇرك تىايدا نىشتەجىيە، ئەم تىگەيشتەش بۇ نوسىن لە تىگەيشتى ئەزمونگەرى بەرفراۋاترە كە لەسەر كۆڭكى ماددى ئامازە بەچۈارچىۋەى ماناى ئەزمونگەرى دىكات.

دىدا ناۋى(نوسنى رەسەن)ى بۇجىياۋازىكىردن لەنۇيان ئەم چەمكى نوسىنە ۋەچەمكى بازىۋى ۋەتەسكى نوسىن بەكارھىناۋە، نوسىنى كەۋانەيىش لەگوزارشتە نوسراۋ ۋەنوسراۋى كاردەكات، نوسىنىش بە مانا تەسكەكەى بە نوسىنىك(graphis) دەرۋىزىرى كە پىشت بەم چەمكى گرافىم دىمەستى كە لەھەقىقەتدا دالىكى روۋتە. بەلام لەتىۋىرى ھەلۋەشانىدەۋەدا كە دىدا رەھەندەكانى دىيارىكىردوۋە، سىيڧەتى نوسىن مانايەكى جىياۋازى لەۋەى كە لەبەكارھىنانى كلاسكىدا باۋ بوۋ ۋەرگرت. دەرۋانەن كە شىۋەى نوسىن(gtaphe) مۇركىكى دامەزىنراۋە.

ئاراستەى گرافۇسەتتالەزىمى تىۋىرى ھەلۋەشانىدەۋە مانايەكى تىگچىزۋى بەرفراۋانى بەخۇۋەيىنى، ئەمەش بەھۋى مۇركى دامەزىنراۋ بوۋ. بۇيە ئەۋ گۇرپانەى دىدا ھىنايە ئارا، ئەۋەندەى پەيۋەندى بە تىگەيشتى كلاسكى ئەۋ چەكانەرە ھەببۋە، ھىندە گۇرپان ئەبۋو ھەۋ گرتگىيەى كە چەمكى نوسىن ھەببۋو. بە جۇرىك گرافۇسىنتتال بەۋ مانايەى دىدا يارى كىردوۋە، ئامازەيە بۇ ئەۋ ئاراستەيەى كە بەچەشنىك زەين دىگىرتەبەر بۇ يىنكارندى مۇرك لە تەۋاۋى جۇرى ئەۋ پىنناسانەى كە ھوشىارى ۋەركىردن بەرۋە نەبات. ھەمەش مۇرك لەۋىنەى پۇرتىت (ۋىنەى كەسى) ۋەپۇستەر ۋە ناۋى ئاسراۋ پەيلى گوتراۋ نوسراۋ دەرەدەكەۋى. لىزەدا گرافۇ سىنتتال رەنگدانەرەى دىركىردنىكى باشى ۋەزىڧەى ۋۆركە. بۇيە كە ۋىنەى كەسنىك دىكىش يان ئىدراكم ۋەك ئارموزۋەكى خۇم بۇ تىگەيشتى ماناى ئەۋ ۋىنەيە دىكەۋىتەكار. پۇسەى ھەلەيسانى زەين ماددى نىيە، چۈنكە زەين بۇ نەپان بەدۋاى شتىكى دوۋر كە لەۋىنەكەدا بوۋنى ھەيە دەجۋلى(ۋاتەگەپان بەدۋاى شتىك ھەپشت مۇركە دىۋەزمەيەكانى ۋىنەدا). ئەمەيە ۋەزىڧەى جىياۋازى لەكاتىكدا ئەۋ نۆنپەنجە دىۋەزمەيە خۇدى خۇى مۇركە. چۈنكە مۇرك(اتر) لەخۇدى خۇيدا ئامادە نىيە.

لەم ئىۋەدا دەكرى گرافوئىنئىتال يەۋە پىئاسە بىكەن كە .. سىرئەنە ھەستىيە نوئىيە كە شىئەنە .. ياداشتىكى ئادىار مۇركى خۇى لەسر ئەۋ بابەتەنە جىئەشتىۋە كە جولى دىارىكرائ لەزەپىندا ئىرەست دەكەن و، مۇركىش لەمىيانى جىاۋازى و دواخستەن دەستبەكار دەكات (جىاۋازى+دواخستەن- جىاۋازى).

چەمكى كلاسكىكى زمان بەسىفەتى ئەفسانە نىمايش دەكرى.. بەجۇزىك كە لەئاۋخودى خۇيدا شىئىكى شاراۋى ھەيە.. ومكو نىزىكى دەنگ لە مەدلول وشتى لەم بابەتە، لەم ئىۋەدا تىبىنى ئەۋە دەكەن كە رەگەزە شاراۋەكە رەگەزى مېتافىزىكە، چونكە لەراپىردودا مېتافىزىك تىگەيشتەنمانى بۇ زمان كۆتۈرۈل كىردىۋو.. سىردا بۇ ئەۋەى تىگەيشتىكىكى ۋا بۇ زمان بىننىتە ئارا كە لەچەمكى مېتافىزىك رىزگارى بىت ، ھەندىك چەمكى نوئىى دارشت. لەبەر ئەۋە رىزگاركرەنى چەمكى زمان لە مېتافىزىك بەلادانى شاراۋەيى وسىرسىرمان نەرمىزىرى. چونكە بەتەۋاۋى لەرەگەزى شاراۋە رىزگار دەبىت، لادانى شاراۋەيش لەھەقىقەتى خۇيدا بىرىتتە لەلادانى ئەفسانەگىرايى(روكارى ئەفسانەيى).. قەسەمكى راستىشە ئەگەر بلىن تىۋرى ھەلۋەشانەنەۋە بەلادانى شاراۋەيى و ئەفسانەگىرايى لەسر چەمكى كلاسكىكى زمان دەسىپىدەكات.

ئەۋ خۇيىندەنەۋەيى ئىمە بۇ ھەلۋەشانەنەۋە بەسىن قۇئاغدا رەتبىۋە، قۇئاغى يەكەم بىرىتتە لە تىشك خستەنەسىر ھەردوۋ چەمكى قەسو نوسىن، كە ئەمەيش دوۋ پىرسى سەركى لەخۇگرتوۋە: ئەۋ ۋاكتەرى لەپشت ئەۋ باۋەرەۋەيە كە باس لە پىشەنەيى قەسەكرەن لەسر نوسىن دەكات، لەگەل ئەۋ رەھەندەي كە مېتا فىزىك لەكارىگەرەكانى خۇيدا پىگەيشتوۋە. لەقۇئاغى دوۋەمىشدا خۇيىندەنەۋەمان بۇ ئەۋ بانگەشە زمانىيە كىردوۋە كە دەل: زمانىيە نوئىيەكان(اللسانىيات الحدىقە) روكارىكى زانستىان بۇ خۇيىندەنەۋەى زمان زىادكرىدوۋە كىردوۋانەتە بۋارىكى زانستى. ئەۋ دوۋ پىرسە سەركەيش كە لەم قۇئاغدا باسان كىردوۋن لەۋ جەختكرەنەۋەيەدا خۇى دەبىننىتەۋە كە باس لە چەمكى زمانى بۇ ھىما دەكەم. كەنەمەش وئەيەمكى ترى تىگەيشتىكى كلاسكىكە بۇ چەمكەكانى قەسەكرەن و نوسىن، ھەروەھا جەختكرەنەۋە لەسر ئەۋەى كە زمانىيە نوئىيەكانىش قوربانىيەكى ترى مېتافىزىكىن.

قۇناغى سىيەمىش لە دەسفو ھەلسەنگاندنى دريدا و چەمكە رەخنەيەكەنى تېزەرەكەى پىنك دىت: جياوازى و مۆرك و نوسىنى رەسەن. لەگەل تيشك خستەنەسەر چەمكى گرافۇ سەنتال لەروانىنى دريداو.

كەواتە بەگۆرەى قەسەكانى پىشۇ دەكرى بلىنن كە نىستا تىگەيشتەمان بۇ چەمكى زمان گۇزان كەواتە بۇمان ھەيە بېرسىن: چارەنوسى رەخنە چىيە؟ وەلامى نەو پىرسىارە بەگريمانە دەست پىدەكات، بەوئى ئەدەب شىوئەيەكە لە شىوئەكانى نوسىن، چامەى شىعەرى يان چىرۆك يان ھەركارىنكى ئەدەبى بونىيادى مۆرك /پاشاۋەكانە. نەو مۆركانەى بەو شىوئەپىنجە ديۆرمەييانە پىنئاسەدەكرىن كەماھىەتيان نازانين. لەگەل ئەوئەشدا ئىمە لەكەينونەو بوونيان دلنيان، بەلام بەپەلى يەكەم رەخنە بەو دەناسرىتەو كە ليكۆلەنەوئە لەوشە. دىر.. دەق.. يان ھەرشتيك كە زەين لەخالىكى دركردنى ھەستى ديارىكرائ بۇ دىناكانى ليكۆلەنەو دەجولئىن، ئەمەش وەكو پالئانتيكى بەھيز بۇ تەئويلكردن، كەواتە رەخنە بەگومان دەسپىدەكات، نەو گومانەش پشت بە پىروا بوون دەبەستىت. بەم جۆرە رەخنە گومان لەروخسارى ھىما دەكات جا ھەرجىيەك بىت (وشە-دىر- چىرۆك-پەيكر-وئە- پۇرتىت.. ھەتد). ئەمەش لەبەر ئەوئە قەناعەتيك لەخۆى دەكرى كەئەوئەى دەرەكەوئە دەيىنن تەواى شتەكە نىيە، بەلكو شتيكى تىرش ھەيە، بۇيە ئىمە بەشتەكان كۇتايى ناھىنن وەك ھەن، بەلكو ھەز دەكەين لىيان بکۆلەنەوئە تا دورترين سنوورەكان تياياندا قۇلجىنەو، ئەمەش بۇ دۆزىنەوئەى نەينىەكانيان، چونكە ھەست دەكەين شتيكى ون يان ناديار ھەيە بەھەست دركى پىدەكەين، نەو ھەست كردنە ئەزەلەش بەوئەى شتيكى ون يان ناديار ھەيە، نوسىنى رەسەنە. ئەدەبىش بەيەكك لەجۆرەكانى گوزارشتكردن لەم نوسىنە دەرئىرەئى، لەھەمان كاتدا ھەريەكە لەنيگاركىشان و مۇسقىاش بەجۆرى سەرەخۇ دەرئىرەئى. نوسىنى رەسەنىش بەشىوئەى مۆركىك لەسەر بابەتەكان كاردەكات، نەو مۆركانەش وەكو شىوئەى وان.. بۇ نموونە لەپىرسىارىكدا دەلئىن: كىيە لەسەر لم رۆيشتوئە؟ ئەو يەكك رۆيشتوئە لەدواى خۆى شىوئەيەكانى لەھەموو شىوئەك جىئەيشتوئە، نەو شىوئەيەكانى جىئەوئەى ئەوئەمان بىرەختەوئە كەوا كەسك لەم شىوئە رۆيشتوئە، بەلام

بۇخۇي ون نادياره. بۇيه دىكرى نوسىنى رەسەن بەو پىئاسە بگەين كە برىتتیه له: دركردنمان به حقیقه تىك كە ون نادياره و بەدوای خۇیدا ھەست كردن بەناسۇرى دىئىن، نمو ناسۇرىيەى لەو ئىزمونانەمان دىت تىيائندا ھەست بەكەم توانایى خۇمان دەكەين لەمەدۇزىنەوئى شتە ونەكان.. كەچى ھەموو ئىم نىشانانەى لەدوای خۇى جىئمان شونىھوارىن، ھەر نمو مۆرك وشونىھوارانەش وىراى ناديارى بوونەكە، جەخت لەسەر ئامادەگى و بوونى نمو نادياره دەكەنەو، لەراستیدا ئەمە ھەلوئىستىكى سەيرو نامۇبە! (لەوانەىە دەستىنشان كردن. واتە زیادكردنى سىفەتى كەسایەتى بۇ ناعاقل.. شىئوئەيك لەشۆھەكانى ئاسان يان سادەكردنەوئەبىت بەلام لەگەل ئەمەشدا يارەتى تىگەيشتن دەدات.)

رەخنەى كلاسكى وا راھاتووه لەگەل بىرۆكەيك ولرىگەى رووبەرووبوونەو لەگەل كارى ئەدەبى دەربەكویت. بۇيه رەخنەگرتن لەچامەىەكى شىعەرى بەگەپان بەدوای دۇزىنەوئى ماناكەى دادەنرنت، لەبەرئەو مانا بىرۆكەىيەكە ياخود چەمكىكە دەتوانرئ بەبىرۆكەىەكى تر يان چەمكىكى تر ببەستىرتەو، نمو پىرۆسەى گرئدانە بەردەوام بىت تا بەبەكگرتنى بىرۆكەگەلىك لەبىرۆكەى كەینونە، يان حەقیقەتى بالاكردوو. بەلام ئىعە درك بەو حەقیقەتە ئاكەين كە نمو شتەى ئاومان ئاوە(مانا)، لەحەقیقەتى خۇیدا بىرۆكەىەكە دىتافىزىك ەك رىگە دەربازىك بۇخۇى دەزانئى و، خودى بوئىادگەرىش كە لەبارەىەو دەگوئى بەردەوامى (سەيروە)ىەكى شۆرشگىرپىيە، لەچنگى مېتافىزىك رىزگار نەبوو، نمو قسەيش كە دەلى بوئىادگەرى نەسەقىيە، واتا نۆوئەدىك لەشۆرئىكدا ھەيە.. نمو نۆوئەدەش، نمو چەمكە نۆوئەدىيە كە دىكرى بدۇزىرتەو، بەو پىئودانگەى چەمكى كەینونە يان دەسەلاتى بالاكردوو..چەمكى نەسەقىش ئەو دەردەخات كە ھەموو شتەك لەسەر باشتەين شۆوہە، يان بەلاى كەمى تواناى تىگەيشتنى ھەيە، بەم چەشتە لەمەر شۆرئىك نەسەقىك ھەبىت لەرزۆكى و تىكەلكردن و ئالۆزى ئامىنىت.

ھەلوھەشاندەو جەخت لەسەر نمو شتەنە دەكاتەو كە تەنھا وەھمن و بەس، چونكە ھەر شتەك كە پىئمان واسە راستە ياخود كەینونەىە، بەتەنھا بە ئامرازكردنەو بەس. ئەم وشانەش ئامازەن بۇ ئەوئى كە لە لىكۆلىنەوئەكەمان دەربارەى مانا سەركەوتوونى. ئەمەش بەو ماناىە

دیت که لیکۆلینه وان له قوناغیک له قوناغه کانی مینووی لیکۆلینه موی مانا له راستیه یان راگه یاندوه، که لمبهر هر هۆسک بووینت نه یانتوانیوه بگمته دراخال و نامانجی لیکۆلینه وه که، بۆیه پنیوست ناکات بلیکۆلینه وهی تر خمریکین نه نیازی تیپهراندنی لهو خاله، نه مەش به مەبەستی پاراستنی خالی کۆتایی له سوکایهتی پیکردنی ههولەکان که لهوانیه له لیکۆلینه و مەکانی ئاینده ئاراسته بکړیت و، بهمانویت جوړنک له پیرۆزی بدهینه لهو خاله و ناوی بنیین به راستی (truth) یان که یونونه (being) یان هرشتینکی تر. له م نیه ودا لیکۆلینه وه له خالی کۆتایی و چه مکی پیرۆز و مکو نیومندیکسی رهخته به مەردو جوړی کلاسیکی و بونیادگیری له گۆپانه که دا کاری کردوه. بۆیه له م نیه ودا چالاکی رهخته یی نیه و تیگه یشتنمان بۆ زمان له سر به مای فریودانینکی گوره بهرنیه چوه.

له کۆتاییدا پنیوسته بگه ریمه وه سه رکیشه ی رهخته.. رهخته به مانا کلاسیکی که ی خوی پیاده کاری نمونه یه بوو به مەبەستی تیگیشتنی کاری نهدهبی، رهنگین لهو نمونه یه ش (فەلسەفی-تایینی-زمانی.. قاد) بویه. پینه چی لهو کاته رهخته گر هینده وشیار نه بووینت نه مەش له راستیه ودا دهرده مکی که ته نها نمونه یه کی دیاریکراوی وهرگرتوه، بۆیه لهو شته ی پنی دلین هه لسه نگاندنی خودی له حقیقه ودا خودی نییه، چونکه نیه به دوی شتیکدا ده گرین که وا له کاری نهدیبیدا به شتینکی دیکه له مەردوامی لهو تیگه یشتنه ودا بوونی هه ببت که ده بیت هوی هه لسه نگاندن. که ده کړئ نه م شتم نه سقی نهدهبی بیت که توانای به ره مه ینانی مانای به خشیوه ته وشه و کار (actions) دیار ده کات. بۆنمونه له گر هولی راهه کردنی چامه ی شیعر (the lake of innisfree) بده م، ده توانم له میانی به یه که وه گریدانی ناوه رۆکی چامه که بهی زانیارییه راهه مکرانیه ی په یوه ستن به ژبانی شاعیره که نه جامی بده م.. لهو زانیاریانه ی تایبه تن به سه لیه و حیزو رامانی شاعیر له وسرو شته ی که به رده وامو به خیزایی له گۆبان دایه. هه روه ها له خیزایی شته جوانه کان و، هه لاتن له ده سته کوته مادیه یه کان و خوشه وستی لهو بۆ ژبان ده سپنده کم، پاشان ده ست بده مه گریدانی بیروکه کانی ناوچامه که بهی بیروکه دهره کیانه ی که به سه یله تی نه سه قنک خویان دهونین بۆ به یه که وه گریدانی بیروکه کان له ناو چامه شیعریه که دا. بۆیه کاتی به پڕۆسه ی

بهيگهوه گرږولنې بيړۍکه کان لمر شتې لمر موهې چامه کدا هيېه هلدهستم، نورا نهو بيړۍکانې که تهرې چامه کيېه، تمنها دهېنه خاوره ن يک مانا وېس.

وزیرای نامه دست دهم بلیکولینموره لهوئی خه مۆکی شاعیرو خوشهویستی ئهو بۆ ژبان، ئهو هۆیانهی هانی دهمن رقی لهدهسکوته ماددییهکان بیتومه. لهم جۆره رهخنهیهدا سهرنج دهدهین، که تا کۆی تهنه جهخت لهسر خودی نسهقهکه بکهینهوه، چونکه جهخت کردنهوه لهسر نسهقی بۆ خویندنهوهی خودی نسهقهکه بهروو بونیادگهریمان دهبات. بۆ نمونه مهبستی نهدهبی لهجۆیهشتنی نیشتمانی سهرمکی و رووکردنه دوروکه چیه؟ ناخۆ لهم نیهوده مهبستی تر هیه ؟ لهوه لای ئهم پرسیارمدا بهدلتاییهوه دهلێن بهلن، بۆ نمونه ههندئ لهکسهایهتییه کۆمیدییهکانی (شکسپیر) دهیینن که شار جێدههێلن و رووکهکه ئهو دارستانهی تاییدا ملهلائیکان چارهسر دهکۆن، پهن لهپههه. ههروهکو لهشانۆگهریهکانی (کما تحبها و حلم لیله منتصف صیف). ههه لهسر ئهم رۆچکهیه ژمارهیهک کسهایهتی لهنیو(چامه)ی شیعری و ژمان)هکان دهیینن که رووو دوروکه دابراوهکان، شارهکان جێدههێلن. نمونهی ئهمهش (برۆسبیس)یه لهشانۆگهری (ردههبا) و کسهایهتی (جیلیفس) لهژمانی (گهشتهکانی جیلیفس). لهبهه ئهوه که(بیتس)ی شاعیر لهپهنا بردنه بهر دوروگهی (fnnissfree) باس له حمزی نووسهران دهکات بۆ ئهم دابراوه. رهنکه ئیمهش بهروا بهمه دههینن که وازیان لهشار و دیمههه جوانهکان و پهنا بردنه بهر دوروگه مانایهکی شیعری گهوه لهخۆی دهگرن. بۆیه لهبهروونی بهروایهکی نهدهبی یان رۆککوتیکی نهدهبی بهوهی که ئهم بۆچکهیه مانایهکی هیه، سهرنج دهدهین لهتوانای شیکردنهوهی بونیادگهری دا هیه، که لهپێناو خویندنهوهی نسهقی شیعری جهخت لهسر رهگهزهکانی تری شیعیر بکاتهوه. لهنمونهی یهکههدا، واتا پیاوهکهکه نابونیادییهکه، کۆمهلی نمونهی دیاریکراوی ناسراوی نیو نهدهب بهرهنده(بهههسته) کراون، بهلام لهنمونهی دووههدا، واته نمونهی رالهکردنی بونیادگهریانه چامه شیعرییهکهو رهگهزهکانی لهخویندنهوهی نسهقی شیعری یان خویندنهوهی نمونه ناسراوهکانی نهدهب بهکارههزان. لێزهدها بنویسته نامازه بهوه بکهین که ههلهوهشاندهوه ههه کام لهم دورو

حالتە ناگەيەن. ھەلەمەشاندەنەمە ھېچ نەمەنەيەك ناداتە رەخەنگەر، ھېچ نەمەنەيەكەش لەسەر دەقە ئەدەببەھەکان بەرجەستە ناکات، بەلکە ئەو سەرچەم نەمەنە نامادەکان وێرانیدەکات، ھېچ نەمەنەيەكەش پێشکەش ناکات، لەبەر ئەوە نووسینی ھەلەمەشاندەنەمە سەر سەپمانی ئۆزى ئاوەتە. بە پێچەوانەى رەخەنەى بونیادگەرە، ھەلەمەشاندەنەمە پڕۆی بەبوونی ئەسەفیک نەبە کە پتوانی لێى تێگەین. لەم ئێوەدا دواى ئەوەى کێشە ئەدەبى و زەینە ئالۆزەکان رووبەرۆى بونیادگەرە بوووە کە لەپێش کارە ئەدەببەکانە، بونیادگەرە رادەگەيەن کە دەکەن ئالۆزى شیبەریتەمە تێگەین، ھەرەھا بانگەشەى ئەوەش دەکات کە ئەمەش لە ئەسەفیکى ئەدەببە ھەو لەتوانایدایە ئالۆزەکان رافەبکات ئەمەش جەختکردنەمە ئەو ئیرادەبە کە بونیادگەرەك والێدەکات ئەو بانگەشە بەکات، چونکە بونیادگەرە جەخت لەسەر ئەوە دەکاتە مەزۇف ئیرادە و توانای چارەسەرکردنى ھەر شتێكى ئالۆزى ھەبە، بە پێچەوانەى ئەمەش، ھەلەمەشاندەنەمە لەتواناکارییەکانى ئەسەف دەکۆلێتەو، پەرسىار لەو ئەسەفە ئەو چۆنەتە دەکات کە دابونەرت و تەبەئەببە ئەدەببەکان ھیناویانەتە بون. ئەو رووبەرۆبونەى لەنێوان ھوشیارى مەزۇس و ئەسەفە ھەمەشدا ھەبە، سەرچاوە لەو ئالۆزبە ھەرەگەرێت کە تێگەیشتنى ئەستەمە. لەبەر ئەوە بەو پێشەى (دیفید ئەلسۆن) باسى لێوەدەکات، ھەلەمەشاندەنەمە جەخت لەسەر زەرورەتى پێداجوونەمە بە بێرۆکەکان و تەواوى کێشەى زمان دەکاتە. بۆیە رەنگە بۆ بەکارھێنانى رەچەئەكى وشەکان (etymology) و ھەرۆنناسى پەنۆبست بە ھوارێكى نوێى مەزەفە بەکات. لێرەمە کە تێببى دەکەین ھەلەمەشاندەنەمە قیز لەمیتافیزیک و فەلسەفە دەکاتە، لەو دیدگایەى دوو جۆزى درککردنى فرسودەن، ھەرەھا ئەو زمانەى کە میتافیزیکیان لەو نەمەنەى خۆیان ھەشارداوە کە تارێک لەزمان لەگەل ھەلەمەشاندەنەمە ناگونجێن. ھەرەھا ھەلەمەشاندەنەمە پەنا بۆ ئەو بونیادگەرییە نابات کە بەتوندی پێى لەسەر زمانەبەکان دادەگەرێت.

لێرەمە پێدەچێت تیؤزى ھەلەمەشاندەنەمە ھوارێک بێت چەندین رێسائ سېستەم و زمانى تەبەت ھۆکەمى تێدا بکەن، کە ئەمەش وا دەکات تێگەیشتنى لای ئەوانەى لەسەرەتای

خوڭدندەنمەيدان گرانىت، بەلەم ھەقىقەتەكە پىنچەوانىيە، چۈنكە نىمە زىاتەر لەتىۋەرە
رەخەنىيە كلاسىكىيەكان كۆمەنى رىئاسو سىستەمەو زمانى تايىبەت دەپىنچىن، ۋەك لەنىۋ
ھەلۋەشاندىنمە. لەم ھالەتدە ئەۋەدى كە سەرھەتاي خوڭدندەنمەى بىت بۆ ھەلۋەشاندىنمە
رۈبەيەروى ھەندى چەمەك و زاراۋەى تەكنىكى دەپىنتەۋە، لەۋانە (كەسايەتى، گىرى، بابەت،
ۋىنە، ھىما، شىعەرى لىرىك، چامەى شىعەرى .. قاد) كە ھىندە بەكار دەھىنچىزىن، دواتر دەپنە
شتىكى سىروشتى. سەرھەى ئەۋە ئەگەر نىمە لەم چەمەكانە ئەگەين كە ۋەكو (جىياۋزى،
مۆرك، نوسىنى رەسەن)ن، ئەۋا ناتۋانن لە ھىچ كارىكى نوسراۋ كەدەچىتە ژىر ئالاي ئەۋ
تىۋر تىڭبەگەين، چۈنكە تىڭەيشتنى شتى نۆئ ئەستەمە. بەلەم لەگەل ئەۋەشدا سىرۇف زۆر
سود لەلىرىۋونى ئەۋ تىۋرە ۋەردەگىرى. بەتايىبەتى ئەگەر پىش ۋەخت ھەلۋەكۆششىكى
باشى لەگەل داپىت. ئەم سودەش خۇى لەۋەدا دەپىنتەۋە كە نىمە پىسىار لە پەيۋەندى
تىڭەيشتنى سىرۇف ۋەجىھانەكەى بە ئەپىستەمۇلۇزىاۋە دەكەين، ھەلۋەشاندىنمەش
تىشكىكى نۆئ دەخاتە سەر چالاكىە ھزىيەكانەن، پىمان رادەگەينەن كەدەسەلاتى
ئەدەب ئە لە دەسەلاتى ئەدەب خۇى، لەدەسەلاتى زمان ھاتۋە، چۈنكە لەمەدا دەسەلاتى
زمان ۋەكو ھەرىكە (مۇسىقاۋ نىگاركىشان ۋە پەيكەرتاشى ۋە سىرۋەكان ۋە قادۋايە، كە بۆ
ھەستەردىكى سەرھەتايى رەسەن بەشتىكى ۋە يان نادىيارو تىركەردىنى سىرۇف دەگەرتەۋە.

سەرچاۋە :

گۇڭغارى(ئاداب الاجىئىيە) ژ: 104 ى پايىزى 2000

تىپپىنى:

1- پەپىۋىست لەۋەنرۋە پەراۋىزەكان ۋەرىگىزىرىن. 3- فۇنۇ سىنتان: قەمەركەز ھول ھەۋوت

2- سىنتالەزىنى لۇگۇسىيە: قەمەركەز ھول ھەۋوس. 4- گىرافۇ سىنتان: قەمەركەز ھول ھەۋتەبە

بۆدريار و نهوجهنگى ههرگيز رووى نه دا

ن: كريستوفهر نوريس

9 : رېبين رهسول ئيسماعيل

كهنداوى واقىي

تاج رادهيهك دهشيت هزقانيك رويچينه نيو هه نو لهسر نهووش بهردوام بينت كه سهرنجيكي جيدييانه بولاي خوي كيش بكات؟ نو حالتهي كه (جان بۆدريار) پيشكەشي دهكات حالهتيكي بهسووه بو نهزموون وهگرتن، (بۆدريار) لهنيو ديمهني ئينستاي هزري (پوست مۆديرنيست) كهسايهتیهكي ناسراوه بلاكه رهوهي هزريكه لههموو هزرهكاني دي بيهوده بيهتره و ئينستا لهنيو نيوهندي قوتابياني خويدا پينگيهكي سهرنج راكيش داگردهكات، نو قوتابيانهي دهچنه ريزي مۆديلي هزري فهرههسي.

چهند رۆژنيك بهر لهههلهگيرساني جهنگي كهنداو (بۆدريار) وتاريك لهسر لاپهههكاني رۆژنامهي (گاردیان) بلاك دهكاتمهوه و تيايدا نهوه رادهگيههنيك كه نهه جهنگه ههرگيز روونادات، چونكه وهكو نهوهي دياره تنهه شتيكي دروستكراوه دهرههجامي ساختهكاري دهزگاكاني راگهياندهني گهشتيه و گوتاري وازي جهنگه يان سيناريۆيهكي خهياالييه كه سهرجهه سنورههكاني جيهاني واقيعي يا گريماني راستهقينه تپهر دهكات.

لهماوهي چل سالي رابردودا سياسهتي بهر بهرچهدهه كاريكي واي كردوه بهشيوهيك جهنگ بۆته شتيكي نهستهه، تنهه نهوهههنيك كه بهشيكه له ديارهيهكي گوتاريۆي، يا

جۆرنىكە لە گۆپىنە دەى ھەمەشەى ئىستىغزەى بە جۆرنىك سروسىتى زىادەروىيىكردن نە
دەرپرەنى زارەكىانە دەپتە ھۆى ئەوئەى لەدەرەنجامدا بېپتە ھۆى رۈونەدانى رۈوداۋىكىى لەم
جۆرە، جگە لەووش جەنگ تەنھا وەكو نەمايشىك و ئواندننىك يا جەنگىكى و ھەمى
سەركەوتنى بەنە بە رادەى تواناى كارگىزى و گونجاندن و ھەلسوراندنى ئەوئەى بەرەى
گشتى ناوژەد نەكرىت. ئەووش تەنھا كاردانە وەىكى پىنجەۋەنەپپە لەئاست گوتار و وئەپى
مىكانىزەى كۆنترۆلكردننى راگەياندن كە و ھەمى پالەپشتى كردنى گشتى جەماوەر لەجەنگ
دەردەخات، ئەووش لەسايەى پىشكەش كردنى پىشەنەپپەى ھەموو وەلام و ھەلوئەپىكى
راستەپپە.

جەنگ بەرپا نايىت، بەم شىۋەيە (بۇدزىيار) بەلۋوت بەرزىيەۋە بۇ چۈۈنى خۇي راگە ياند، ئىستاق قەسە كىردن لەسەر جەنگ بۇتە ئالەتەر ئاتىغى خۇدى رووداۋەكە، دەريارەي رووداۋو چىركە ساتى دەستىپىكىردىنى ۋەكۈ ئەۋى رۇڭك لەرۇڭان زارارەي (جەنگ) دەلەلتى ئى بەكۈرد، زۇر بەسادەيى ئىنە مەستى جىيا كىردنەۋە ياخالى، جىياۋزىيان لەدەست داۋە، ئىنە لەننۇۋان جەنگى وشە ئەۋ ۋەمەي دەزگا راگە ياندەنە كاندان كە ۋەكۈ گىرمانىڭ بەرمەمىيان مېناۋە ، ئەۋەش بەم مەبەستەي بۇشتى راستەقىنە ئامادەمان بىكات، لەگەل خۇدى ئەۋ شىتەي كە بۇخۇي روونادات تەنھا لەننۇ خەيالى تەماشاكەرى تەلەفزىۋندا نەيىت، ئەۋ بېنەرەنەي كە دىۋوچارى سەرسۇپمان ھاتوۋن، ئەۋنەي بۇخۇيان بەجۈرە ۋەيىنە يارى ئىدىۋىسى بۇرۇمانكران كاتىك شاشەكانىيانى لەكاتى ھەلەتەي كۆكۈردنەۋى ھىزەكانى بەر لەجەنگ داپۇشتى. ئەي باشە واقىيەي حال ئوكاتەي جەنگ دەسپىندەكات- ئەۋە نىيە كە ھەر ھەموو لەسەرۋك ۋلاتان بېينەرەنەي بەرنامەي سىرەكى سىياسەتە داران ۋەنەرەنەكانى ھىلى پىشەۋە، شارەزاۋ پىسپۇرەنى پىتاكۇۋن ۋەكەسانى تىرىش، ئەي ھەر ھەموۋيان پىشت بە زانىبارى ھەلچىزاۋ ۋ ناراستەخۇ نايەستىن كە گۈايە رووداۋەكان دەگۈزىتەۋە؟ لەبارىكى ئاۋادا(بۇدزىيار) مەسەلەكە بەعەقلاڭى ئەكات، ئىنە ھەتۋانن دەسبىردارى ھەموو قەسە ۋ دىيالوگىكى ۋەمەي بېن دەريارەي جىياۋزى لەننۇۋان جەنگى ۋەمەي ۋ جەنگى راستەقىنە ۋ

دان بەو دابىنن كە واقع وەكو پىشوت نەماو، نەم راستىيەى (واقىيەى بىت يان خەيالى) كە خۆى لەدواوەى ديار دەكاندا حەشارداو.

بەم شىوئە (بۆدريار) ناكەوئتە نىو رووداو كە - نەو رووداو كە روونادات، وەكو نەوئەى نەو پىئوايە - كەواتە جەنگى كەنداو بەشئوئەىكى واگەزە نايىت تادەگاتە نەو خالەى وشەكانى جەنگ رىگايەك بۆكرەى بەرەككەوتن نادۆزنەو، تەنانتە نەگەر نەو رووداو جەنگىش هەلگىر سايەو كە ناتوانىت لەشوينى خۆندا بەووردى پىشەبىنى نەو بگات كە نەو شتانەى دەپىننىت يا گوئى لىدەبىت يان دەيان خۆننىتەو تەنەو تەنەا تەنەا نواندنىكى ساختەكارانەو خايلكاراى نەوشتە، راستەقىنەى و مەكانىزەى پىروپاگەندەو شىوازە جياجياكانى لەخستەبردن و فرودانى راگەياندن بەشاريان لەدارشتىدا كردووە.

لەواقعەدا نەو سادەبەى گەر مەزۇ بتوانىت لەنىو نەم جوارچىوئەىدا بىر بگاتەو، وەكو نەوئەى جياوازىيەكى كارىگەر مەرىفە راستگۆو دژەكانى نەوانەى ستراتىژىيەى دەست بەسەرگرتنى راگەياندن و را وەرگرتنەكانى راى گشتى و دىالوگە پەرەمانىەكان و زۆرى تر لەيەكتر جياوئەكانەو. چونكە نەم كارتىكەر راگەياندنىيە راستەقىنەى - تواناى نەوئەى هەى كار لەناراستەى رووداو رۆژانەىيەكان بگات - هەروەكو هەمووشتىكى تر دەشيت (بەپىنى تواناى خۆمان لە سەر مەرىفە) بەراستى روودايىت، يا نەوئەى نىستە لە رووداندا بىت، لە دەرەوئەى بازەنى داپۆشنى چۆكرەوئەى تەلەفزیوئىدا. زۆر بەكورتى گریان بۆ كەمى زانىارى واقىيەى بابەتى و بىلایەن بىسوودە نەو كاتەى نىمە هىچ پىئورەكمان لەبەردەستدانەى - يا هىچ شتىكمان بۆ بەراورد كردن لەبەردەستدانەى، تاوەكو رىگا بەچاودێرە شارەزاكانى نىوانیان بەدات و بگەن بەتېروانىنىكى رەخنەى (شونىنگەى ستراتىژى نىمە شاشەى تەلەفزیوئە، نەوئەى رۆژانە دەكوئتە ژۆر بۆردومان).

خودى نەو تەنەا لەسەر نەو ملیوئەها بىنەرە ناسەپىت كە لەشاشەى تەلەفزیوئەو دەرمانە رووداوەكان، بەلكو بەسەر كەسايەتەكانى نىو دەسەلات و نەو كەسانەى لەپىنگەى هەزرىشان دەسەپىت، نەوانەى زۆرجار وا وەم دەكەين - وەكو ديارە بەمەلەدا دەچىن - (ناگادارى) زۆر شتى نەپىنن كە لەلای زۆرىنەى هەر زۆرى هاوولاتىيانى دامار

ئاشكرانييە. چونكە ھالەتى ئىوانىش ھەروەكو ھالەتى ئىيمە وايە، ئىوانىش دىل و كۆيلەى وەكو خەلكانى تر- سىستەمىكن كە پىنيان وايە ئىوان بۇ خۇيان فرمائەكانى ھەكرنە دەست و ئاراستەى ھەكەن، بەماناى چەك و پراكتيك كوردنى وشەكە، بەلام لىراستىدا خودى ئىوانىش بەكۆمەلنىكى بىكۆتايى لىوئىنەى ساختە وەوالى بەپەلەى پىشوتىر ئامادەكرا و بۆردوومان ھەكرىن، باشە ئەى ئىيمە ئەم زانىارپىيانە لىسەرچاۋەى (باۋەرپىنگراى) وەكو ھەزگاي (cnn) وەرنەگرىن! بەرپەلەيك ياريزانە سەرەكپىيەكانى ئەم مەسەلەيەش جۇرچ بۇش، جۇن مېجەر، ستراتىژئانانى پىنتاگۇن و كەسانى تىرىش- زۆر لىراستىەكان ئىوانىن لىمەيدانى جەنگدا روۋدەن ھەر لىم كەنالە تەلەفۇزىۋىيانە وەرنەگرىن، (يىگومان) دواى ئىۋەى ھەمو ئىم ماددانەى ھەگاتە شاشەكەى تەخزىقە ژۇر چاۋدىرى ئىمنى و تەكنىكى مەيدانى راستەوخۇن ھەرچەندە بىر و بۇچوون و مەزىنەھەكانىيان ھەربىارەى روۋادەكان راستەقىنەش نەين.

بومستیت، لومش وانمکات جنگ و(وینابکرنٹ) وکو لومہی لعلوایی کونیکسی تاریکدا
(پوہدات.)

بە گوردى سەرچەم ھەلمەتەكە ئىمتىيازىكى تىراۋى راگەياندىيىيە، بىر دەۋامبوز و ئىزگىرىدەۋەي تەكشۈرۈش ئىبارى جەنگى ئىدىيە بىلەن بەشىۋازى ئىلتىزاتىيە، سىنارىيۇ (بان ۋا قىيە) (ئەمە گوتەيەكى بۇ ئىبارە)، چۈنكە راستى بىر مۇرەداتى گوتارىيىزى ۋە ئىجادىيەت روىتى ئەمگىرىيە پىنئاسە ئىككىرى ئاتا تەنھا ئىشەنچى ئەھۋالىتى ئىستادە جىسامى بۇ ئىككىرى ۋە پىيى ئىبارەتە دىككە بولۇش راگەياندىنى بىر دەست دەيسە ئىتتى.

ئىمەش ناتوانىن ئارەزىيىسى لىمىرەمبەر شىۋازى ئىم زەمەنە خاۋەن شىۋىدە دەرەجىرىن (راستى يەردەم يەكەم قوربىنى جەنگە) ۋە ھۆكۈمەتتىن زانىيارەكان پەردەپۇش ھەكەت - يا پىشت بە شىۋازى دەرۋەلەسە ۋە پىرپىگەنە دەپسەنتىت - بەمبەستى پەراۋىز كوردى دەنگە جىياكان ۋە دواترىش رىگە گىرتىن لە ئىمجامدانى دىالۇگىكى مىللى رۇشەن دەرەبارەى ئىم شتەنەى روو دەمەن. چۈنكى لە ھالەتتىكى ئارا ئەرە ئاشكەرا دەپنىت كە ئىمە كەۋتوۋىنەتە نىۋ دۋى پەرنەسىپەكانى يارى پۇست مۇدىرنىستى چۈنكى لەۋاقىدە شتەكان لەرۋىزگارى ئەرەمۇماندا گۈزەلەتەرە بۇ خالىك كە لەگەلىدا بەما كۆنە ھەلخەلەتتەنەرەكانى سەرەمى رۇشەنگەرى ۋەكە سەكۋى كۇتايى كارىگەرى خۇي لەدەستدا، ئەرە بەھايانەى رۇشەك لەرۋان بەھايانەى كەم لەنئە ھەندىك لەسنتتەرەكاندا بالا دەست بوۋن.

[illegible]

شىۋىمۇ روخسارە قىسەلۈكىيە ھىرمۇ جىياۋزەكاندا. سىنارىيۇيە خەيلىكرۈەكان، دەست نىشانكردنى شىۋازەكانى راگىياندنى گىشتى بۇ ئەم جەنگە ۋە شتى تر.

چۈنكى ھەر بانگەشەكردنىكى لەم جۆرە بەردەوام ھاۋشىۋىيە ئەنتۇلۇزىيەكى واقىيى دەپنەت كە تانىستاش دىلى ھەندىك فرەجۇرى دوۋلايمى راستىيە/ساخە يان راستەقىنە/ خەيال. لەتىروائىنى بۇرىيارەۋە لەنىۋ ھىزى پۇست مۇدىرنىستىدا ئەم زاراۋانە ھەم نامازە بالا دەستانە بۇ واقىيە دەگۇپدەننەۋە (بان واقىيە) كارىگەرەكەشى لەۋەدايە كە دەتوانىت ھەمۇ جىياۋزىيەك بەلاۋە بىنەت يا بىسىرىتەۋە لەنىۋان ھەقىقەت ۋەئەشتەي- لەبەر زۇر ھۇكارى كىردارەكيانە- (لەرىگا بېروا پىكىردەنەۋە گونجاۋە). لەگەل ئەۋەشدا رەنگە ئىمە لەرىگاي راست لا بەدىن ئەگەر زۇبەي ھەرە زۇرى پىشېينىيەكانى بۇدۇرلارمان بەرەھايى بەھەلداناۋ بېروامان كىرد كە جەنگى كەندەۋىش بەپراكتىك ۋەكۇ راستىيەكى بى غۇبار دەستى پىكىردەۋە، بەم شىۋەيەش بەچاۋى پېر گومانەۋە بېروائىنە سىرچەم ھىزەكانى، چۈنكى مۇۋف بەردەوام لەتوانايدە بەھانە بە بەھانە ۋەلام بەداتەۋە لەبانگەشەكردنىكى لەم جۆرەدا پىرسىار دەريارە ئەۋەش پىكات كەندەشنىت بەرۋەداۋ دابىرنىت بەتابىيەش ئەگەر مەرىفەي ئىمە بۇ ئەم روۋدانەي لەزىر ۋەتوۋىز ۋە دىالۇگدان مەرىفەيەكى ساخە بىت ۋە بەگىشتى پىشتى بەچەندىن شىۋەي جۇراۋ جۇرى ۋەھمى راگەياندنى بەستىت: ئەۋ راگەياندانەي بەشىۋەيەكى بەتوانا دروست دەكرىن. بەھەرچال دىيارە ئەۋە ھىلى كىشانەۋە تىكىشكانى كۇتايىيەتى لەروۋى ئەم ۋەلامە روۋەي كە روۋادەكانى دواتر خىستىانەروۋ. لەۋەش زىياتر ئەۋ دىت بەگۇرتى ئەم قۇتغانەمان بۇ ئاشكرا دەكات كە لەسايەيانەۋە بەپەلە پەرىنەۋە بەرمۇ (كەندەۋى واقىيە) ۋە ئىستا، ئەم ھالەتە لە بېۋىن لەنىۋ گەرداۋىكى ئەبەدىيەدەيەبازنەي ئاۋابوۋىن) لەنىۋان ۋەھمى يارى جەنگ ۋە خودى روۋادى نامەغلۇلدا (خەنمان بەجەنگىكى ساف) بۇرىيار دەنوسىت، (جەنگى ستراتىيەتىكى ئاسمان خالى لەۋرەكارى رۇچۈنە نىۋ سىياسەت ۋەئەۋخۇ) ئەۋە قۇشاغى گواستىنەۋە بىۋە لە شىۋەيەك لەسىنارىۋى شىت) بەرپەچدانەۋە يان كاول بېۋىنى ھەردوۋلا) بەرەۋ فانتازىيەكى تىرى سۇرىيال تر ۋە سىرسۇرەننەر تر لەدەسپىنشىخەرىيەكەي (رىگان) دەريارەي جەنگى ئەستىزەكان. بەلام ئىمە

ئەمۇ بۆدريار دەلىت - لەنىو ئەم قۇتاغەدا دەرىن و بەرمو خالە تىكى تىلە ئىستىلارنىكى
 ھىنم و جىگىر تىپەر دەمىن خالەتى ناموبالات و خۇ لەگىلى دانى بەكۆمەل ئەم كاتەى كە
 جەنگ تەنھا وشەيەكە، دەلالە تىكى نىقۇمىو بە تال لەھەمو بارگەيەكى دەلالى كە پەيوەست
 بىت بە جىھانى راستەقىنە (پىيويستە لەسەرمەن و شىارىين) بۆدريار دەنوسىت (بەھۇى
 نەبۇنى ھىچ راگە ياندنك دەريارەى دەسپىنکردنى جەنگ، جەنگى راستەقىنەش بەمىن
 راگە ياندن بوونى نابىت - ئەو چركە ساتى گواستەمويە لە وشەو بۆ
 كراد). بە نامادەنەبۇنى راگە ياندنكى ناشكرای لەم شىوہە - وەكو ئەوہى گوتارەكەى ئەو
 بۆى دەچىت - زۆر بەسادەى ئىمە تواناى مەعرفەى ئەو ھەمان نىيە كە نایا جەنگ
 بەكودارەكەانە دەستپىنكردوہ يان ئەو تا ئىمە (ئەوہش زىاتر دەشىت) تەنھا نواندنكى
 ساختە بەردەوامى كەرنە قالى يارى جەنگ بەدى دەكەين چونكە حەقىقەتەكى لە
 توانايەى دايە لەسەر كۆپىيەكردنى ھەموو نمونە پىيويستەكان لەكاردانەوہى شىوازەكانى
 راگە ياندن. سەبارەت بەم كەسانەى بەدواى نووسىنەكانى پىشوتى (بۆدريار) ھەو چووينەوہ
 ئەو ئەم رايە جىگای سەرسوپمان نىيە، ئەم پىيويە ئىمە لەنىو قەلەكى كۆمەلەك ديارەى
 خەيالى يافرىودەردا گوزەران دەكەين و پىيويە كەوا حەقىقەت بۆ يەكجارى لە دەستچو،
 وەكو چۆن عەقلى رۆشنگەرى لە دەست چوہ، يادەكو ھزە لەنىو چوہەكان و ونبوون، واقع
 ئەمۇ مەرجدارە بەھەمەكتى بەسەماى (ونەى ساختە)ى زۆر يا كارتىكەرەكانى واقع و
 رەخنەگرتن لەديارە ساختەكانىش بىسودە.

(جا ئەم رەخنە لەروانگەيەكى ئەپىستەمۆلۇژى يا كۆمەلەيەتى سىياسى) يەوہش بىت،
 چونكە ئىمە بەمانەوئەت و ئەمانەوئەت تەنھا خاوەنى ئەم دياردانەين، بۆيە واچاكرە لەمە
 بەدواوہ ناشتى لەگەل واقعىكىدا مۆر بەكەين كەبە (باردۇخى پۇست مۆدىرنىستى) ناو
 دەبرىت، لەبىرى ئەوہى خۇمان پەيوەستى ئەو جۆرە گوتارە كۆن و بەسەرچووانەى گوتەى
 حەقىقەت بەكەين كە ئەمۇ واى لىھاتووہ ھىچ راستگۇيەكى گوتارى و دەلالى نەماوہ.

ماوہيەكى زۆرە - نزيكەى زىاتر لەدو ھەزارسال دەبىت - بىرۆكەيەكى وا لەنىو
 فەلسەفەكاران و ھززانە ئەخلاقيەكان و تىورىستە كۆمەلەيەتيەكان و كەسانى تر بلۆيۆتەوہ

كە دەشتتە ھەقىقەت لەسايەي كۈشتىنى ھىزى رەخنىسى تۇندىدا ھەست پىيىكرىتى و بەسسىفەتەي كىدارىكە بوار بەھىزقان دەدات لەدەرەنجامى كۈتايىدا بىجۈلىت و جىياوازى لەنىوان گىرىمانى راستگۇ (يان بەھا راستەكان) و جۇرھا شىۋەي وەھم بىكات، و شىيارى ساختە، بەھەلە داچوونى ئايدىۋۇلۇزى و شتى تر ھەر لەئەللاتوونە تادەگاتە كانت، ھىگل، ماركس وەوانەي دواي ئەوانەش ھاتن، ئەو بىرۈچۈنە بەتۇندى جىگىرېو سەرھىرى ھەمو ئەم بەلاۋەنەن و بەلادا چوونەي دوچارى سىستەمە مەرىقىيەكان ھات كە بۇتە مۇركىك بەمىزۋى ھىزى خۇرئاۋە نووساۋە، بەلام ئىستەكەبۇتە بىرۈچۈنكى كۈنى بەلاۋەنراۋ وەكو ئەو بۇدۇرلار بۇي دەچىت، چۈنكە ئىمە ھەمو ھىستىكرىنىكان بەجىياوازى جىياوازى ئەتۈلۈزى يا ئەبىستەمۇلۇزى لەدەستداۋە، جىياوازى لەنىوان ھەقىقەت و جۇرھا وىنەي ساختە، ھاۋشىۋە ئەلەرناتىقى قانتازى كە لەم سەردەمەي ئىستاماندا نازناۋيان بەدەست ھىناۋە، بەم شىۋەي جەنگى كەندەۋا ۋا پۇلىن دەكرىت وەكو ئەمۈنەيەك كە دەخىتە سەر كەتەلۈكى فرەۋ فراۋانى (بۇدۇرلار) دەريارەي واقىيە (بان واقىيە) لەنىۋ ھىزى پۇست مۇدۇرئىستىدا. جەنگ تەنھا مەلانىيەكە لەسەر ئەم ئاستەدا سەرى ھەلداۋە، ئاستى ساختەكارى ستراتىگى شىۋەيەك لەشىۋەكانى پىۋە بوونى بىنەر كە دەكشىت و بالادەست دەبىت ھەر لەيارى جەنگى خايلەۋە بۇ داپۇشىنى چىرى رۇدەۋىك كە لەبىنچىنەدا دەچىتە نىۋ خانەي (جىھانى ھەقىقىي) و ئىمەش ۋا لىدەكات تۈنەي ئەۋەمان ئەبىت ئەم دۈۋ ئەمۈنەيە لەيەكتەر جىياگەينەرە.

"بەھەلە لەدەردا تىگەپشتىن"

گومان لەۋەدا نىيە كە گىرىمانى لەم جۇرە دەچىتە خانەي ئەسەي پىرو پوچ - گوتارى پۇست مۇدۇرئىستى دەريارەي بابەتى ئالۇز و بەكارىراۋ - ئەمەش مەسەلەيەكە دەبىت لاي ھەمو خۇيىنەرىك كە شەپۇلى ئىستەي ھىزى لولى نەداۋە روۋن و ئاشكرابىت. مەن رەخنەم ئاراستەي ئەم سەرلەشۋانە فەلسەفەيەنەي بۇدۇرلار كىرۈۋەبۇيە ئىرە شۇنىنكى گۇنجاۋنىيە بۇ ئەۋەي ورتەر ودرىزىتر ئەم شتەنەي رافەبەكەم. كە لەزۇرىيە گىرىمانەكانىيەنە ھەلەن، بەلام

واباشتره لیزده! ئه‌ی خاله سهرمه‌کیانه‌ی باسیان ده‌کات دوبراره بکه‌مه‌وه بۆنه‌وه‌ی به‌شێوه‌یه‌کی باشت تێیان بکه‌ین، یه‌که‌م: بۆچی وتارمه‌کی ده‌رباره‌ی جه‌نگی که‌نده‌ل له‌م کاتمه‌دا ئاووکه‌ربه‌وه و بۆچی ئه‌م هه‌مه‌وه وتووێژه حه‌دیه‌ی ئه‌نگیزمه‌کرد؟

جگه لموښ ناماژۍ تریښ ژوبڼ- بونمونو لهسر لاسره پېرې (maixism today new le fit review), و بلاوکراوې ناودار تریښ- وادبرهڅن که هزمکاني بؤرېار بمبريژاوي بلاوونو ته و به جیدیدیش و مرگیزا وڼ (نمگر نملین پېرې و دکمرن) له لایښ تیورېست و نووسري ناسراودا. بهکورتې، شو هژفانيکه بیگومان مافي شوې هیه لهسري رابوه ستین تمنا ته نمگر- من ده موئ گریمان بکه- شم پایه یمره ی څیستقاي کارگریمه که ی تمنا نیشانه یه لهسر بلاوونو شوې قهیرانيکی هزی که تیا یدا (پوست مؤدیر نیستی زار اویمه کی دستنیشا نکراوې به سووه.

ئەدەب ئەوانەى خاۋەنى بېرۇ بۇچوۋنى ھاۋشىۋەن ۋەكو(ستانلى فېش) و ھەندىكى تر ئەوانەى گەرەككەنە رۇلى فەلسەفە يان تىۋر كەمتر و سەنۇردارتەر بىكەن ئەۋەش لەسايەى گرىمانەكانيان گوايە مەرجى ھەقىقەت لەنئو گوتاردا تەنھا زىندەروۋىيەكى بەتالەۋ چەمك و بونىادەكانى بىرتىن لەكۇمەلىك خاۋەزى پاك و سافكراۋ يا مېراتى مېتافىزىكى بەسالچۈۋە، كەۋاتە پىۋىستە لەسەرمان ئەۋ كۇششە فەلسەفەخاۋازاۋو كلاسىكىكە لەگەل ئەم پراكتىك كىردەنى ئىستاشى لەبۋارى سۇمىۋلۇژيا، ياسابەندى ياساى، رەخنەى ئەدەبى و سەرچەم زانستە مۇقايەتتەكەنىش ھەر بەلاۋەى بىنئىن، جگە لەۋەش پۇست بونىادگەرى ھەلسا بەھاندانى بىرۇكەى ئەۋەى كە كەتۋار(واقىع) تەنھا و تەنھا دياردەيسەكى گوتارىنۇرئەۋ مەرەنجامى چەندىن كۇدى جىاۋاز و ياسا و يارى زامانەۋاننى يان سىستەمى ئامارۋەى وان كە بەتەنھا لەتۋانايەندەى ئەۋشىۋاز ۋىنگايەنەمان نېشان بىدەن بۇ تەنۋىلكردىنى ئەزمۈۋن لەۋانگەى (فۇكۇ) بۇ رېرەۋتى مەرىفە/ھىزى پالېشتىكراۋ: ھەرۋا بەۋ مېۋوگەرەيە نۇنيەى كەۋا باس لەمىۋو دەكات ۋەكو ئەۋەى مەيداننىكى ئەكتىلكرۋا بىت بۇكۇمەلى گوتارى ئايدىۋلۇژى ئاكوۋ و دژىك، جگە لەبەھەلە خۇندەنەۋەى كارەكانى درىداۋ گرىمانەكردىنى - بەشىۋەىكى - نەرسىسى كەم وئىنە - گوايە ئەۋ جەخت لەسەر ئەۋە دەكاتەرە ھېچ شتىك ئاكەۋىتە دەرەۋەى دەق - تۇ ھەمۋو ئەۋ تىۋرە بەرىلاۋانە بخەرە نئو يەك شت(لەگەل ئەۋەى كە بە)خولانەۋەى زامانەۋانى) بانگەشە دەرگىت و گەيشتۇتە كۇمەلىك كايەى مەرىفەى ھاۋشىۋە).

ئەۋكات لەۋە دەگەيت كە بۇدريار تۋانى كۇمەلىكى باش لەخۇنەرەن بۇخۇى كېش بكات و ايان لېيكات ئەم گرىمانە زىندە رۇيىانە بۇۋىكەنەۋە، ئەۋەى كە دۋور لەم سىياقەرە تەنھا و تەنھا دەبىنە پەراۋىزىكى بچۈك لەنئو پىكەتەى بونىادىانەى زۇر بلېنى ئەۋ رۇۋانەمان.

بەھەرچال ئەۋ ھەقىقەتەى ئاكرى نكۇلى ئى بىكرىت ئەۋەى كە ئەم ھزانەى بايەخىكى جىدىيان پىندەدرىت بەرادەيك ئىستا بۇدريار لەتۋانايەى گرىمانەكانى خۇى دەبارەى جەنگى كەندۋا بەگشتى بكات بىنئەۋەى ترسى ئەۋەى ھەبىت دواتر بېنئە جادۋوكرىك يان

ۋا بېيىنىت كە ئەم گرىمانانە بەشىۋەيەكى تۇخ و توند لەژىر رۇشنايى رۇدۋارى نىۋ جىيەنى
 ھەقىقىدا دروستكارۋن. ئىستە دەتۋانىت بگوتىرت بەرپەيەكى زۇر پاساۋ ھىفانەرش-
 كەبۇدريار ئەم كەسايەتتەيە نىيە نۆتەنەريەتى رەتتەك بىكات و ھىز و بىر و بۇچۈنەكانى
 بەشىۋەيەكى زۇر دۈۋر رۇشىت بەشىۋەيەك سانانىيە كەس قوبۇيان بىكات، كەۋاتە لەگەل
 ئەۋەشدا ئەم ھىچ وپۇچيانە ناپىت ۋا رەفتارى لەگەلدا بىكرىست ۋەكو ئەۋەى
 سىرەنشتىكرى سىرجەم مۇغاممەرى ھىزى ئىستايە. ھىزىش ناكەم- بەھىرئالەك بىت-
 ئەم خالە رەتتەكەمەۋ، لەبەر ئەۋەى كاتىكى زۇرم ئەم سالانەى رابىر دۈۋا بىسەرىر دۈۋا لەھەۋل
 و كۇشىش ئەۋەدا بۈۋم ھىلى ئالۋوز فراۋانى ھىزى دۋاى بۈنيادگەرى لەيەكتەر جىيايەكەمەۋ
 ھەلىبۈەشىنەمەۋ ئەۋە پىشان بىدەم ھەلۋەشانەنەۋەگىرايى دىدەيى (بۇنەۋەن) پارىزگارى
 لەتپەى تەۋارى رەخنى رۇشىگەرى دەكات، ئەۋە لەكاتىكدا ئەم تەقلىدە كەۋتتە ژىر
 سىرەلەۋى پىداچۈنەۋەيەكى رادىكالىيانە بەشىۋەيەك سىرجەم سىستەم و چەمكە
 دامەزۋادەكانى دەگىرتەۋە. شىكار كىر دىكى ۋوردى ئەم جىياۋازيانە پىۋىست دەكات
 بەيەكەۋە چەخت بىكرىتە سىرە مەسەلى ئەخلاقى ۋەپىستەۋلۇۋى چۈنكە لەھەردۈر سىياقدا
 ئەۋا دىدا ھەلۋەلەدا پىۋەكەى خۇى ئەم جۈرە ھەلۋىستە يان ناعەقلانىيانە دۈۋر بىخاتەۋە
 كە بەشتىكى ساكار دادەنرىت لەشۋازى بۇدريار- ھەرىكە لەعەقل و ھەقىقەت بەھى
 دارسەن ۋەخشىنى واقىيە (سىرۋى واقىيە) ھىزى پۇست مۇدىرىستى لەناۋى بىردن بەم
 شىۋەيە مۇۋ دەتۋانىت زۇر بىرگە لە كارەكانى دىدا بەيىتەۋە كە بەشىۋەيەكى بىگومان
 چەخت لەسەر ئەۋە دەكەنەۋە كە ھەلۋەشانەنەۋە ئەۋە شتە نىيە ۋەكو ئەۋەى زۇرچار
 نىيارانى ھەلۋەلەداۋە ۋىئەى بىكەن، گۋايە گوتارىكە پىۋىستى بەدەلالەت و مەشروعيەت يان
 ھەقىقەت نىيە، ھەلۋەشانەنەۋە گىرايى زۇر بەتۈندى قوتابخانەى (ھەمۋ شتەك دەشىت)
 رەتەكاتەۋە، ئەۋە قوتابخانەيەى سىر بەھىرمۇنتىكەى ھىزى پۇست مۇدىرىستى.
 ھەلۋەشانەنەۋەى ھىزى بىلۋ وسانە سەبارەت بەچۈنىەتى پەيۋەست بۈۋنى زماۋ بە واقىع
 ماناى ئەۋە نىيە كە گرىمانى ئەۋە بىكەن گۋايە زماۋ بۇشايەكە لە (ۋازىيەكى نازاد) و
 كراۋەى دەقەكان، يا دال نىۋ بۈۋى خالى لەھەر ناۋەۋىكى دەلال بىت، بەدەم بىرېنىكى

ئەخلاقى تر، ئەۋمەدخالى بونىكى مەزىنە كە تۇگىرمانى ئەۋمە بىكەت گوايە ھەلۋە شاندەۋە
 مەسەلەي بەرپىسارىتى تەۋلىيە بەلۋە دەنىت وپشتىگۈنى دەخات يان دىۋى دەخات و
 پىنۋايە كە دەق يان شتى سەر زارەكىسى - لەۋزىر رۇشنايى پىنۋەرى تردا (نىيازپاكى و
 رەچاۋ كوردى و رەكارىيەكان. تاد) بەشىۋەيك رىگا نادات بگۇرنت بۇ تەنھا يارىمكى جوان
 رۇكخراۋ، يا شايدەنىت بۇ ھەموو جۇرە زىادەرىيەكى خۇنەر، بەپىنچۋانەي ئەمەۋە، ئەم
 ھەلۋىستە لە (دانپىيانان و رىزگرتن) درىدا لە نىۋە كىتىبى (گراماتۇلۇزىيا) دا ۋەكو پالپشتىك
 كەناكرى دەستبەردارى يىن باسى لىۋە دەكات. ئەۋە خالى دەسپىكى زۇر پىنۋىستە بۇ ھەر
 كىرەيمكى تەۋلىيە كە ئاكاڭدارى خۇيەتى تاۋەكو (بەھەر رۇگەيكەدا ھەز بىكات، نەروات و
 رىگا ش بەخۇى ئەدات ھەر شتىكى مەبەستىەتى بىلىت) كاتىكىش (درىدا) بېرار لەسەر ئەۋە
 دەدات كە دىۋالۋگەكى زىاتەر ئالۇزتر بىكات پىشنىياري ئەۋە دەكات گەرانەۋە بەرمو
 مەبەستىگىرارىيى نووسەر بەرمەۋام كارى ئەۋەى كىردۋە، پارىزگارى لەخۇننەۋەى بىكات
 ئەۋەكو بىكاتەۋە. بەم شىۋەيە بەھەلەدا دەچىن ئەگەر ئەم وشانە وا تەۋىل بىكەين گوايە
 رەتكردەۋەى خالى نەۋەتىيە چۈنكە يەككە لەچاكەكانى نووسىنەكانى درىدا -
 دەگەر ئەمەۋە خۇنەر دەگىر ئەۋە بۇ ئەۋە شتى كە پىشتر دەربارەى ئەم بابەتە لەشۋىنكى
 تردا نووسىۋە - ئەۋەيە كە ئەنگىزى بەرپىسارىتى ئەخلاقى دەكات (ھاۋكات لەگەل
 پىسپارە ئەپىستەمۇلۇزىيەكان) دا كە لەگەل خۇيەيۋەستكردى راستەخۇ بەگۈتەى دەلالەت و
 نىياز و دەسەلاتى دەق و خۇننەۋەى راست و ھەلە نەكردى نووسەر و زۇرى تر زىرخاك
 نران. ئەۋەى ئەياران ئەياتۋانى دەسكىرى بىكەن ئەۋەيەكە درىدا كاتىك پىشت بەم پىۋەرانە
 دەبەستىت - پارىزگارىيان لىدەكات بەۋ زامانە پاراۋە مەزىنەى خۇى گوايە ئەۋانە (پالپشتن و
 ناكىرت پىشتيان تىبىكرىت) - لەكاتىكدا ئەۋەش دەردەخات كە ئەۋانە ناتوانن (بگرە دەنىت
 نەتوانن) كۇت و پىۋەند بەخەنە سەر پراكسىسكىرى ھزرى رەخەنىي. ئەۋەش بەرەۋە
 ئەۋەمان دەبات كە جەخت لەسەر ئەۋە بگەينەۋە (درىدا) ناكەۋىتە نىۋە داۋى ئەۋە رەۋتەى
 گوتارى پۇست مۇدىرنىستى كە كۇتايى سىستەمى واقىيە و ھەقىقەت و زەننىيەتى
 رۇشنگەرى رادەگەينەت ئەم خالەش زىاتەر رۋىتر كرايەۋە كاتىك (درىدا) ۋەلامى رەخەنگرى

ھەلۈەشاندىنە ۋە مەگىرایی) ۋە مەگىرەي بەرجەستە مەگىرەي لادىر، يان مەشە خۇزىر يىت ۋە پىشت بە خىراپ لىكەنەزىكىەكى مەزنى نەقەكان بېسەتەن. بەلام نەمەش پىنگەي نەمەي لىنە مەگىرەكە ھەلۈەستىكى تۈرۈند لە دىۋەستەي كۈرەنەكە ۋە مەگىرەنە، لەمەشدا مەلى خۇزەستە كاتىك نەيەرمەكانى ۋە مەگىرە (سەزىل ۋە مەگىرە مەس) پەنەيان بىرە بىر كۈمەلەك تەمەمەتەي سەختەي ھەلۈەشاندىنە ۋە بىرى نەمەي پەنە بېنە بىر خۇدەي مەزى خۇزىر لەسەر ئاستى دىۋەلۋكى ھەلەسەفەدا كەرى لەگەلدا بېگەن. لەمەش كاتىك ۋە مەگىرە پىشت بەم بۇچۈنە بۇلۋە مەبەستەكە رەخەنەگەنە نەمەب بەتەنە تەكەرىسەن نەكەرىدە، بەلەك ھەلەسەفەكارانى دۋەي شىكەرىش لە نەمەي ۋە مەگىرە (رەچارد رۈرتى) گۈايە ھەلۈەشاندىنە ۋە مەگىرە دېۋەن لەگەل بەمە سەمەيە كۈنەكانى ھەقىقەت ۋە قەلۋەزە يەنەستەي گۈمەنەكەي رۈشەنگەي رۈسەت بىكات، نەمەندە پەيەخەدارتە دەمەت. بۇيە مەرىكە لە (رۈرتى ۋە سەزىل) لە كاتەي خۇزەندەنە ۋە دىۋەدا لەسەر نەمە كۈك ۋە تەبان گۈايە نەمە سۇفەستىكى دۋەرمە گۈتار بىزىكى بەتۈنەيەمە تەكە بەمەري نەمەيە كە دەتۈنەت خال لە دىۋە تەقلىدەي رەسەي مەزى بۈنەدەنە تۈمەرىكات، كە ھەلەدەدات كىشەكان چارەسەر بىكات. خالەي جىۋەزەي نىۋەنەيان نەمەيە (سەزىل) پەيۋەيە ھەلۈەشاندىنە ۋە مەگىرەستىكى لادىرەمە دۈرە لە راستى، لە كاتىكدا (رۈرتى) ھەلەكەت لەگەل بۇچۈنە پەراگەتەكەكانىدا-پەيۋەيە پەشۋەچۈنەكى باشە، ئامەزەيە بۇ نەمەي ھەلەسەفە لە كۈتەيەدا نەسەردەي نەمە خۇزەزەنەنەي خۇزىر بۈۋەيە ۋەلەكى ناسەيە لە دىۋەلۋكى كەلتۈرى رەگەزى مەۋقەيەتەدا بېگەرتە.

پەم ۋەيە نەمە لەبەدەبەختەيە- بەتەيەتەش لەزىر رۈشەنەي نەمە راگەيەندە دۋەيەنەي بۇدۇرەدا- كە دىۋەدە نەيەتە نەمەگ ۋە بەتۈندەي بەرەمەچى نەمە گەمەكەندە لەسەر ھەلەچۈنەي پۇستە مۇدەرىنەستەي نۇندا نادەتەمە، نەمە ھەلە ۋەكۇشە بۇتەمەگەلەنە ھەلۈەشاندىنە ۋە مەگىرەتەي تەۋە (رەزەمەگىرەي) چۈنەكە كەرىگەي مەزىكى ئاۋا بەتەيەتەش نەمەكەتەي ھەۋشەنە نەمە بالابۈنەي نىستەي تىۋىرە نەمەيە ۋە مەگىرە گۈتارىكى (پەنەرخەۋەن) دەمەت گۈايە دەتۈنەت كەيە مەمەرىپە تە دەمەزىنەت، نەمە زىاتە ھەندەنەي نەمە يەۋكەيەيە كە پەيۋەيە (ۋەقەيە) دەمەت بەمەمەكى لەسەيەي زەمانەيە يان لەسەيەي نەسەقى لەم جۇرە يانەمە

جۆره له پراكسيس كردنى ئاماره كارىيانەى (شوننگه ييدا) بخويندريته وه هيج رنگايه كيش بهره حقيقيه يا مسلهى ببهنگه كردنى ميژووى نيهه تعنا له سايه هه مان شينوى نواندى ئه گوتماره نه بئيت، كهواته، وهكو ئه وهى بؤريار به نه شوموه وهكو دهره نجاميك پيندهگات- ئه وهى كه ئيمه له نيو فلهكك له يارى زمانهوانيدا نيشته جئج (يان ويتهى به ياناتى رووپوشكراو) كه به عازادى و به بن به ندر دهره سورينه وه، به شينويهك ره وانينري ده چيتمه نيو نه شكه وه كهى خوئى و هيج شتيكيش سوودمه ندينه له كاتى رهقار كردن له گه له ده زگاكانى راكه ياندىن يا ئاميري زانباريه حكوميه كان و نهو شتانهى گهره كيانه واما له ئيمه بربوان ينيكهمن.

هه موو خوږندنوه يهك خراب خوږندنوه يه، هه موو تهنوليك ته نولې به هه له ده
چوه.. تاد، (تيوژ) هه ول كوششيكې كوژانهو بيزه منجامة، لېسره نه وي هيچ زنده يكي
جياكارانه بوډاب و نكرت و بير وياوړي هزي چسپاو له لاي نښه ده ميشكېش

ناکات. چه مکه کان تنهاو تنها خوازهی رینکخراو و چاککراون، ناساژهی رهوانبیزین و ناسکراکردنی ناوهرۆکه کانیا ن تنهاو تنها به رهوگومان کردن لسه رجهم موغامه رهکانی بیرى عه قلابی خوزنا و امان دهیات (سینترالیزمی لوگوسى) - له کوژايشدا - نهوده سکوه تی که تیورسته نه دهییه کان به دهستیانهینا - پنیوسته له ژیر روشنایی هه موو نهوانی باسمانکرد، به ماکانی ئه یارییه (پۆست مۆدیرنیستیه) بزانن.

مادام هه ریه که حهقیقه و واقع نیستا هه لومشینرانهوه بهرا دهیه که پنیوسته هه لقیکی مه عریفه ی تر دان بهوه دابنیت که دوو چاری (قهیرانیکی) ده گهرایی بۆته وهو لیشی ده ریا ناییت، مۆف ده توانییت ئه گریمانانه هه ریه که به تمنیا وه ریه گرت و ساخته ییه که ی یان پیدایوستی بۆ توند و تۆلی و هیز - نهوکاته ی به هه ندیک له برکه گونجاوه ماکانی تیوره ماکانی (دریدا) بهراورد ده کړن - پیشان بدات و بیخاته روو.

به لām نهوهش به چۆرێک پنیوستی به خویندنه وهی ره خه نی هیه که په یوه ست بهزانیی نهو پینشووه چوونانه بێت له ده ره وهی باز نهی سیه رلیکراوی دیالوگی دوا ی بونیاده گهریدا روو ده نه. هیه که به ده گه من خاوه نی تیوره نه ده ییه کان هه ول ده نه بیخه نه روو. نهوه بووه هۆی سه ره لانی حاله تیک تا وه کو له سایه یوه هه زقانی وه کو (بۆدیرا) - له گه ل هه ندیکی تر له نیو دیمه نی نیستاده - گره و لسه ره به ده ستهینانی وه لām دانه وهی فراوانتری (ریژه) ی خوینهران بکه ن ده ریا ره ی نهو هه زره ی پراوپه ره له نالۆژیکیه ت، نه گه ر نه م گۆرانه له پنیوه ره ماکانی دیالوگی هه زری رۆشن گهریدا رووی نه دایا نه سته م بوو نهوانهش سه ره که وتوویان. له وهش خراپتر نهو گریمانانه ماقوله یه که له لای زۆر له هه زقانه پینشکه وتوو خاوه ماکانی نیو کایه ی زانسته مۆفایه تییه کاندانه مۆکه رهگ وریشه ی داکوتا وهو سه رچاوه ده گرت، گوایه ده شیت هه موو ده قیک له نیو خۆیدا پنتی سه ردی یا حیکایه تیکی دیار یکراو له ناوه خۆیدا هه لبه گرت، نهوهش بووه هۆی به نه سته م کردنی گشتی له یه که تر جیا کردنه وهی نوو سینی واقعی، میژووی یاسه ردی، له لایه که له نیوان ده قی خه یالی یا خه یالکراو له لایه کی دیکه وه که ته خمی مو حاکات له خۆیه وه ده گرت.

میزووگه‌رایسی یا پراگماتیکی نوئی دواي بونیادگه‌ریدا دهرده‌که‌وئیت، وه‌کو نه‌وه‌ی به‌نیو سه‌یبرورته‌ی نیچه‌ییانه‌ی (فوکو) شدا دهریاره‌ی دوولایه‌نی هیز/مه‌عریفه‌دا دهرکه‌وت، یا وه‌کو نه‌وه‌ی له‌نیو له‌یه‌کتر نزیک‌کردنه‌وه‌کانی (هیدین وایت) دا دهریاره‌ی گوته‌اری میژوویدا دهرکه‌وت له‌ژیر دروشمی خوازه‌ی به‌گشتی کراودا- یا توئیزینه‌وه‌ی نمونه‌ی گرینی سهردی- که‌مه‌سه‌له‌ی راستگویی واقعی یاراستیژی به‌لاوه‌ ده‌ئیت. نه‌وی نه‌و بیریارانه‌ له‌ناو یه‌ک سیاقدا سهره‌رای جیاوازی راوبو‌چوونیان ریک ده‌خات بیرۆکه‌ی نه‌ویه‌ که‌ ههرکایه‌یه‌ک له‌کایه‌ مه‌عریفه‌یه‌کاندا ده‌بیت له‌روانگی پیوه‌ری ده‌قهراییدا لئی بکۆلدریتسه‌وه- نه‌وه‌ش واتا ره‌کردنه‌وه‌ی نه‌تۆلۆژیه‌ واقعی(سه‌ده‌کان)- که‌ مۆری سه‌ر تیۆره‌ نه‌ده‌بیه‌ توئیزیه‌یه‌کان بووه‌ له‌ماه‌وی شه‌م سی سانه‌ی دوايي.

نه‌ه‌ج‌مه‌که‌مش‌ی وه‌کو نه‌وه‌ی (تۆنی بنیت) تئیبینی ده‌کات، سه‌ره‌له‌نۆی پیناسه‌کردنه‌وه‌ی (میزوو) بووه‌ به‌لام له‌سایه‌ی مه‌رجی ده‌قهرایی و دانانی شه‌م میژوووه‌ وه‌کو کایه‌یه‌ک بوکۆرداری ته‌واو گوته‌اریانه‌. به‌لکو بگه‌ره‌ ده‌لاله‌تیک‌ی چه‌مه‌کهرایی ئیمه‌ ته‌ن‌ها له‌سایه‌ی کردنه‌وه‌وه‌له‌وه‌شاندنه‌وه‌ی کۆده‌ نه‌ده‌بیه‌کاندا یا سه‌ره‌له‌نۆی دۆزینه‌وه‌ی سه‌ردیدا. هه‌ست به‌ناوه‌رۆکه‌که‌ی ده‌که‌ین (چونکه‌ شه‌م له‌به‌ره‌ته‌دا به‌ته‌به‌ستراکت کراوی میژووویه‌).

(بنیت) ده‌نوو‌سیت: "بیری دواي بونیادگه‌ریی کاریه‌گه‌رییه‌کی زۆر که‌می له‌سه‌ر شه‌م مه‌رجانه‌ هه‌بوو که‌ له‌سایه‌یه‌نه‌وه‌ دیالۆگه‌ میژووویه‌یه‌کان نه‌ه‌جام ده‌دران. چاوه‌ڕوانیش نا‌ک‌ریت شه‌م بیره‌ چالاکیه‌کی له‌م جوژه‌ پراگمسیس بکات چونکه‌ چه‌مه‌کی شه‌م بو میژوو له‌به‌ره‌ته‌دا به‌لایه‌نی نه‌ده‌بیدا ده‌شکیتسه‌وه‌. شه‌م توخه‌که‌کانی ده‌قی نه‌ده‌بی به‌ره‌ را‌بردو ده‌گه‌یریتسه‌وه‌- له‌ژیر رۆشنایی نه‌وه‌شدا وه‌کو ده‌قینک خۆی ده‌ره‌خات که‌ نا‌ک‌ریت رۆچینه‌ ناوی یان بیخۆنینه‌وه‌ له‌گه‌ل نه‌وه‌ی به‌خۆی به‌رده‌وام بینکۆتا خۆی ده‌نوو‌سیتسه‌وه‌- بیری دواي بونیادگه‌ری نه‌یتوانی هه‌چ مه‌عریفه‌یه‌کی پۆزه‌تیف دهریاره‌ی شه‌م را‌بردووه‌ پشکه‌ش بکات که‌ له‌توانایدايه‌ بیه‌ته‌ سه‌ر به‌وه‌ کارتیکه‌ره‌کانی خۆی به‌سه‌پینیتته‌ نۆو شه‌م نه‌ج‌رانا‌ته‌ میتۆدییانه‌ی نه‌کادیمیه‌ته‌ میژووویه‌یه‌کان له‌بیری نه‌وه‌ش میژوو بووه‌ به‌ بۆنه‌یه‌ک

بەلەيىنى كەم لە دەمرەۋەي نۆۋەندى تايىبە تەمەند بەرەخنى ھەزى - كە ئەم بىرانە ۋا پراكىتىك بىكرىت (ۋەكو ئەۋەي لەمىئۇ ئۆزبەي ھەرە ئۆزى نوۋسىنەكانى پىشۋورتى بۆرۈرلەردا ھاتۋە) لەسەر رىنكلامى تەلەفۇزىۋى يا دىئالۇگى تەلەفۇزىۋى لەمىئۇ پروگرامەكانى كات بەسەربىردىنى ئىۋ تەلەفۇزىۋى ۋە ئۆزى تەلەفۇزىۋى تۈخى ۋان خودى سۈرۈشت (يان ۋاقىيى) خۇيان لىك ئىزىك كىردىنى شىكارى لەم جۈرە كىشىدەكات. لەراستىدا ۋاراستە بىلەين (بۆرۈرلەر) لەباشترىن ھالەتدا تىيىنى كارىنكى چار تىزەم ھەستىكى ھەستىارى ھەيە بۇ بەدىكىردىنى ئەۋ شتە پىروپوۋچانى لەم سەردەمەدا بىلۋىبۈنەتەۋە. بەلام ئىزىككارىيەكانى ھەمان مايەپوۋچى ۋە پىروپوۋچى لەخۇ دەگىن كاتىك لەسەنۋورى ئەم ۋەسەف كىردىنە بەرچاۋو دىيارىكاراۋە تىيەپدەكەن. ئەۋكاتەي بانگەشەي ئەۋدەكات كە ئىمە گەيشتۈنەتە قۇئاغىكى موزەن لەمىئۇ تۈۋانايى لەجىياكىردەۋەي مەسەلەي ھەقىقەت ۋە ساختەكارى ۋە ئەۋەي كە جىياۋازىيە ئەمىئۇلۇزىيەكان ئىستە لەقۇئاغى ئۈۋەندىنى ساختەي شىۋاۋەكانى راگەياندىنى سەپاۋادا كە بايەخى پىشۋورتىرەن ئەۋەۋە، بەشىۋەيك ئىمە ئەۋەۋە داۋامان لىدەكىرىت ھەر دىئالۇگىك دەۋىرلەي مەسەلەي ۋەكو (ۋاقىي) (ھەقىقەت) لەياد بگەين، بەم شىۋەيەش ۋامالى بىكرىن تۈۋەكو بىتۈۋەن لەجىيەننى پۇست مۇدىرنىستىدا گۈزەران بگەين، ئەۋ جىيەننى تىيادا يارى زەمان ۋە دالى بىئى مەدلول ۋە ئەۋ ۋەھمانەي بىلۋەن كەناكىرىت ۋەكو ۋەھم جىياكىرىنەۋە، لەبارىنكى ئاۋادا، ۋادىارە روۋداۋىنكى ۋەكو جەنگى كەندەۋ دەمىت ۋە تىنى بىروندىرت ۋەكو ئەۋەي گۈايە فانتازىيەكە دەزگاگىشتىەكانى راگەياندىن بەرەمىيان ھىناۋە، دەرمەنجاسى تەكىنكارى جىياۋازە كە بەشدارى لە دوستكىردىنى ۋەھمى دىئالۇگى جەماۋەرىيەننى ۋە شىيار دەكات لەكاتىكىدا كە ئەم دىئالۇگە دەخاتە دەۋەۋەي چۈۋەچىۋەي بەدىيەننى ئەم ئاۋاتە.

تەنھا لەيەك ھالەتدا بىگۈمان (بۆرۈرلەر) لەسەر ھەقە: بەۋەۋەش ئەۋكاتەي گىرىمانى ئەۋە دەكات گۈايە راي گىشتى (يان ئەۋەشتەي دەشىت بەم ئاۋە ئاۋە ئاۋە بىكرىت لەرۋەۋەي خۇي لادىت بەرەدەيك لەگەل ئەۋ لادەنەيدا ھەۋەۋە پەيۋەندىيەكى بەمەسەلەۋ روۋداۋەكانى جىيەننى ھەقىقىدا دەپچىرىت. مادام ئىمەش بەتەۋەۋەي پىشت بەمەلگەي (دەقەگرەي) دەبەستىن - داپۋىشىنى تەلەفۇزىۋى ۋە راپۇرتى رۇژنامەگەرى - ئەۋە ئەستەمە لەدەست ئەم

دەرنجامە گالتە جارييهى رابگەين گوايه كەس ناتوانيت لەدەرەوى چوار چىنۆهى ئەم شتانهى لەلايهەن دەزگاي رەسمى چاودىزييهوه ئەو بەهەلە دايرەنى راگەياندى كە حكومت رىي دەخات، كەس ناتوانيت بانگەشەى مەعريفە بكات، ئىنچە لەلايهەكمەو لەسايەى رىژنەىەكى يىكۆتايى لەوينە و نامارو راپۆرتى (هێلى پىشەوه) و راپۆرتى رۆژانەى پىنتاگۆن و نۆدى ترەوه، باران رىژ دەكرىن، هەموشان بەشارىن لەدروست كردنى وەهەى ئەوهى كەوا ئەم جەنگە يەكەم جەنگى لەم جۆرەيه لەمىژوودا بەم شىنۆهيه لەوردەكارى (زىندوو) دادەپۆشيت و بۆ كۆمەلگايەكى فراوان لەخوينەران و گوێگران و بىنەراندە لە سەرچەم ناوچەكانى جىهاندا پەخش دەكرىت، بۆ ئەو كەسانەى كە تارادەيهكى زۆر شارمەزايان هەيه. لەلايهەكى ديكەشەوه، واى ئى هاتوو بەشىنۆهيهكى رونتر و مەزىتر- بەلايهەنى كەم بۆ ئەوكەسەى بەنگەكان روون دەكاتەوهو بەراوردیان دەكات- كە ئەم باران رىژكردنە توندەى داپۆشىنى راگەياندى بۆ ئەوه داناوە تارەكو هەستە مەعريفىيەكان و لەمادەنەوهى ئىنچە پرىكاتەوه، تارەكو دەكاتە خالىك كە لەگەلیدا ئەستەمە وىناى هێلى جياكەرەوهى نىوان حەقيقەت و خەيال بكەين (يا بەقسەى بۆدريار، لەنىوان واقىعەى و بان واقىعەى). بەلام ئاليرەشەوه بۆدريار دەكاتە دەرنجامە بێهۆدەكەى- ئەويش لەزۆر رۆشتايى زاراوەكانىدا مەسەلەيهكى زۆر ماقولە- و بانگەشەى ئەوه دەكات گوايه زۆر بەسادەىيهوه ئىنچە ناتوانىن ئەوه بزانن ئايا ئەم جەنگە لەواقىعدا روويداوه، بەبەرەوارد لەگەل ئەم وىنە خەيالەيكراوانە بەريارى جەنگ كە بەرلەجەنگ بۆلۆكراونەتەوهو دواترىش وەكو تاكە سەرچاوهى زانىارى و هەوال بەردەوام بوو.

ئە ئەوهيه (كەلێنى-كەنداي-واقىع) كە لەنىوان ئەلترەناتىفە فانتازىيە پۆست مۆدىرنەكىدا كراويهوه. ئىستا شتىكى ئالۆژىكە ئەگەر لە نىو سىياقى وا بىرەكەينەوه كە سروش دەرە بەوهى گوايه دەبىت بەردەوام حەقيقەتەك لەداواوهى دياردەكانەوه خۆى حەشاربەدات و شىوازى ديارىكراو بۆ دەستىشانكردنى جىياوازى لەنىوان ئەوهى پىنمان دەكات و ئىنچەش بپواى پىندەكەين لەسايەى راپۆرتە هەوال و بەياناتى حكومت و ژمارەى رەسمى پىنكراوەكان و.. تاد، و لەنىوان ئەوهى كە مەسەلەكان لەسەريهوه كۆتاييان دىت دواى

ئەمەي ھەموو بەلگە خاشا ھەلەنەگەركان دەكمۇنە بەردەست بەتمەۋايى لەدژى ئەمەشدا(بۇدريار) دەلەت: "ئەگەر شتېك ھەيىت ئېمە لەم جەنگەدا(يان ئەمەي نەمەي سەمەي ۋاقىئەي جەنگ) دەرسى لىۋەرىگىز، ئەمەي بېھۋەدىي ئەمەي پىرانسىيە پىراگماتىكىيە ميانەيە ۋەكو (حەقىقەت لەدۋاي لىكۈلەينەمەي دەستەبەر دەكرىت)، كەۋاتە ئېمە پىۋىستە لەگەل بارودۇخىكى نۇندا بىگۇنجىن چۈنكە ھېچ شتېك نىيە-بۇنمۇنە ۋەكو گەمەنەمەي بۇ حەقىقەتەي مېژۋىيى يا ۋەقانىيەي ئىجرائى مەسەلەكە-رەۋايى بەكارھىنانى زاراۋەي ۋەكو(پىروپاگەندە) ۋە (فېركردىي باۋەم) ۋە(لايەنگىرى دەزگاكانى راگەياندن) ۋە زۆر ۋەشەي تر مەسۇگەر بىكات كە تانىستە ئېمە لەسەرھەمان ئاستى كۈنى جىۋازىيە ئەتتۇلۇزىيەكان يان مەعرىفيەكاندا مامەلەيان لەگەندا ئەكەين ۋە زەمەنيان بەسەرچۈۋە.

سەرسۈرھىنەر نىيە گەر تېزەكانى (بۇدريار) ئەمەي پىشۋازىيەي لەنئۇ نىۋەندى خۇنەندى ئەمەركادا لىبېكرىت تەمانەت ئەمەي كاتەش كەمەك ژەم حەقىقەتەي ئاسايى تاييەت بەكەلتۈۋى خۇيانىانىش پىشكەش بىكات، ھەزىر بىرۈكەي ۋەكو ئەمەي ئەمەركا كىلگەيەكە بۇ ئاۋدانى بىنسۈۋى ئارمەۋە ئەلئەرناتىلەكان، ئاسۋىيەكە بۇ رۈۋى بىقۇلەيى ۋە ناخ، دىارەيەكەي ژىارى بان ۋاقىيەي بەردەۋام خۇدى خۇي كۇيى دەكاتەۋە بەشۋەيەك ھەموو سەۋرەكانى تىگەيشتىنى عەقلىنى تىپەرەكات.

زۆرچار ئەمەي گۇتانە ۋەكو بالەترىن جۆرى (ستايىش) سەيرىكراۋە كە دەشېت رەمژىكى ھەزىر دىارىكراۋە لەسەمبەلەكانى پۇست مۇدىرنىستى پىشەكەشى بىكات ۋە دەبىنىت كە بەشۋەيەكەي بەرچاۋ ئاشكرا بەلگەي ئامادەكراۋە بەدەست پالېشتى لىدەكرىت. ئەگەر بەلگەكانىش پىۋىستىيان بەپالېشتى بەھىز تر ھەيىت ئەمەي كاردانەۋەي ۋىلايەتە يەككەرتۈۋەكانى ئەمەركا لەسەر مەلەلەن ئەكەندەۋادا بەكۇمەلەنكى زۆر لەپالېشتى بەلگەيى ۋە ئەرشىفى ۋە سۇسۋىلۇژيا (يان دەروۋنى پاتالۇژى)يەۋە پالېشتى لىدەكات. (جۇدىس ۋىليامەن) ئەمەي تىپەيە لەۋتارىكىدا دەسگىرەكات كە لەھەقتەي سىنيەمەي جەنگەدا بۇ رۇژنامەي(گاردىيان)ى رەۋانەكرىدېۋ: (ئەمەي ئاۋاقىيە لەھەر شۋىنېك لەدەروۋى ۋىلايەتە يەككەرتۈۋەكانى ئەمەركادا لەنئۇ چاۋى ھاۋلاتياندا، ئەمەيەكە دەبىت ھەموو مۇزىكى نامۇ

بىر سىنىت. ۋەكو مىندالىش دواتر دەبىت فېزى ئەۋە بىرىت كە سىنىتەرى تىرى خود ھەن لەدەرەۋى خودى خۇيدا ، ئەۋ كەلتورە ۋەكو دانەرلەيك بۇخەۋن و دىۋمەزەكانى خۇى دەروانىتە ئەۋانى تر... دىلەرۋاكنى زۇر لەترسەكانى مىندالى ئەۋەرىكى (دايە، سەدام دەمكۇزىت!!) ۋەكو شتىكى نابەجى دېتە بەرچاۋ ئەۋ كاتەى ئىنە ئەۋە دەزانىن كە لەم چىركەيدا بۇمبا ئەۋەرىكىەكان مىندالە غىراقىيەكان بۇمباران دەكەن و دەكۇڭن لەبەر ئەۋەنا كە ئەۋەرىكىەكان ھەست ئاكەن) تەنھا خوا دەزانىت كەۋانىن) بەلكو لەلەين زۇرەيانەۋە ئەۋە ۋلات و گەلانى تر ناشىت ۋاخەيال بىرىن گۋايە حەقىقەتەن. ئەگەر كۇمپانىي (ماتىر) ھەلسىت بەئامادەكردنى يارىەكى مىندالەنە بەدوۋچاۋى كەروىشك و ناۋى نا مىندالى غىراقى ئەۋەكاتە دەشىت سۇزىلەى خۇسەۋە كىش بىكات، ئەۋە لەكاتىكدا ھەۋالەكان رەۋە چۆلەكەيەك پىشكەش دەكەن كە بە(گېرى نەۋتى سەدام) ۋەۋە بوۋن، بەشىۋەيەكى ۋا دراماتىكى نەيشمان دەكات زىاتر لەۋەى مۇۋلە قورىانىيەكانى بۇمباران كىردنى ئىنە نەيش بىكات.)

رەنگە (ۋىليام مىسۇن) ئەۋ راپۇرتەى خۇى لەرىنگاى فاكسىۋە رەۋانەكردىت بەرلەۋەى يەككە بىت پەردە لەسەر مەسەلەكە لادىت- يا ئەۋەتا بەرىكەۋت- بىكات ئەۋ دەرمەنجامەى كە ناشىت ئەۋ چۆلەكانە قورىانى (گېرى نەۋتى سەدام) بىن لەبەر ئەۋەى ئەۋ نەۋتە رۇۋەى سەر دەريا لەدورى چەندىن مىلەۋە بوۋ. ئەۋ چۆلەكانە بەشىۋەيەكى ۋا ۋىنەيان گىرابوۋ كە لەھەۋى و كۇشى زۇردابوۋن بۇئەۋەى خۇيان دەريازىكەن و بىگەنە سەر وشكانى، بىگومان ئىنەناتۋانىن ئەۋە بزانىن، ۋەكو ئەۋەى زۇۋبەزۋو (بۇدريار) ئامارەى بۇدەكات، كە رالەكردنى (ئەلتەراتىف)ى تىرىش ھەن رەنگە بەراسىتى ۋەسلى رۋوداۋەكە بىگەن و رۇانى ئەۋ نەۋتەى كە باسماكرد- ئەۋەش گرىمانىكە زىاتر رۇنى تىدەچىت- بەھۇى بۇردوۋمانكردنى ئەۋەرىكى بوۋ بۇ پىنگاكانى سەرلىۋار دەريا. بەلام ئەۋ نەۋنەيە تەنھا يەك نەۋنەيە لەسەر ئەۋ ھەۋو دۇكارىيە.

ئەۋ ھەۋو بەياناتە دۇكارە، ھەۋالى دىۋستىكراۋ، دىۋى روۋن ۋاشىكرا كە زۇۋبەزۋو لەھەۋتەكانى يەكەمدا كەرتنەروۋ لەۋ شالۋە پىۋپاگەندەيەى ھاۋپەيمانان، لەگەل ئەۋەشدا ۋەكو ئەۋەى (ۋىليام مىسۇن) لەۋتارەكەيدا ئامارەى بۇدەكات، دۇزىنەۋەى لەۋ پابەتە رۇلىكى

نۇركىز و لاوازى ھەببو لە كار كىردن لەسەر ھالەتى (راى گىشتى) نەمىركى، چونكە دىلى جۇرە ھىستىرپايەمكى بەكۆمەل بوو، يان كەوتىپوۋە ژۇر كەش و ھەوايەك لەو ھەمى بارانوبى نەمەش لەژۇر كارىگەرى دەزگاكانى راگەياندندا و رەتكردەنەوى تەواوى تىرامان لەدەرەنجامەكان- بەتايىمەتەش لەلايەنى مەزۇفەتەنەمە لەسەر زەوى واقىعدا- لەمەوى كە دەشەت دوچارى ھاۋاتىيانى مەدەنى بوۋىتەنەمە بەناۋى نازادى و دىمەكراسى و سىستەمى نوئى جىھان. لە ھالەتەنىكى لەم جۇرەدا دەشەت مەزۇف خۇى وا بەدى بىكات كە پانئراۋە بۇ نەمەوى بىگاتە دەرەنجامىكى وا كە نەمە بەنگەى يەكلاكرەمەن لەسەر راستى بانگەشە پۇست مۇدىرنىستەكان (بۇدريار) و نەمەنەيەك لەسەر بۇشايى (كەندەۋى) واقىع كە ناشەت پىكرىتەمە. نەمەچ شەتەكە كە نەرخ بۇ ھەقىقەت دادەنەت لەسەردەمىندا كە تىايدا دەزگاكانى راگەياندنى گىشتى بىريار لەسەر لىستى كارەكان و نەمە تىپوانىنەى رىنگا سراۋە دەر بىردىنت ياخۇدى (ئاسۋى بىننىنىكى روۋن) لەمەسەلەى خاۋەن بابەتى و واقىعى و نەخلاقى و سىياسى دەدەن؟

بەلەم دەرەنجامىكى ئاۋا تەنھا نەمە كاتە دەشەت راست بىت نەگەر مەزۇف گىرمانى دەقگەرايى پۇست مۇدىرنىستى قەبۇل بىت، نەوئش نەمەيە كە واقىع تەنھا دەرەنجامى ھەمەو نەوشتانە ئىيە كە دروستى دەكەين، بەپىشت بەستەن بەم يارىيە يان نەمە وازىيە لە يارىيە زەمانەوانىيە بەلەدەستەكانى پۇست مۇدىرنىستى و گوتارى يان شىنۋازى پراكسىسكردنى نامازە كارىيانەى كارىنگراۋ ، بەلەم رەتكردەنەوى گىرمانىكى لەم بابەتە وەكۆنەمەوى نۇزىيە كەس وادەكەن- تەنھا نەگەر لەدەستىان دەرەجىت و لەژۇر كارىگەرى ئىستىلابىكى چەر و لەبەرژەمەندى شىنەمە نەمەنەكانى تىۋزى ھەزى دا پىنى رازىيەن- نەمەكاتە ھەمەزەبەزەو بەسانايى ھەمەو ئاراستەى و تۈزەكە دادەمەنت. ناردەنە دەرەمەوى ھەز لەبۋارى تىۋزى ئەدەب تۈزىدا بەرمە كايەى مەعرىفى نەزىك وەكۆ مېژوۋگەرايى، وەكۆ نەمەوى (بەيت) قەسەى لەسەر كىرد. بوۋە ھەزى بەگىشتى كىردنى باۋەرنىكى رادىكالى (رەزەگەرايى) دىركارى مەعرىفە.

بەم مانايە مەزۇف بۆردراوئەنگەر گريمانى ئەو بەكات كە بۆدريار لەكۆتايى ئەو تونىلەدا لەچارەوانىدا ەستابوو كە بۆنيادگەرى و پۆست بۆنيادگەرى لەم سى دەيەى رابەردودا گرتبويوانەبەر، ئەم رەوتە وەكو ئەوئەى (يەرى لەندەرسن) بۆى دەچىت وەكوخويندەنەوئەيەكى خراپەكار بۆ مەتۆدەكەى (سۆسئىر) دەستى پىكردوو. دواتريش پىنومەى ئاراستەكارى توندى لەتۆيژنەوئە زمانەوانىيەكانى بۆنيادگەرى خواست و ئەو پىنودرانەى كەرد بەبىچىنەيەك بۆ دەسپىكردنى ەلمەتتىكى بەربلاو فراوان لەسەر چەمكى وەكو (حەقىقەت، واقع، نواندن) ئەوئەبو لەكۆتايدا مەگىنى تىروانىنىكى گەردوونى پراگماتىكى و پۆست مۆدىرنىستى راگەياند كەزۆر بەبەختەوئەرييەو جىرازى ناوئەزكى نىوان (جەنگ) وەكو روردوونىكى دروستكاروئى خەيانكراى (دەلالەتتىكى خەيانلى) كەلەسايەى ئامارەكانى راي گشتى، وئەئەى تەلەفرىزۆنى، زمان نووسى گوتارىيىزى - لەنىوان جەنگدا كەرد وەكو حالەتتىكى وەزەى كە پەيوەستە بەجىهانى حەقىقى و لەدەرەنجامىشدا رۆژانە بەبەزەرەها كەسى لەژمارە هاتووى عىراقى مەدەنى لەمندان و پىاو وئافرت قوربانى بۆردوومانىكى ئاسمانى وا بپوونەوئە كە ەگىز شتى وا بەم شىوئە وئەئەى نەبوو. وەكو گوتە جىنگاى سەرسورمانە كە ەزرو بۆچوونەكانى (بۆدريار) بەم گەرم و گوپە سروشت ئامىزە پىشسوازى لىبىكرىت ئەوئە لەكات و سىياقى زەمەنى ئارەزووى ئىستەى ئەمەرىكى بۆسەر لەنوئە سەپاندنى بالادەستى نىو جىهانىدا - وەكو ديارە تەنھا كەمىك لەرۆشنىبەران لەتواناياندايە رووبەرووى ئەم فشارەى تەجنىدى ئايدىلۆزى ببنەرە.

دووھۆ بۆ پشت گوى نەخستنى بۆدريار

بىگومان دەشت مەزۇف واهەست بەكات - بەتوندىش دان بەم رايە دەنىم - كەواچاكترە زۆر بەسەلەيى ئەم وتارەى بۆدريار پشتگوى بخرىت، لەبەر ئەوئەى چوونە نىو دىيالوگ لەگەل بۆدريار دەبارەى بابەتى جەنگى كەندان ئەم مەسەلەيە بىبىايەخ دەكات ودايدەبەزىنىتە

ئاستى و توۋىژلەنئۆ لايەنگرى ئەم رەوتە ھەزىيە ئىستايان ئەمەيت. بەلەم دوخال ھەيە
 ھەزەكەم لىرەدا قەسيان لەسەر بىكەم. چونكە مەن ئەم ئاھەزايىيە خەلقايانەم دەربىرە.

يەكەميان- ئۆزىمەرونى و رەھايى لەئۆزىر رۆشنايى رووداوەكەنى كەنداو و شىۋازى
 ۋەسەفكردى ئەزگاكەنى راگەياندەدا گەلە بوو- ئەويش ئەمەيە كە ئەم جەنگە بەمانايەك
 لەماناكەن جەنگىكى (مۆست مۆدىرنىستىيە)، رەھىنانە لەسەر ئەم رەوانىيەيەيە كە
 دەزگاكەنى راگەياندەن و شىۋازەكەنى رازىكردى (بان واقىيى) بىلەيەنكرىدۆتە ۋە بىگومان
 ئەمەش ھەندىك لەتەبىيە دەست نىشانكرەو و ووردىيەكەنى (بۆدريار) دەسەلمەيت. ئەگەر
 ئەمەنەيت مەزۇف چۆن دەتوانىت ئەم پەيوەندىيە پىچەوانەيەيە ئىۋان رەدەي داپۇشىن و
 ئاستى ئاگادارى و شارەزايى جەماۋەر راھە بىكات، بىلەبوونە ۋەي زانىارى ئامادەكرەي بىيەر
 كە بەشداربوو لەدروستكردى ھەستىكى ۋەھمىيە بەداپۇشىنى بابەتيانە و مەيدانىانەي
 رووداۋەكەن، ئەمەنگەشەكرەن سەخىفانە دەربارەي (بۆدرومانكرىدەكەمەلە ناكەت) و
 دەربارەي (راستى و وردى پىكەنى ئامانجەكەن) ئەوانە بۆ ئەمە دارىنژاۋن تاۋەكو بەۋە
 ئىقتىعامەن بىكەن گوايە پىكەن لەنئۆ رىزى مەدەنىيەكاندا خەرىكە بوونى ئەمەيت، ئەمە
 سەرەپاي ھەمەو ئەم بەلگەنەي كە وئەي كەۋلكرەي بەكۆمەلى ئاۋچەي پەردانىشتۋانى
 مەدەنى پىشان دەدەن، ئامادەيى بەپەلەي ھۆكۈمەتە ئەۋرەپەكەن، ھەزىيەكەنى ئۆپۇزسىۋىن،
 رۇژنامەكەن، پەيامنىزانى تەلەفۇزىۋىن، رابەر ئايىنيەكەن و ئۆزىتەر، ھەمەويەن بىكەنە ئىۋ
 تەلمە داۋى ئەم پەروپاگەندەنەي كە كۆشكى سىپى و پىتاكۆن ھەمەليان دەدا بىقۇزەۋە
 بەپەرەيۋىزكردى راي جىۋاۋو لادەر بەرەدەي بىدەنگ كرىدى تەۋاۋ و كىكردى، لەمەش
 خراپەتەر، رەنگە ئەم جىكەۋتە ۋەھشىيەنەي زاراۋە سەربازىيە ئەمەنەيەكەن بىن ۋەكو (زىانى
 ھاۋشان) (فرمانى پاكتاۋكرىدى ئەمەم) (ھەلمەتى داپىكرىدى)... تاد كە تۋانىسى ھەمەزىۋ
 رۇبىچىتە ئىۋ ھەر دوو گوتارى ئۆزكار و لايەنگرى جەنگ بەيەكەۋە.

مەزۇف دەتوانىت ئامازە بەم ھەستكرەن گەرم و گورەش بىكات بەواقىيى (بان
 واقىيى)، رۇخى پىشتگۈي خەستى بەكۆمەل دەربارەي مەسەلەي خاۋەن ھەقىقەتە واقىيى و
 بەلگەدارەكەن كەبۋە ھۆي ئەمەي رۇژ لەدەۋاي رۇژ بەيى ھىچ بەرەنگەر بوونەمەيەك رۇگا

بەلگۈرگەنەۋى ئەم ھەموو زانىيارىيە ھەلەيە بىدات، داب ۋە نەرىتەكەش ۋارامىنراۋە كە دواتر بەردەوام كۈنگەرى رۇژنامەنۇسى بېسەرتىت، تاۋەكو زانىيارىيەكانى پىنشوتى راستىكرىنەۋە، بەلەم ۋەكو ديارە ئەۋەبۇۋە ھۆى كەمىك كزىۋونى بىروى جەماۋەر بەم ھەموو پىروپاگەندە راگەيانراۋەى ئىستى، ئەۋەش ھاۋشائە لەگەل جۇرە لەدەست دانىكى بەرغراۋانى يادۋەرى مىژۋىسى، رەتكۈرەنەۋەمىكى رەگ ۋە رىشەيى - لەلەين زۇر لە(مەلقىن) - بۇ تىراۋان بەۋ فرە ھاۋشەۋەيە توند ۋاشكرەيەى نىۋان رۈوداۋەكانى رابىردور ۋىستى. ئەم شەكستە مەزىنە بەۋەرنەگرتىنى ھىچ ۋانەيەكى گونجاۋ بۇ مىژۋوى دەستىۋەردانە سەربازىيە بەرىقانى ۋە مەرىكەكان لىزەدەيە، يان پىشكىنى مەسەلەى جىۋىۋلۇتىكى نالۇۋى ناۋچەكە، ئەۋە جگە لەنەۋونى ھىچ ھەۋل ۋكۇششەك بۇ رىسۋاكردىنى ئەم خورافاتە بەسەرچۋانە دەرباردى تەنھا بۇمبارانكردىنى ناۋچە سەربازىيەكان، لەۋلاشەۋە ئىتە ئەم زىيادە بلەيەۋ زىندەۋىيەى ئەۋ خەيالىكرەنەى - دۋاى(جەنگى نازادكردى) لەقەتتەم ۋكۇزىۋا گرەنادا - مان لايە، ئەۋە ھەلەمەتىكى راستگۇرىيەنەى ئەخلاقە ھاۋپەيمانەيتىكى ئارمىزۋەندەنەيە لەژىر چىۋادىرى تەۋەيەككەرتۋەكاندا پىنكەتۋە بىۋىسەۋى پارىزىگارى لەئازادى ۋ دىموكراتىكەت، بەيى كەمترىن جىگەۋتى بەرژدەۋندى ئابۋورى يان پىلانى ئىمپىريالىزىمى نۆۋى لەلەين ئەندازىيارە ئەمەرىكەكانىيەۋە، لەژىر رۇشسنايى ھەمىۋەنەۋەدا - مەسەلەيەك دەشەيت مەۋف گرىمانى ئەۋەبەكەت كەسەر لىۋارى دارمانى گەشتى(ئالايى گەشتى)دايىن بۇ دىۋالۇكى رەخەنىي رۇشەنگەر، نەستەمە ئەۋە رەتەكەيەنەۋە كە گرىمانەكانى (بۇدۇرلار) بەمەيەكى دەستىشەن كراۋى دىيارىكراۋ لەخۇيان دەگىن. بەم شىۋەيە، ھەندىك ھۇكار ھەيەبۇ ئەۋەى ئەم گرىمانانە زۇر بەجىددى ۋەرىگىرىن، چۈنكە چەندە لايەمىنىكى دىيارىكراۋ ناۋەژۋو دەكەتەۋە - ئەگەرچى سەقەت ۋ نەتەۋەۋىشە - لەخالەتى ھەزى ۋ جىۋىۋلۇتىكى ئىستەماندا، بەلەم ھۇكارى دوۋەم (كە پىنەۋىيە گىرەگەرە) بۇچۈۋەنە ئىۋو دىۋالۇگ لەگەل پۇستە مۇدىرنىستىدا لە ئىۋو سىماق جەنگى كەندەۋ داپىۋىستى بەرەدەيەكى زىاتەر لەمەردىنگار بۈۋەنەۋەى ئىۋىژراۋەى رەخەنىي ھەيە. بەماناى ئەۋەى زۇر بەتۈندى ئەم مەكەچىيە ئايدىۋلۇتەيەى نىۋان ئەم شىۋەم رەۋتە ناعەقلاۋى ۋىزكارەى ۋاقىيەت رىسۋابەكەت ۋ

دندنگین له دژې نهو کړدارانه هغلرېوایب څه په ماوې دواکوه نه نامدارا. نه وهی له نفو
حیساباتی بؤدریاردا وکو وه مینک له وهه مهسکان ځوی نمایش ده کات- چمسته یه کی
شؤر دروای خورافاتې سرده می (روشنگری) کؤن- نهو یه که تؤگریمانی نهو بکه یت که
موماحه کاتی بهم جوړه ده بیته هوی هر جیاوازییک، یا نهو تا ددشیت رووگی رای گشتی
ودر بگریئت نهگر ژماردیه کی باش له څه که بیاتقوانیایه هست بهم راده ی شؤواندن و
فریودانه بکن که دمرگانای راگیانندن پراکسیسی ده کن، درو یه کانی پړوپاگانه، لیستی
نامار دکان و ژماردی پینکراو دکان که ژور به وردی له قباره دراودو شتی ژوری له م باباته نه.
ردنگه زده نیک ه بیئت (دو سده بؤدواو، له قؤنغانه کانی دواي له م هیاجه ی برله
سهره لدانی شؤر شه کان رویندودا) تیایدا گتارمه کانی ئوپؤزسیؤن رادییک له زه ځمی
ردوانیئری یان نه ادیان به لایه نی کم به څو ده گرت، نه کات ده کرا روشننیر
پیشکه وتوخوازه کان رؤلنکی کاریگر بگرین وکو ره څنه گرک له بیرو بؤچوونی به کومل
یاودکو نیردراوئیکی راسته قینه که له ژیر کاریگری چالاکي وده می نایدیولؤژیدا ژنرل بووه.
به لام نیستا نه زه مه نه به سرچوو، (بؤدریان) ده لیت مادام ئینه له قؤنغانک له شینوه کانی
(نواندن) دهرین، قؤنغانک تیایدا نامار ه کان بی ناوهمؤکی ده لالین، سرده مینک له کار تیکره
واقیعه به شانؤکراو دکان چونکه بانگه شه کردنی حه قیقته می نیستا هیچ زه ځمینی ره څنه یی
نیبه. له حاله تئیکي ناوادا دیارده بیئت جهنگی که ندوا بره هایي و ا روو څساری ځوی نمایش
بکات وکو رووداوئیکي پؤست مؤدیرنیستی و بان واقع. نهو نه دراوه روون و بهرچاوو
ودره گرتنی هیچ هه لؤیستیکی ئوپؤزسیؤنی له ناست مهسه له ی سیاسه تی ناوهمؤو جیهانی
بؤ هه مو نهو شتانه ی له ژیر ناوی تیؤری ره څنه بییدا تیپه ر ده کړین، ده بی جینگای
دلاره کئیه کی مه زن بیت، نالیزه وه پیموایه کاتی نهو هاتوه پراکسیسی
پیداچوونه وه کی تؤتالیتاری سرجه م نهو هیله هزریه بکه ین که (سؤسیر) چرکه ساتی
ده سپنکی دؤزیه وو دواتریش برده وام بوو تاوه کو قوتابخانه ی جیاواز له رموتی نیستای
پؤست مؤدیرنمیستیدا یان رموتی مرگماتیکي ده قمرایي نوی بگریته وه، کیشه ی سره کی

لەنئۆ ئەم ھەموو بىز ئاتىغاندا ئەۋەپە كە بەشىۋەيەكى ئاسايى ۋە بەمىن رەخىنەگرتىن گوتە
 بىنچىنەيەكەنى (سۆسۈن) يان قېۋولە - بەتايىبە تېش جەختكردن لەسەر فرمانى دەلال ۋە
 رەفتار كىردن لەگەل زەمان ۋەكو تۈزۈك توخىمى جىياكار (بەمىن زاراۋى پۈزەتەش) - ۋەكو بلىنى
 چەمكى ئاۋا دەشپىت زۆر بە سادەيى لەنئۆۋەندى زەمانەۋانى بونىادگەريەۋە بەرەم كايەم لىقى
 تىرى ۋەكو تىۋىزى ئەدەبى ۋە رەخىنە كەلتۈرى مېژۋوگەر يان شىكار كىردى شىۋازەكەنى
 نواندىسى راگە ياندنى بگوزىتەۋە. ھاۋشانىش لەگەل ئەم تىۋرە دەقتاۋىزەنەۋە
 كورتكراۋەيە پەيۋەندى نىۋان جۆرەھا گوتارى جىياۋازدا نەزەنەكە بەرپەلەش بەر
 پىۋەچۈنەنە تىرى نىۋوكايەي فەلسەفەي شىكارىەۋە ھەيە. نەزەنەكە كە لەسايەيدا مۇۋ
 خۇي ۋابە دىدەكەت ناچارىت بگاۋە ئەۋ نەجەمەي - كىردەي دۇگەيى پىشت ئەستۈۋى
 تىۋىزى ئىستاي پۇست بونىادگەرى ۋە تەكردەنەۋى تەۋاۋى بۇ بەرەنگار بوۋنەۋەي گوتەكان
 خۇي لە خۇيىدا بەرەنگار بوۋنەۋەيەكە لەگەل گىرمانە دامەززاۋەكانىدا. لىۋرەدا
 شىۋىنەكى كەمەن لەبەردەستدايە تاۋەكو زۆر بەكورتى ئامازە بۇ ئەۋ شىۋازەنە بەكەين كە
 داۋەرانى دىالۇگى تىۋىزى فرانكفۇرتى ئىستاق (دۋاي سانى 1960) رىڭكەيە يان گرتۈتەبەر
 ،ئەۋە لىستەيە كە - بۇنەۋە - ۋەسلىكرنى (فۇرگ) بۇجىكارىنەۋەي ماناۋ دەلالەت لەخۇي
 دەگرت. ئەۋىش ۋەسلىكى زۆر ۋەرتەرە لەۋ چىكەتە نەۋەيەيەي ھىزى دۋاي بونىادگەرى
 لەسەر بونىادىزاۋە، كارى فەلسەفەكارى ۋەكو (سول كرىت) (ھىلارى بۇتنام) ۋە (ئەيان
 ھاكتىگ) كە كۆمەلىك گىرمان لەخۇدەگىرن ۋە پەيۋەستىن بەمسەلەكانى زەمان، مانا، نواندىن ۋە،
 لەئاستىكى بەرپەشەدان لەشىكار كىردى جوان ۋە رىك ۋە شارەزايەكى ۋا كەزۆر جىياۋازە
 لەئاست مۇسەلەمەتى تىۋىزى دەگەرەيى بەرپەلە، ئەۋ دىالۇگەي دەربارەي مەسەلەي
 مەغرىفەي مېژۋىۋىي ۋە پەيۋەندى بە نەسەقەكانى تىگەمىشتى گىرمانەۋەيەي كە ئىستاق
 لەئارادايە ئەم پىرارانە ئەنجامى دەۋەن ۋە پىنى ھەلدەست بەشىۋەيەكى گىشتى سەر بە
 سەربازگەي (شىكارى) ن، بەم شىۋەيە ۋانەي بەسۋود پىشكەش بە تىۋىزىستە ئەدەيە
 سەرسورماۋەكان بەدەرەنجامە گوماڭكارەكانى (فۇكۇ) ۋە (ھايدن وايت) يا مېژۋوگەر نونىكان
 دەكەن، لەۋلاشەۋە جۆرە پارىزگارەكى ئاۋىتەيى ھەيە لە تىۋرەمانى واقىيەي فەلسەفە

مىژۋى زانستدا ۋەكو ئەۋەى (روۋى بىسكى) پىشكەشى ھىكات، لەۋلاشەۋ تەقلىدى تىۋرى رەخنەيى (ئەلمانى) بۈۋى ھەيە (بەشىۋەيەكى سەرەكىش قۇتباخانەى فرانكفۇرت) كە ئاراستەى ھەۋى ۋ كۇششى ھەندىك لەمىريارنى ۋەكو (ئادۋۇتۇ) ۋ (ھابرماس) مان ھىكات، ئەۋكاتە دۋاى بۈنيادگەرى بەتمەنھا رۈۋبەرۋى تۈۋىژنەۋەيەكى تۇتالىتارى سەيۋرەتى مىژۋى رابردۈۋ پىشۋورتى- كەدانى پىانەنراۋە- ئايىتەۋە، بىلەكو رۈۋبەرۋى پىنچاۋنەۋەيەكى رەخنەيى تۇتالىتارىيە ۋ رەسەن بۇسەرچەم ھەلەۋ ھەنگاۋە ئالۋزەكانى دەمىتەۋە، لەۋلاشەۋ ھەندىك ھەنگ لەنۋى خۇدى سەريازگەى پۇست بۈنيادگەرىۋە بۈۋىيان ھەيە كە بەپىنى گىرمانەكانى ئىستى، بەتايىبەتەش ئەۋبەرگە زۇرۋ ئاگادار كەرەۋانەى (دەريدا) كە تەيدا بەجۈرنىكى ئاشكرا لەدۋى ھەر شىۋەيەك لەشىۋەكانى (يەقىنى) دەقگەريى يان نىزىك كىرەنەۋەى ھەلۋەشاندەۋەگەريى درۈستكارۋ ھەلەستراۋ دەۋەستىت، بۇنمۈنە باس لەشەيەر، لەسەفە، مىژۋى، ۋەكو جۈرنىكى ھەلۋىژدراۋ لەگۇتار يان ۋەكو جۈرنىكى ئوسراۋ كە لەلەيەنى گەۋەرىۋە ھىكات، يان لەلەيەنى مەتۋىدەۋە يان لەپىۋەرەكانى بەمەقلانى كىرەنى گۇنچاۋدا جىياۋزىن. پەردە لادان لەسەر ئەۋ گۈۋى ئەدانە لەئاست ئەم ھەسەلەنەۋ زۇرى تر لە نەۋەى لەكارەۋتو ۋ نەگۇنچاۋى ھىزىر (لەژىر رۇشنايى بىيىندا) دەشەت يارمەتى رالەكىرەنى ئەۋ ھۇكارەمان بەدات كەۋاى لە پۇست بۈنيادگەرى كىرەۋە بەمىن بەرەنگارىۋەنەۋە بىخىزىتە نىۋ ھەماھەنگى تەۋاۋ لەگەل ھەلۋىستى (بۇدۇريار) كە دەمىرپى دۋا شىۋەيە لەشىۋەكانى مەمىرلى.

مىۋى دەتۋانەت ھەندىك سەرچاۋەى ئالۋزكار بەلاۋە بىئىت ۋائامازە بۇ ئەۋە بىكات كە پۇست بۈنيادگەرى لەسەر ھەندىك رايەل جىگىرپۈۋە بەشىۋەيەكى زۇر گۇماناۋىن ۋ شىۋىۋى ئەلەمىرناتىف تر ۋ زىاترىش بىرچاۋرۈتەر بۇ مەقارەكىرەنى ھەمان مەسەلەى بىنچىنەيى بۈۋىيان ھەيەۋ مۇسەلەماتەكانى بۇدۇريارىش ئەگەر خرافە ژىر ھەر شىۋەيەك لەشىۋەكانى پىشكىنى رەخنەيى ەمەقلانى لەتۋاناياندا نىيە بۇ ماۋەيەكى دىرۋىز بەرگە بگىر. بىگۇمان مەۋى ئايىم كە باشتىر شەت لەم ساتەى ئىستادا بىكىت ئەۋەيە مىۋى بەتەۋاى خۇى بۇ تۈۋىژگەردن لەسەر ئەم مەسەلە تايىبەتەندەنەى ھەقىقەت ۋ زەمان ۋەتۋاندەن

تەرخان بىكات، ۋاچاكتە ئەم وتوۋىزانە ئىستىبا بەلاۋەتتىن ۋە ھەمو كات ۋە زمان بۇ ئارەزىيىسى دەرىپىن لەدرى ئەم زۆردارىيە جەنگىدە بىر تە گەر كە بەشىۋەيكى ئۆزگەنى ھەمو ھۆكەرەكانى پەيوەست بىۋىن بە مىژۋىي سىياسەتى ھەزىمەتتى بىرىتاتىيا ۋە ئەمىرىكا ۋوتارە بەھا ھىنەر ۋە زمان لوۋسەكەيان ھەلى داپۋىشىنى بەرژەۋەندىيە ئابوۋرىيە روۋتەكەيان دەدات، چۈنكە رەفتارەكە ئاستى ۋا لەخۋى دەگىرت لەپروپاگەندەي زۆرەملى ۋە ھەنچەتدارو شىۋاندنى راگەياندنى تەۋاۋ كەبى ۋەنەيە، رەنگە تىچۋونىشى لەروانگەي قەبارەي پىنگانى مەدەنى ۋە كارىگىرى ژىنگەيى نەزائىرىت، چۈنكە ھەمو زائىيارە داھاتوۋەكانىش دەخىرتە ژىر جۆرەھا كۆت ۋە پىۋەندى ئەمەنى. لە باروۋخىكى ئاۋادا؛ گالتە جارىيە كە جەنگى كەندەۋ بىكرىتە بەھانەيەك بۇ تىۋەگلان لە(مواھىكات)ى لوغزدار دەرىبارەي(سىياسەتى تىۋىز) ياپاشماۋە فراۋانەكەي ھىزى ئىستى پۇست بونىادىگەرى. بەلەم ئەم پەيوەستكردنە لەخودى خۇيدا مەسەلەيەكى دورە دەستە بەلەي ھەر كەسكىكەۋە كە لەماۋەي چەند مانگى رابىر دودا پراكسىمى پىرۋسەي فىزىكرىنى كىردىيىت ۋە ھەلى دايت فىزىخۋازەكانى بە(رەۋايسى) تىۋىز لەمەسەلەي ۋىزىدانى ئەخلاقى ۋە سىياسى لەنئو جىھانى حەقىقىدا رازى كىردىيىت، يا بەيۋىكەي ئەۋەي كە تىۋىزى ئاۋا دەيىت بەلەيەنى كەم خالى دەسپىكى پىندىرىت بۆھەر ئارەزىيەكى تىۋىزراۋە بىنەماگىراي لەدرى جەنگدا. بەھەر حال ئەم ھىزانەي دوايى بەشىۋەيكى ئامادە لەگەل مەيلى پۇست مۇدىرىنىستىدا دەۋىن لەپىنناۋەلەك كىردىكى گالتە جاۋ ۋە سىركوتكارانەۋى بىلۋىكرىدەۋەي ھەستى ئەۋەي كە ئەم جەنگە لەۋاقىتدا حەقىقىي نەبوۋە- تەۋاۋ دورە لەتۋاناي بىرپاردانى ئىمە ۋەكو خۋىنەرى ئاگادار يان بىنەرى ئەندام لەكۆمەلگەيەكى تەۋىلىگەرايى تايەتەندە- بەشىۋەيكە لەتۋاناماندا نىيە ھىچ شىتەك بەكىن يان بىر لەھىچ شىتەك بەكىنەۋە كە دەشەت كارىگەرىەكى دىارىكرەۋى ھەيىت ۋە شىۋازىك بىت بۇ بەرەنگارىۋەنەۋەي ۋەنەي رەسىمى(كە كەۋتۆتە ژىر بالا دەستى دەزگاۋ شىۋازەكانى راگەياندن) روۋادەمەكان. لەم سىياقەشدا سىۋىز خۇي ۋەبەدى ئەمەت كە ئاچارىيىت گومان لەمەبكات ھەمو ئەۋانەي لەژىر ناۋى تىۋىزى ھىزى ۋە ئەدەبى رادىكالىدا فىزىدەگىرت لەۋاقىتدا تەنھا ھىلەنكى دىماگۋىزىم تۋاناي بەرەنگارىۋەنەۋەي زۆر كەزە. فىنلەنكى فىنلەزە

ھەممۇ جۈرە بەھانە يەككى ئىرەستىكرارنى بەھنەنەست ئالۇز دەھىنەتەرە تارەكو خۇي
 لەمەعرفەي ئەۋەبىزىتەرە كە لەچالەكى خاپورەكرى ئايدىۋۇلۇزىدا گىلاۋە.. بىگومان مەن لىزەدا
 پىشنىيەرنى ئەۋە تاكەم- بەشىۋەيەكى بېھۋەبىيەنە- كە ئەۋە دەرمەنجامى راستەوخۇي
 زىادەمۇيى كەۋتە ژۇر كارىگەرنى ھەزرى پۇست بونىادگەرىيە يان تىگەيشتەنكى باشتر بىت
 بۇ مەسەلە فەلسەفەيەكان ۋە بېتە ھۇي ئەۋەي بەشىۋەيەكى ئۇتۇماتىكى گۇرۇنى پىۋىست
 لەمەلۇنىستەكاندا ئەنجام بەدات. لەگەل ئەۋەشدا دەبىت ئەۋە بېتە ھۇكارىك بۇ ھەندىك
 يەركەندەۋى خەمۇك لەلەيەن ھەندىك رۇشنىرە چەپەكان ئەۋەنى پىيان ۋايەكە (تېۋىز) يان
 (زۇرەي) ھەرە زۇرى ئەۋە شتەنى لەم رۇۋانەدا ۋەكو دانايىيەكى تېۋىرىستى پىشكەتوتۇخۋان
 خۇيان دەرخستۋە ۋەكو ئەۋەي كەمەر فېۋىلېياز تېرىت ياكەمەر چەكدارىت بۇ ئەۋەي
 بتوانىت بگات بەجۇرىك لەجۈرە كارىگەرەكاشى رەخنە، بەلگە تەنھا لەتوانايدايە يارمەتى
 پىشكەش بەۋىر ۋەبۇچۈرە پراگماتىكىيە ئۇيىيەنە بگات كە لەسەر پەرسىيە كۆمەل
 دامەزلۋە لەدەرمەنجامدا دەبىتە ھۇي ئەۋەي ئەم يەرمەنجارۋىنەۋەيە بگات بە كارىكى
 ئەستەم. بەھەرچال ئەمەش جىگەي سەرسۇرمان نىيە، ئەگەر ئەۋە مەيەلە بالادەستىيە دۇكارەي
 ئەۋە بۇ ۋاقىيە ۋە رەتكەندەۋەي بانگەشەكەندى حەقىقەت يان مەرجى مەشروعيەت
 رەچاۋىكەين، جا سۈرۈشت ۋە ھەلۋىستەكەي كە نامازەكارە بۇ يەكەم زانىنىكى نىچەيىيەنە ۋە
 تۇتاليتارىيەنى سەرجەم بەھا ھەزرىيەكان (لېبرالى- مۇۋەللىرەيى) يىش بىت، تەنھا
 بەكار ھىنانى چەمكى ۋەكو ۋىژدان، نىيازىيەكى، بەرپەسىيەرنى، يان ھوكمى ئەخلاقىيەنە
 لەبەردەم يەريارنى راستەۋەي ئەرتۇدۇكىسى پۇست بونىادگەرنى ماناى ۋايە كەبەشىۋەيەكى
 ۋا لەتۇ بېۋاندىرەت كەپەرە لەدل پىسۋوتان بەۋە سىفەتەي تۇ ئۆيىنەرايەتى پاشماۋەي گوتارى
 (رۇشەنگەرنى) لەناۋچۈرەكەيت. لەبەرنەۋەي ئەگەر (مەنى سەربەخۇ) ۋەكو ئەۋەي گوتەكانى
 ئەۋەن دەرى دەپرىت- ئىستى پەلەيشايەۋە پەرت ۋە بۇۋوبۇ بەرەۋ فەرىيەلە (شۈنەنگەي مەنى)
 بەكۆمەل، ئاۋىتە، داتشراۋ لە نىۋۇ زمان يا ۋادەخىرەتە رۈۋ ۋەكو بەرجەستەكەندىكى ئەم
 گوتارە دامەزلۋە يان ئەۋەي تر، ئەۋەكات ھىچ چارەيەك نىيە تەنھا ئەۋەنەبىت كە ئەم
 بەھايەنە بەردەۋام ۋەك خاسىيەت ۋە سىياقاتى جياكەرمەۋەي ۋەھىيەكى سىزۇخايەنى خودى

لەڭشەكردن دابن، وەكو جۇرنىڭ لەبەگە پىخستىنى خودانەي (خەيالكرار) كەلە سەردەماننىكى
 زۆرۈرە لەسايەي بەرچاۋورونى سايكۇلۇزىيا و زمانەۋانى بونىادگىرى و تىۋىزى گوتارى
 فرۇيدى و. . . قاتارلىق بەلگىلەشكەن ھەلۋەشىنراۋنەتەرە. بۇيە ئەۋرى بەناۋى (بارودۇخى پۇست
 مۇدىرنىستى) ئاۋرانا رەنگە بىشىت بۇنەۋى مەسلەي ۋا بگىرئەتەرە كە پەيۋەندى بەنەخلاق
 و سىياسەتەرە ھەيە ۋەكو ئەۋرى چۈن مەسلەي ۋاش لەخۇدەگىرئەتەرە كەخاۋەنى ئاۋرەپۇكىكى
 تەۋا ۋەپىستەمۇلۇزىن. بەمانايەكى تر، ھىچ پەتاگە ۋە ھەشارگەيەك لەمەرەۋى (گوتار) - يا
 ئەۋ فرەيىيە لەسەر (شۈيىنگەي مەن) گوتارىۋىزى دا ئىيە بەر سىنورەيەۋە كە بەشىۋەيەك
 دەرپازبۇنى تىيائىيە خۇدى (سىنورى جىيەنى ئىمەيە) (ئەۋگوتەيەي فېگىشتاين): چۈنكە
 خۇدى گوتار بۇخۇي مەرجى ھەر وتوۋىزىكى مانادار دەرپارەي ھەقىقەت، ۋاقىيە. يان بەھا
 ئەخلاقىيەكان دادەنئەت. لە لاۋازتىرىن ھالەتەشدا: ئايا ئىيە دەتۋانئەن دەست بەر پىۋسە
 رۇشنگىرىيەۋە بگىرىن (يان بەشىۋەيەكى ۋەرتەر پىۋسە كاتتەيەك) بۇنەۋى ھۆكم لەسەر ئەم
 ھەۋو مەسلە بەرپلاۋەبەدىن لەسايەي ئامادەكردنى (پەرەسسىپىكى رەخنەيى مەلكاتەكان)
 كە ھەلۋەت بەلەيەك دەست بەسەرداگىرئەتەرە پىۋسەي تىگەيشتىنى مەرىپەي (تىۋىز)
 بچەسپىنئەت ۋە لەيەكى دىكەشەۋە دەست بەغەقلى كىدارەكىانەي (ئەخلاقىيەۋە) بگىرئەتەرە.
 چۈنكە ئەۋەتەنھا ئەۋەتەيەك دەيىت لەسەر يىر كىردەۋى ئارەزۋومەندانەي پاشەكشەكار
 ھەلۋەتەكە بۇگىرئەتەرە دەستەبەر كىردىكى بالابەخۇۋد لەيەن ئەۋ يىرپارە گەردۋىنە
 سەلەفیانەي كە رۇلى پىشەرەۋايەتەن - يان مائى قەسەكردىيان بەناۋى كەسانى تىرى كەمتر بىر
 رۇشەن - ۋەكو خورافەتەيەك لەخورافاتەكانى مەزىنكردنى خۇد ۋايە كە بەتەرەۋى لەداھىنئەن
 خۇياندايە (ۋەكو ئەۋرى فۇكۇ بۇي دەچىت) يىگۇمان ھەندى جىۋاۋازى گىرنگ ھەيە دەيىت
 لەنئەن ئەم رەۋتەدا ئامارەي بۇ بگىرئەتەرە كە مەيلى ئىستىۋى ھىزىش بىردەن سەر زەينەيەتى
 سەردەمى رۇشنگىرى و سەرچەم ئىجتىراھاتەكانى ھەيە. مەن ئەۋەرەتەكەمەرە كە
 لەھالەتەيەكى ۋەكو ھالەتى فۇكۇدا رۇلى بەرجەستەكرارەي (رۇشنىيە تاييەت - دەستەبۇزى)
 ھاۋاشانى ئىلتىزامىكى كىدارەكى ھەقىقىيەنەيىت بەچەندىن پىۋسە بۇ چاكسازى سىياسى و
 كۆمەلەيەتى، بەشىۋەيەكى ھەرە دىيارىش لەنئەن كايەي پىزىشكى دەرۋونى و دام ۋەزىگەي

سزايى ويونىيادى سەرگۈتكەرى نەسەقەكانى مەعرفە/ھىز پەيۋەستە بەمەسلەى شوناس و رۇنى رەگەز تىايدا. ھەمان مەسلەش دەشئىت لەناست بىريارى وا كە ھەمان بىروايان ھىيە-ئەدوارد سەعيد لەھەموويان دىيارترە-ئەوانەى بەمشىۋەيەكى بىرۋادارۋە بانگەشەى سەرلەنۋى گەپانەويان كورد بۇزسىياسەتلىكى مىكرۇسكۇبى) خاۋەن رەھەندىكى شۈنگەيى پراكسىسكراۋ و بەرەنگار بۈۋنەۋەدار- بەرەو مېتۇدىك كە پىشت بەخۇندنەۋەيەكى پەيۋەست بەسەرچاۋەى دەق و ئەرشىفگەرايىبەستىت كە رەخنە ناراستى جۈرە ئەنتۇلۇژى و ھزىيەكان بىكات كە لەناۋەۋەى ھەناۋى گوتارى خۇرەلاتناسى خۇرناۋادا ھىيە: ديارە ھەلەيە نەگەر (بۇدريار) لەگەل ئەم بىريارانەدا بخەينە نىۋەيك خانەۋە، بەلام مەسلەكە تەۋاۋ جىايە كاتىك ھەموۋ ئەو گوتانە لەنىۋ قالىى نامادەكرادۋا لەسەر دەستى تىۋىرىستى وا كۆدەكرنەۋە كە بەھىچ شىۋەيەك لايەنى كەمى پەلى ئىلتىزامى نەخلاقى سىياسى يان تەنانەت ئىلتىزامى ئەكادىمىشىيان نىيە. چۈنكە ئەۋە دەيىتە دەرەنجامى بارودۇخىكى ئاۋا كە برىتتىيە لە ئاۋىتەيەكى نىۋە كوللاۋ لەۋ ھزانەى كە لەنىۋ سەرچاۋە بەردەستەكاندا دىن. يالەۋ زنجىرە دروشمانەى كە بانگەشەى بىرى ۋادەكەن ۋەكو ئەۋەى كە (ھەقىقەتە)،(ۋاقىع) برىتىن لەبىرى دارسەۋ مەعرفەش بەردەۋام و لەمەموۋ شۈننىكىش فرمانىكە لەفرمانەكانى وىستى ھىزى مەعرفى و مىنۇۋوش تەنھاۋ تەنھا دەرەنجامىكى خەيالىانەيە لەنىۋ كۆمەلىك گوتاردا پاك دەكرىتەۋە كە لە مەملانئىدان بۇ مەسۈگەركرردنى سەرۋەرى ۋبالادەستى لەقۇناغىكەۋە بۇقۇناغىكى ترمەۋ، بەم شىۋەيە گەيشتىنە بارودۇخىك كە تىايدا ھزۇئانىكى ۋەكو(بۇدريار) زۇر بەمېۋاۋە بىتۋانئىت(گرىمان) سەخىفەكانى دەربارەى جەنگى كەندۋا نەمايش بىكات و بىخاتەرۋە بەپلەيەك كە سەرنىچىكى فراۋانى لەنىۋ بىنەرانى دىمەنى ھزى و پۇست مۇدىرنىستى راكىشاۋە.

تىبىي/ بەپنەۋەست نەزانرۋە پەرۋىزىمەكان ۋەرىگىرەزىن و بۇۋىكرىتەۋە.

ئەم نۇرسىنە بەشى يەكەمىز نەزىرىە لاندىيە: مابعد المدائنة، المثلثون و حرب الخلیج/ كرىستۇلە ر نۇرىس ،

ترجمة: د. هابد اسماعيل/ بيروت 1999 الطبعة الاولى.

جاوخسانىڭ بەسەر ژيان و بەرھەمەكانى تىۋدۇر ئادۇرنۇ(1) (لەئالىمارەۋە ئا ئاراۋكە)

ن :رامين جېلن بەگلو

و: دلاۋەر رحىمى

پېتىش وتار

لىڭكۈلىنەۋە لە بارەى ژيان و بەرھەمەكانى يىرمەندىك بەماناى رونكرىنەۋەى گشت
بۇچونەكانى نىيە . لەبەر ئەۋەى كە ئەم گشتە لەتېڭراى بەشۈكەكانى فەردى ژيانى
ھوشمەندىك پىڭ نەھاتوۋە . بەلكو گشتايەتى لەو جايە . گشت (كل)، ھەقىقەتى ئەم
بەشۈكانە لەخۇئاگرى، چونكە لەزمەنى تاييەتى خۇى بەرھەمەندە . لەكاتىڭدا كە پىشە
ھەقىقەتى ئەم بەشۈكانە ھەر وەكو ساتە نەبىنراۋەكان و لەدەست چۈۋەكانە كە يىرمەند
لەقۇئاغى ژيانى خۇيدا لەتۈيۈنەۋەيدا بۈۋە . تۈيۈنەۋەى ئەدەبى لەناخى نەوتراۋ و
نەكراۋەكانى ژيانى خۇيدا، ئەم نەوتراۋ و نەكراۋە ساتە ووردىيىنەكانى ژيانى ئەم پىڭ
دىنن . تۈيۈنەۋە سەبارەت بەيىرمەندىك ، گەرانىكە لەقەلمپەۋەى ئەم ساتانەو گەرەكردىيان
لەئىز ووردىيىنى نووسىنەۋە . ئىمەش لىزەدا خەرىكى تۈيۈنەۋەى ئەم ساتانە لە لەبەلاى
نوسىنەكانى ئادۇرنۇ ئەيىن . ئەم نوسىنە ، لىڭكۈلىنەۋەيەكە لەبارەى قۇئاغەكانى ژيانى و
گۈزەنە ھەزىيەكانى ئادۇرنۇ بەپىنى زەمەنە مېژۋىيەكانى .

1- فرانکفۆرت

تیۆدۆر ویرنگروند نادۆرنۆ له (11 یهیلولی ساڵی 1903) لهشاری فرانکفۆرت (لهکهناری رووباری ماین) چاوی بهدunya ههلهیناوه .بساوکی بهرهچهکه یههودی و لهبازگانه دهولهمندهکانی شهرباب و دایکیشی (ماریا کالولی نادۆرنۆ) گۆزانی بیژێ کاتۆلیک و خهنگی دورگهی کۆرس بوو. تیۆدۆر نادۆرنۆ قۇناعی مندالیتی لهگهڵ دایکی و پورهکهی (که پیاوێ ژهن بوو) بهسەر برد نههه خۆی فرسهتیک بوو تاوهکو نههه هونهری موسیقیايان لێوه فێر بیت . نادۆرنۆ خوێندنی ناوهندی لهههه وهرجه تایبهتیهکانی جهنگی جیهانی یهکهم لهخوێندنگای قهیسەر ویلیم تهواو کرد .ئهولهساڵی 1920 لهتهمهنی 17 ساڵیدا وتاریکی لهبارهی پهبازی ئیگژ پرسیونیسسم و رهخهیهکی سهبارهت به (نۆپیری) نوسینی (برینهار دسیکلیس) ، ماموستای موسیقی خۆی بهچاپ گهیا. نادۆرنۆ له ساڵی 1921 چوهتهدانیشتگای فرانکفۆرت و بهخوێندنی زانسته جۆزاو جۆرهکانی وهک فلهسهفه ،هرونناسی و کومهلناسیهوهسهرقال بوو . له ساڵی 1922 لهدریژهی لیکۆلینهومکانیدا لهبارهی موسیقیاوه دوو وتاری لهبارهی (بلابارتۆک وپۆل میندیت) و مونسوکی کهله (Neue Blatter Furkunst) و (Udlietqr) بلاوکرایهوه . نادۆرنۆ لهساڵی 1924 بهداناانی نامهیهک (رساله) بهپهیهوهندی لهگهڵ بۆچونهکانی نههموند هوسرهه بهپهلهی دکتۆزای فلهسهفه گهیشته.

2-ساڵانی فیههنا

نادۆرنۆ لهزستانی ساڵی 1925 چووه شاری فیههنا و بۆماوهی دوو ساڵ لمری نیشته جی بوو . ژبانی لهفیههنا و ناشنایی لهگهڵ ریبازه جیاوازهکانی فلهسهفی وهونهری جینگهیهکی پایهداری لهلای نادۆرنۆی لاوا هیشتهوه نههه کاریگهریانته مهودای فرههنگینکی نوێیان

لهئاسوی هزری ئه‌ودا به‌دیته‌ئا که له‌واقع دا ره‌خسینه‌رو دیاری کهری بو‌چونیک بوو که‌زۆر له‌
 نوسینه‌که‌ئنی ئه‌وی گرتوئه‌وه . ئه‌یه‌ئنا له‌و سهرده‌مه‌دا ناوه‌ندیکی دره‌وشاره‌ی بلاقراوه‌ی
 فهره‌نگی رۆژئاوا و ناوه‌ندیک بوو بو‌توێژینه‌وه‌و وتوو وێژی نیوان کراوه‌ ترین ده‌ست
 به‌کارانی ئه‌م که‌لتوره‌ ، یه‌کن له‌تایبه‌ته‌ندییه‌کانی شاری ئه‌یه‌ئنا ئه‌وه‌بوو که‌هاوکات له‌گه‌ل
 پارێزگاری و بلاقوینه‌وه‌ی فهره‌نگی سوننه‌تی نه‌روپا و که‌ش وه‌وای له‌بار بو‌ی گرتن و
 بالابوونی ئه‌زموونی تازه‌ی هونه‌ری و زانستیشی فره‌هم کرد . له‌و سهرده‌مه‌دا به‌شینکی
 گهره‌ی ئه‌م لیکۆلینه‌وانه‌ له‌باره‌ی فه‌لسه‌فه‌ی موسیقاوه‌ نه‌نجام نه‌درا . ئه‌و که‌شو هه‌وایه‌ی
 که‌ئه‌وسایانی کیشابوو به‌سهر فه‌لسه‌فه‌دا ، له‌سهر بئه‌مای بو‌چوونی کانتیزمی نوێدا بو‌نیاد
 ئرابوو که‌ بئه‌مای ناسینی له‌په‌یوه‌ندی به‌ گه‌رانه‌وه‌ بو‌سهر فه‌لسه‌فه‌ی ره‌خنه‌گرانه‌ی کانت
 ، له‌نۆژن گه‌لا‌ته‌کردنه‌وه‌ی مه‌سه‌له‌ی ناسینی پێش ئه‌زمون که‌وتو ، توێژینه‌وه‌ له‌باره‌ی
 ناموکه‌ینه‌بوونی فه‌لسه‌فه‌ وه‌کو سیسته‌میکی داخراوی ب سه‌شه‌که‌ری ناسینی چه‌مه‌که
 ره‌هاکانی خوود ناسیه‌وه‌ ، دهر نه‌بوا . له‌بو‌چوونه‌کانی کانتیزمی نویی گه‌رانه‌وه‌ بو‌کانت
 به‌مانای گه‌رانه‌وه‌ بو‌توێژی ناسین ، یه‌قینیک بوو که‌له‌به‌رانه‌ر بو‌چوونی میتافیزیکی که‌له‌سهر
 قسه‌ی کانت ، توانای ئه‌وه‌ی نه‌بوو بگاته‌ پله‌ی زانست کۆمه‌ک به‌به‌ره‌وپێشبردنی زانسته‌کانی
 وه‌ک بیرکاری و زانسته‌ سروشتیه‌کان بکات . لێره‌دا پێویسته‌ باس بکری که‌ قوتابخانه‌ی
 کانتیزمی نویی خۆی یه‌ک پارچه‌ نه‌بووه‌و له‌قوتابخانه‌ جو‌راوجۆره‌کانی پێک هاتبو و ،
 که‌له‌وانه‌یه‌ به‌ناوبانگترینیان قوتابخانه‌ی ماریۆرگه‌ ، که‌هز مه‌ندانی وه‌ک کاسیرو ، کۆهن و
 ناتۆرپ نه‌گرتنه‌ خۆی . به‌هه‌موو شێوه‌یه‌ک په‌یوه‌ندی ئادۆرنۆ له‌گه‌ل ئه‌م شینوه
 هزرا نه‌دا ، ئه‌وه‌ک له‌روویه‌روپه‌وه‌ له‌گه‌ل ئه‌م خوێندنگایانه‌دا ، زیاتر له‌ریگه‌ی ئوسقادی
 فه‌لسه‌فه‌ (هاتز کۆرنلیۆس) بووه‌ ، کۆرنلیۆس خۆی به‌یه‌کی له‌په‌یره‌وانی هز مه‌ندانی
 هارسنوواری ئه‌یه‌ئنا ی فه‌لسه‌فه‌ی ئه‌زمونگه‌ری ره‌خنه‌گرانه‌ی ریچارد ئاوناریۆس
 وییری و ریشه‌ی تاکانه‌ی ئیرنست ماخ دا نه‌ئا . به‌م پێوانگه‌ له‌تێڕوانینی هانس کۆرنلیۆس
 ، ناسین به‌شینویه‌کی گشتی له‌سهر بئه‌مای ئه‌زمونه‌دیته‌ دی ، به‌لام له‌به‌ر بی‌سنووری بوونی

واقىيەت ،دىيارىدەگان ھەمىشە بەشىۋەتەك لەشىۋەتەك دەگەن دەرمەۋى ئەم واقىيەتەرە ، بۆيەمەركاتى بەئەدگارنىكى ئوڭ دەركەتوۋە ھىچ كاتى تەۋارەتى ئەوان بۆلۈنمە ئاشكراتابى . ئادۇرنولەسالى 1926قىيىنەنئاي لەبەرچوۋنى بۇفرانكلۇرت بەجى ھىشت ، لەچوۋنى بۆشۋىتى لەدايك بوۋنى خۇي بېرايدىا درىزەبەلىكۆلۈنەۋەي فەلسەفىۋ بەردەۋامى پەلەكانى خۇيىندى بۈگەشتەن بەپەلى (ئوستادى دانىشگا) بىدات . لەدۋاي ئەم بېرىارە لەكۆپى وانەي ھانسكۆرنلىۋىس بەشدارى دەكرەۋە خەرىكى دانانى نامەيك لەئۆرنەۋى "ناۋەرۋىكى خودناناگاھى لەتېۋىرى سەروۋى ئەزمەۋنى پۈجى " دابوۋ.ئامانجى ئادۇرنولەگەلەكرەدى ئەم بابەتە لەلەيكەۋە لەمەر تۈرۈنەۋەي فەلسەفى ژيانى شۆبناۋەر ونېچە وشەپنگلر و شىۋەي پۈبەرۋىنەۋەي ئەوان لەگەل مەسەلەي ئاخۇد ئاگاھىدا ،ولەلەيكى دىكەۋە بەرقەرارى پەيۋەندى نىۋان فەلسەفە كانت وەرۋى . فرۆيدەۋە بوۋە . بوۋەي ئادۇرنۇچۈنكە لەتېۋاننى ئەم فەيلەسوفانە مەسەلەي -خودناگا پەيۋەندى راستە وخۇي لەگەل شتىكى پۈجى ھەيە (كەلەۋانگى كاتتىيەۋەشياۋى ئاسىن نىيە بەلام دەكرى بېرى لىبېركتەۋە) بەم پىيە ،بۆنەھىشتىنى ئەم ئاكۆكيانەي كەزەندەئانى كاتتىزەم لەھەۋاۋى ھەزرى خۇيان لەگەلىدا پۈبەرۋىن ،بەناچارى بەرەۋلايەناكانى فەلسەفەي كانت پۈيشتوۋن لەبەر ئەۋەي لەقۇناغى دۇگماتىزەي مەتافىزىكى ئەكەۋنە پىش شەۋەۋە . لەدىدگاي ئادۇرنۇ،ئەم شىۋەتېۋاننىانە كەبەشىۋەي قۇتابخانەيەكى پەسەنايەتى ئاعەقلاۋى پان ئافىكىرى ھەردەكەۋى لەبۋارى كۆمەلەيتى شىۋەي ئايدىيۇلۇۋى بەخۇرەگرتوۋە تەنانەت لەھەندى مەسەلەدا ھەرپىنى سىياسى خۇي لەئايدىيۇلۇۋىەكانى ۋەك(فاشىزەم)دەبىيىتەرە . لەبەرئەۋەيە كەلەۋانگەي ئادۇرنۇتەننا پۈگە گرتن لەپىشكەۋىتى قۇتابخانەي پەسەنايەتى ئا ئاۋەزى وبلاۋىنەۋەي لەزەمىنەي كۆمەلەيتى سىياسى ،پىشنىياركردن وخەستە پۈۋى ئاخۇدناگاي فرۆيدى لەپەيۋەندى بە تېزەي ئاسىنى كاتتىزەمى نۆيەۋەيە ،چۈنكە بەم شىۋەيە ھاۋكات بەھاۋكارى تېۋاننى كاتتى دۇگماي مېتافىزىك خەباتكراۋە .بەپشت بەستەن بەفرۆيد پۈبەرۋىنەۋەي تازەي ئەم لەگەل ئاۋەرۋىكى ئاخۇدناگا ۋە ھەر جۈرە ئەفسانەسازىيەك سەبارەت بەم ئاۋەرۋەكە كەتتىدا ھەلئەقۇلى .

3- دېدلر له گڼل څانگه بنيامين:

يېكه مين ديداري نيوان څانگه بنيامين و تيوډور ډاډور نو له سالې 1922 ولرنگه ي سيگريد كراساوير څه نجام درا . ډاډور ټوله وگاتانه ده ته مني (20) سالوو كله كاتيكدا كه بنيامين (31) سالو بوو ، ټانه وگاتش نامه يې كه له مهر (چېمكي په څنځي هونري له پرماتيسمي ښلماني) له گڼل دوو وتاري له باره ي هولدم لين و گوته و و مرگيزانيك له وينه كاني پاريسي بوليز بوسه زما ښلماني به چاپ كه يادېدو ډاډور نو دواتر له څانگه بنيامين وځ (يېكي له بهرجه سته ترين مروځانيكه كه له گڼل ياندا رويېر بوه توره) ياد نه كاتوره . بېگوته ي ډاډور نو بينيني بنيامين بؤ واقعيت بينينيكي ميكروسكوپي به كمر يان څه به خشيته بچوكرين به شه كاني ښووه . ښو به شو كانه ي وجوده تهنه و څه مباره كې بنيامين پناي دېر ده بهر نه مان و ځو كو كره و ده يكي ژانستي (كلكسيوني) كه له نا پوښنه كاني دوناي شتيكي خوږدا بوده ست گشتن به حقيقه تي هر يه كې له شتانه له گڼل ياندا ، پوانيني بنيامين له بواي ښه دېيات ، هونر و فلسفه وځ روڼي غه مزده يې كه له ه حقيقه تيكي كه كېر يندو هينښتنه و ده تي ، ښو له نيو ياد موريه فراموش كراو كاني زينده كي و له لابه لاي شمه كه به ځاك بوو كاني ميژو ښو ښو بوقه له مېر وې يركردنه وې ده گواسته موه . بنيامين نيكاي خوږي بريوته ډاډور و ، راپردويې كه كه وځ مهرگ له به انېر ښو و له نيو ان قسه كاني ښو له جوله دايه . راپردويې كه كه بنيامين له ياد موري خوږي له كتيبي (منډاليني بېرلن) هر وځ پر و ست له 13 بېرگي بهر مه مه كيدا (له گڼل بؤ قوڼاغي له ده ست چووم) كه بنيامين يېكه مين و مرگيزي بوو بؤ زماني ښلماني ، ښو وځ له واقعيتي ښو زه مننه دابگېرې . بنيامين شيوه ي وون بوو يېكه هيه ، كه هاوكات له ياد موري منډالني خوږي له شيعره كاني بوليز وپاريس سه ده ي نوږده دا پرسه نه گيږي . به يني و ته ي بنيامين (له شيعري بوليز وينه ي ژن و وينه ي مهرگ هر دوو له وينه ي سيني هم كه وينه ي پاريس به يېكه موه ناو ينه ښمن ، و نه م نا پوښنه نيشانه ي په يو هندی و ږوداي كومه لايه تي ښم سهرده ميه) بنيامين ښم نا پوښنه به "وينه ي ناشكراي ديا ليكتيك" ناو ښه . وينايې كه كه له ديدگاي ښو هر وځ

وینای خه یالی "کالانرا قیعه ساندو ساکارمه یدا بهشینووی شتیکی شایستهی پهره ستند مردیتنی" بهم پیومه دانگه له تیروانی نی بنیامین به پینگرتنی نابوری بازگانی و له گهل فهرهم هینانی ئیمکانیاتی ته کنیکی پیویست بۆهرهم هینانی، بهرهمینکی هونهری نه ته مه گوزانی به نه ره تی له کرداری تاکه کانی کۆمهک له بهرانبهر هونهر دهرده کهوئ، به نکو بهرهمی هونهریش له گهل له ده ستدانی تایبه ته نه دی و حاله تی خوئی به شینووی "به های پیشانگامی" یان به های ئالوگوری دهرده چیت هونهر "دهرکه وتی جوانی" خوئی جی هیشته وه له ستۆدیوکانی سینه مای به شینووی ده ستکرد دروست ده کری. له بهر نه مه بهرهمینکی هونهری له پله ی پسه نایه تی پئووه وشیک که له بهرهم هینانی هونهری که لتووری دا هه ی بوو بۆپله ی هونهریکی جه ماوهری سیاسی داده به زنی که هه موو جوړه خهرمانه ییکی پیروزی له ده ست داوه ، تایبه ته نه دیتی تا قانه دهرکه وتی یه که جاره ، سه رکه وتی هونهری جه ته م له سه ر بهرهمه کانی دیکه ی هونهری وه که ده سه لاتی قه له مپه و ی گشتی له سه ر قه له مپه و ی تایبه ته نه دیه ، که به وته ی بنیامین نه ستیزه ی سینه ما و دیکتاتور و قاره مانانی شه و . به قسه ی بنیامین به شه ریه ت شه مرو ئامانه یه که ته نه ت ژبان به ئالباره که شی بخته نه مایشه وه ، له په یوه نه دی به هه ستی پاکی جوانی خوئی له زه تی لیبینی . له تیروانی نی نه بو ئهم جوړه شیوازه جوانی کردنه ی سیاسه ت ، له فاشیزم دا بهرچاو ده که وئ و له کاتی که دا که له بهرانبهر کۆمونیزم هه ول بۆسیاسی کردنی هونهر نه دا . بنیامین له روبروپه نه وه ی له گهل دهرپیرنی ئایدیولوژیای هونهر له سیسته مه سیاسی - کۆمه لایه تی یه کانی سه ده ی بیسته م که له سه ر بنامای عه قل گهرایی نامرزی و روانینیکی ته کنیکی له جیهان دا وه ستاره له په یوه نه دی به هونهری جه ماوهری "که چه نه دایه تی ده خاته شوینی چۆنایه تی وه " سوریا لیزم به دواین پایه ی ئواندن هه قلی نه وروپایه نه داسینی . به وته ی نه و "نه وروپا له (باکوئین) به دووه له ههر جوړه بوچونیکی پادیکالی له باره ی نازادی بیهش بووه سوریا لیسته کان جارنکی دیکه نه م تیروانی نه یان گرته وه بهر " . به مپوای بنیامین نه زموونی شوژی سوریا لیزمی له چه مکی نازادیدا ، له بهرته دا له سه ر به نه های سیاسه تی شاعیرانه وه ستاره که ئامانه که ی به خشی نی مه وای مه ستی کامه رانی به به شوژش له پنگه ی نوسین و

بهره‌مى نوسهرانى سورىاليزمه‌ود .نهم دىاليكتيكي مه‌ستى وكامهرانى به به‌شيوه‌ى "نيلهامى دونيايى" له‌نوسينه‌كانى سورىاليزمى ورك رامبو، لوتسهر شادموند و شاپولين (كه‌بنيامين نه‌وانى ورك بونيانده‌رى قوتابخانه‌ى سورىاليزم ناو نه‌برد)به‌رچار نه‌كه‌وى به‌لام بنيامين هاوكات سه‌رنجى خوينه‌رى بولاي نهم "نيلهامه دونيايى به " له‌رومانى (ناجا)ى بهره‌مى (ناندر برتوتون) پانه‌كيشى .دونيايى(ناجا) "دونياى بچوكى" سورىاليسته‌كانه كه‌برتوتون به‌رافه كردنيه‌وه خريك نه‌بى . "رافه كردنى" كه‌به‌وته‌ى بنيامين (دواين دالده‌گاي عشق) .عشق به "جيهاى شسته‌كان و روئيايسترينى نه‌وان پارسى" پاريسى سورىاليسته‌كان ومانايه‌كى ونياييه .كه‌نيلهامى دونياى سورىاليسته‌كان نيته‌ى پي‌ناشناددكا "نهم ناسينه هر ورك گه‌رانيكى خه‌وناوى به له‌كوژانه‌كانى پارسى كه‌سه‌رچاودى خوئى له نيلهامى دونياييه‌نى بيركردنه‌وى خوينه‌رنكى چيروكدا نه‌بينينه‌ود. بيركردنه‌وديه‌ك به‌وته‌ى بنيامين روئى بن‌خوشكهرى هه‌يه كه‌نينسانه‌كان له‌ته‌نهايى خوياندا به‌كارى ده‌خيتن.مه‌سه‌له‌ى "ته‌نهايى" نارودندى به‌ردي ژبان ويوچونه‌كانى قائلتر بنيامين پيك ده‌هينئى .بنيامين له‌روانگه‌ى بونه‌وه ،له‌ته‌نهايرين نوسهرانى نهم قوناغه‌ى له‌روپا به . "ته‌نها" له‌به‌رانبهر ژباني كه‌لتورى ددوراني قاليهار ،"ته‌نها" له‌به‌رانبهر به‌ريره‌يه‌تى نازى ودواجار "ته‌نها" له‌پوبه‌رپوبونه‌وه له‌گه‌ل ياددوه‌ريه‌كانى خوئى ورك قاره‌مانيكى هه‌ماسى له‌به‌رانبهر مهرگ .مه‌رگيك كه‌به‌وته‌ى بنيامين له‌گه‌ل نه‌مانى چه‌مكى نه‌زه‌ليه‌ت پوخسارنكى نويس به‌خووه‌ گرتوهه ، به‌مه‌ريه‌يه‌تى نه‌مرز له‌كلابوژنه‌ى ژورى داخواوه وه چاوى بريوته چوئينتى مهرگى بيگلفن ودفتنى خوئى له‌سهر ته‌ختى نه‌خوشخانه‌دا . بنيامين له‌به‌رانبهر نهم جوژه واقعيته ،ته‌نهايى ده‌كاتو پيشه ،ته‌نهايى يه‌ك كه‌مه‌ر ورك ته‌نهايى كه‌سيتيه‌كانى رومانه‌كانى كافكاو و ره‌ه‌ندى وينه‌كانى (پول كيليه‌يه) .هه‌روها ته‌نهايى به‌شيوه‌يمكى هه‌يران و سه‌رگه‌ردانى عرفانى له‌ويناي دىاليكتيكي شه‌قامى يه‌ك سايدى كوهارى قاليهار له‌پاريس بوئليزو سورىاليسته‌كان ،لاهوئيياتى يمه‌ودى (مه‌ژير كارگه‌رى گرشوم شويلم) له‌ماترياليزمى ماركسيستى (مه‌ژير كارگه‌رى بريخت) . به‌م شيوه‌يه‌ خو‌كوژى

بنیامین لسانلی ۱۹۴۰ له سنووری فهرانسا و ئیسپانیا ،ودک هاوارنکی نارمزیه تی تاکیکه
ته نه یاه له جیهانی توندو تیژی نایدیولژییه مروف خوږه کان.

دوتووږزی بنیامین ئادوړنو

قالتهر بنیامین له ویرمه ندانه یه که ئادوړنو ی خستوته ژنر کاریگریه وه .قوناغی
هاورنیه تی وهاوکاری ئهم دوویرمه نده هه ورازو نشینوی زوړی هه بیوه . ئهم هه ورازو
نشینودی ئهم دوانه هه ندی جار به هاوکاری یه کتر و هه ندی جاریش به ته نهایی پریویانه .
به هه مان شینوه که پیشتریش ئامازه مان پی دا . بۆچونه کانی بنیامین له قوناغده له لایه که وه
گرفتاری مه سه له ی عرفانی یه هودی و له لایه کی دیکه وه له ویرمه پویونه و دی له گهل مارکسیزم
بوو . ږدنگه گرنگترین فاکته ری سهرنج راکنیشانی بنیامین بوکه لتووری یه هودی (بیججه
له بهر په سه ن یه هودی بوونی خو ی)، هاوړیتی نزیکی له گهل (گرشوم شویلیم) و نه ندامیه تی
ئهو له گهل کۆږی پوښنیرانی رادیکالی یه هودی له ته مه نی لایدا بوو . به لام شارده ایی
ته راوی بنیامین له کتنبی پیرۆز (الکتاب المقدس) ی ئایینی یه هود بیوه مایه ی په یو دست
بوونی ئهو به م زه به یوه ،ئه گهریش بنیامین به راستی باوړنکی هه بوو ،باوړی ئهو زیاتر
له زه مینه ی هونه ر و جوان ناسیه وه بوو ، به پینچه وانه ی زوړ له پوښنیرانی یه هودی ئهو کاته
،هیچ جوړه په یومندییه کی له گهل سه هیونیزمدا نه بووه له لایه کی تره وه هاوړنیه تی بنیامین
له گهل ئارنست بلوخ و برنخت ئهو ی له بۆچوونی مارکسیستی نزیک ده کرده وه .

ئاشنانی ئادوړنو له گهل بنیامین دوا ی گهرانه وه ی له فیه نفا ږدنگنکی نویسی به خو وه گرت .
له سانلی ۱۹۲۷ بنیامین له برلین ئادوړنو ی به کومه لن هاوړنیانی خو ی ئاساند . . له م سه فهدا
،ئادوړنو له گهل بلوخ ،برنخت وکورت وایل و هانس ئایسلر (که دواتر له سانلی ۱۹۴۱ اکتنبی
به هاوړمش له گهل ئهو له ژنر ناوی "موسیکا بۆ فلیم" ئووسی) ئاشنا بوو . ئه و مه سه لانه ی
که میری که سانلی ئهم گروه ی به خو وه خه ریک ئه کرد ،مه سه له ی مارکسیزم و په یو کندی ئهو
له گهل فله سه له ی هیگل بوو . ئهم پرسیاره به تاییه ت له په یومندی له گهل لوکاچ (به تاییه ت
کتنبی میژوو ویردانی چینایه تی)وه کارل کورچ بایه خنکی تاییه تی هه بوو ،به لام ئادوړنو

له وکاتاندا مه یلنکی زیاتری بډ بډچونه کانی کانت نیشان لمداد ه ولى نه دا تله وپه ری توانا گلفو گوڼک له نیوان جیهانینی مارکستی و له لسه لى کانت پښکجات . رهنګه نه مه بډخوی په کی له وړیا نه بویي کماندوړنوی له گهل بنیامین زیاتر نژک دهکړدوه . بنیامین له پېښ نه موره له سالې 1918 و تارنکی له باره ی له لسه لى کانت به چاپ گه یاندیو . به بډواى شو " ناسین و جیا کړدنه وى توخمه کانی تیروانیی کانت بډله لسه لى شایند به یه خنکی زوری هیه " به وته ی بنیامین له لسه لى داهاتو لمرکی لمره ی له نه ستویه که تیوهری ناسینی کانت بکاته سر شارى نامانجی خو ی ، به م جوړه له لسه لى له توانیدا دهینت تابه گه پانه به بډچمه ککانی کانت په یوه ندى خو ی له گهل زانست و مرزهب و هونه ر دیاری بکات . له لایه کی تره و نادوړنوش له په یوه ندى له گهل لیکو لینه وکه ی خو ی له باره ی کانت فروید ، سررنجیکى تایبست بډله لسه لى کانت نه گه پښتتوره . هرچه نده جی باسه که له کو تایی (دهیه ی 1920) له گهل لمره ی و تووړی نادوړنوش و بنیامین سیما یه کی نوی به خو وه گرت . له گهل گوړنوشی بابته نامی نادوړنوش (له بهر رت کړدنه وى نامی په کهم له لایه ن کوړنلیوس) وه ده ستپیکردنی تووړنوشه له باره ی کیرکگارد لمریز چاودیزی پوړ تلپچ که له وکاتاندا ماموستای له لسه لى بوو له زانکوی فرانکفورت ، له بډچونه کانیدا زیاتر له جاران ناگاداری مه لسه ی مارکسیزم بوو . نادوړنوش نامی ماموستای خو ی له سافه کانی 1929-1930 دانوا له سالې 1933 ابلوی کړدوه . به لام نامانجی شو له دانانی نه نامیه ، به تنیا بوگه یشتن به یله ماموستایه تی نه بوو له زانکوی فرانکفورت . چونکه ره خنه له لسه لى کیرکگارد به بډچونی شو سررنجیشه لمره ی لیکزیستان یسته کان و به تایبه تیش بیرى مارتن هایدگهر . هرچه نده نادوړنوش بهر خنه گرتنی له کیرکگارد سیستى له لسه لى هیگل و تووړنوشه وى شو له باره ی مه لسه ی بونی تاک به سرکه و تووړنوش ، به لام به وى مه یلى بو مارکسیستى خو ی له و قوناعده بډچوونى کیرکگارد به وړوتى له مودای میژوی دیالیکتیکى نه یی . به وته ی نادوړنوش رت کړدنه وى تیوړی و جودی کیرکگارد جوړه واقع بینیه کی ناواقیعه ، له بهر نه مه "بویه خشینى مودایه کی ره خنه گرانه به بابته گرنگه هزریه کانی کیرکگارد ، له بویه لمره ی په یوه ندى بهر خنه ی کو مه لایه تی له بهر چا و بگری " .

نادۆرنۆ بۆ پایس و پشەشە ئىمى پەخسە كۆمەلەيتىيە لەر كاتەدا سوودى لەفەلسەفەى ماركسىستى وەر ئىگرت و ھەرلى ئەدا لەگەل ئەزمونە جوائناسىيەكانى خۆيمە ھەماھەنگى بگات بەم پىننە نووسىنەكانى ماركسى لاو لەلەيكەمە ئەزمونە نوێكانى شۆننبرگ لەبوارى مۇسقىا لە لایەكى ترمە كەم كەم شكلىكى تازەى بەيىرى نادۆرنۆ شەخسى . نادۆرنۆ لەساى 1931 بەپەلى مامۇستای فەلسەفە چوو زانكۆى فرانكفۇرت ، ناوئىشانى ھاتنە گۆى بەپراى ئەو (بايەخى ئەمرۆكەى فەلسەفە) بوو . بەبۆچوونى نادۆرنۆ دەبوايە فەلسەفە لەم سەردەمەدا و لەبەنەرەت دا پۆلىكى دىالىكتىكى ماترىالىستى بگيێ . بەلام لەگەل ھەبوونى ئەو بۆچونەى كە نادۆرنۆ لەكاتەدا لەسەر ماركسىزم ھەى بوو ، لەچەمەرى كلاسىكى ئەودا ئەبۆيشتە دەرەو و لەم پو وەو لەپەيوەندى لەگەل زۆر فەلسەفى لەگەل بىرمەندانى دىكەى ماركسىزمى ئەو سەردەمەى ئەوروپا وەك (لوكاچ) دەكوتە دژايەتییەمە . بۆنمونە چەمكى (مىژوو) لەبۆچوونى نادۆرنۆ بەشێوەى گشتىك ئەنەخرايە پو، بەلكو لە پوانگەى ئەودا مىژوو شێوەيەكى پارچە پارچەى بەخۆو دەگرت . چۆنكە بەپىنچەوانەى ھىگىل : نادۆرنۆ مىژووى بەشۆنى تاقانەى ناوێزو واقع دانەنا . بەوتەى نادۆرنۆ (مىژوو لەحەقيقيەت دايە ، بەلام حەقيقەت لەمىژووداننەى) ئەمە بەومانايەيە كە حەقيقەت مىژوويە ، بەلام واقەيت مىژوويەكى راستە قىنەى نىيە . واتە بەپىنچەوانەى ھىگىل ، مىژوو بەمناچارى مەودايەكى عەقلانى بەخۆيەو ناگرئ . بەدەستە واژەيەكى تر "مىژوو (لەخوودى خۆيدا) خاوەن عەقلێك نىيە " . ئەم رەستەيە يەكێ لە بىرمەندانى ديارى ئەو سەردەمەى يەكن ھەواكارانى نزىكى نادۆرنۆ لەكتىبىكىدا لەژۇرناوى "سەرەتاى فەلسەفەى مىژووى بۆرجوازى" . نووسىبو ، ئەم بىرمەندەش ماكس ھۆركھايمر بوو .

–ئاشنایى لەگەل ھۆركھايمر پەيوەندى لەگەل

"دەزگای لىكۆلىنەمەى كۆمەلەپەتتى فرانكفۇرت"

نادۆرنۆ بۆيەكەمىن چار لەگەل ھۆركھايمر لەكۆپو كۆپونەوكانى فەلسەفى ھانس كۆرنلېئوس ئاشنا بوو . لەر پۆزانەدا ھۆركھايمر لىكۆلىنەوكانى لەبارەى فەلسەفەى كاتتەمە دىمۆنوسى . ئەو لەساى 1922 دا بەنووسىنى نامەيك لەبارەى (كانت) ھەو بەپەلى دكتوراى

فەلسەفە گەيىشتو لەسالى 1925 يىش بەنوسىنى ئامەيەكى دى لەم بولاردا پەلى ماموستا "لەستاد" ى لەزانكۆى فرانكفۇرت وەرگىرت . لەم سەرەمدەدا ھۆركايمەر بەيىچەوانەى ئادىرنۇنۇ بەتوندى كەوتبۇو ۋىركارىگىرى بۇچونەكانى شۇبىنھاومر و پەشېمىنى فەلسەفەكەيەو . ھۆركايمەر بەمەمان شىۋە كەخۇشى نووسىيويەتى : چەندان سال لەگەل ئەم فەلسەفەيدا ھەماھەتگ و نىزىك بوو ، تەنانت بەوتەى خودى ئەو ، دەزگاي لىكۆلىنەوۋى كۆمەلەيتى "فرانكفۇرت" يىش لەسەرەتاي كاروۋ و لەسەر بىنەماى تىۋرى پەرخنە گرانە خۇى لەسەر بىنچىنەى دوۋچۇر رەوتى فېكىرىدا دانابوو . لەلەيكەوۋە بۇچوونى ماركسى و لەلەيكەى ترمەو ھىزى فەلسەفەى شۇبىنھاومر . رەنگە يەكەن لەو ھۆكارە گرەنگانەى كەبۇتە ھۆى گۇڭزانى رېۋېھوشى لىكۆلىنەوۋى دەزگاگە ، ھەلېڭرەدىنى ھۆركايمەر بەسەزۇكى دەزگاگە بوو . ھۆركايمەر لە تەمۋىزى 1930(لەگەل ئەوۋى كە يەك سال پىش ئەوۋە بوو تە مامۇستاي فەلسەفەى كۆمەلەيتى زانكۆى فرانكفۇرت) ەك سەزۇكى نوۋى "دەزگاي لىكۆلىنەوۋى كۆمەلەيتى فرانكفۇرت" ھەلېڭرەدا . پەلەيك كە تا ئەو كاتە كارل گرۇنېرىك لە ئەستۇيدا بوو ، گرتىيە ئەستۇ . لىڭرەدا بەيىۋىستى دەزانم ئامارەيەكى كورت بە مېژۋى دامەزاندنى دەزگاي لىكۆلىنەوۋى كۆمەلەيتى فرانكفۇرت بىكەين . ئەم دەزگايە كە دواتر لەڭرە ناۋى "قوتابخانەى فرانكفۇرت" ئاسرا لە(3ى شۇباتى سالى 1923)دامەزراۋ لە (22ى ھوزەيرانى سالى 1924) دا بەرەسمى دەستى بەكار كىرد . بىرى سەرەتايى ئەم دەزگايە لەلەيەن كەسەك بەناۋى فېلىكس ڧايل لەسالى 1922خراپوۋە روو ، ڧايل دىكتۇر بوو لە زانستە سىياسەيكەن و لەو كاتەدا بەھۋى پەيۋەندى تايىبەتى بە مەسەلەى ماركسىزم لەگەل كۆمەلە كەسانىكى ەك كارل كۇڭچ ، لۇكاچ ، فرىدريك بۇلۇك و كارل ئەكۇست و فېتوگىل ھاتوۋچۇى ھەبوو .

لەسەرەتادا واپىيار بوو كە دەزگا لەڭرە ناۋى (دەزگابۇماركسىزم) و لەدوايىدا بەناۋى (دەزگاي لىكۆلىنەوۋى كۆمەلەيتى فېلىكس ڧايل) دەست بەكار بىكات ، بەلام ڧايل ئەم پىشنىارەنى پەت كىردەو و دواجار بىيار درا كە دەزگاگە بەناۋى (دەزگاي لىكۆلىنەوۋى كۆمەلەيتى) كارى خۇى دەست پى بىكات . خاۋەن ئىتىيازى (دەزگاي لىكۆلىنەوۋى

كومه لايه تي فرانكفورت) باوكي فيلكس فايل كمناري (هیرمان وايله) يوو له بازركاني
د انوركله دا سامانيكي زوري ودهس هيناو يو . بهم جوړه كه سر نېمان دا دوزگاكه بهر سمي
له سالي 1924 تا سالي 1930 له ستوي كارل گروترېك د ابو . ليكولينه مو بهر يه كاني
د دوزگاكه بهرني نزيكي گروترېك له ماركسيزم له سره پايه مي توډولوي د ماركسيزمي
بهره پيش نه چوو . هره وها دوزگاكه په يوه نديكي نزيكي له گهل حزبي سوسيال
ديموكراټ و حزبي كومونيستي له مانيا و سازمان ماركسي نه انگلس موسكودا هه يوو ،
ته نانت سېكهس له هاو كاراني نه و كاتي دوزگاكه (فيتفوكيل- بركنادو گومپن) نه دداسي
حزبي كومونيستي له مانيا يوون ، (كارل كروچ) يش بولا يه يي چه پي حزبي كومونيستي
له مان K.P.D. كاري ده كرد . له سره قسې مارتن ژاي ميژونووسي قوتباخانه ي فرانكفورت له
كتيبي (خه يالي دياليكتيكي) هوركا يهر يش له و سرده مه دا په يوه ندي بهم حزيووه
هه يوو . به لام به هه مو جوړيك به هانته سر كاري هوركا يهر دوزگاكه سيمايه كي نو يي
به خووه گرت . بهر بهر دوزينه وي په هنده فلسفه يه كان له حاله تي روو كار يانه ي خو ي
دور كه ته وه . په نكه هوي نه ره شيني يي فلسفه يي هوركا يهر بي كه دوزگاكه به قولي
خه ريكي ليكولينه وه يوو بيت له باره ي چيني كركارو و مرچه رخانه كاني ماركسيزمي
له وكاته ي نه وروپا .

هوركا يهر له گهل په يوه ندي كردني به سازمان وه برياري دا كه لقيك بو سازمان
له جنيف ريك بخت . به شي سويسراي سازمان خرايه له ستوي پولوك . له وكه سانه ي كه
له و سرده مه دا له گهل دوزگا هاو كار يان هه يوو ، ته توين ناوي (ليولوفنتال ، فيتفوكيل ،
هه نريك كروسمن ، نيلكسه ندر كويزه ، ويلهام رايش ، كارل كروچ ، كورت لوين) به يي ،
له گهل نه به يره مانه دا ناوي سي د هرونناسي بهر چاو د هره كه وي ، كه دواي ماوه يه
به كومه لي له وانه په يوه ست ، كارل لاندور (سروكي د هرونناسي سازمان ي فرانكفورت
) هانريش مينگ و ناسراوتريني له مانه نريك فروم كه له سالي 1932 هاوكات له گهل په يوه ندي
كردني له گهل هريعت ماركوژه به سازمان ليكولينه وي كومه لايه تي فرانكفورت دهستي
به هاو كاري كردن له گهل له وانه كرد ، دوزگا (سازمان) شيو وي ليكولينه وي كومه لايه تي

فەلسەفەیی خۆی لەسەر بنەمای تیۆمەری تازەتر دانابوو کە بەدژایەتی لەگەڵ تیۆمەری کەلتورەیی تەقلیدی ویا باشتەرە بێنچ کۆمەڵگای بۆژدازای "پەخەنگرانە" ناویرا. ئەم تیۆمەری پەخەنگرانە "یە لەسەر بنەمای روانگەییەکی رەخەنگرانە لەکۆمەڵگا و کەلتورەیی ئەوکاتەیی ئەڵمانیا دانرابوو. لەواقیعدا تیۆمەری پەخەنگرانە کە "سازمانی لیکۆئێنەوێ فرەنکفۆرت" وەک پێ و پەروەشی تێروانیی تیۆری خۆی گرتیبوووە پیش . لەگەڵ کاریگەری لەبەر و بۆچوونی بیرمەندانێکی وەک ومارکس ، کانت ، هێگل ، شۆپنهاور لەبەرپەربوونەوێ راستەوخۆ لەگەڵ دەرکەوتنی عەقڵانی بۆرژوازی هەرچی زیاتری دام و دەزگا کۆمەڵایەتی یەکانی ئەو سەردەمەیی ئەوروپا کە باریکی ناعەقڵانی بەخۆوەگرتیبوو نەساکردنی سەرمایەداری دەوڵەتی مۆنۆپۆلی وەرگرتنی بەشینوویەکی نوێی دەوڵەت لەپەڕەندەکانی دیسپۆتیزم و بیروکراتی بونیادناوی . دەرکەوتنی نازیزم لە ئەڵمانیا و هاوتە سەربکاری ستانلیزیم لەشورەوی هەروەک دوو دیاردەیی سیاسی : کۆمەڵایەتی و هەزری کۆمەڵگای نوێ و دەسەلاتی بێ پرسپاری ئایدیۆلۆژی لەزەمینەیی کەلتورەیی هونەر ، بیرمەندانێ قوتابخانەیی فرەنکفۆرتی خستە سەر ئەوێ کە بۆ لیکۆئێنەوێ لەبارەیی ئەم دیاردانە ، بگەڕێنەوێ بۆ سیستمە فیکریەکانی سەدەکانی پێشوی ئەوروپا . شینوازی بۆچوونی پەخەنگرانە لەهەقیقەتدا لیکۆئێنەوێ سەبارەت بەهۆکاری وێرانی کەلتورەیی رۆژئاوا و مەسەلەیی لایەنە تاریک و ناهاوسەنگیەکانی تاک بوو . بەبەروای هۆزکەیاوەر تەنیاڕێگەیی پەربوونەوێ لەگەڵ تیۆری کۆمەڵگەیی بۆژدازای ، توێژێنەر و روتو وێژ لەگەڵ ئەو تیۆرە لەهەناوی خۆی تیۆرە کە ئەبێت . لەبەر ئەوە ، ئەو لەسەر ئەو پەروایە بوو کە دەبێت بانگەشە پەوچەکانی ئایدیۆلۆژیای بۆژدازای و واقیعتی هەل و مەرجە کۆمەڵایەتیەکانی هەنووکە پەربووی یەکتەر بکێنەر . مەبەستی هۆزکەیاوەر لەم (بانگەشەیی) چەند چەمکیکی روت بوو کە لەلایەن میتافیزیکێ ئایدیالیستی کانت و قوتابخانەیی ئایدیالیستی ئەڵمانیای دوا کانت خراوەتە پەو . بەبۆچوونی ئەو ئەم چەمکانە هەروەک لەلایەن (رێبازی پەسەنایەتی عەقڵ) و رێبازی رەسەنایەتی ناعەقڵ (Lirrationalisme) ی نوێ (بەدواي میتافیزیکێ ئایدیالیستی) بەکاربەرەو . بەوتەیی هۆزکەیاوەر لەهەل و مەرجی هەنووکەدا (رێبازی پەسەنایەتی عەقڵ) لەبارێکی

پوخوا بهسردهبات . لهکاتیکدا که (ریبازی رهسه تایمته ناعقل) له لایمن سیستمه دوسه لاتداره سیاسی و نابورییه کان که لکیان ئوهرگرتووه ، تالمو پادیهی که عقل بوئاستی عقلی مروفیک که سهریه خوئی خژی له دهست داوه بوته نامزای دهستی بهرزه وندیه نابورییه کان، دابهزوه . نامانجی هورکهایمر لیزدها جیاکه رهوی نیوان ره هندی ناسوئی نارمز و شیوازه کانی پراگماتیکی ، تهکنیکیه داته پیوه کانیتهی . له م پیوه وندیه له کرئ بلین زور له بهرهمی بیرمندان قوتابخانهی فرانکفورت و به تایبهتی نورسینه کانی هورکهایمر و ئادرتن له سهر بنه های مهسله ی عقلیهت و شو ره هنده جزوا جزوانه ی که عقل له میژوو و کومه لگای نویی موزی په سهند ده کرئ و ههروه ها له سهر بنه های لیکولینه وه له باره ی ووردبینی که له یادکراویان به په راویژکراوه کان بوونید ناروه . به م پی به پایه خی نویی تیژری په خنه گرانه زیاتر له پیوه وندیه روبه ربووونه به که که نه م تیژره له گه ل کومه لگای هه نوکه یی خویدا هیه تی . ئومیدی بیرمندان "له زکای لیکولینه وهی کومه لایه تی فرانکفورت" له گه لآله کردنی نه م تیژره ، له بوونیدانانه وهی سیستمیکی فلهسه فه ی داخراوی نویی نی به ، به لکو هه موو هه ول وکوششی فیکری ئه وان له ربوره وشی تیگه یشتنی دنیایه که ، که له وی کامه رانی مروف نیتر جینگه ی مه بهست نییه و فیکر نه بیتته دیل و بهنده ی ریکخراوه یی عقلانی کومه لگا . له بهر نه مه بیرمندان قوتابخانه ی فرانکفورت لهو سرده مه دا که له ژوانی فیکری خویندا ئومیدیان برپیوه کومه لگایه که له هه رجوز بهندیته ی خنکاندنیک (همناسه برینیک) پاریزژوایت و دادپه روهی نازادی و سهریه خوئی سیاسی . که لتووری بوهریه کن له تاکه کان فراهم بکرت . ههروه ها له م به کگرتویه دا ئه وان پیشنیاری زهرورتهی کرداری شوپشی نویان له بهرانه بر خه تهری هاتنه سرکاری ناسیونالی سوسیالیزم نه خسته پوو . به سهر کهوتنی نازیزم له ئهلمانیا و به هاتنه سهر کاری هیتلر له سالنی 1933 و دهست پیکردنی کاری ماشین جیه نه می موزخوری نازی ، پیشبینیه کانی تیروانینی بیرمندان قوتابخانه ی فرانکفورت بهرگی کرداری کرده بهر ، به لآم شو نارمژوو ئومیدانه ی که نه وان سه بهارت به دهسته نینانی کومه لگه یه کی باشت و موزی تر له دل و بری ئه وان ئه ژوانه وه ؛ هاوکات له گه ل به شیکی

گەرە لەككتورى دىرىن ونوئى ئەلمانىا لەننىوان كلىپى توپەيسى و قىنى نايدىۋولۇزىيان نازى خرايە دەست لەرامۇشى يەمە . ھاۋكات لەگەل خەلىكەوتنى ئەلمانىا لەبامۇشى ئەفسانەى نازى ، بىرمەندانى قوتابخاى فرانكفورتىش ، بۇرەما بۈون لەچنگى واقىيەتتىكى ترسانك كە ھەر ساتىك ئەۋانى ئەخستە خەتەرى مەرگەرە . ئەلمانىايان بەمەبەستى پۇشتىن بۇۋلاتانى ترى ئەۋروپا و ئەمىرىكا بەجىپىشت . لەننىوان ئەم كەسانەدا ئەرىك فرۇم دووسال پىنش ئەۋانى دىكە (يانى لەسالى 1932 رىنگەى تاراۋگەى لەپىنش گرتبۈى) ولەگەل "سازمانى دەروون ناسى شىكاگو" كارى دەكرد . لەكاتىكدا كە ھۆركەيامەر ،ماركۇزە ، پۇلۇك و لۇفېنال سەرەتا بۇجنىف پۇشتىن و دواتر ھەر يەك بەجىا لەسالى 1934پۇشتىن ئەمىرىكا . لەلايەكەۋە بۇركنايۇ لەبەرىتانيا نىشتەجى بۈى . (گروسمەن) ىش سەرەتا بۇپارىس و بەرىتانيا پۇشتى ، بەلام دوا جار لەسالى 1937 پۇشتە ئەمىرىكا . ھەرۋە ھاقتۇكل كەبەھۇى كۆمۇنىست بۈونى ماۋەى ھىشت مانگ . لەيەكن لەنۇردوگاكانى نازى زىندانى بۈى . توانى بەماۋكارى ھاۋپىيانى فرانكفورت ئازادى بەدەست بەننىتەرە ، لەسالى 1932 ئەلمانىاي ،بۇبەرىتانيا و دواتر بۇئەمىرىكا جىپىشت لەپىشۋدا ئامازدەيكى بچۈوك كرا بەدۋاين تراژىدى ڧالسىر بىنامىن . بىنامىن لەمارسى 1933 بۇپارىس پاى كرد و تا 27 ى ئەيلۈۋى 1940 يانى كاتى خۇكۇزى . سى جار بۇزىدارى برىخت (لەسالەكانى 1934-1936-1938) رۈشتە دانىمارك و دووجار بەمەبەستى بىننى ئادۈرۇ بۇ(سانرىمۇ لەنىتاليا) سەفەرى كرد . بىنامىن لەو سەردەمەدا لەمەلېزاردنى رۈشتىن بۇفەلەستىن بۇلاى شولم وايان سەفەر بۇئەمىرىكا بۇلاى بىرمەندانى ترى قوتابخانەى فرانكفورت دوو دل بۈى . ئەم دوو دلىيە بەرادەيك لەلاى بىنامىن قوۋل بۈۋە كەتا سالى 1940 واتا تاكاتى كەفەرەنسا لەلايەن نازىيەمە داگىر كرا ، بەم جۇرە بەردەوام بۈى قائەمەى كەبە كۆمەكى ھۆركەيامەر ئامادەىى ۋەرگرتنى ئىزەى ئەمىرىكا بۈى . پارىسى بەمەبەستى رىپىرنى كىۋەكانى پىرنەۋ پۇشتىن بۇنىسپانيا و دوا تر بۇ لىشبۇن بەجى ھىشت . بەلام دۋاى كۇتايى ھاتنى رىنگاى كۇنىستان ۋەگەىشتىن بەشارى پۇرت بۈى سەرسنۋور ، بىنامىن و ھاۋپىيانى لەرگاكانى ئازادى سنۋورى ئىسپانىايان لەپروۋى خۇيان بەداخراۋى بىنى . گەراۋەۋى بىنامىن بۇپارىس ھەروا ئاسان نەبۈى .

بەتايىبەت لەدوای پۇرۇشتىنى ئەومال ۋە كىتەپخانىگە يىشى لەلايىن (گىشتابى) ۋە زەوت كرابىو .
 بىنايىن كەخۇي بەزىندانى بەرەرىيەتى نازى ئەيىنى ، شەوانە بىريارى دا ، كۆتايى يەزىيانى
 خۇي بەيىنى بەخۇكۇزى بىنايىن سەرشارى ھىۋى رۇزگارى تاكايەتى لەبىرانىمەر ، نەزانى ۋە
 توندو تىزى پۇزگارى جەماۋەر بەچۇك داهات .

۶-ئەلدۇرنۇ ۋە يەكەمىن ھەۋل يۇگەلەلە كەردنى

تېۋرى پەخنە گرانەي ھونەر

ئادۇرنۇ زۇر دەرەنگەر لەكەسەنى دىكە بىريارى دا پەيۋەندى بىكا بە(سازمانى
 لىكۇلىنەۋە ي كۆمەلەيتى فرەنكفۇرت) . لەراستىدا ئادۇرنۇ بەرەسەمى لەسانى 1938
 لەئەمەرىكا پەيۋەندى بەكۆمەلى لىكۇلەرەۋانى سازمانەۋەكرد . ھەرچەند لەماۋەي ئەم
 سەردەمەي كە سازمان لەفرەنكفۇرت دا كارى ئەكرد . ئادۇرنۇ لەنەزىكەۋە ھاۋكارى لەگەل
 كۇتارى سازمانەكە ھەبۋو . ۋوتارەكانى ئادۇرنۇ لەم قۇتاغەدا زياتر لەبۋارەكانى مۇسىقا ۋە
 ستاتىكا (جوانئاسى) يەۋە بوۋن ، بەپىچەۋانەي ھۆركەيىمەر كەنەماي لىكۇلىنەۋەكانى خۇي
 خىستىۋو سەر بىنەماي ۋوتو ۋىزى لەگەل خواستەكانى لەسەلەي ھاۋچەرخ ۋە مەسەلەي
 پەخنە لەسەر عەقلىيەت . بۇچۈۋنى ئادۇرنۇ زياتر لەپەيۋەندى بەمەسەلەي مۇسىقا ۋە شائۇ
 دەر ئەكەۋىت . گومانى تىدانىيە ، ئادۇرنۇ لەۋسالانە لەبۇچۈنە فىكىرەكانى بىنايىن نەزىك
 تر بۋو ، رەنگە ئەم نەزىكىيە خۇي ھۆكەرى بىت بۇئەۋەي كە ئادۇرنۇ ۋەك بىنايىن
 مېتۇدولۇزىي ماركسى زياتر لە بۋارى ھونەر ۋە جوانئاسىدا ئىشى پىڭكات ۋە كەمەر خەرىكى
 لىكۇلىنەۋە لەبۋارەزانستە كۆمەلەيتى يەكان بىت ، لەۋسەردەمەدا مەسەلەكە سەبارەت بە
 تۋىزىنەۋە لاي ئادۇرنۇ مەسەلەي ئەفراندىن لەمۇسىقا ۋە پەيۋەندى ئەۋ لەگەل ھەل ۋەمەرچە
 مېتۇدولۇزىيەكانى بەرەمەكەۋەيە بەبۋاى ئادۇرنۇ مۇسىقا بەشۋەيەكى گىشتى ھەلگىرى
 دىرايەت يەكانى ناۋ ھەناۋى كۆمەلە ، بەرەمە مۇسىقى ۋەك ھەرىرەمىكى دىكەي ھونەرى
 دەرەپى گۇبان ۋەمەرچەرخانى واقىيەتى دۇنياي دەرەۋەيە . لەبەر ئەمەيە كەمۇسىقاش
 لەپەيۋەندىۋە بەرەۋەندى ۋەمەرچەرخانى كۆمەلەيتەدا ۋىئاي جىياۋز جىياۋز بەخۇۋە ئەگىرى
 ، بەم پىيە ئەكەرى بىلەن كە تىروانىنى ئادۇرنۇ بۇھونەر لەبەنەۋەتدا لەسەر بىنەماي ناسىنى

کۆمه لایه تی له فۆرمی بهرهمی هونهریدا وهستاوه ، واتا بۆ تیگه یشتن له بهرهمی هونهری پێویست به ناسینی بونیادو په یوه ندییه کانی ئه کو مه لگایه ده کات کله یه مه هه لقوو لاره . بهم جوړه هونهر خۆی شیوه یه که له ژبانی کۆمه لایه تی . به لām نه وهی که هونهر له بواره کانی دیکه ی کۆمه ل جیا به کاته مه ، تایبه ته مندی نه فی کرد نه وه مه ره خه گرانه که یه تی . به وه تی ئادۆرنۆ ، نه گهر له کۆمه لگایه کدا هونهر هه یه ، به لگه ی ره خه گرته لهی کۆمه لگه یه . له بهر نه مه یه که هونهر هه میشه دایین کهر و داکوکی کهری به شه له بهرانه بر گشت ، و ئاوه زی تاک له بهرانه بری پیکه ستنی کۆمه لایه تی بووه . له م باره ی وه بۆ ئادۆرنۆ ، تاکیتی و هونهر وه دور تای ته رازوویه کن . چونکه ههر یه که به شیوه یه که له بهرانه بر (نه و ئایدیۆلۆژیا کۆمه لایه تی به به پشت به ستر به ده سلات و تووندو تیریه ویرانه کهری خۆی هه ولنه دا بۆمل پی که چ کردنی مروه کان بۆلۆژیک و به ره وه ندییه نابووری و سیاسیه ی خۆی) بۆهرگری له سه ره خۆیه ی خۆی زۆرانه یازی ده کات . لیره دا به ره وشنی تی نه گه یین که ئادۆرنۆ به چ شیواژیک وه کو لوکاچ و بنیامین له تیره فیکره کانی مارکسی له بواری هونهر و جوانناسی که ل وه رنه گری . ئادۆرنۆ له نووسینه کانی دا چه ندان جار له باره ی تیره ماکسیه یه کانی وه که بهای گوژینه وه ، به های به کاره ینان خه سلته تی فیتیش کالا ، بهرهم هینان و به کار هینان ده دی . بۆ نمونه یه کن له بواره هونهریانه ی که ئادۆرنۆ ی بۆلیکۆلینه وه له باره ی نه وه ده ده گهرته وه بۆله و تیزانه ، بواری مۆسیقایه . له راستیدا بواری مۆسیقا به شیکی گهره له بهر کردنه وه ی ئادۆرنۆ پیک ده مینن . بهرنگه یه کن لهی هۆیانه ی بایه خدانی تایبه تی ئادۆرنۆ به مۆسیقا ، په یوه ندی نزیکه ئه به جه وه ری دونیای به سیسته م بووی سه ده ی بیسته مه . له بۆچوونی ئادۆرنۆ بارنکی نوێ که مۆسیقا تیایدا ده رنه کو ی له په یوه ندییه کی راسته وخویه له گه ل پله ی تاک له کۆمه لگه یه کدا نه بیته ، که له رویدا نیدی قسه بۆ و تن نه ما وه ته وه و په یوه ندی نیوان مروه کان دابه زومه سه ره هه ی . به لām مه رگی ئاخووتن و له نیمکان دا نه بوو ی په یوه ندی موه یی تاکه نیشانه ی دونیای نوێ نییه . چونکه بهرته ی ئادۆرنۆ هه سته بیسته نی مرفیش ره وتیکسی به ره مه رابردووی گرتوه ته بهر . به پروای وی شه م دیارده یه به ناچار ی پی به پی خه سلته تی فیتیشی یه ، که مۆسیقای تیادا به ره مه منده . ئادۆرنۆ

له یه کن له وتاره کانی خو ی له ژنر ناوی "خهسله تی فیتیشی مۆسیقا پاش رهوی بیست" له سال ی 1938 ئەم مه سه له یه به ژننی در ده خا . که نه مانی بیست له په یوه مندی راستمه خو یه له گه ل پینشکه وتنی زانستی ته کنیک ی و میکانیزمی به ره م هینان . له راستیدا به وتی ئاد ژرنۆ که م و کور ی هستی بیست و له بهر یه که له وه شانی په پله ی مۆسیقا ، ته واو که ری به کتن . به قسه ی نه و "گۆی گرانیک که له بهر که م و کور ی هستی بیست ، به منالانه ده چن که زمانی مۆسیقای مندا لانه نه خر یت نه ستوی نه وان " ئەم بیسه رانه هه رچه نده زیاتر وه لام به مۆسیقا کالای و به کار هینان که له بازار دا ده خر یتنه پوو بده نه وه ، زیاتر ده که ونه ژنر ده سه لاتی نیازی ئابووری بازاری . له بهر نه مه یه که ئاد ژرنۆ خراپی به کار هینانی هستی بیست و ده که ته ریک بۆه ونه ری مۆسیقا و به ره م ی که لتووری پابووردوی به شه ری داد نه ی . مۆسیقا که ببیته شیوه ی به به کار هینانی ژۆره ملی پایه دار ی و ده ستاوی خو ی له ده ست نه دا . بۆنوه نه مۆسیقایه که که رادیو بلا و نه کر یتنه وه . مۆسیقایه که به په پله ی خراپ و ساکار ده پوا ، تا وه که ونه وه ی که شیوه یه کی گالته نامیزو نوو کتاوی به خو یه وه ده گری . بۆجوونی ئاد ژرنۆ سه بار ته به یادیۆ دواتر شیوا زینکی کۆمه لایه تی وهر ده گری و به دوو وتار له سال ی 1940 ، یه کنیکیان له ژنر ناوی "له مه مۆسیقای خه لکی " ، (به هاو به ش له گه ل جوړج سیمیسۆن) و نه وی دیکه به ناوی "ره خنه ی کۆمه لایه تی مۆسیقای رادیۆ" (2) چاپ کرد . ئەم وتارانه هه ره وه که نه و وتاره ی سه بار ته به خه سله تی فیتیشی مۆسیقا ، له و وتارانه م که ئاد ژرنۆ له سه ره م ی نیشته جیو وونی له نه مریکا نووسیونی .

تیژوانینی ئاد ژرنۆ له باره ی مۆسیقا له و وتارانه ی ده وانی نه مریکا له در یژمو په یوه مندی به ی بۆچوانه وه هیه که نه و وتارانه ی سه بار ته به مۆسیقا له ده وانی قیه مئا ، فرانکفۆرت و به ریتانیا شدا ه ی بو .

دواتر ئاد ژرنۆ هه ره م له و وتارانه و کۆی وتاره کانی کرده کتیب ، له وانه نه م کتیبانه ی که سه بار ته به مۆسیقای گۆستا و ماهیلر له ژنر ناوی "ماهیلر: سیمایه کی مۆزیکال. mahler: one physionamic musicale (1960)" و له باره ی ئارنۆلد شوینریگ و نه یکور نه ستوا ییشکی له ژنر ناوی (فله سه فه ی مۆسیقای نو ی Philosophied

جىيازى نىۋان ئەم دور جۈرە مۇسقىايە لەمە قوۋلترە كەمبىرى ئەيەككىان نىزىك بەكىنەمە .
 لەمەر ئەمەى نادۇرۇنۇ لەسەردور جۈر مۇسقىاي جىياز قسە ئەكا . لەلەيەكەرە مۇسقىايەك كە
 نارىك لەگەل واقىيەتى يەكسانى كۆمەلگا، لەتۇرۇنەمەى سەرىشكايەتى كەلتورى لەدەست
 چوۋ . لەلەيەككى دىكەرە مۇسقىايەكى عادەتى كەرەك بەھاوتايەتەندى لۇزىكى يەكسان و
 ژيان و مۇسقىاي رەسمى كۆمەل ، لەمۇسقىايەكى دووبارە يۈمۈم سەرگەرمى دەرەكەوئ .
 بۇنومونە مۇسقىاي (جاز) كەماوۋىيەكى درىزە وەك نىزەيەك بۇخەبات و بەر ھەئىستى و
 نارەزى پەش پىستەكان قسەى لەسەر كراوۋ ، بەمپراى ئادۇرۇنۇ نىشانەى ئاپەزايى و
 بەرھەئىستى پەش پىستەكان بەرانبەر سىپى پىستە نژادپەرستەكانى ئەمەركايى نىيە ،
 بەلكودەربىرى بارىكى رۇخى و دەرونىيە كە فەرمانبەدارى كۆرئانەى پەش پىستەكانە
 لەكۆمەلگا سىپى پىستەكاندا ھەئەقولى . ئادۇرۇنۇ مۇسقىاي جاز بەنۇنەمەى بارزى
 (دەرەكەوتە) ھونەرى جەماوۋەى ئەزانى ، بە وئەى ئەو "لەجازى بىچولەدا ، جولەيەكى
 ھەمىشە يەكسان ئەيىتە جىگەرەمەى زەمەن" . بەدەرپرىنكى دىكە ، دووبارە كوردنەمەى
 ئاۋازىك و يا ئاھەنگىك بەماناى دەسەلۇتى شوۋن لەسەر زەمەنە لەمۇسقىاي جاز . ئادۇرۇنۇ
 ۋەستانى زەمەن لەفەزى جاز بەپىشانەمەى ئەمانى تاكايەتى و سەرىشكايى تاك ئەئاسىنى .
 مۇسقىاي جاز بۇتاكىكى مەجبۇر تەنھا لايەنكى سەرگەرم كردن و بەسەر بردنى
 ھەيە بىسەرى مۇسقىاي جاز ھىچ جۈرە پۇلىكى كارىگەرى لەبىستىدا ئانۇنى لەراستىدا
 لۇزىر كارىگەرى كەشى زال و دووبارە بوونەمەى دەنگەكان لەپەلى كاراى تاكەوۋە بۇپەلى بەر
 كارى جەماوۋەى دادەبەزى . ئەم كاردانەوۋە ژىربارىيەى تاك لەكەشى مۇسقىاي جاز ،
 دەرپرى قىبۇلكردنسى نىزامى ئەو كۆمەلگاىيە نەك بەرھەئىستى كوردنى لەلايەن ئەم
 مۇسقىايەمە ، لەم روۋەوۋە ئادۇرۇنۇ مۇسقىاي جاز بەيەكى لەمۇسقىا خراپەكان لەقەلەم ئەدا .
 ئەم مۇسقىايە لەسەردەمى سەرمايەدارى بازارى شىۋەى فقىشنىك بەخۇۋە ئەگىرى و
 بەلەدەستدانى رەگەزى رەخەنگرانەيە كەمۇسقىاي رەسەنى بەكالا نەبوۋدا ھەيەتى ،
 دەرگۇزىت بە كالايەكى سەلمەنراۋى كۆمەلگاىيەكى ئىدارى . بەقەمەى ھىرپەرت ماركۇزە
 لەوتارىك لەزىرناۋى (لەمەى تاييەتەندى "ئىسپاتى" كەلتور) 1937 : (كەلتورى خۇسەپىن

سەرەتا دژ بەكردارى "بوونە شت" دىگەن ئىتە بەرەنسى تاسەر ئەنجام بەك ئىتە جەنگىيە .

ئادۇرۇن ئاومۇكى ماركسى قىتىش ھەروەكو ماركس لەپەيوەندى لەگەلمەسەلى بەرەم ھىناندا لىكۇلىيەتە . بەبىرۋى ئادۇرۇن لەبۋارى مۇسىقا بەرەم ھىنانى كەلتۈرى خەلگى شان بەشەنى پىرسەسى ستاندر سازى . لەپۋىكەو تەواو كەرى ئەم كىردارى ستاندر كىردەنەسى مۇسىقا ، تاكېروانە دىرەكەوتۇر ، ئەم ۋەھمە بەجى ئەھىلى كەمەر تاكىك خۇى ناھەنگ و يا ھونەرەندى خۇشەمىستى خۇى ھەلدەبۇزى . لەكاتىكدا كە پىشتەر بۇنەر بىستراو و دىارى كراو . لەم روو ۋە "بىسەرانى مۇسىقاى بەسەرېردن (تفرجى) خۇيان بابەت يان بەدروستى بەرەمى ھەمان مىكانىزىمى كەبەرەمى مۇسىقاى خەلگ دىارى دىگەن " . بەم جۇرە كەلتۈر ھاوكات لەگەل نىشاندى رۇلى پۇزەتقى خۇى لەكۇمەنگە ، ھەمو تاكەكانىش ئەكاتە ئالىيەتى دەستى خۇى . ئەم كەلتۈرە لەخۇنامۇگراپە كەئادۇرۇن دواتر بە "پىشەى كەلتۈرى" ئاوى ئەبات ، ۋەك دەسەلاتى گىشت لەسەر بەش ، واتە دەسەلاتى رۇكخراوۋى كۇمەلەيتى بەسەر بەرۋەندىەكانى تاك دىر دىگەن . ئادۇرۇن لەدرايەتى لەگەل بەيانىكى بەم جۇرەى كەلتۈر ، لەكەلتۈر ۋەك (بەرەنسى ھەتەتايى بەش لەسەر گىشت) ئەدۋى .

ئەم ئەم بەرەنسىتەى جارلەجار زىاتر لەدەھىنانى ھونەرىدا دەپىنى ، كەبەپىچەوانەو (پىشەى كەلتۈرى) (كەجگە لە بەرەمى ھونەرى بۇيەكار ھىنانى جەماۋەرى لۇزكىنى دىگەى نىيە) ھەل بۇلابردىنى نىرخى كالايى و بەكار بەرى كۇمەلگە لەھەلدىنى تەكىكە نۇيەكان لەبۋارى مۇسىقادا ئەدات . بەم پىنە دىرايەتى رىشەى لەتىروانىنى ئادۇرۇن دىگەن ئىۋان دووچۇر مۇسقاۋە ، لەلايەكەو مۇسقاىك كە لەرنى بەھاكانى بازەروە ھەنگار ئەنىۋ لەلايەكى دىكەو مۇسقاىك لەدۇرى ئەوان ھەلدەستى . بەم جۇرەى كە پىشتەر و ترا . بەبىرۋى ئادۇرۇن مۇسقاى جاز و مۇسقاى جەماۋەرى نىشانگەرى مۇسقاى قىتىش و ستاندارد كراۋىكە كەلەپەيوەندى نىزىك لەگەل پاش رەمى ھەستى بىسەرسى گۇنگران لەمچۇرەمۇسقاىو ھەيە . ئادۇرۇن ئەم دووچۇرە مۇسقاى

به شينوى موسيقاى تازه داتانى ، بملكو نمران به شينويهكى ناشرين و له كمدار كردنى موسيقا نمرانى ، نادورنو ده سته واژه (موسيقاى نوې) له دريژوى شو واونيشانهى كه موسيقازانانى "قوتابخانهى فيمنا" (4) له سالانى 1920 كه لالمان كردبوو كه لكيان ليوره ده گرى. ناشنايه تى شادورنو له گهل شم قوتابخانه به بويه كه مين چار له سالى 1925 له سه له ره كه ي بويه فمنا ده ستي پي كرد . نادورنو له دواى ديداره كه ي له گهل (نالبان بيرگ) و بينينى نوپه راكه ي و (تيزيگ) و له فيستيفالنى فرانكفورت (ماين) له سالنى 1924 دا ، بريارى روشتنى بو (فيهنا) دا . نادورنو له ماوه ي شو سى ساله ي كه له فيمنا بوو ، خه ريكي خويندى هونهرى موسيقا و پيانو له لاي نالبان بيرگ و(نيودارد ناستو نهرمن) بوو. هروه ما نيشته جى بوونى له فيمنا فرسه تيك بوو تا نادورنو له گهل شونينبرگ دهربرينى موسيقاى نوئى شو و ناشنا بيت.

7- شونينبرگ و موسيقاى نوې

نهرى لاي شونينبرگ سمرنجى شادورنوى بو لاي خوئى راكيشاره نوپله و پايه موسيقاييه تايبه ته بوو كه موسيقاى شو لهو سمرده مه دا هه ي بوو . له راستيدا شونينبرگ له گهل خستنه پشت سمرى لوژيكي موسيقا كه له ماوه ي سى سده له ميژووى موسيقاى روژناوايي ته وهره ي بنهره تى خوئى له ناروژكي توناليت ته عينييه ره ، مه ورايه كي نهمونى نوئى له بورى موسيقادا ده ستي پي كرد . شونينبرگ توناليت ته به ياساى سروشتى نهمه دى (موسيقا) دانه نمن . له بر نهمه ش له جيگه ي په يره وى له به اكان و شينوازي كلاسيكي موسيقاى روژناوا ، لوژيكي دهرمونى نافهرينشى به ره مى موسيقاى وه ك قياسى جوله ي شو دانه . ريبازى تازه ي شونينبرگ له موسيقا به په يوه ندى له گهل نهمونى جوانناسى موسيقازان له موسيقادا و توانايى شو له كه لك و همولدانى هونهرى شو پيشان نه درا . شونينبرگ زمانى موسيقاى نوئى كه له سمر پايه ي هاوېمش له دوازه دهنگى به دواى يه كدا هاوو بوئيد نرابوو ، خستنيه جيگه ي سيسته مى هارمونى كلاسيك . شو شم هونهر تازه يه له موسيقادا له دواى ناويك كه لايى بورتس لينابوو ، "داهينان -

له گهل دوازه دهنگ - Tonen" ي ناونا ، كه نهمى خوئى له ريشه ي په ديفى به دواى يه كدا

ساتودا (Serie) ئهیینتیهوه . ریشهی ره‌دیفی له‌حقیقه‌تدا شینواژنکه که وه‌ک ئه‌م
 مۆسیقازانه‌ی ئه‌م دوانزه‌ دهنگه‌ به‌ی دووباره‌بوونه‌وه له‌سهر بنچینه‌ی کارکردی
 هه‌ربه‌مه‌یک ده‌کاته‌ جی کەلک وهرگرتن . ئه‌م شینواژه‌ که له‌ژێر ناوی مۆسیقای ره‌دیفی
 (Serial) ناسراوه ، دواتر له‌ایه‌ن ئه‌نقنان ویرهن (له‌قوتابیانی شۆننیرگ) ،
 (هیربولن) و(هشتوکه‌ هاوژن) یش، بووه‌ مایه‌ی کەلک وهرگرتن . هه‌رچهنده‌ که‌شۆننیرگ له‌و
 پروایه‌ دابوو که‌شینواژه‌ نوێیه‌که‌ی ، ره‌گه‌زێکی تازه‌ی بۆمۆسیقای کلاسیک زیاده‌کردووه
 به‌لکو لێشی که‌م ده‌کاته‌وه ، به‌لام گومانی تێدانه‌یه‌ که‌شۆننیرگی شۆننیرگ له‌بۆاری
 مۆسیقادا، که‌ش و هه‌وای مۆسیقایه‌کی نوێی پێبه‌خشیوه‌ که‌ بونیاده‌کانی مۆسیقای
 له‌قیدو به‌ندی (نا حه‌قیقه‌ت non-verite) خوێ نازاد ده‌کرد به‌لام جوژه‌ پله‌ی (نا-
 حه‌قیقی) که‌ به‌ره‌مه‌ی مۆسیقای له‌په‌یوه‌ندی و به‌ندایه‌تی به‌سیسته‌می پێداویسته‌یه
 کۆمه‌لایه‌تییه‌که‌کان وه‌ده‌ست ده‌یشت. له‌ایه‌ن ئه‌زمووێنکی نوێ له‌بۆاری مۆسیقا که‌ به‌ره‌وه‌ری
 مۆسیقای پره‌که‌ گه‌وره‌یی و نازادی هونه‌ری سه‌ده‌ی نۆزده‌هه‌م زیندوو ده‌کاته‌وه، خرایه
 داوه‌ . مۆسیقای شۆننیرگ ناگای رووناک بین رابوو‌ردوی بۆهونه‌ری موزیقایه‌تی ناومێد و
 له‌خوێ سه‌ده‌ی کۆتایی گه‌رانده‌وه . له‌گه‌ل شۆننیرگ ، هونه‌ر به‌جهرگی و ده‌رفه‌تی
 وه‌ستانه‌وه‌ی به‌رانبه‌ر به‌هابازاری و په‌مه‌کیه‌کان دووباره‌ دۆزییه‌وه . له‌م رووه‌وه‌ به‌وته‌ی
 نادۆرنۆ بۆوته‌وه‌ی ره‌خنه‌گرانه‌ی ئه‌م شینوویه‌ له‌مۆسیقا بووه‌هوێ دابرا‌نی په‌یوه‌ندی ئه‌و
 له‌گه‌ل گشت ، ئه‌م دابرا‌نه‌ هوێه‌کی که‌م نی‌یه ، بۆته‌وه‌ی که‌ به‌ره‌مه‌ی رێبازی شۆننیرگ ئیتر
 به‌(به‌ره‌م) دانه‌نوێ میتۆدولوژیای مۆسیقای نوێ ، ده‌رووناسی مۆسیقای ، به‌ره‌م
 وداهینرو بیسه‌ره‌که‌ی ده‌گوێ . واته‌ به‌ره‌مه‌ی مۆسیقای "ته‌نها وه‌لام و رێگه‌ چارانه‌ی
 رازه‌ ته‌کنیکیه‌که‌نه‌ و دروست که‌ری مۆسیقا تاقانه‌ که‌سیه‌که‌ زانستی دیده‌وانی ئه‌وان و
 تێگه‌یه‌شتنی مۆسیقای خوێ هه‌یه " . ئه‌م وه‌لام و رێگه‌ چارانه‌ له‌جموچوێ مۆسیقاییدا
 به‌رجسته‌ ده‌بن ، که‌له‌تێپوانینی نادۆرنۆ : به‌هوێ ناهه‌مانی خوێننه‌ری مۆسیقا
 له‌خواستی جیهانی مۆسیقایدا خوێ خودان شینواژنکی دیالکتیکیه . شادۆرنۆ ئه‌م شینواژه‌
 دیالکتیکیه‌ به‌تایبه‌تی ریشه‌یی (ولریاسیون) نه‌زانی ، که‌خالی جوئه‌یی ته‌کنیکی دوانزه‌

دەنگى (قوتابخانەى شۇننېرگ) ۵. بەرپرواى ن. د. ر. سىقا تەنھا لەلايەن تەكنىكى دوانزە دەنگىيەرە ، دەسلەتلى خۇي بەدەستىنىتەرە . بەلام ئەم مەسلەيە تەنھا بەجۇرئ پنى تىدەچى كەلم تەكنىكە غەرق ئەيىت . لەم رووورە ئەبوايە كە "خولقنىرى مۇسقىا دىيالىكتىكى، پىشگىرى لەدىيالىكتىك بكا" . تەنھا رىگى پىشگرتن لەبزاوتى دىيالىكتىكى ئامرازى مۇسقىايى ، رەھايەتى كارى مۇسقىايە ، واتە دروستكەرى مۇسقىا لە "دەسلەتلى رەھا ئامرازىنكە ، كە خۇي دروستكەرى ئەبوووە " ئەم ئازادىيە بەوتەى ئادۇرتۇ لەمىزىكى بىرچونەودا دەردەكەوى كەنەن قىست (Subjectivite) موزىكال دروستكەرى مۇسقىا لە "لایەنى ووردى بەرەم كەلەيدەرەرى ھەمىشە ئامادە لەخۇيدا ھەلگەوتووە" دانەنى . بەم جۇرە شۇننېرگ سوننەتى مۇسقىاي بەناوى "ئامادەى فەرمۇشكارا" لەلايەن "تەكنىكى فەرمۇشى" خۇي زىندو دەكاتەرە . مۇسقىا نوئى وەك "خەلقىلى تىرىن شووشە (بىرىيە) لەدەرىا " ئىش و ئازارى پىرپوچى جىيەنى سەرگەردان و وونكارا لەفەرمۇشى رەھاى خۇيدا ئەوازىش دەكات .

۵-سەرەنای تارلوگە

نوئى كۆردنەرەى شۇننېرگ لەبواى مۇسقىادا بەسەدى رەموشاوە لەخولقاندى ھونەر لەسەردەمى ئايمىار لەقەلم ئەدرا . بەلام ئەم نوئى كۆردنەرە لەبۇچوونى نىزاسى لىكىرى ئايدىلۇزىي مىللىگەرە پارىزگارانى وەك ئاسىونال-سوسىيالىستى ھىتلىرى كەسنوورى مۇسقىاى خۇي لە شىووى رۇمانسى ئەلمانىا ئەيىنىتەرە ، وەك شىلۇزىكى داتەپىو لەھونەردا لەبەرچا و ئەگرا كەپىش گرتتى ئەبوووە ، كارى بىنەرەتى سىياسەتى كەلتورى رايىشى سىيەم . لەلايەكەرە بەرەسەن يەھودى بوونى (شۇننېرگ) یش ، وەك زۆرىيەى ھونەرەندان و بىرەندانى يەھودى ئەو كات ، ئەكەرتە بەر مەترەسى گىياتىيەرە . بەلام شۇننېرگ لەويەھودىانە بوو كەچارەنوووس ئەوى گەيانە شوئىنى ، كە دەرخرایەرە بۆيەكى لەئوردوگاگانى ئازى . ئادۇرتۇش ھەر وەك شۇننېرگ و ھاوبىرانى فرەنكفورتى خۇي رىگەى تارلوگەى ھەلبۇررد . بەلام ئەرەنگ تر لەوانى دىكە رويشتە ئەمرىكا . چونكە كە لە سال 1934 ، واتە سالىك ئوای ھاتنە سەركارى ھىتلىر ، بەرمو بەرىتانىا سەلمىرى كرد و ھاوەى چولر سال لەمورتون كالگ لەشارى ئوكسلفورد خەرىكى

لیکولینموره بوو . لهو لیکولینمورانه "نامیهک لهبارهی موسیقای لاگنر" که نادورنۆ دواتر تهرای کرد . نادورنۆ لهسهله رنکی کورت کهلهمانگی شمشی سالی 1937 رویشته نیویورک و بههاوکاری هورکهایمر و همدنیک دیکه لههاوکارانی "ئنیستیتوی لیکولینمورهی کومه لایهتی فرانکفورت" به تحقیقی همل وهرجه شیاههکان بهکاری توژینموره لهنهمریکا خهریک بوو . ئهم همل و مهرجانه بهرامیهک بو ئهو لهبار و باش بیون که نادورنۆ لهپویشتنی بو ئهمریکا دوا بیرپای خوئی دا . نادورنۆ لهشویاتی سالی 1938 بهپلهی سهروکی بهشی موسیقای "نوسینگهی لیکولینمورهی رادیوفونیک" پرینستون (کهلهژیر چاو دیری پوئی لازارفلد بهریونههرا) دهستی بهکار کرد . ئهمه سهردهی قوناغی تاراوگهی نادورنۆ بوولهنهمریکا . تاراوگهیهک که رنکی قوناغیکی نوئی لههروتهی کونانی فیکری نهندانانی دیکهی "قوتابخانهی فرانکفورت" کردوه

پهراویژمهکان :

- 1- ئهم وتاره لهسالی 1982 له پاریس نوسروه .
- 2- ئهم وتاره لهسالی 1940 لهنوسینگهی لیکولینموره رادیو فونیک دهانشگاهی پرینستون بهشپویمهکی شطهعی لهلاین نادورنۆ خوینرایمهریوهسالی 1945 چاپ کرا .
- 3- "وتار لهمهرا لاگنر لهسالی 1937-1938 نوسروه و لهسالی 1952 له فرانکفورت چاپ کرا"
- 4- کومپلیههکی نینو دهولمتی بۆ موسیقای نوئی لهم سهراچهیهره کروه به گهری - - مدرنها - - دایین جهانبگلو تههران : نشر مرکز ، 1376

زیندان.. پرۆسه‌ی سرینه‌وه‌ی خود..

کاسترۆ مه‌جید

ده‌نگه‌ سه‌ره‌تایه‌کی پێویست و ده‌وله‌مەند سه‌باره‌ت به‌بابه‌تیکی وەك (زیندان) كه زه‌قترین و به‌رچاوترین پرۆسه‌ی درۆه‌ ئینسانیه‌ی، كاریکی ساكار نه‌بێت، ئه‌ویش چونكه‌ قسه‌كردن له‌چه‌ند روڤكه‌وه‌یه، له‌رووی پرۆسه‌یه‌کی ئاوا تۆقینه‌ردا هه‌میشه‌ پرسیار و تێرمانی‌ترو قوڵبوونه‌وه‌ی دیکه‌مان له‌به‌رده‌م زیاد ده‌كات و ب...امیش كۆمه‌لیك پرسیار بێوه‌لام ده‌میننه‌وه، چونكه‌ هه‌ر كاتیك كه‌باسی (زیندان) ده‌كړی، ئه‌وا راسته‌و راست زیندانی ئینسانه‌كانمان ده‌خاته‌وه‌ یاد...زیندانیكردنی خه‌من و ئایفده‌ی ئینسان به‌ره‌جسته‌ی. ئیغه‌ لیڤه‌دا خۆبه‌دوور ده‌كړین له‌سه‌ر جیاوازی زیندانه‌كان له‌رووی شه‌ریعه‌ت و ناشه‌رییه‌تی كه‌سی زیندانیكړاو. خۆبه‌دوور ده‌كړین له‌وه‌ی ده‌سه‌لاته‌كان پۆلین بكه‌مین به‌سه‌ر ده‌سه‌لاتیكی تۆتالیته‌ری یاخود دیموكرات. له‌جیاكردنه‌وه‌ی جۆری ده‌سه‌لات و فله‌سه‌فه‌ی ده‌سه‌لات، ئه‌گه‌رچی له‌رووی سه‌رده‌م و میژوی سه‌ده‌جیاوازه‌كان مامه‌له‌ی حوكمه‌رانه‌كان به‌رووی زیندانه‌كان قو‌ناغی جیاواز جیاوازی به‌خۆیه‌وه‌ بیه‌نو، به‌لام هه‌موو ئه‌م جیاوازیانه‌ حه‌قیقه‌تی كه‌سی زیندانی ره‌تناكاته‌وه‌ ئه‌و حه‌قیقه‌ته‌ی كه‌ هه‌میشه‌ سه‌زای زیندان دروشمیکی زه‌قی گوتاری مانه‌وه‌ی ئه‌و ده‌سه‌لاتانه‌ بووه. هه‌روه‌ها هه‌ولمانداوه‌ به‌پێی بواری توخنی كه‌سی زیندانكراویش نه‌كه‌وین، پۆلینمان نه‌كردوین به‌سه‌ر موسته‌حه‌ق و ناموسته‌حه‌ق، تاوانبارو و بێتاوان، شۆرشگێڕ و نیشتییمان فرۆش. هه‌ولمان نه‌داوه‌ جیاوازی كه‌سی زیندانیكړاو له‌رووی كۆمه‌لیه‌تی و سایكۆلۆژی و هه‌روا رۆشنییرییه‌وه‌ بخه‌ینه‌په‌و، مه‌به‌ستمان نییه‌ كه‌ كه‌سی نیشتیمانی و نایشتیمانی بخه‌ینه‌ ناو گۆمیكی مه‌له‌كردنه‌وه‌،

مەبەست ئەوە نێیە زیندانیکردنی مەنالیک لەسەر دزینی پارچەیکە کێک (بەسکویت) لەگەڵ دزینی سەرۆت و سامانی ئەتەرەیکە هاوچۆریکەین، یاخود نرخ و بەهای زیندانینکی سیاسی لەکەسینکی نیشتییمان فروش بەرزتر راگیرن و جیاوازیان بۆنەمیلینەو، یان زیندانیک وەک ئەوەی لە هەینە کەرکوکدا هەیە و لەگەڵ زیندانیک وەک ئەوەی لە کوردستاندا دەبیندرێت نێوانیان بێسرنەو، بەپوختی دەموئێفێم کە مەبەست لێرەدا بەهیچ چۆرێک بێ نرخکردنی ئەو جیاوازیانە نێیە.

من لەم باسەدا سەرەڕای ئەو جیاوازییە زەق و گەڕانە کەناکێ هەر لەبەر ئەوە بەراوردکاریان بۆ بدۆزمەو، لەگەڵ ئەوەشدا هەولەداوە لەسەر ئەو رێستە کە کاریکەم کە "کەسانیک لەناو زیندانەکاندا پێیان دێگوترێ مەزق" بەمانایەکی دیکە : ئەم خۆبەندەرە لەراستیدا هەولێکە لەدوای پڕۆسەکەو دەستپێدەکات. ئەو مەردا و هۆکارانە جێدێنێ کە دەبێتە هۆی فرژدانی کەسێک/ ئینسانیک بۆناو ژووێ تاریکەکانی زیندان. هەول دەبەم راندو شینوازی کاردانەوێ ئەم پڕۆسە خەتەرناکە (پڕۆسە زیندانیکردنی مەزق) بەسەر لایەنە سایکۆلۆژی و جەستەیی و روحی کەسی بەندکراو نامارە پێبەم. چونکە هەمیشە لەم مەودایانەدا بەکەردن و لەبەرکردنی (ساتی ئێستا) ئینسانەکان لەلایەن دۆنیای نوێو رۆبەررومان دەبێتەو، ئەم وتەیی هایدگەر هەرلە بنەرەتو بۆنی مەیلێکی ئینسانی بەرزێ لێدێ. ئەو فەلسەفەیی کەوا ئینسانەکان دەخاتە سەنتەر و چەقی گەردوون بەمەبەست و بە وشیارییەو بەهۆی شیکردنەوێکی میتافیزیکیانە و جودا، هەوا لەگەڵ توانای ئازادکردنی تواناکانی و دابینکردنی پێویستیەکانی ژانی تاکە کەس* لێرەو ناچار دەبێن لەو شێواندن و وێرانکردنی دۆنیای دەرەو و ناوەرەو ئەو ئینسانانە وردبێنەو .. رابمێنێن لەوێ ئەو دۆنیا تازەییە چ خێوەتێکی چلگن و نامۆی خستۆتە ئاسمانی ئینسانەکانەو. یەک لەو قێزەوێترین میکانیزمانە کە بەهۆیەو دەسەلاتیک پێیوایە عەدالەتی کۆمەڵایەتی لە رنگی زیندانەو دەستبەر دەکات، لێرەو دەسەلات هەمیشە بە حوکمی حوکمرانیەتی خۆی، زیندان و سزای زیندان لە دەرەوێ خۆیدا بە کاردەخا، بەواتا ئەگەر تاکیک لە رووی مافی هاوڵاتیبوونەو کۆمەڵیک مافی پێبدرێت ئەو هەر بەهۆی هەمان

به‌خشینی شو مافه سه‌ره‌تایانه سزای زندانی و زندانگردنی هاو‌لاتیهک ده‌بیته مافیکی سه‌ره‌تایی ده‌سه‌لات خوی .

زندان وک پروسه‌ی مهرگیکی هی‌واش به‌سه‌ر جه‌ستهو ناخی ئینسانه‌کاندا پیاده ده‌کرت ، که یه‌کیکه له چالاکترین میکانیزمه‌کانی گوتاری مانه‌وه‌ی ده‌سه‌لات‌گه‌راییی . له هه‌مان کاتدا هه‌ولیکی له‌میزینهو درێژخایانه که به‌یه‌کجار دوو خواستی به‌مه‌رتی له دوو کۆمه‌لگای جیاوازا له‌خو ده‌گن ، یه‌کیکیان ده‌کۆپه‌تیته ئیو بازنه‌ی شو کۆمه‌لگا ته‌قلیدیانه‌ی که تیایدا ده‌سه‌لات له سه‌ر بو‌نیادی سزادانی جه‌سته دامه‌زراوه ، نه‌وه‌که‌ی دیکه‌ش له چه‌شنی شو کۆمه‌لگا مۆدیرنه‌ن که تیایدا هه‌مان سزا به‌ سزایه‌کی دی ده‌گۆپه‌تیه که زۆرتین وێرانکردن و له‌ناوبردن وجودی ناوه‌وه‌ی ئینسانه‌کان له خو ده‌کرت .

ئهم دوو خواسته‌ش له‌لایهک ده‌بته‌ به‌ماو کۆله‌گه‌یهک بۆ بانگه‌شه‌و بیانوی یاساو نه‌ته‌وه پارێزی ، له‌لایه‌کی تر هه‌ر به‌هۆی هه‌مان شه‌ریعه‌ته‌وه (که‌زۆر جار له‌لای خودی تاکه‌کانه‌وه پشتگیری لێده‌کرت) هه‌ولی به‌رده‌وامی شو ده‌سه‌لاته ده‌خړته پێشه‌وه‌ی ئامانجه‌کان . به‌واتا ئهم پروسه‌یه له‌به‌ره‌دا پروسه‌یه‌کی دووفاقییه‌و له‌یه‌ک کاتدا به‌سه‌ر که‌سی به‌ندکراوا ده‌سه‌پێندری . زندان هه‌میشه‌ شو رێگه‌چاره‌یه بووه که تا ئیستا گه‌رای درێژخایه‌ن و به‌ته‌مه‌نی خۆی له‌ناو هه‌ناوی هه‌ردوو جۆری کۆمه‌لگادا خستۆته‌وه . سزایه‌کی له‌مقوتریانه‌یه روویکی له‌ناو ده‌سه‌لاته ته‌قلیدیانه‌وه رووه‌که‌ی تری له‌ناو ده‌سه‌لاته مۆدیرنه‌کاندا توندکردوه . شو خاله‌ی که به‌ نه‌گۆپه‌ش ده‌مینته‌وه ، خالی هاوبه‌شی ئینسانه‌کانه ، لێره‌دا به‌ر له‌وه‌ی چه‌مکی ده‌سه‌لات و ده‌سه‌لات‌گه‌راییی له‌و ده‌سه‌لات و کۆمه‌لگایه‌ی که‌زۆرتین رووبه‌ری تۆقاندنی له‌رێگه‌ی زندانه‌وه پیاده‌ی ده‌کات به‌هینه‌روو . هه‌ول ده‌دم چه‌مکی ده‌سه‌لات لای بیرمه‌ندیکی وک "گرامشی" * به‌ربخه‌م بۆ نه‌وه‌ی په‌یوه‌ندییه‌ک بدۆزمه‌وه له‌چۆنیه‌تی پیاده‌کردنی شو سزایه و به‌سته‌نه‌وه‌ی به‌و ئێژ و له‌سه‌لمانه‌ی که کاتیگ باس له ده‌سه‌لات ده‌کهن ، شو ناتوانن له‌بازنه‌ی مانی تاکه‌کانه‌وه ده‌رچن .

یەکیك لەبەنە ماکانی دەسەلات لای گرامشی پەیوەندیدار بە چەبکی (هەژبۆن) کە لە رینگە یە دەسەلات خۆی دەخزێنێتە ئێو پەیوەندییە جیاوازداکانەرد. دەرەت، حیزب، کۆمەڵی مەدەنی بەلام نەم هەژموونە لەرنگە ی ترس و تۆقینەرە و دکر بنەمایەکی دەستپێکردن دەسەلاتی خۆی بەرەم ناهێنێت، بەلکو هەر لە ددات هیزە کۆمەڵایەتیەکانی دیکە تێڕوانینەکانی قبوڵ بکەن. هەژموون ئەو ئەلقە گرنگیە کە بەهۆیەد کە کاسە دوزگاو حیزب دەتوانن دەسەلات بگرە دەست، هەر بۆیە هەمیشە پێویستی بە بیکانیزمی کە بەهۆیەد ئەمانیکی رۆحی و ئایدیۆلۆژی لەو کۆمەڵگایەدا دەستەبەر بکات بەبێ بەکارهێنانی ئەو هیزەد کە هەر وێ کۆنتڕۆڵکردنی کۆمەڵگا ددات لەرنگای حیزب یار دەسەلاتی دەرەتەد.. هەر بەهۆی ئەم رینگە یەشەد نە هەر تەنبا زیندان لە کۆمەڵگایەکی وەک ئێمەدا شەریعیەتی لەلایەن دەسەلاتەد بۆ یارێزارە، بەلکو بەهۆی کۆنتڕۆڵکردنی ئینسانەکان بەودەمی یاسا پارێزێوە. جارێکی دیکە هەمان شەریعیەت لەلای خۆدی ئەو تاکانەرد ددەخشنەو بە (سزای زیندان) چونکە سزای زیندان سزایەکی نییە لەگەڵ دامەزراندنی چوارچێوەد و قەرەدی دەرەت تێکەد و بیری لێکرایتەرد، بەلکو بەر لە دامەزراندنی ئەم سزایە لەلایەن دەسەلاتەد، هەمیشە، تاکەکان / ئینسانەکانی لەناو دەردا پێویستی دامەزراندنی سزایەکی لەم جۆرد بەیەکیک لە گرنگترین و کارترین هۆکاری دامەزراندنی خۆدی دەرەت و ئەو قەرەدی ددین. بەواتایەکی دی: تاکەکانی دەسەلات و قەرەد دەرەت و نەتەودەیک، کە لەبەرەتدا لەسەر فەلسەفە ی سزای جەستە و دەستەمۆکردنی کەینۆفە ئینسانەکان لەناو دەردا بەدەسەلات پەرستی پەرەدەکرابن، ئەوا ناتوانن بەبێ ئەو سزایە توخنی دیموکراسیەت بکەون و ناوی بینن، تەناتە لەو باوەردان کە بۆ چەسپاندنی خۆدی دیموکراسیەت پێویست بە زیادکردنی سزاکان و ژۆرکردنی ژۆردەکانی زیندان دەکات.

نەهەش بێ چەند و چوون دەمانباتەو سەر خانی ئەو ی کە لە کۆمەڵگای ئێمەدا و لەدای رژیە بەعسەد و ئەم پەتایە رێ و راست خۆی خزانێتە ئێو هەناوی ئەژموونی حیزبە کوردییەکان و داتریش بۆ ناو کۆمەڵگاکەمان لەدای راپەرینەرە.. چونکە راپەرین نەیتوانی راپەرینیکی دیکە ی جۆری لەناخی کەسایەتی کوردیدا هەنگرە سینێ و کەسایەتیەکی تر

بهرهم بین که سمرایای له پڑیهای مارو شیهه هه نه گه بشارین. دوتوانین به نمونه ی به کجار ساکار نه ددسته وارزه روون بکه پنه ورد

سادترین کهس، هه می شه ده بینن چۆن تا که کان هاواری فریاءه سیاهه بیت و دسپلینیان بکات. هه می شه له دست کهس و نه بونی پۆلیس و ناسایش و زیاده کرسی بنگه و رینگخوار و کۆمیه که نه و داواکاریه که نایان ددخه روو. هه می شه لایان وایه نه و گه ده که ی هه خفه رنکی پۆلیسی زیاتری تیا بیت، نه و یا سایه کی جوانتر به ریزودی ده بات، نه و خه نکه هه می شه له هه و نی زیاده کردنی مزگه و ته که نه و ددکو (باوکیکی رۆحی) ده ست پێ ده که نه و به هه و نی به میز کردنی ددزکا چاودیریکه کرد که نه و (باوکیکی جهسته یی) کۆتایی دینن.

نه و چۆره شوو تانه رندگه له روو کاردا ساکار بینه بهر چار، به لاه له جه و هه ردا هه نگرو درێژ که ردوی نه و دده لاته رهستی و مارو شیهه ته به که کۆمه لگایه کی نه خوش و وێرانی بهرهم هه ناوه و پیتی وایه هه سوکات فه رزا و گیره شوینی نه و له ده ردودی گوێ ده کانی دده سه لات خۆی هه شاردا وه.

له کۆمه لگایه کی له م جوړده که حیزب با لادهستی خۆی به سه ر بریار و ته راوی چاره سه ره کهندا سه پاندین، نه و هه ره لرزگه ی نه و دده سه لات وه بریار ده کانی خۆی رادگه یه نی. لیره شدا ناساییه که له کۆمه لگایه کی له م جوړده هه می شه زیندا نه کان به رووی هه مان نه و خه لکه نه دا ئارده لایت که سیجیو نی دانه زرفه ر نه و زیندا نه ان. نه و شه رعیه ت به خشینه ش به شینوه یه کی بهر چار به بیانوی پاراستنی که لتوو پاراستاوی به بهرهم ده هیندری، که له راستیدا خه ته رنا که ترین بیانه وه، چرنکه بریتیه له و پرۆ سه یه ی که راسته وخو له نیو کۆمه لگا وه بهر ده ناو هه ناوی دده سه لات وه ددگوار زیتمه و. ددکو بیانیوی شکاندن سئوره و قه ده سه کان. نایین، سیکس، سیاسه ت.

لیره وه هه و دده م بچه نیو و ریدکاریه کانی سزای زیندا نه وه که به سه ر که سیکدا پیاده ددکریت له م رنکه یه وه ددخوارم شیکاریکی سایکۆلۆژیانه به سه ر نه و بهر چه کردارانه دا بدۆمه وه که چوار دیوار و قفلنکی ژهنکاری، ده مان پۆلیس چاودیری و جیا و لژگه رنه و دی که سه کانی زیندان له کۆمه لگا و ددو و بهر دا بهرهمی دیننیت.

"زیندان" ئەر پۇرسە جودا خوارىيە كە سنورىكى بەرىسك، سنورى ديوارىكى ئاسنىن، دور جىھانى يەكجار جىوازو نامۇ بەيك، لەيەكتر دىتارزىنى و ئىنسانەكان بەسر دور (من) دا دابەش دەكات. كاتىك دەسلەت سنورىكى فىزىكى - مەنەوى، بۇ لەتكرىن و جىاكردىنەوى دىنگەكان دادەمىزىنى، ئالەوىئە ئەم سنورى مۇلەكان دابەش دەكات بەسر دور جەمسەرى ئاكۇك، جەمسەرىك پىئوایە كە تەواى دىزگاكانى دەولەت و كۆمەلگا دىزىيەتى ئەر وە (تاك) دەكەن، لەكاتىكدا جەمسەرىكەى تر رەوايەتى تاكىتى خۇى لەرەدا دەمىنەتەرە پىئوایە كە لەرەمەوى زىندانىيە، ئەوا تاكىكى سودەندو ئاكۇك ئىيە لەگەل بىنە ماكانى كۆمەلگا و دەولەت، ھەمىشە كەسانى دەرەوى زىندان - دوتىيەى ئازادەكانە (بەباومەى ئەر) ئازادىيەكەشيان لەر خالەو دەسپىندەكات كە زىندانىيە نىن و فېئى نەدراونەتە ئەر سنورى ديوارىيەندىكى بەرزو چواردەرىيان بەپۇلىس و پىياوانى دەولەت نەتەرەو... ھتد... كەچى كۆلىيەتى و بەندىكرەوى زىندانەكان لەر خالەو دەسپىندەكات كەچىتر ئەر ئازادىن و فېئى دراونەتە نىئو شورەى بەندىخانەكانەمو ئاتواش ئازادانە بدوین و بچولین... كەوابىن ئەر دور جىھانە ھەمىشە لەشەرىكى بىدەنگ و كېسى ئابەرامبەردان... واتە ھەمىشە ماناكانى كەسكى زىندانىكرەو بەمۇى كەسكى ئازادەمو كە لەرەمەوى زىنداندا زىان دەباتەسر بەدەردەكمۇ و بەپىچەوانەشەو... كەسكى لەناكاو بەرمە زىندانەكان راپىچ دەكرى... ھەر لەوساتەدا پۇرسەى بچوكرەنەمو سىرینەوى كەسكە دەسپىندەكات... سەرسۇپمانى كەسى قۇلبەستكرەو لەوساتەو دەكرەتە نەمايش، كەلە ھەردور لاو قۇلەكانى بەكەلەپچەيكى دەپەنجەيى دور پۇلىس توند دەكرى... لەراستىدا ئىدى ئەوكەسە رووىرەوى راستىك دەمىتەرە كەلەلەين تەواى ھىزو دام و دىزگاكانى دەولەت و كۆمەلگاوە دەستگىركەرو تادەكاتە ئەرەى بەزوى ھەست بەدزىيەتى كرىنى دەولەتەك بگات لەروى تەنھا (تاكەك) ھە... ھەر ئەم ھەست كرىنەش كە لەوساتەدا كىش و جەستەى گىراوەكە يەكسان دەكا بەسەر، لەناخىشیدا كەسایەتى دەولەت دەمى بەسر دور ئاراستەى جىوازو ئاكۇك... كەئاراستەىكەيان دەچىتە رىزى كەسایەتى بەرامبەر / دژ، چوئە لەوساتەدا لەناخى خۇیدا ھىزو ئاراستەىكەى ئەنتى خود لەروى خۇیدا دروست دەكاو

جۆزىك لەشىنزفرىنيا كەسايەتتەيەكەى دەكاتە دوو لەتووە .. يەككىيان دەخزىتە بەردەم ئەو راستەيەى كە ئىدى (ئەو) تاوانبارە .. ئەو كەى تىرىش بەردەوام ئەو سەرسوڤمانە تۆڧىنەرە دەخولتەو كەماتوانى ھەرگىز وىناى ئەو بكات كە ئەواوى كەسايەتى و خەون و خەونى ئاينەدى دەخزىتە ئەودىو سەنورى دىوارىكى بەرزەو، كەوابى ئەوكەسەى كە بىدەنگى لەگەل (دەسەلات-پۆلىس) رىگەى زىندان دەگرتەبەر، لەراستىدا ئەو پارچەيەيە كە وىناى تاوانبارىكى لەرووى خۆيدا نەخشاندووە كە كەسە تاوانبارەكەيە .. ھەربۆزە بىرارى زىندانى كەردنى پارچەى يەكەم بىرارىكە ھەر جۆرە لەگەل بىرارى دەسەلات .. بەواتايەكى تر: كەسىك لەزىنداندا تاو كەو ھەوسەنگى و گونجائىك لەگەل ئەو ماوہەيەى زىنداندا دەيپاتەسەر لەرووى دەرونيەو دەستەبەر بكات، ئەو دەبى پىنى وابى كە بە جۆزىك لە جۆرەكان باجى ھەلەيەكە دەيادتەمەو ھوكمى زىندان بەرووى خۆيدا بە جۆزىك لەرواىبەتيدا دەيپىنەتەو .. بەلام پارچەكەى ترى كەسايەتتەيە زىندانىكراو كە كە (بىتاوانەكەيە) ئەو ئاتوانى ھەو كەسىك وىناى خۆى لەناو و لاىكى بچو كە بكات كە (زىندانە). خەون و وىنەى شەوان و ھەلپشتى ناخ و سكالای يەك بۆ ئەوتەر لەناو زىندانەكاندا بەروونى نموونەى ئەمەيە.

كەسى بەند كراو لەساتەو ختى گەيشتىدا بۆ بەردەم ھەرگەى گەورەى زىندان، ئىدى قەي دەدرتە نىو جىھانىكى تر .. جىھانىك تىايدا ھەرچى مومارەسە جەستەيى و رۆحى و كەسىتتەيەكانى خۆى ھەيە ، لەويە پوچەل دەيپتەو .. بەتاكردنەوئەى لەردانىەتى زىندانى و خزاندى بۆ نىو جىھانىكى ئادروست بەنىنسان، لەگەل دامالنى پشتىن و قايش وقەيقاتى پىلاو خالىكردنەوئەى گىرفان و پشكەن و تىرامانى ھەموو كەرسەر كەل و پەلەك كە پەيوەندەيەكى راستەو خۆيان بەكەسايەتى زىندانىەو ھەيە، دەسپىدەكات.

دامالنى قايش و پشتىنى زىندانى، ئەگەر ھەر پاساوتىكى دىكەى ياساىي و ئەمنى بىەخشىت، بەلام لەناو ھەو تىرامان و ووردبەوئەوئەيەكى قولى سايكۆلۆژى لەدواوہە. كەبە ھۆيەو قورسەترىن و كارىگەرترىن گورزى دەسپىكە دەدرى بەناو چاوانى زىندانىدا و شەپازلەيەكى وىياكەرەوئەى ئەوتۆيە كە ھەر لەبەر ھەرگەى بەندىخانەو پىنى دەوترىت: "تۆ چىتر ئەو ئىنسانەى دەروەى زىندان نىت، كەسىكى ئىمە سەرلەنوئەى داتدەرژىنەو."

دامالینی قهیتانی پیلۆ ، دامالینی خهیاڵ و توانای ئازادبوون و خۆدەریازکردن دەگەیەنێ، بەستەنەرەیهکی سایکۆلۆژیانهو موعتادکردنێکی راستەوخۆیه لەوی که هه‌میشه به‌نیگایه‌کی ئیفلجانه بپروانێته توانای جوله‌ی قاچه‌کانی و، لێسه‌ندنەرۆ زه‌وتکردنی بیرکردنه‌وه‌یه له‌فهردانه‌وه‌ی خۆی، که‌وابێ هه‌موو هه‌ول‌ه‌کان له‌راستیدا ده‌چێته‌ خانه‌ی سه‌رینه‌وه‌و جیاکردنه‌وه‌ی تاک له‌ کۆمه‌لگا و چاندن و موثریه‌کردنی جوړێک له‌مه‌رگدۆستی له‌نکاوپا له‌ناخیدا به‌ره‌م دێنیت.

کەسی زیندانی له‌رنگه‌ی نیگاکردن و تێزایمان له‌باری ناوه‌وه‌ وه‌کو کەسێکی ئازاد و له‌گه‌ڵ تێزایمانی له‌حاله‌تی دهره‌وه‌ - جه‌سته‌ی خۆی وه‌ک به‌ندیه‌ک، ئه‌وا هه‌میشه ده‌که‌وێته به‌ره‌م به‌را به‌رکردنی دوو جیهانی درێبه‌یه‌ک و نامۆ له‌ناخیدا، دواتر هه‌سته‌ی به‌ناسایی بوونی خۆی له‌ده‌ست ده‌دا، دامالینی قهیتانی پیلۆ و قایشی که‌مه‌ری، سوکایه‌تی پێکردنێکی دیکه‌ی جوړیه‌وه‌ دابه‌زینی توانا و ده‌سه‌لاتی تاکه‌ تاسه‌نووری که‌سێکی ئیفلج‌جو زه‌وتکردنی هوکمه‌رانیه‌تی و که‌رامه‌تی تاکه‌ به‌سه‌ر خود و جه‌سته‌ی خۆیدا، چونکه‌ به‌دوورکردنه‌وه‌و زه‌وتکردنی هه‌موو ئه‌و که‌ل و په‌لانه‌ هه‌لبێژاردنی مه‌رگیش له‌کەسی زیندانی‌که‌راو ده‌سێنرێته‌وه‌. به‌دەر له‌هر مانایه‌ک، ئه‌وا دامالینی ئه‌مانه‌ له‌راستیدا دامالینی هه‌ولی خۆدکوژی به‌ له‌ای کەسی زیندانییه‌وه‌.

لێره‌دا (مه‌رگ) رۆبه‌رووی هێزو توانا‌کانی ده‌سه‌لات ده‌کریته‌وه‌، به‌رنگه‌ی خۆدکوژی .. به‌واته‌یه‌کی دیکه‌ .. ئه‌گه‌ر خۆدکوژی کەسی‌ک له‌ دهره‌وه‌ی زیندان شوێشێکی پێچاوه‌نی و جودیا نه‌ بێت له‌رووی هوکمی مه‌رگ و ئه‌و دو نیا یه‌ی که‌ پێنیاوه‌ی زیندانیکی گه‌وره‌یه‌، هه‌روا ئه‌گه‌ر خۆدکوژی ره‌تکردنه‌وه‌ی حه‌تمیه‌تیکی ئه‌زه‌ل بێت به‌رووی خوا وه‌ندو سه‌روشته‌. ئه‌وا خۆکوژی له‌ناو زیندانی ده‌وله‌ت. ره‌تکردنه‌وه‌ی ده‌سه‌لاتی ده‌وله‌ت ده‌گه‌یه‌نێ و له‌هه‌مان کاتدا بانگه‌شه‌ی هه‌لبێژاردنێکی ئازادانه‌یه‌ که‌ تێنایدا هه‌رچی موماره‌سه‌یه‌کی ده‌سه‌لاتگه‌رایانه‌ی سه‌پێنراو هه‌یه‌ به‌سه‌ر تاکدا پوچه‌ل ده‌کریته‌وه‌، چونکه‌ خۆکوژی به‌ر له‌وه‌ی نه‌فی کردنی خود بێت ئه‌وا نه‌فی کردنی (ئه‌وه‌یت) .. که‌وابێ له‌هه‌موو حاله‌ته‌کاندا

ھەلى خۇكۇمى لىزىندانىڭدا ھەلى قېرىنە بۇ ئىددىيى سىنورەكانى دەسلەت، بەمەش جۇرئەك لىسوكايەتى كىرن لىرووى ئىر دەسلەتە نىشان دەدا.

لىزەدا ھەل دەم لىكچونىك لىنىوان دەسلەتلىكى زەمىنى و لىنىوان دەسلەتلىكى ئاسمانى دا بىخەمپىر، بەمەش كە ھەرىكەتلىك نەفىكىردىنى خۇد لىسەر حىسابى جەستە بەجۇرئەك لىياخى بون و رەتكىرنەو لەقەلم دەم، تەنھا ئەگەر ئىر خۇكۇمىيە نەكەمىتە دەرەوئى بازەنى بەرژەمەندىە ماددى و رۇحىيەكانەو. بۇشەو، دەسلەتلى دەلەت لىزىر ئاوى نەتەو سىنور پارىزى بۇ ھەر تەكلىك سەرىلندىيە ئەگەر پىرۇسەى خۇكۇمى لىزىگەى خۇتەقاندەو بۇزىان گەياندن بەدوژمەن پىادەيكەت، رەكو ئىر خۇتەقاندەوئەى قەلەستىيەكان لىرووى ئىسرانىلىيەكاندا دەنىونىن.. ھەر بەم شىزەيەش دەسلەتلىكى ئاسمانىش ئىر خۇكۇمىيە بەھواداراتى بە(شەھادەت) دەژمىرى و رەكو ئەوئەى لە ئىسلەدا بەرلە ھەزاو چوارسەد سال و تائىستاش لىزىر ئاوى (جىھاد) دا سالە قوربانىيەكان لىشيان و ئەلفانستان و كوردستان و جەزائىر بەسەر يەكدا كەلەكەدەن.

كەوابىن دەسلەت ھەمىشە جىگەرەوئى خۇكىمى خاوەندەكانە بەسەر مۇقۇدا، ئىمە كەباس لىمەھلى سىرەمەو لەبارىردىنى كەسايەتى زىندانى دەكەين.. تەنھا ئەمەنىيە كە ئىدى ئاتوان لىرووى جەلەى جەستەيەو ئازالبن، ھەروا ترسناكى ئىم پىرۇسەيە ئەوئەنىيە كە ئەوانە لەكەمترىن و سادەترىن مافە سەرەتايەكانى مۇقۇ بىيەش دەكرىن.. بەلكو ترسناكى ئەوئەى كە كەسى بەندكراو بىئاراستەمەك تىپەر دەكرى كە بەقۇئاغى(بەشتكرىن)ى ئىنسانەكان تىدەپەئى، ئىر بەشتكرىنە لىراستىدا دابەزاندنى نىر و بەھای مۇقۇئەيانە تاناستى كەل و پەل و كالا، ياخۇد گۇزىنەوئەى كەسەكان بەژمارە.. زىندانى ژمارە.. ژورى ژمارە.. ژمارە ئەمەندە لىزىر ژمارە.. قاد. كاتىكىش ئىم بە ماتەتەكرىنەى ئىنسانەكان لەبەندىخانەكاندا پىادە دەكرى، لەگەل خۇيدا ژمارەكان دەخىرنە شۇنى كۆمەلىك خەونى رەنگارەنگو ئىھساسى مۇقۇئەو، كە ئىدى لىرۇخالەو زىندانەكان خۇشيان لەچەشنى چەند ژمارەيەك لەئاو ھاراكىشەيەكى جەمەرى سەختدا دەكەمە ھاتۇچۇ بەئاو داال و ژورى ھەوشەى بەندىخانەدا.

یەكێك لەبەنما هەره گەرنەگەکانی دەسه‌لاتێك كه لەسەر سزای جەستە دامەزرانی‌ت ئەه‌وهیه كه هەمیشە لەسەر زەمینی هەرك‌دا ده‌واری خۆی هەڵدەدات، چونكه مێکانیزمی کاری ئەو دەسه‌لاتەو مانەه‌وی بۆ ماوه‌یه‌کی درێژ لەنیۆ کایه‌کاندا پێویستی بەو دەست که‌لایه‌یه‌ که‌به‌ه‌وه‌یه‌وه‌ سەنتەر ه‌یزو ر‌ووبه‌ری قبولکردنی ئەو ه‌یزه‌ لەناو کۆمه‌لگه‌دا فراوانتر بکات. بۆ به‌ره‌م ه‌ینان و دەسته‌به‌رکردنی شه‌رعیه‌تی قبولکردنی ئەوه‌ه‌یزه‌ لەناو تاکه‌کاندا، ئەوا ده‌ولەت ناچاره‌ کۆمه‌لێک کابوس و دوژمنی وه‌همی له‌خه‌یالیان بچه‌سپێنێت تا به‌ه‌وه‌یه‌وه‌ له‌و پرۆسه‌یه‌ به‌رده‌وام بێت و خ‌ودی ئەو شه‌رعه‌یت پ‌ێدانه‌ش له‌کۆمه‌له‌وه‌ بۆ لای خ‌ۆی بگوازێت‌وه‌ به‌واتایه‌کی دی سزای زیندان، سزایه‌که‌ له‌راستیدا شه‌رعه‌یت، تیایدا ده‌که‌وێت‌وه‌ ده‌وای زیندانیکردن‌که‌وه‌، واته‌، ئەوه‌ زیندانیکردنی کەسێکه‌ که‌ ناچارمان ده‌کات بکه‌وینه‌ نیۆ وره‌ه‌کارییه‌کانی ده‌سه‌لات سزای زیندانی‌ش به‌ته‌قدیس‌ه‌وه‌ به‌ب‌ال‌ای کەسه‌کان‌ه‌وه‌ به‌ڕێن، ه‌ه‌له‌یه‌ واتێب‌گ‌ه‌ین که‌ زیندانی کردنی کەسێک دوورخ‌ستنه‌وه‌یه‌تی له‌کۆمه‌ل‌گاو له‌ب‌ه‌یزنی‌نگدانی تاکه‌کان‌ه‌و جیاکردنه‌وه‌یان‌ه‌، به‌واتا زیندانی کردنی کەسێک به‌رله‌وه‌ی زیندانی‌کردنی جەسته‌ب‌ێت، ئەوا کۆت‌رت‌ۆل‌کردنی سایکۆلۆژیای کەسه‌که‌یه‌، ئەم پرۆسه‌یه‌ش به‌ش‌ی‌وه‌یه‌کی مێکانیکی ده‌گ‌ژێی بۆ کۆت‌رت‌ۆل‌کردنی جەسته‌. چونکه ده‌سه‌لات ناتوانێ له‌رن‌گه‌ی به‌ندکردنی جەسته‌ی ئینسان‌ه‌وه‌ تێروانی‌نه‌کان و ئەو سه‌وداو نیوانانه‌ له‌نیوان تاکه‌کان به‌س‌ر‌یت‌ه‌وه‌ که‌ده‌ب‌یت‌ه‌ ه‌ۆی دروست بوونی کەسێکی ناکۆمه‌ل‌ایه‌تی وه‌گ‌ه‌ل کەسێکی کۆمه‌ل‌ایه‌تی، ده‌سه‌لات ناتوانێ ده‌سنیشانی ه‌ۆکار و ئه‌وفاکتەرانه‌بکات و په‌رسیار بکات که‌ ب‌ۆچی له‌گ‌ه‌ل ه‌ه‌موو ج‌ۆره‌ پ‌ێشکه‌وتنه‌کان‌ه‌وه‌ ه‌ه‌میش‌ه‌ ده‌ب‌ێن له‌خ‌ه‌می زیاده‌کردنی زیندانه‌کاندا ب‌ێت. ده‌سه‌لات ه‌یچ کاتێک ناتوانێ له‌داخ‌وازی و نات‌ه‌واوییه‌کانی ئینسانی سه‌رده‌م له‌رووی ر‌ۆحیه‌وه‌ ت‌ی‌ب‌گات، چونکه ده‌سه‌لات ه‌ه‌میش‌ه‌ ر‌ۆب‌ۆتیکی زه‌به‌لاحه‌ به‌سەر کۆمه‌ل‌گاره‌ که‌ به‌پ‌ێی به‌رنامه‌ریژی کار له‌سەر ژيان و ئەخلاقیه‌تی تاکه‌کان ده‌کات.

ه‌یچ کاتێک دامەزراندنی کۆمه‌ل‌گایه‌کی عادی‌لانه‌ به‌ئەرك‌ و کاری خ‌ۆی نازانی‌ت خ‌ۆی ت‌ی‌که‌لی دیاره‌دی ب‌ی‌نگاری نا‌گاو له‌من‌دالانی‌سەر ش‌ۆسته‌و نیۆ کۆل‌ان و شه‌قام‌ه‌کان به‌ر په‌رسیار نییه‌.

هەرچه‌نده ئەمانە لەڕووکارددا دیاردەیکەن تەمەن درێژترو لەمیزینەترین، لەتەمەنی راپەرین، بەلکو ئەم پاساو خولقاندنەیی بەهۆیەوه دەرگای زیندانەکان بڕووی کەسەکاندا ناوە‌لاتر دەکاتەوه لەراستیدا پاساوێکی ئەخلاق بەعسییانەیە و گەراکانی خۆی لەسەر دەمەدا خستۆتەوه. بە‌لام لەتیکەل کردنیکی خەتەرناک و ئەنەجاسی کەم ئەزموونیدا کەم جار دەسە‌لاتی کوردی تۆنویەتی ئەوهی کە بەر لەراپەرین رووی داوه دووبارەیی ئەکاتەوه.. هەمیشە بنە‌ماو پرمەنسییەکانی حوکمی زیندان درێژکردنەوهی ئەو شی‌وازه بەعسیانە بووه، کەمەر لەراپەرین بەشی‌وه‌یکە نە‌ندانە جێبە‌جێ دەکرا، لەگەڵ ئەوە‌شدا هەمان زە‌مینەیی کە شە‌رعەتی زیادکردنی زیندانەکانی بەر لەراپەرینی دەخولقاند، ئەوا دەسە‌لاتی کوردی دیت ئەک هەر رە‌تی ناکاتەوه بە‌لکو ئەو باوه‌ره دایە کە (رژیمی بە‌عس) شتێک نە‌بووه جگە لە دە‌ولەت و قە‌واره‌یک بە‌ناوی (عێراق) و پێ‌ی‌واپە ئەو یاسایەیی بۆشتیکی دیارێکراو دارنێ‌راوه دە‌شن ئێ‌مه وەک (دە‌ولەتێک) هەمان یاسا پیا‌دە‌یکەن.. سە‌پرکەن چۆن لە‌سزاکانی زیندانی‌کردندا هەمان ماددەو بڕگەو بنە‌ماکانی وە‌کو خۆی کاری پێ‌دە‌کرن.

لە‌وساتە‌ی کە کەسی زیندانی دە‌کە‌وتتە نێ‌و دی‌واره ئە‌ستوورو بە‌رزە‌کانی بە‌ندی‌خا‌نه، نیدی هەر لە‌وێ‌وه پێ‌ی‌وستیەکی وێ‌ژدانی ئە‌خلاقە‌تیدا سەر‌هە‌لە‌دا ئە‌و کە ناتوانی جە‌ستە‌ی ئە‌و سنووره بخاتە ئە‌ودیو، ئە‌وا ئە‌و پێ‌ی‌وستیە ئە‌خلاقییە هە‌میشە خە‌یالی و هۆ‌شی دە‌خاتە بالە‌فەرە .. فەرین بە‌رمو دۆ‌نیایە‌کی تر .. دۆ‌نیای دەر‌وه‌ی زیندان. کە‌سی زیندانی هە‌میشە لە‌هە‌ولێ پێ‌ی‌وندیکردنە بە‌دۆ‌نیای دەر‌موه، ئالە‌وێ‌وه پڕۆ‌سە‌ی کۆ‌شتن و وێ‌رانکردنی ئێ‌ستای ئایندە‌ی دە‌س‌پێ‌دە‌کات و خۆ‌ی بە‌نێ‌و باز‌نە‌ی رابردو و گە‌را‌یی دە‌شار‌تتە‌وه. چونکە هە‌میشە بە‌خە‌تەر‌ه‌ری لای کە‌سی زیندانی، بە‌خە‌تەر‌ه‌ری‌یکە وایە‌ستە‌یه لە‌گە‌رانە‌وه بۆ رابردوو، ئە‌م گە‌رانە‌وێ‌ش بە‌میکانیزمیکی دیکە‌ی زە‌نی‌وه گ‌رێ دە‌دا کە (خە‌ن بێ‌نیە) .. چونکە زیندان لە‌نێ‌و بێ‌ری ئۆ‌مێ‌د و خە‌ونی دا‌هاتۆ‌ی ئێ‌نسانە، زیندان یە‌ک لە‌و نامە‌رازانە‌یه کە‌به هۆ‌ی‌وه (دە‌سە‌لات) دە‌ست بە‌سەر کە‌ینۆ‌ه‌ی ئێ‌ستای دا‌هاتۆ‌ی مۆ‌لە‌کە‌ندا دە‌گ‌رێ و دیا‌ن‌خ‌کێ‌نێ‌ت، ئە‌و چێ‌تر ناتوانی وێ‌نای ئە‌و دۆ‌نیایە بگات کە تیا‌یدا دەر‌ژی. واتە پڕۆ‌سە‌ی زیندانی‌کردن حاکمێ‌کی ولق و پە‌مان و تۆ‌قێ‌نەرە، ئە‌م واقی‌قه‌مانە‌ش

سهرهتا له‌و‌خ‌یه‌وه سه‌را‌چ‌وه ده‌گ‌ری‌ پاشان به‌رمو جه‌سته ده‌خ‌زیت. پر‌ۆ‌سه‌ی زین‌دان و‌یران‌کردن و ته‌کان‌دن‌ی ئینسانه له‌هم‌وو هه‌ستی‌کی خ‌ۆ‌یه ئینسان زان‌ین. پر‌ۆ‌سه‌ی رووت‌کردنه‌وه‌یه له‌هم‌وو مه‌رج‌ن‌کی نه‌خ‌لاقی و به‌ها‌و‌و‌لاتی بوون. زه‌وت‌کردنی سه‌ره‌تا‌یت‌رین مانی ئینسانه له‌ری‌کردن و بی‌ستی و بین‌ین.. ئهم سی‌ هه‌سته سن‌و‌ردار ده‌گ‌ری‌، به‌لام خه‌مه‌رنا‌ک‌ترین ئهم زه‌وت‌کردنا‌نه لی‌سه‌ندنه‌وی چاره له ده‌و‌روبه‌ر، زین‌دان پر‌ۆ‌سه‌ی نابینا‌کردنی‌کی ج‌ۆ‌ریه که‌تیایدا به‌ه‌وی به‌رت‌سه‌کردنه‌وه‌ی شو‌ین و که‌سه‌کان ده‌ست پ‌نده‌کات . کاتی‌که ده‌سه‌لات ده‌سه‌لاتی زین‌دان سن‌و‌ری‌کی دیاری‌ک‌راو داده‌مه‌زی‌تی، له‌گه‌ل خ‌ۆ‌یدا زین‌دان‌ن‌کی دیکه‌ش له‌ رووی هه‌سته‌کانه‌وه در‌وست ده‌کات .. لی‌زه‌وه ده‌گ‌ینه نه‌وه‌ی که نه‌گه‌ر (کو‌یر بوون) زه‌وت‌کردنی هه‌ستی بین‌ین بی‌ت له‌ دونیای ده‌ره‌وه ، واته نه‌گه‌ر نابینایی و‌یران‌کردن و له‌به‌ین بردنی بین‌ین بی‌ت له ده‌و‌روبه‌ر ، ئه‌وا (زین‌دان) پر‌ۆ‌سه‌ی نابینا‌کردن و زه‌وت‌کردنی ده‌و‌روبه‌ره له‌ چار ، که‌وابی زین‌دان هه‌رت‌ه‌نیا مه‌رج‌ن‌ک نیه له‌ دا‌گ‌یر‌کردنی ئینسان و دا‌ب‌ر‌کردنی له‌ دونیای ده‌ره‌وه ، به‌ئ‌کو هاوکات زه‌وت‌کردن و دا‌گ‌یر‌کردنی دونیای ده‌ره‌وه‌یه له‌ که‌سی زین‌دان‌ک‌راو .

سه‌را‌چ‌ا‌مه‌کان

*الانسان و الموت عند هیدجر ، د. عبدالرحمن الداودی ، ستروس، لوکو .

*ده‌سه‌لات و جیارانی مه‌ریوان و‌ریا قانع .

*تایب‌نده‌ی و‌هم ، سی‌گ‌م‌ۆ‌ند فرۆید ، و: تا‌وات نه‌حم‌د .

*ده‌رو‌زه ، چه‌ند تی‌ک‌ستی‌کی و‌ه‌گ‌ن‌یر‌ه‌وا ، هه‌ل‌ک‌ه‌رت مه‌ب‌و‌ل‌ا .

پرسی کورد حەقیقەت و مەنفاکانی لەبیرچوونەوه

ئیسماعیل کورده

هه‌وان له‌پرسی نه‌توه‌یه‌ك، نه‌توه‌یه‌كی وه‌ك كورد كه به‌دزیژیی بوونی بێهه‌ش له‌ناسنامه‌ی نه‌توه‌یی و گه‌ردوونی و مرژی خۆی مامه‌نی له‌گه‌ڵدا كراوه‌ و له‌وته‌ی هه‌شه‌ خه‌ونی به‌ نازادییه‌كانیه‌وه‌ بێنیه‌، لێره‌وه‌ ئه‌وه‌تا ئێستا له‌نیوان وه‌م و حەقیقه‌تدا ، له‌نیوان باوه‌ركردن و باوه‌رپه‌كردندا ، له‌نیوان به‌هاكانی نیشتییمانپه‌روه‌ری و شۆرشگه‌ری و خیاانه‌تدا به‌و نیمچه‌ نازادییه‌ گوشاده‌ كه‌ له‌هه‌رمێكی دووگه‌رت و نیشتییمانێكی په‌زامه‌دا پێیگه‌شیتوه‌، وه‌لێ هێنده‌ ناسان نابن و جێی ئه‌گه‌ر نییه‌ كه‌ له‌وانه‌یه‌ توانایه‌كی زۆری بویت بۆقه‌سه‌كردن له‌م بارو هه‌لومه‌رجه‌و گه‌ڕانه‌وه‌ بۆ مه‌سه‌له‌یه‌كی گه‌رنگی وه‌ك پرسی كورد له‌نیو پێشكه‌وتن و گۆڕانی میكانیزمه‌كانی سه‌ندنی حەقه‌ نه‌توه‌یه‌یه‌كان ، له‌سه‌ده‌یه‌كی وه‌ك ئه‌مرۆ كه‌ لانی‌كه‌م له‌دونیای دوور له‌نیمه‌ سه‌ده‌ی رزگاری نیشتیمانی و كه‌لتووری و نه‌توه‌یه‌ی به‌وه‌ بۆ چه‌ندین گه‌لی ژێرده‌سته‌، لێره‌شه‌وه‌ ته‌نها به‌رزچوونه‌ نیو ناسۆو هیواكانی نه‌وتاكانه‌ی كه‌ له‌ هه‌رم یان نه‌میان ، له‌و له‌ته‌ و لا‌ت یان له‌میان ده‌ژین و هه‌موو ئه‌و خه‌زن و ئومێد و یۆتۆپیایانه‌شی كه‌ نه‌توه‌یه‌ك له‌سایه‌یانه‌دا ده‌ژی، ده‌كڕێ قسه‌ له‌سه‌ر پرسی كورد به‌تایبه‌تی له‌و ده‌ ساڵه‌ی دواییدا بکه‌ین، له‌م سه‌ره‌تایه‌داو به‌پێی گه‌ڕانه‌وه‌ بۆ میژوو و رووداوه‌كانی، ئه‌و زه‌مه‌نه‌ی نازادیمان به‌ساته‌وه‌ختێك ده‌زانێ دووباره‌بوونه‌وه‌ی له‌ناینده‌دا ده‌كه‌وێته‌ به‌رده‌م ئه‌گه‌ره‌كانه‌وه‌، قسه‌كردنیش له‌م مه‌سه‌له‌یه‌ ئه‌مانباته‌وه‌ بۆ گه‌ڕان به‌دوا‌ی

چەندین مەنفا، مەنفاکانی نیشتمانیکی بینایندە، مەنفاکانی نەتەرەییەکی پەر لەهەوای
 لەهەمان کاتدا پەر لەشکست و لەوێشەوێ بە مەنفاکانی بەحەقیقەت بوونی قەیرانەکان،
 قەیرانی کۆمەڵایەتی، سیاسی و ئابووری و تێکشکانی هەموو دەروازەکان و دۆشدامانی
 سیاسەتەکانی ولات و تاسان بەرامبەر چارەنووسمان، لێزەرە مەنفاکانی بێکردنەری نێمە
 پڕکراون لەیادەوهری و رووداو و شکستەکانی دوینی دور و نزیک، پڕکراون لەشکستە
 زۆحی و چەستەییەکان، ئازارەکان بەشیوەیەکن نەمرۆش نەتوانراوە لەسیران بکەین،
 نەتوانراوە لەشکستەکان لێزین و خۆمان نەبێتە ئاراستەکاری شکستەکانمان و نەشێتە
 سەرچاوەی خەوێک، کە جوانییەکانی ولاتەکانمان تێکدا، یان تەنها روو تاریکەکانی
 رەوشەکە ببینن و چارمان لایەنە گەشەدارەکان نەبینن، لێزەرە ئەوێ گەرەکانە لێبدرین و
 مەوداوە مەندەکانی بینیمانە بۆ حەقیقەت، بەلام ئەوێ جینی پرسیارە کامە حەقیقەت؟!
 کە دێنە سەر حەقیقەت بەومانایە ئێ گەر لەسەر پێشینەو پێشباتەکانی بدوین، ئێستای
 لەواقیعدا ببینن ئەوا دەبێ لەحەقیقەت بەر لە بوون بەواقیع و لەدوای بوونی بەواقیع
 بپرسین، هەر ئەو پرسیارە دەمانباتەوێ بۆسەر دەروازەییەک لەدەواژەکان و پێمان دەلیت
 بوستە ئێزەر مەملەکتی پرسی کورد، ئێزەر مەملەکتی قەیرانەکان، قەیرانی کە وێرانکەری
 پرسی نەتەرەییەکی گەراو بەدوای شوناسینی گەردوونیداو نەشیتوانیوە لە گەردووندا لەنێو
 چوار چۆنەییەکاندا بماننێتەرە، لەولایتیکی وەک ئێمە هەرچەند قسە لەسەر قەیرانە کۆمەڵایەتی
 و ئابووری و کەلتورەییەکان بکەین ئێمە چارەسەریان بۆ بدۆزینەرە، هێشتا ناگەینە ئەم
 حەقیقەتە کە ئەلێن قەیرانەکانی کوردستان ئەمانە و تەمان هیچیان نین بەر لەوێ بلین
 قەیرانەکان سیاسەت، لەکوردستانیکی بەسیاسی بوودا، قەیران بەومانایە نا کە ئاسۆکانی
 لێخن و دەروازەکانی هیوا تەواو داخەژن، قەیران بەمانای لەبارچوونی ئازادییەکانمان نا،
 لەبارچوونی ئەزموومان نا، وە ئێمە قەیشمانە ترس و گریزانەشمان لەر لەناوچوونانە هەبێ،
 لانیەکەم ئێمە قەیرانەکان هەروا بماننەرە، ئەوا شتێک نامینن بەناوی پرسی کورد و پرسی
 دەبێتە مەنفاەکی وون، لەچارچۆنەوێ چارەنووسینی نادیاردا...

نەگەرەکانی ئێمە هەمیشە نەگەرێکن لەو دەسەڵای دوايیدا لەگەڵیاندا ژیاوین و لەمەنداندانی دەسەڵ ئازادی و نەبوونی نایندەیک هاتوو نەتە و جود، گریمانەکان ئاراستەکاری حەقیقەتەکان بوون، ترسیشمان بەردەوام بەشێک بوو لەرووداو و اقیعەکان، خۆندنەوێک بوو بۆ عەقڵی سیاسی کورد و تێزەمانیک لەشکستەکانی و ناشکری بێهۆدە بەسەرماندا تێپەڕین. بۆیە لێرەو بەکردنەوی چەند دەروازەیک دێمە قوڵایی باسەکە، کە پرسى کوردە لەنیوان حەقیقەت و مەنفاکانی لەیەرچوونەودا:

1- لەچارچۆیە قسەکردن لەسەر پرسى کورد ، هەمیشە حەقیقەت دەمانباتەو سەر قەیرانەکان و ، قەیرانی حەقیقەتەکانی ئەم پرسە بەرەم دێنێ و تێپوێن و روئیايەکی نوێمان (جاریو) پەر لە ئومێد یان پەر لەگومان و ترس) بەرامبەر بەدۆزی کورد پێدەبەخشێ.

2- کورد وەک نەتەرەیکى نیمچە ئازاد لەو دەسەڵای ئازادیدا، کەمتر سوودی لەو ئازادییەى خۆی بینیوە بۆ ئازادکردنی تاکە ژێر دەستەکانی تری نەتەرە و ئێوانی بەمەنفای یەرچوونەو سپاردوون. بۆمانایەى ئەو ئازادییەى ئێستا لەهەرئێمە ئازادکراوەکان هەبە ، ئازادییەک نییە خاوەن شوناسیکی نەتەرەیی یان نیشتمانی بێت و هەموو تاکەکانی کۆمەلگای لەخۆگرتبێ.

3- سیاسی و حیزبە سیاسییەکانی کوردستان، لەم چەند سەڵای دوايیدا، بەقەد ئەوەی خەریکی قولکردنەوی مەسەلە نیو خۆییەکان بوون ، لە زەقکردنەوی کێشە خێلەکیەکان ، کۆمەلایەتیەکان و هەرنێمەکان و حیزبیەکان، مەسەلەى نفوز و گری چینیایەتیەکان ، نیو ئەوەندە بەدەنگ مەسەلە شوناسییەکانی نەتەرەکەمانەرە نەبوون لەسەر ئاستی کەلتوری و نیشتمانی و هاوولتیبوون و هاویموایوون بۆ دۆزینەوی شوناسیکی کوردیانە و کەلتوریکی گەشەدار.

4- دیموکراسیەت و مەدەنیەت و هەموو ئەو بانگەشەنەى دەرکێن لەگەڵ زۆری لایەنى پۆزەتیڤیان و هەموو ئەو هەلبژاردنە دیموکراسی و نادیموکراسیانەشی کە بەرێو دەبرێن بەشێک بوون لەستراتیژیەتى حیزبی، حیزبە کوردییەکان ، ئەک ستراتیژیەتى پرسى کورد

گرنگه بکرنه که هه‌میشه نه‌بێ نه‌هه بزانی، بێ نه‌هه‌ی ئێمه پرۆسه‌ی بزگاری نیشتیما نیمان ته‌واو کردبێ، بێ نه‌هه‌ی هه‌موو تاکه‌کانی کورد له‌کوردستانی عێراقدا بزگاریبوون و هه‌موو کۆمه‌لگای کوردی به‌یه‌ک هه‌واوه‌ له‌سایه‌ی ئازادیدا بژیت، نه‌وا پرۆسه‌کانی دیکه‌ نیچیری به‌رده‌م هه‌ره‌سه‌کان و لاوه‌کی دینه‌ جێبیا‌س. نه‌هه‌ی ئێمه‌ی نه‌هه‌ی دوا‌ی راپه‌رینیش که‌م تا زۆر له‌ ناوه‌وه‌و ده‌ره‌وه‌ی حزبا‌یه‌تی و جاریوا له‌ده‌ره‌وه‌ی سیاسه‌تیش له‌کێشه‌که‌مان راده‌مین، ته‌نهاو ته‌نها هه‌ست به‌وه‌ده‌که‌ین که‌ پرس‌ی نه‌ته‌وه‌یی و نیشتیما‌نی کورد چۆته‌ سه‌رخوانی سیاسه‌تی حزبی و تادێ ده‌کرێته‌ پرۆژه‌یه‌کی لاوه‌کی له‌تاکتیک و مامه‌له‌ی حزبا‌نه‌ی نا‌هه‌رعی و هه‌ولێ به‌رده‌وامیش له‌و میا‌نه‌یه‌وه‌ بۆ بچوو‌و‌کرده‌وه‌ی دژه‌که‌ ده‌درێ بۆ نیو کۆر و کۆبوونه‌وه‌و سه‌ر می‌زد‌کانی کێشه‌ لاوه‌که‌کان و هه‌ولێ زیده‌تر بۆ سنو‌ردار‌کردن و کێکردنی هه‌ر هوشیاره‌ک یا‌ن به‌نا‌گاهاتنیک له‌مه‌ر نه‌و مه‌سه‌له‌ سیاس‌ی و کۆمه‌لایه‌تی و که‌لتوو‌ریانه‌و هه‌موو نه‌و روانیشه‌ش ده‌درێ، که‌ ده‌بنه‌ زه‌مین‌ه‌ی چه‌واشه‌کاریه‌کان و له‌ژێر با‌ری دروشم و دیوه‌زه‌ و زه‌به‌لاحیه‌تی حیزب و دام و ده‌زگا بی‌ش‌وماره‌کانی دا‌یلۆسی‌نی کوردانه‌، کاربو‌ له‌بار‌کردنی هه‌رچی ش‌یوا‌زی خسه‌باتی نۆ‌پۆرسی‌وتی هه‌یه‌ ده‌کرێ. تاده‌گاته‌ چا‌وبه‌ستنی یه‌که‌یه‌که‌ی تاکه‌کانی کۆمه‌لگای ئێمه‌ی کورد. سیاسه‌تی به‌حیزبی کردنی هه‌موو دام و ده‌زگا و بواره‌ خزه‌توانیه‌کان ومو‌لکه‌ نه‌ته‌وه‌یی و نیشتیما‌نیه‌کانیش بۆ نه‌هه‌ن، که‌ به‌رده‌وام له‌به‌رچا‌واماندا بی‌انه‌وی واقع له‌نا‌واقع و نا‌هه‌رعیه‌تدا به‌ره‌م بێ‌ن و حه‌قیقه‌تیش نا‌وبن‌ین بین‌ین‌یکی کو‌یرانه‌، نه‌هه‌ی نه‌مو‌ نه‌هه‌ یه‌ک به‌دوا‌ی یه‌که‌کانی راپه‌رین و من‌دالانی کوردی له‌سه‌ر را‌دین‌رێ ش‌تیک که‌مت‌ن له‌ پرۆژه‌ دژه‌ کوردیه‌یه‌کانی به‌عه‌س‌یز له‌کوردستانی به‌ر له‌را‌په‌رین، به‌لام له‌ بۆته‌ی حزبی خێله‌کی کوردیدا‌و به‌میکانی‌زیمی کوردانه‌ی ئال‌ژیمی. نه‌هه‌یه‌ که‌ پرس‌ی کورد‌مان به‌ره‌و له‌به‌رچوونه‌وه‌یه‌کی سه‌یر ده‌بات، که‌ ده‌ش‌ل‌ین به‌مه‌ن‌فا‌کردنی پرس‌ی کورد، مه‌به‌ستمانه‌ بل‌ین که‌ پرۆژه‌ حزبی‌ه‌کان هه‌موو ئاما‌نجه‌کانی تریان له‌به‌ر بردینه‌وه‌، مه‌به‌ستمانه‌ بل‌ین که‌ پرس‌ی نه‌ته‌ویه‌ک و هه‌واکانی و ئاینده‌شی تاد‌یت له‌سه‌ر ده‌ستی حیزبی کوردیدا‌وا ده‌خر‌ین، لێ‌ره‌وه‌ که‌ نه‌گه‌ره‌کانی به‌نا‌گاهاتنه‌وه‌ی نه‌هه‌یه‌کی می‌للته‌که‌مان به‌په‌رۆشه‌وه‌ له‌پرس‌ی

نەتەوهیی و نیشتمانی و کەلتوری خۆی دەپرسیتەرەو هەموو مەودا سیاسی و کەلتوری و کۆمەڵایەتیکانی تا دەگاتە سنووری ئاشکراکردنی مەنفا و بێبەست بوونی مەسەلەکان و هەمی جوگرافییای دۆزمکە، بەهوشیارییەو دەیانبینن و ئۆبالی هەر تیکشکانیکیش دەزانن چۆن لەمەستۆی سیاسەکان و ئەم یان ئەو لایەنی سیاسی دەخا بەکوردستانی هینشتا رزگار نەکراویشدا (مەبەست بەشی داگیرکرای کوردستانە لەلایەن رژیمی بەعسی عەرەبی شۆقینی) ئەم مەسەلەو چەندین تێبینی تر واما نێدەکن ، هەست بەکەین کە لێرەوێهە سیاسەتی حزیاندنی هەموومان، حزیاندنی عەقلمان و بیرکردنەرەمان، جیا لەوێ کە بێهۆشکردن و چەواشەکاریکی روونە، بەرەو ئەگەری دورکەوتنەرەوشمان دەبات لە پرسی راستەقینەئێ کورد کەبەدەرە لە هەرچی پرۆژەئێ حزیبیە، واما نێدەکات دورکەوتنەرەوکان بەچەندین فەرەسخ پێوانە بەکەین و، لەمەنفاکانیدا بەدوای خەوێهەکانماندا بگەڕێن. ئەلێرەوێهە کەهاتینە سەر قەسەکردن لەسەر کرۆکی ئەو مەسەلانەو بەدوا داگیرانی حەقیقەتی شتەکان ، جاچ لە سونگەئێ سیاسییەو یان لەبوارئێ کۆمەڵایەتی و کەلتوریەکان، یان لە روانیمانی بۆ مەسەلە چارەنووسسازەکان کە پەییوەندی کەم تازۆریان بەئیمەمانانی ئەوێ ئایندەئێ ئەم ولاتەرەوێهە، لێرەشەرەو بێشک بەسەر چەندین قەیراندا دەرکەوین، ئەو قەیرانانەئێ بوونەرەو بەشیک لەپێنەگەیشتنەئێ عەقڵئێ سیاسی کورد و نەبوونی بەرنامەئێکی عەقڵانئێ بۆ مامەلەرەکردن لەگەڵ کێشە ناوخۆئێ و هەرنیەکان، یان لە هەر پەییوەندیەکدا لەگەڵ داگیرکەرانی کوردستان لە (تورک و عەرەب و فارس)، بەومانانەئێ قەیرانەکان لەهچباتئێ ئەوێ بێنە هۆئێ بەکارخەستنی هەموو تواناکانئێ نەتەوهئێک کە ئارەزوئێتی لەپێناو ژوانیکئێ ئاسودەدا سەری داوین و تواناکانئێ بۆ مەسەلە چارەنووسسازەکان بکاتە ئەنجامئێکی ئیجابیانەئێ قەیرانەکان، ئەبێن بەرنامەئێکی هیواییانەئێ ئاسودەبەخش بەرەمبەئێزئێ، یان ئەم هەل و مەرجانە بێنە هۆئێ پیاچوونەرەو بە سەرچەمئێ سیاسەتەکان لەمەر پرسی نیشتمانی و نەتەوهئێ کورد و هەرلئێ ئاراستەکردنی چارەسەریدرئێ، لەولائئێ ئیمەدا بەردەوام قەیرانەکان، قەیرانە سیاسەکان، دیبلۆماتیکەکان و سەریانەکانیش، یەک رنچکەیان بەسەرکردایەتی حزیە خێلەکیەکانئێ کوردستان داوێ ، ئەویش رنچکەئێ تونیلە

تاریکەکانی سیاسەتی هەڵپەرستانە و دەھم و خۆبەزلانی بوون، تادەگاتە شەمەندەفەری خیانەت وەک بەشێک لە سیاسەتی حزبیانەی کورد، کە هەر زەمەن وەرزێک بەھەموو مێژوو و سەرورەییەکانی و، بەھەمی خەبات و شکستەکانی و بەھەموو شەمەند و زیندوووەکانی پلێتی بۆ بێرەو سەرکردەییەکی شوقەزی بوو، لێرەوێە بابلێن ئەوی لەلایەن حزبە کوردیەکان لۆژیکە (خیانەت) دەبیته پرۆژەییکی فریادەرسانە لەسەر دەستی داگیرکەرەکان و بەچارەسەری قەیرانەکانیش ناوژەد دەکری، لێرەوێە نایەینەسەر ئەو یادەورەییە رەشانی کە بەدەوام ئەوێ دەوای راپەرین وێران دەکات و وەرەقی دورشمە زەکان ناشکرا دەکات، لێرەوێە کە قەسەکردن لەسەر پرسێکی شینوایی وەک پرسێ کورد دەمانباتەو سەر تونێلی قەیرانە بنبەست بووەکان و قەیرانەکانیش لەمەودا حەقیقەکاندا، لەسەر زەمینی واقعدا و لەنێو کەشکۆلە بەسەرچووکان، ئەو حەقیقەتەییە کە دەبیەو بەرھەم ھاتوێکی واقعی و ھەموو ئەگەر و گریمانە پێنەگەیشتووەکانی حزبمان بۆ دەرەخات، خەبات و دروشمەکانی حیزب بەتال دەکاتەو و پێمان دەلێت بێتوانایی سیاسی و ناکارامەیی سیاسییەکانمان توانای چارەسەری پرسێ مەن و تۆیان وەک کوردێک لەو ولاتە پەر ئاڤاتە نییە، بەلکو ئەگەرەکان پێماندەلێن کە ئەو پرۆژەییە کە بەشێک لەحزبەکان پێیانە بۆ مەسەلەیی نیشتمانی نییە، بۆ دەرچوون لە قەیرانە سیاسی و ئابووری و ئاڤادیلانەکان، پرۆژەییە کە لەقەیرانیئەکەو دەمانباتە قەیرانیئکی تر و لە تونێلیئکی تاریکدا نامان گەییەنیتە نایندەییەکی دیار، لەقەیرانی شەری سیاسیانە بۆ شەری سەنگەرەکان لەوێو بۆ شەری پەنجەکانی خۆمان و وێرانکردنی مەملەکتێک لە ھیوا و لەوێشیانەو بۆ ئەفی کردنی ھەموو بەرامبەرێک کەبە(نا) وەلامێکی پێین و باری سەرنجی لە پیشینلکاری سەرورەییەکانی نییە تاکێ کوردا ھەبیت، لێرەوێە بەدواداگەرانی حەقیقەت گریمانەیی قەیرانەکانە و ئەگەر بێشمانەوێ قەیرانەکان شیتالکەین کەوا بیشک حەقیقەتەکان بەردەوام بەرھەم دین و ئێمەش گەشبین ناکەن، بەرامبەر بە نایندەر مەودا دورەکانی یان ستراتیژییەتی پرسێ نەتەوویی کورد.

2-

کاتیڤ لهدروازهی دورهمهوه بیینه سهر مهسه له کمو له سهر پرسى کورد قسان بگهین دهگهینه سهر شو حهقیقهتهی که هیزه سیاسیهکانی کوردستان، جیا لهوی له دواى راپهرینی جه ماوهی نه یانتوانی بهرگری لهو خاکانه بگه که به پشتیوانی پیشمهههوه جه ماوه له دوزنی له میژینهی کورد رزگارکراوون، چاچ شو داگیرکردنه یه ناوی عیراقی عه ره بی و چ له میژوداو له ژیرناوی نیسلام که بیشک قه تلوعامی خه لکی کوردنشینی شو دهه رانه یان به حه لال زانیوووه. دواى لهوی راپهرین دهکوهیته بهر شکست و هه لگه رانه وهی چه ندین که س له که سایه تی خینه کی وکونه چاش له راپهرینی جه ماوهی، دواچار سهیر له و ددایه که سهر کردایه تی سیاسی کورد قه ناعه تی به ومانه وهیه دیت لهو به شهی نیستای هه رینی دوولت و سارد ده بیته وه له سهر پرۆسه ی رزگارکردنی هه رینه داگیرکراوهکانی وه (که رکوک و خانه قین وشه نگار و دهویره یی) و دهکوهیته بهرگورجیکی که مه رشکین له بی ئومیدی له بهر ده روانینی ئامانجه ستراتیژییه کان، شه شمان وایینی که دواى لیژنه ی ته نسیق و کیشه نه وه ی ئیداره کانی رژیم له مه رینه کوردیه کان و (که رژیم بی سى و دوو گه یشتیوووه شو باوه ره یی که جارنکی دیکه ناتوانی له و نا وچانه دا هوکمی فاشیانه ی خوی بکات) که چی له خه مون و خه یالی حیزیه کوردیه کانماندا شتیڤ، مه سه له یه ک، پرسینگ نامینن به ناوی پرسى رزگاری نیشتیمانی و هه موو شو کوردانه شی که تمنا بو چه ند ساتینگ نازادبیان بیینی و له ژیر هوکمی به عسدا ئیستایان به سهر ده به ن، ده خزینه مه نفایه ک و مه سه له ی نازادکردنیان ته نجیل ده کړنت، به لām کام ته نجیلکردن، له ده سالدا له مانو ناینه یه کی بی ئومید و نادیاردا ده گوزهرین و چاره کانیان بهر ده وام له چاره وانی رزگاردان. جگه له مه سه له یه ش که نه مانى پرۆزه یه کی سیاسی و سهر یازییه بو نازادی نیشتیمانی نه ته وه یی شو تاکانه ی کو مینگا که مان، هه موو هه وله کانی دیکه ی بهر نه نگار بو نه وه ی پرۆسه ی به عه ره بکردن، راگواستن و به به عسیکردن و گۆزینی شوناسی نه ته وایه تی کورد له وه ره نه داگیرکراوانه دا له بهر ده چنه وه، پیشمه ره که دواى شکسته یه ک له دوا ییه که کانی خوی و خه ریک بوونی به شه ره نیوخۆ ییه کان، باوه به پیشوینگ دینن که له مانو بهرگی دوزمندا یه، پیشمه ره که

چالاکیه کورد ئێهه کانی له یاده چه نهوه و نه بێته فرمانبهرێکی چه له شان و قهعه تهی پێدههێنن و له بیری رهبه نهوه که ههشتا قوئاغی رزگاری نیشتمانی به نهوه چلای ماوه تهوه، له بهرامهر ئهو بێ هیوا بیانهی پێشمهرگه و نه مانی هه ماسه تهی شوێر شگێری خه لک، به عسیش به نامای خۆی له رووی جوگرافیا و له تۆگرافیاوه هه موو پرۆسه کانی به رێوه ده بات، لێره وه یه که ئێمه ده سا له پاس له مازادی بوونی خۆمان و عه قلمان و یاده وه ریمان و تۆله و تفاقمان ده کین و به چه ن دین گه مه دا تیده پهرین که چی ئهو مازادییه ی ئێمه نابێته هه لگری شوناسی هاو هیوا بوون و نیشتمانیان. له لایه کی دیکه وه کاتێ هه ر حیزبه و پێیوایه ئهو فریاده رسی خه لک بووه و ته نها و ته نها به یه ک ره هه ندانه پرۆژه ی به ناو نه ته وایه تی و حیزبیانه ی خۆیان ده خه نه روو، نه گه رێکه و ده ماناته وه سه ر ئه وه ی بلیین ئهم خۆبه که نه لگا زانیته، به مانایه یه که نه توانا وه هه مان ئهو مازادییه پرخه وشه ی که نیستا لانی که م ئێمه ی له سایه دا ده ژین، له رێگای رزگار کرد نه وه به هاو نه ته وه کانه مان ره وایه بی نین و کاربۆ مازاد بوونیان بکه یین، کاره ساته که ش له وه دا ده بی نین وه که سه رکر دایه تی سیاس ی کورد و نیگتیا فر کردنی حیزبه کوردییه کان به وه شه مازادییه وه خۆ بواردن له پرسێکی گه وه تر که پرس ی کیانی سیاس ی و نیشتمانی کورده، هه ره شه یه که واما ن لێ ده کات گو مانمان له هه مو ئهو مازادییه ی نیستاش هه بی ته به ی ته به وه ی که ده شی ئێمه له به رده م خه ته رێکدا بێن و ترسمان له را وه ستاوی ئهو مازادییه هه بی، به پێوانه له سه ر نا کارامه یی و ناتوانایی نیستی ی سه رکر دایه تی سیاس ی خه لکه کی کورده و گه مه کاره ساتبا ره کانیان، هه ر له شه یی ناوخو و ناوه دان کر ده وه ی زیندان هه کان و (کوشتنی خه لک له سه ر ئه وه ی خوا نه خوا ستا بلی ته کورده یان که سیکی نیشتمانی پهره مر و خیا نه ته قه بو لئا که م) تاده گاته بێنومێ د کردنی نه وه کان و تۆقاندنیان، به رنامه یه کی بێو نه ی نا عه قلا نی سیاس ته ی کوردییه، ئهم سیاس ته ی هه ندی له حیزبه کوردییه کانی ش جگه له وه ی ته و او کردنی ئا کار و نه خلاقیا تی به عسه، له بار یردنی پرس ی کورده و هیوا کانی کۆمه لگا که شه مانه، هه ر نه مه ش واما ن لێ ده کات واقیعه کمان بخته به رده م که له ده ره وه ی لێکدانه وه سیاسیه کانی نیستایه وه حه قیقه ته ی پرۆژه نا کا مه ل کانی حیزبه کانه مان بۆ ئا شه کرا ده ی ته، به مانای نه وه ی دوا ی ده سا ل مازادی و به ر له هه لای سانی

شەری نیوخۆزی کوردستان و نێستای سەردەمی نەشەپ نە ناشتیش، بۆمان هەیه پەرسین ، کوانێ مەسەلەیک ، کوانێ هەماسەتێک جگە لەبێگە و نەگوتن لەمەپ پرسی کورد و بارومەرجی لە قۆناغی نێستاماندا، حیزبە کوردییەکان جگە لەوێ هاتنەو، پڕۆژە نیشتمانیەکانیان داخست چیان لەکەشکۆلدا ماوەتەو، جگە لەبەخۆداچوونەو و شەرمگرتن بەرامبەر بەنازاندەبوونی زیاتر لە دوو ملیۆن کەسی کورد لەو هەرمە دەگیراواندا، بۆمان هەیه پەرسین کاتی 80٪ خەڵکی کوردستان لەناووەو لەهەندەرانیش لەگەڵ ناشتیدا، بێ و حیزبەکان و بەرژووەندییە تەسکەکانیان نەنجامی نەدەن، بەچ هەتێک یاس لە شەریعیاتی جەماوەری دەکەن کە بێگومانیان دەکەین لەکۆمەلگای هوشیاری نێستای کوردیدا شەریعیاتی شۆرشگیرشان بێنارامە، ئەو ئیدارەیی نێستای دەیانبینین بەشێکی زۆری سیستەمی خێڵ بەرژوویان دەباو درێژکراوەی مەوسیمەکانی خێڵن و بەوهم بوون بەئیدارەیی مەدەنی، جێی پرسیارێشە کە بۆ دەبێ پرسی کورد وەک پرسیکی نەتەوێی و نیشتمانی چارەنووسێک لەبەرنامەو مەھامی حیزبەکان نەبێت، (ئەمەو ترسێکی حیزبە بەتەمەن و بێتەمەنەکان وەک تەمەلخانە کە هەر بەناو ئۆپۆزیسیۆن) لەلایەکی دیکەو زەبرێکی توندی لەمەسەلەکان داو و ئەوانیشی کردۆتە دوکانی ماقۆل لەجیاتی ئەوێ میو و فرۆش بێ (بەیاننامە و سیاسەتی هەڵپەرستانە) فرۆشن و داشی نیو هەموو کارەسات و وێرانیکانیشتن. (لێرەو مەبەستمان نییە شەریعیاتی خەبات و بوونی پڕۆژەیی سیاسی لە حیزبە کوردییەکان بێسەنێنینەو، وەڵا دەبێ پڕۆژەکان لەچارچێوە نیشتمانی و نەتەوێیەکان بەرژووە بڕین).

جینگای خۆیەتی لەوانەش پەرسینەو کە بەناوی شەریعیاتی ناشرەتەو خۆیان بە نوێنەری خەڵک دەزانن و میوانی ئەنجومەنی نیشتمانی حیزب و وەزارەتەکانی هیزین، کەتاوێک نێستامان چەند زاتی ئەوەیان کردووە ئەگەر ناماقۆلی ئەبێت بۆیان، قەسبکەن لە دانانی پڕۆژەییکی نەتەوێیانی و ئارەزوومەندانی کورد بۆ رزگاربوونی یەكجارەکی خاکە داگیرکراوەکان؟ بۆ لەمەها میاندانەبوو رێفراندۆمێکی جەماوەری بکەن لەمەپ پەيوەندییە حیزبەکان بەرژووەو لەمەپ چارەنووسی نانێدەیی هاوڵاتیانی کورد لەبەردەم ئەو گەمەر

سیاسیەت و خیانهتی حیزیدا، بۆ جارىك نەیانپرسی کە بۆ دەبێ سەرورەت و سامانی نیشتمانی لە شەڕە ناوخۆییەکان سەرفبکرت؟ کە بێشک ئەو سەرمایە مانیەى کە کورد لەو دەسەڵدا بەهەمەردیدا بەشى رزگارکردنى هەموو خاکی کوردان و لاوازکردنى رژێمیکی دیکتاتۆری وەک بەعسیشی دەکرد، بەلام لەکۆتێوە ئەم قسانە دەکرتن لەشوێنیک کە مانی حیزیم نوێنەرانى ناشرەى مێللەتیش مێوان!!؟

بەدلتیایەرە لێرەو دەلێن هەموو ئەو دەزگایانە دورخراوەن لەوێ بتوانن لەبەردەم حیزیدا و لەنێو کایەکانى پرۆژە حیزیبیەکاندا قسە لەم مەسەلەنەیکەن و وەک (پەرلەمانتارانى دۇنيا سەرچاوەى گۆشاربن) و بەرزەو دندیبە نیشتمانیەکان رەچاوبکەن.. لەناو ئەو هەموو قەیران و بازارو بیناگایانەدا، شەڕى ناوخۆش پرۆژەکان هێندەى دیکە دوادەخات و خەونە حیزیبەکانیش لەم هەڕم و لەویان گەشەدەکەن، داھات و سەرورەتى ولایتیش لەو تانچیلکردنە سەرفەدکرت، کە شەرى نێو خۆبیە، شەرىك بۆ حەوت ساڵ دەچى گەل کوردستانی خوارووی بەخۆبیەو خەرىک دەکا هەرچى توانای ماددىو مەعنەوى و حەماسەتى شۆرشگێرى و نیشتمانیەرورەتیی هەبوو کردنى بەمەنقاییەکی لەبیرکراو و مەسەلەى رزگارى خاک، ناسنامە و تاکە ژێر بارەکانى بەعس بوونەتە مەسەلەیکى لاوەکى و ئەم سەنگەرە ئەم تەپۆلکەش لەناو کوردستانی رزگارکراودا بوونە خاڵى سەرەکى کێشەکانى حیزب.

لەو مەوداو فەزایەشدا پرۆسەى حیزیبیانە و خێلەکیانەى دژە رزگارى (نەگەر نەلێن دژە شۆرش بەرێوێ بەران) بەوێ حیزب پێیوایە مادامەکى گوندەکەى خۆى رزگارە، وەک ئەوێ وایە هەموو ولات رزگارییت و نیشە خاکی خەلکمان داگیرکردبێ. بەرێوێ چوونى ئەو پرۆسانەش (لەپال شەڕە یەک بەدواى یەکەکانى ناوخۆ) دووبارە بوونەرەیکى مێژووبیانەى رووداوێکانوێوە لەلایەک و خۆدیارەکردنەرەیکى حەقیقەتیانەى سیاسى کوردەکانیشە لە گواستەنەرەى هەموو گەمە تەواونەرەکانى شاخ بۆ ناو شارو لەسەردەم و شوێنى جیاوازو بەمیکانیزمیکی مۆدێرنانە تریشەرە، ئەم گەڕانەرەیکە جگە لەوێ پاشەکشەى بەرنامەى رزگارى نیشتمانییە، دروست بوونى بەرەیکە خیانتەتکاریشە لەم یان لەو قۆناغى

رژگاریدا، خموبینن به تاک ره مهندي و يهك دهسه لاتی حیزبیانهی حاکم لهو لآندا، یه کیکي دیکه یه لهو فاکترانهی که بۆته هۆی نهوهی مهسه له یهك لهگۆریدا نه مینن بهناوی پرسى کورد و هه رچی تواناش هه یه لهو یواره ی باسمانکرد سهرف بکړنت و پرسى کورد بکړنته پرسى مانه وهی حیزب و بنه ماله و بهگ و سهرک خیله کان. لیرومه نامانه ی پۆلینی نه م حیزب یان نه میان بکه ی و یۆ نه م هرجه عیه تانه یان بگنیرنه وه که بیشک ده تاون خۆیان له قسه کاند پۆلین بکه ن و به نیمه شی بلین که سهر به کام به ره م هرجه عیه تی کاره ساته کاتن.

شتیک هه یه که دهبی نه و لایه تانه دبیینن که خه و به یهك دهسه لاتی و یهك حیزبیانه ی حاکم له وردگه ر یان له م هه رنیدا دبیینن، که نه گه ر نه و یاره ی ئیستاش وهك دیفاکتۆ (نه مری واقع) به رتۆده دچی جگه له تیکدانی ئاشکرای نه زمونی به رتۆه بردنی کوردستانه ، له باربردنی ئازادی و دیموکراسیه تیشه که خهك نه یانه یی له سایه یدا به مانه کانیان شادبزن. نه مه و نه ربارد، دامه زانندی سه ره تاکانی دیکتاتوریه ت و تۆتالیتاریه تی حیزبییه به ناوی پارێزگاریکردنه وه، به لام ئاکرئ سیاسیه کانی کیرد به تاییه تی نه وانه ی بۆ رژگاری و ئازادی خهك تیکۆشان له وه بیناگابن، که بۆنه ته وه یه کی خاوه ن هیوا ی ئازادی و گه راپ به ناو میژوودا بۆ سه ندنه وه ی شوناسی نیشتیما نی و نه ته وه یی خۆی، نه و مه سه لانه ی که نه مان حیزب خۆیان پنیوه خه ریک کردووه گه مره تر نین و نه مونه ی به په ند بوونی به عیش زۆر به رچاوه که چۆن له کوردستاندا و به حه ماسه تی کورد بۆزگاری، کران به ته یری ماقول و توووشی شکستیک کران که عه ره ب و نه رته شو ئینییه که یان هه ره له سه رده می ئیسلامدا تا ئیستاشی له گه ل دابی به خۆیانسه وه نه یان بینییوو.

نه مه و پاساوه سیاسیه کانی نه مۆ به شیکن له قه یرانی سیاسی کوردستان، که خۆیان له خۆپارێزی ده بیننه وه و که پو لال له به رده م مه سه له ی رژگاری (خاک) دا ده وه ستن و، گو تاره کانی نه م پاساوانه گه مه یه کی حزیانه ن و دروستکری وینه ی وه مین له یانه وه ری تاکي کوردا به ناوی تاکتیک و سیاسیه تکردن، نه مه و به راورده کانی ش که له گه ل گه لانی تری ژێرده ست ده یانکه ن تا سه ر ئیستاقان به راوردی بنه به ست و دۆران، لیرومه ده پرسین نه مین

چییئت و! له سیاسیه‌گانی کوردبگات به‌دهوام له‌گوتاره سیاسیه‌گانیا‌ندا پرسى کورد به‌کێشه‌ی فه‌لستینه‌یه‌کان به‌ستنه‌وه؟ که بێشک ئاکرێ یه‌هودیه‌یه‌کانیش به‌ گونا‌ه‌بار بزانن، که سه‌رده‌مانێک وه‌ک ئێمه‌ی کورد مه‌سه‌له‌که‌یان له‌ گێژاوی مرۆبه‌بو‌ندا ده‌سه‌رایه‌وه‌ نه‌مرۆ توانیویه‌ به‌که‌نه‌ مه‌به‌ستی سیاسیان بۆ دیاریکردنی چاره‌نووسیان له‌سه‌ر زه‌مینی ئیسرائیلدا، بۆیه‌ با عه‌قڵی سیاسى کورد به‌ئاگابێت و تییگات که دروستکردنی نه‌و په‌یوه‌ندییه‌ وه‌مه‌یا نه‌ ، جگه‌ له‌وه‌ی ده‌رچوونه‌ له‌ واقیعی پرسى رزگارى کورد، له‌لایه‌کی دیکه‌وه‌ ناتواناییه‌ له‌ دیاریکردنی نه‌م لایه‌ن و فاکته‌رانه‌ی که به‌ده‌ر له‌ وه‌مه‌انه‌ کێشه‌ی کوردیان پێ پته‌و ده‌کرێت و هاوکێشه‌ی به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانیش ده‌گۆنێ، (سیاسیانی کورد نه‌رانه‌ی له‌ پشروی سیاسیدا کات به‌سه‌ر ده‌به‌ن پێیانوايه‌ ده‌بی دلی عه‌رده‌به‌کان رازی به‌که‌ن و باس له‌ رزگارى که‌رکوک نه‌که‌ن، نه‌مه‌ش له‌ترسی گه‌له‌کۆمه‌ی عه‌ره‌به‌ی بۆ سه‌ر کورد) ئاخۆ نه‌مه‌یان سیاسه‌ته‌ یانه‌ مه‌ه‌زده‌یه؟ لێرده‌وه‌ و دلام بۆ ئێوه‌ به‌جێده‌هێلن. له‌گه‌رچی نه‌م قسانه‌ به‌شیک له‌حه‌قیقه‌تیشیان تێدانه‌بی‌ت به‌لام به‌شیکیشان حه‌قیقه‌تێ. نه‌چرو نه‌ ناو نه‌و هاوکێشانه‌ش که کێشه‌ی کورد و فه‌لستینه‌یه‌کان به‌یکه‌وه‌ گرێبه‌دات ، دیبلۆماتسیه‌تیکی هوشیارانه‌یه‌و روانینیکی ستراتێژیانه‌ له‌ناینده‌ی نه‌و هه‌رنه‌مه‌ی ئێستای رۆژه‌لاتی ناوین و به‌هێزترین کارتی هه‌ره‌شه‌ی کوردیش به‌رامبه‌ر هه‌ر هه‌ره‌شه‌یه‌کی هه‌رنه‌می رزگارکردنی ته‌واوی خاکی کوردنشین له‌داگیرکری شوێنی عه‌ره‌ب له‌عێراقدا.

پرسیاریکی ئارام‌تر نه‌وه‌یه‌ که بۆده‌بی خه‌ونی کوردێک له‌کوردستانی ئازادکراودا، چه‌ندین فهرسه‌خ جیا‌بی‌ت له‌خه‌ون و هیوا و روانینی ئاینده‌ییانه‌ی کوردێک له‌که‌رکوک و، شه‌نگار و خانه‌قێن، بۆده‌بی کورده‌گانی ژێرده‌ستی به‌عس بێنومه‌د له‌به‌رامبه‌ر هیواکانی ئازادبوون بژن و رقیان له‌مه‌لوێستی سیاسیه‌یه‌ی حیزبه‌ کوردیه‌کان بی‌ت که نه‌یان‌توانیوه‌ هه‌ولێ رزگاریان به‌دن ، چ پرسیارێک ده‌که‌ن که ده‌زاتن حیزبه‌کان مه‌سه‌له‌ی نه‌وانیان کردووه‌ به‌ کارتیکی ته‌نجیلکراوی ئاوگیرفانی سیاسه‌تی حیزب له‌لایه‌ک و به‌رژه‌وه‌ندییه‌ هه‌رنه‌می و نێو ده‌وله‌تیه‌کانیش له‌لایه‌کی دیکه‌وه‌. لێر مه‌و پرسیارکردن له‌سیاسیه‌یه‌کان ته‌نها نه‌وه‌یه‌ که (ده‌بی... که‌رکوک خاکی کوردان بی‌ت؟!) یانه‌ بۆده‌بی ئێمه‌ی

هاوولتیانی کوردستان، ئه گهیشتن به شوناس و ئازادییهی خۆمان به حهقیقهت بۆ ئهوانیش دابین نهکەین. له کاتیگه که ئهوان شوناسی نهته وه بیان له خهتهدایه خهتەر لهسه نه مان، پرسی کورد به وه هه لێژ ده بات، لێزه ناگایه که گهره که به ده ربیت له سیاسه تی حیزبی و یان حه ق وایه بیرێک له وهوشیاریه نهته وه ییه به کێرته وه که نیستا به ره و بره وێک ده چێ له کوردستاندا بۆ ئه وهی توانای مان وه و به ر خودان به رامبه ر له ناو چوون به ر قه رار بێت. که دیاره ئه مه له خه ته ری له ناو بر دندا یه و، به رنامه حیزبیه کانی ش به شێک له وه له ناو بر دنی هوشیاریه نهته وه ییه یان به ر ده که ویت، که له رێگای سیاسیه تی ئا به جێیان ده یگۆژن بۆ هوشیاری حیزبیا نه وه که لتووری ره جعیا نه ی خێله کی و بیر کرد نه وه ی ته سک.

کاتی گه ی کورد له خا که داگیر کرا وه کاندا له ژبان و گوزه رانیکی ئا هه مواردا ده ژێ، ده بێ له به ر یاری ئه نجو مه نه حیزبیه که ی نیشتمانیان به ر سه ین چیه واده کات کۆمه که به (کۆسۆق) یه که بکات که ده بیان ده و له ت له نا تۆ و یه کێتی ئه و رو پا و جیهانی نیسه لاسی به ها نا یه ره چوون و له به رامبه ریشدا سه دان وه زاران مانی کورد نه بینیت، یان ترسی ئه وهی هه بیت با سیان بکات، که رۆژانه له سنووره کانی عێراقی عه ره بی به ره و هه ریم دین و رژیسی شو قینی عه ره ب له عێرقدا له سه ر خا کی باب و با پیرانیان ده بیان ده کا و، گه ره ک و کۆلان و مندالی و زه مه نه کانی ژبانیان لێ ده سه نیت ه ره، کۆمه که کردنی کۆسۆقۆ جگه له وهی گه مژه ییه که له سیاسه تی کوریدا، نه بوونی پرۆژه یه که شه بۆ ئازاد کردنی هاو نیشتمانیانی کورد له ژێر ده سته به عسدا، جگه له وهی گو مانه له ئه گه رێک که ئیمه ی تاکه کانی ئه م کۆمه لگایه به ئازاد و ئا ئازاده کا نه مه وه، به شێک یان له مامه له یه کی سیاسیا نه ی حیزب و خێل و که سانی ئازادیان له نیشتمانیکی ئه تکرار و فرۆ شرادا، ئه مه گو مانی که و، نه خاسا وایه عیش له ده روازی ئه م گو مانه وه به مانبا ته وه سه ره حه قیه ت.

پرسی کورد له دهروازهی سینیهموه یه کراست ده توانین بلین گهراهمویه بۆ گۆزانی چه مکی شۆرشگیزی ومه غزاو مهودا دژه کانی له سهردهمی راپهرین وهک قوناغینکی دیکهی خهبات و شینوارینکی نوئی حیزبایهتی کردنی به حیساب مۆدیرن و شارستانی.

کاتیک هیزه سیاسیه کانی کوردستان له شاخ و له مهمله کهته بیدانیش توانه کانی کینودا دهجهنگان و بهرهنکاری ههژموونی شۆقینهتی به عس دهبوونهوه، جگه له وهی له شوینگهی خۆیان هه لگری شوناسینکی شۆرشگیزی و شه رعیتهتی جه ماوه رینکی یاخیبوو بوون، له لایهکی دیکه شهوه هه لگری ناسۆرییه کانی خه لکانینکی زۆر بوون له نهارو شاره کانی کوردستان و بگره عیراقیش، به ومانایهتی پشکداریکردن لهو خهباته سیاسی و چه کداریهی شاخ و سهروه ریه کانی و له هه مان کاتیشدا لایه نه خهوشداره کانیشی، بوو بوو به بهشینک له ژیان و مانه وهی چه ماسه تی خه لکی کوردستان له پیناو مه سه له که لتووری و نه ته وهی و شوناسیه کانی خۆی له زمان و ترادسیۆن و دابه کورده وارییه کانیان بۆ مانه وه له بهردهم هه ره شه کانی رژی می شوقینی عه ره بی عیراقی و پرۆسه به دناوه کانیان له ژیرناوی (نه نفال و کیمیا باران و جینۆساید)، شۆرش و هیزه سیاسیه کانی شه ده مه (مه به ست چاره که سه دهی دوایی سه دهی بیسته مه) خاوه نی شه رعیته تی سیاسی و خه باتینکی بیۆنه ی نه ته وهی و نیشتیمانی بوون و، پرسى کوردیش له هیز و بازووی (پنشمه رگه) کانی شه یی ده میذا وینا ده کرا بۆ گه یشتن به نامانج و مه رامی میلی، میلیه تینکی وهک کوردی ژیرده ستی به عس.

لیره وه ده کرى بیینه ته ره ف شه چهند ساله ی دوای راپهرین (به ره له به ریا بوونی شه ری نیوخۆ) که هیشتا هیزه سیاسیه کانی کوردستان خاوه نی شه رعیته تی خۆیان بوون و جینگای گومانى خه لکی نه بوون، له بهردهم هه موو نه گه ره کانیش پیمۆزییه کانیان نه دۆرانده بوو، له بهردهم خه لکانیکیشدا که خه می نازادییان له خه می نان و مه ردن پی پیمۆزتر بوو نو می دینک بهوون سه راپای ئیسه ماناتانى له خۆ ده گرت، شه چهند مه سه له یه نه گه ره وهک سه رمه تیا به کی باش له قه له م به دین بۆ روانینه کانی کورد له ناینده یه کی باشت، شهوا شه وهی ئیسه له دوای شه وه مه نه ده بیبینین و ریک دوای شه ری ناوخۆ و، له لایهکی دیکه شه که

بهمراورد له گهل هه موو گهلانی داواکار بو سازادی دهییچین، دیاردهی (دژه شوژشبوونه) لهوانهیه حیزیه سیاسیهکان لهه بۆچوونه نیگهران بن، وهی شهوی حهقیقهته نییه تمنها لهسه نهو نهکسه سه مهتاییه راپهرین و ده مهتاههکانی کۆچرهو، نهو بهیاره نهادهین که بهیاری ها تنه هوجودی (رهوتی دژه شوژش و گهرا نهوه بو مه رجیعه تی به عسی و په شیمانیو نهوه بوو له هه شتی که نییه (لایه نه هه لپه رسته کان) نه مان کردین) نه مهش له ژیر بالی دانرستانه حیزیه، مهکان له گهل ره ژیم و بهرکار بوونی سیاسه تی هه لپه رستانه ی ره ژیم له گهل سیاسیه کورد دکان و بینا گاییان له مه سه له نه ته و دییه کان بهر و ئاگامیکی خراپ برا.

دژه شوژش بوون، دیار دهیه کی زه ق و به ده بوود، له کاتی که ده ره گی شه دیار دهیه لهو پاشا وانه ده سهریان هه لدهیه ره، که لیبوردنی گشتی بهر دی سیاسی کورد له سه مه ده می سه مه ده تی راپه ریندا رایگه یاندوو، شه ره یه ته کانی شوژش و راپه رینی پی لاواز کردن، که دواچار وهک بینیمان شهو لیبوردنه ده بینته وه له بهر له بهر ده مه شوونی جه ما وهی کوردستان و له نه کسه کاند ده ژی هه ره خه باتیکی جه ما وهی بوونه وه. کاتیکیش دیینه سهر دوان له دژه شوژشه کان، له هه لو یست و مه غزا کانیان، شه بی سه مه ده تیه که یه نه سیاسه تی هه لو هه شان ده وهی بو نیادی کۆمه لایه تی و که له تووری کۆمه لگای کوردی له لایه نه به عس و بهرنامه ی پاکتا و کردنی گه لی کورد، بو نه وهی تی به گه ی نه که به عس به هوشیار ییه وه پیا نه ی ژان ده نه وه دار شته وهی زیاتری سیسته می کۆمه لایه تی خیله کی کرد له کوردستان و له ژیر ناوی (جاش) و ئۆردوو هه کانیان، هه موو ره گه ره کۆنگه را کانی کۆمه لگای کورد یان خسته مه روو، نه مه جگه له بهر هه مه هیناره ی سی یه بو له رزیوه کانی شه کۆمه لگایه که (مه و به گ و، ناغا و، کو یخا و .. تا ده) بوون.

به ره و بهر ده ی شه مه پرۆسه یه ش نا کر ئ به بینا گایی له قه له مه بدریت که ده مه تاهه کیان نا نه وه و ژان ده نه وهی جه ندین دۆمه نایه تی کۆن و خیله کیانه ی نیوان خیله کان بوون، که ته وه کو نیستاش ره گ و ریشا لیان له تا و پیکهاته ی کۆمه لگای کوردیدا نا نه ده گی هیه. هه موو شه ئۆردوو هه جاشانه شی که له ده می بهر له راپه رین دژی شوژش بوون و، له راپه رین خزانه نیو

شۆرش، دواچار لەنەكسەى راپەڕىندا بوونەوه بەشێك لەخێمەت و دژیە شۆرشى كوردستان كەوتەوه تەقەكردن لەهاولەتیانی كورد، بەهومانایەى كە راپەڕىن لەگەڵ هەموو سەرەومەریەكانى بەشێوەیەكى بنەبەركراو نەیتوانى نەو بونیانە خێلەكى و گەله جاشیه (جاشگەلیه) بەلانى كەم لەكوردستانی ئازادا كۆتایی پێبینى دواچار حزبە كوردییەكانیشى تێۆه گلاى، ئەم ناتوانایەش بەشێوەیەكى راستەوخۆ لەو فەزایەدا بەرەم دات كە شۆرشى كوردی بەشێك لەسیما خێلەکیەكانى بەروخسارەوه مابوو و لەژێر ددماكى شۆرشگێرى ئاراستەقیندا لەبۆسە دابوون. لەلایەكى دیکەشەوه بەشێك لەخیزە سیاسیهكان ئاوتەتى نەو پێكهاوە و پاشاوانە بوون كە بەعس لەكوردستاندا چاندبوونی و لەژێر ناوی حورمەت و پیاوماقۆل و سیما پارێزى خێل و عەشرەت و ماقۆلگەراییهكانى دیکە، كەوتە خۆ بەخیزكردن و دواچار حیزبى خێل بوو بەبەشێك لەسیاسیەتى كوردی و تەسكەر بەناوى پەرسى كورد و لەپەناشدا بەعەقلى خێلخاوانە چەندین رێشویى بۆ بەرئوبەردنى پەرسەى دوژمنكارانەى میژوویى و سەرنگۆمكردنى سەرۆك خێلەكان لەسەردەستى حیزبى خێلەكى كوردی كرانه ستراتێژ و تاكتیکى سیاسیانەى مانەوهى كیانى خێل/حیزب و بەرنامەریژى بۆ پیاوانخوازییە حیزبیهكان و ئاژارەكانى ئەم چەند سالەى دوايش گەواهی دەرى ئەم مەسەلەیان. لەرووى كۆمەلایەتیشەوه كێشەى كۆمەل و مەسەلە چینیایەتیهكان لەو وڵاتەى ئێمەدا كە لەمەندى شۆیندا هەرنەبوون و لەهەندى دەفەرىشدا پەرسەى ئوسەركردنیان بۆ بەرئۆهەرا بوون بەبەرنامەى حیزبى شینۆه خێل، جگەلەمە كێشە ئابووریەكانى نێوان حیزبەكان و گومرگ و سامانى وڵات بگەر تادەگاتە سنورى ئه‌لوز و گەمەسیاسیهكانى ئێوخۆ، وایانكردوه جارێكى دیکە پەرسى نەتەوهیى لەكۆشكى مەسەلە لاوهکیەكاندا بەلاپەرەیهكى بى مەنواو ئایندەیهكى بەمەنفا بپراو بگات. حەقیقەتى زیاندەوهى ئەم كێشە ناوخۆییانەش جیالەوهى كە پەيوەندى راستەوخۆى بەعەقلىەتى سیاسى كوردییهوه هیه، چاچ لەژێر بارى قورسایى تێكنەگەیشتى ناوخۆیى بێت یان لەژێر گوشارى دەرەكى، ئەوا نەگەرەكانى بەناكام گەیشتنى پەرسى كوردی خستەلاوه و ئاناكام گوتارى خوێن لەنێوان ئەم حیزب و ئەو حیزبدا و ئەم خێل و ئەمیتریان سەریان

هه‌لدا که به‌شی هه‌ره زۆری له‌سه‌ر نه‌بوونی به‌رنامه‌یه‌کی پێکه‌وه‌ژيان و به‌مه‌ده‌نی بوونی کۆمه‌لگا به‌رئوه‌ چوون، له‌سه‌رده‌می ئازادیدا ئهم مه‌سه‌له‌ نه‌بوون به‌زهروره‌تی خۆسه‌پاندنی حیزبه‌ کوردیه‌که‌کان له‌و شوێنه‌ی که نه‌دمکرا به‌شوێنی نفوزی خۆیان بزانن، مه‌سه‌له‌یه‌کی دیکه‌ی وروژینه‌راو و دروستکراو، دامه‌زراندنی حیزبی ئاینیه‌ له‌کوردستاندا (وه‌ك ئه‌وه‌ی له‌مێژوودا کورد زۆر سوودی له‌و ئاینه‌ بیه‌نیسی جگه‌ له‌قه‌تلوعامکردن) به‌سه‌ره‌لدانی ئه‌و گوته‌اره‌ نیسه‌لامیه‌ش له‌کوردستاندا و هه‌موو ئه‌و ئازاوانه‌شی که نه‌انه‌وه‌ گومانی نییه‌ی زنده‌ترکرد له‌سه‌ر پرۆژه‌ی حیزبه‌ نه‌ته‌وه‌یه‌ی نیشتمانیه‌ پێشکه‌وتنخواه‌ه‌کان که هه‌میشه‌ خۆیان به‌و دووبه‌ره‌کیانه‌وه‌ خه‌ریک کرد. به‌مه‌ش له‌سیاسیه‌تی کوردیدا سه‌ره‌تای تێکه‌ڵکردنی دوو شیوه‌ گوته‌اره‌ دینه‌ پێشه‌وه‌ که: یه‌کیان گوته‌اری ناسیۆنالیسته‌تی کوردی پێشکه‌وتنخوازه‌و، ئه‌میتریان دژه‌ ره‌وت و دژه‌ ناسیۆنال و خێنه‌کی و نیسه‌لامیه‌ که ئه‌مه‌ی دووه‌میان به‌به‌راورد له‌گه‌ڵ ولاتانی دیکه‌ی نیسه‌لامیدا که‌تر و به‌ئکه‌ هه‌ر نه‌یانتوانیوه‌ گوته‌اره‌ نیسه‌لامیه‌که‌یان له‌پێناو پرستی نه‌ته‌وه‌یه‌ی کورد به‌کار بیه‌نن.

ئه‌وه‌و سه‌ره‌مه‌لدانی دووگوته‌اری سیاسیه‌ی حیزبه‌ ناسیۆنالیسته‌که‌کانی کوردستان و دوو پرۆژه‌یه‌یه‌كان له‌شیوازی ژيان و کیانی سیاسیه‌ی کورد له‌گه‌ڵ رۆژه‌ داگیرکردنه‌کانی کوردستان له‌لایه‌ك، گوته‌اری دژه‌ ناسیۆنالی نیسه‌لامیه‌ش له‌لایه‌کی دیکه‌، ئه‌و مینه‌به‌رانه‌بوون له‌به‌رده‌م کێشه‌ ناوخۆیه‌یه‌کاندا مانه‌وه‌و پرستی نه‌ته‌وه‌یه‌ی کوردیشیان که قۆناغیه‌کی دیکه‌ی رزگاری نیشتمانییه‌ جا چ له‌رێگه‌ی خه‌باتی سیاسیه‌ی یان دیپلوماتیه‌ی یان چه‌کداری بیته‌، خسته‌وه‌ بواری ته‌نجه‌یلکردن و به‌مه‌نفا سپاردن. ئه‌وه‌ی هه‌قیقه‌تی مه‌سه‌له‌که‌ش روون ده‌کاته‌وه‌ نه‌به‌بوونی پرۆژه‌یه‌یه‌کی سیاسیه‌ی یه‌کگرتووی کوردیه‌ی لانی که‌م له‌سه‌راتیژیدا له‌مه‌ر مه‌سه‌له‌کانی، هه‌م بۆ ئه‌وه‌ی سیاسیه‌تیکی یه‌کگرتوو مان هه‌بیت، هه‌م له‌ده‌سته‌ی پرۆژه‌ ناکامه‌که‌کانی حیزبیه‌ش رزگارمان بیته‌.

لەدەروازەی دوایدا کە مەیدانی خەباتی شارو پێگەو ژێانی دیموکراسیانەی خەلکی کوردستان و ئاریتە بوونە بەنەرتی شۆرشگێری ، دەروازەیکە لەلایەک خۆی لە ئازادی و دیموکراسی و پرۆژە مەدەنیەکاندا دەبینیتەوهو، لەلایەکی دیکەشمەو مەسەلەی خەباتی شارو دۆزینەوی شیوەیەکی مۆدێرنترە بۆ گەشەدان بەهوشیاری نەتەویی و نیشتیمانی لەنێو ئەو ئەوانەی کە لانیکەم ئەو ئازار و ناخۆشیانەیان نەبینیوە کە سەردەمانێکی بەر روونکردنەدی شیواز و گفتوگۆکردنی تاکەکانی کۆمەلگای کوردیمان لەناوەوهو ئەوانەشی لەهەندەران لەسەر مەسەلەو پرسە نەتەوییەکان و دوانێک لە کارکردن بۆ هێنانە بەرەمی نێوەندێکی کوردی یەکگرتووی دیپلۆماتیەتی نیشتیمانی بۆ کوردستان.

لێرەو دینەسەر باسکردن لەو نەرتە شۆرشگێرییە کە لەرێگای راپەرینەوه، بووبەبەشینک لەژێانی خەلکی ئازادی کوردستان، نەرتێک کە تارادەیکە زۆر خاوەنی شەریعیەتی گۆڕینی دەسەلاتی بەعس و وەدەرنانیبوووە لەواتدا، ئەو نەرتە شۆرشگێرییە کە زیاتر لە 80٪ی خەلکی کوردستان بەشداربوون لە قوربانیانەکانی : لەسوتانی گوند و شاروچەکەو مانیان، لەپیشکەشکردنی سەرمایە زیندووکانیان بۆ ئەم خەباتە کە دوانەنجامی خۆی لەراپەریندا بینیوە، وە ئێوەی ئێمە دەمانوی لێرەو قەسێ لەمەربکەین، ئەو زەمەنەیکە کە لەبەهەمەشکردنی نێوان نەرتی شاخ و نەرتی شاردا دیتەدی و تارادەیکە بەر یەکەمەرتێک لەشیوازی پێگەوژێانی شارستانیانی ئەو دوو نەرتە بەرەمەدیت کەدواجار توێژێکی بۆ لەهەمە نەرتی شۆرشگێری لەقاوینگی خێلەکیدا دروستدەکات، بەومانایەیی شۆرشگێریەتی وەک دیاردەیکە گۆڕاننامیز کە خاوەنی پرۆژەیکە نەبوو بۆ ژێان لەشار، دەکرا بەپێژەیکە مەدەنیاتەر کارێک لەگەڵ ژێان و گۆڕەزانی شارنشینیدا بکات و پەلەنکات لەتەسلیکردنەوهی ئەو شەریعیەتی هەبیبو بەبەریارە ئۆرگانیکەکانی ئەو کەس و گروپ و توێژانەی کە خاوەنی میکانیزمەکانی بەرئۆبەردی بەعسیانەی دام و دەزگاکانی وڵات بوون لەوسەردەمدا(سەردەمانی بەعس لەکوردستان) کە بێشک ئەمە وایکرد لاوازی و بێبەرنامەیی شۆرش و نەبوونی خۆبەدەوهیکە پێشوەختە بۆ پێشەهاتەکانی راپەرین و

شازادی بەدەربخات، لەوانەیە بیڕێژدانی ییت بۆ ئێمە کە ئەوێ راپەرین بڵێن هیچ بەرنامەیک بۆرزگاری نەبووین، وەڵا ئەبێ ئەوەبزانن کە بەرنامەی رزگاری پێویستی بەردەوامی بە بەرنامەو سیاسەتی بەیۆمەبردنی مەدەنیانەش هەبوو.

پێڕۆسەی دیموکراسیانەی خەڵک لەدەنگدانی پەرلەمانی و چەندین پێڕۆسەی تری هەلبێژدەنەکان کە خۆیان لەوێوەندە حیزب و سەندیکایانەشدا بێنێوە، ئەگەرەکانی پێکەودریان و سیستەمێکی دیموکراسیانەی زیاتری بەنومێدەو بەخشێە خەڵک، بەلام ئەو پێڕۆسە تەنێار تەنێا کرانە توێکلی مەسەلە سەرەکیەکانی کۆمەلگای کوردی و لەپەنایاندا بەردەوام گەرای دیکتاتۆریەت و قبول نەکردنی بەرامبەر گەشەپێنکراو، بەرنامەریژی دیموکراسیانەی تاک رەهەند و تام دیکتاتۆریانە بوو بە رێبەرەوی قسەکردنی سیاسیانەی حیزبی و ئەو سەندیکار نێوەندانەش کە بەپاشکۆیی و سیاسیتەکانی حیزب رازی بۆن لێدەشەرە زەمێنە لەبارکرا بۆ بەرێوەچوونی پێڕۆسە نادیموکراسیەکان و ئیفتیلافە گومانانایەکانی حیزبەکان لەپێناو لەمبەر دروستکردن لە خەباتی ئۆپۆزیسیونی کە نیستایە لە کوردستاندا بەراستەقینیی و جودی نییە، ئەوێ هەشە ژێر باربوونی هێز سیاسیه گەرەکانەو مەبەدنی تەسلیم بوونە بەواقیعیێک کە خوشیان باش هەست بەو مەترسیانەی دەمکن.

بەرشێوەیە مەسەلەی پاشقۆل گرتن لە دیموکراسیەت و مەسەلە مەدەنیەکان لەژێر سایەی بەرنامە خێڵەکی و حیزبیەکاندا کراوە بە ستراتیژیەتی ئیوخوازی و دەرەکی و پەیوەندیدار بە ئاسایشی حیزب و ئەمنیەتی سەرکێرە دیکتاتۆرەکانی کورد(ئەوانە دەگرتەووە کە سیماکانی دیکتاتۆریان بەئیوچاوانەو درەوشاویە) ئەمەو خەون و خەیاڵکردن و خۆخەریککردن بەمەسەلانەش ئێو زەمێنەپەبوو کە وا لەحیزبە کوردییەکان بکات پرسینکی وەک رزگاربوون و زیاتر پیاوەکردنی دیموکراسیەت لەبەر بکۆت و بکۆتە خالی لاوازی ستراتیژیەتی خەبات لەپێناو چارەنووسی رزگاری کوردستان، ئەم خیانەتکردنە لە نەریتیێک لەسەر دەستی توێژلێکی خێڵەکی و دژە شوێش و دژبە دیموکراسیەت و مەدەنی بوونی کورد، بوووە هەلسۆپێنەری هەموو پێڕۆژەکان بۆ لەبەر بردنەوێ پرسنی سەرەکی کورد کە

له‌لایه‌ك پرسى رزگارى نىشتيمانیه و له‌لایه‌كى دىكه‌شمره به‌دىموكراتیزم‌کردنى سهرجه‌م بواره‌كانى كۆمه‌لگای كوردى و به‌مهدنى كردنى عقلى سیاسى كورد به‌ نهریاز بون له‌وه‌قلیه‌ته‌نوستالیژییه‌ی كه‌ به‌رده‌وام نه‌ئهر و گریمانیه‌ی له‌باربردنى نه‌زموون و هیواكان به‌مه‌به‌ستى خۆی ده‌گرت.

ئه‌وى ئىستاش چى‌ى مه‌به‌سته‌ قسه‌كردنه‌ له‌سهر به‌رنامه‌و كه‌ له‌لامه‌یه‌ك بۆ چۆنیه‌تى به‌مۆدیرنکردنى بیر و بیرى نه‌تاردیى له‌ كۆمه‌لگاكه‌ماندا و به‌تایبه‌ت دۆزینه‌وى شینوه‌ گرنجانیك بۆ به‌ردوان به‌درشیاری نه‌تاردیى پێشكه‌وتنخزانى دژه‌ شۆلفینی پێنه‌ به‌رهم كه‌بتوانی له‌ئێو شوناسى‌كى نه‌تارویه‌تى و نىشتیمانیداو له‌سهرینه‌ماى قیولکردنى هه‌موو نه‌تورد و كه‌لتور و زمان و نه‌رتى له‌كورد جیا، بۆنه‌وى هوشیاریه‌ نه‌توره‌یه‌یه‌كه‌ له‌چۆدى مه‌بدنه‌ نىشتیمانیه‌كان و پێك و دژیانی مۆدیرنانه‌ كه‌شه‌ به‌لایه‌نه‌ پۆزدتیفه‌كانى بدات. به‌واتایه‌ی ئه‌وه‌ ده‌سه‌سته‌ نه‌تاردیى و هوشیاریه‌ی كه‌ له‌سهرده‌مكه‌كانى به‌رایى راپه‌رىندا كه‌ زۆر پێویست بوون، كه‌رئ له‌به‌رامبه‌ر دۆژمانان و له‌چوارچۆیه‌ ستراتیژییه‌تیكى نه‌توره‌یه‌ی كه‌شه‌ی پێنه‌رت، وه‌ی له‌سهر ناستى ناوخۆ ئه‌وه‌هوشیاریه‌ نه‌توره‌یه‌ی له‌لایه‌ك ئه‌بى به‌ مه‌بدنه‌ مه‌ه‌نیه‌ی و مۆیه‌یه‌كان و میكانیزمه‌ دیموكراسیه‌كان ته‌یاربكرت، له‌لایه‌كى دىكه‌وه‌ له‌وه‌یه‌ نه‌ حیزیه‌ به‌پارێزرت كه‌ ته‌نهاو ته‌نها هوشیارى نه‌توره‌یه‌ی له‌به‌رنامه‌و پرۆگرامه‌كانیدا ده‌بینته‌وه‌، به‌واتای تێكه‌لنه‌کردنى هوشیاریه‌كى شوناس نىشتیمانى و نه‌توره‌یه‌ی به‌هوشیاریه‌یه‌كى حیزیه‌ی به‌رته‌سك.

لایه‌نێك كه‌ جیگای قسه‌ له‌سهر كردنه‌ بۆ كه‌شه‌پێدان به‌و هوشیاریه‌، جه‌ختكردنه‌ له‌سهر نه‌وه‌كانى ئىستای به‌رده‌وام له‌ژيان و واقیقى كوردستان، له‌و تیه‌لنیاكه‌یه‌وه‌ كه‌ ئه‌و نه‌وانه‌و خه‌لكى كوردستان باشت‌ه‌كه‌رئ به‌سیاسه‌ت و شینوه‌ تاكتیكى‌كه‌ی كه‌یمانه‌ی پابه‌ند به‌مه‌به‌دنى پێكه‌وه‌ژيان له‌كوردستانێك بۆ هه‌موو نه‌توره‌كان و نىشتمانێك له‌مازادیدا، زیاتر ته‌له‌هومی ئه‌و باره‌ بكه‌ن كه‌ شینوه‌ی داكو‌كى كردن له‌و نامانج و هوشیاریه‌ نه‌توره‌یه‌یه‌ به‌رامبه‌ر به‌شۆلفینییه‌تى كه‌لانى داگیركارى خاكمان، پێویستی به‌ناسینی شۆنگه‌ی خۆمان و كاردانه‌وه‌كانى ئه‌وانیشه‌وه‌ هه‌یه‌، به‌وما‌زیه‌ی ئه‌گه‌ر قسه‌كردن له‌هه‌ندهران له‌سهر پرسى

نەتەرەیی و ھەموو ئەو لایەنە گەشەنەیی کە دەورژێنرێن لە ناو ئارامییەکانی ئەوروپا و رۆژئاوا، ئەگەرچی خەزمەتێکی فرەخاس بە گەشەنەوی ھوشیاری نەتەرەیی دەکات، بەلام ئەو دەبێت لێدوان و قسەکردنی کەمتر خاوەن بەرپرسیاریتی ئەو ئازادیەن کە ئێستا لە کوردستاندا بوونی ھەیە، لە ھەنداران و ئەو گەشەنەشی قسە لە پرسی کورد دەکەن، کە ھەقی شەری خۆیانەو ئێمە لەو بەراوردەمان درۆ ھەقیان نین، وە ئێمەشمان ھەیە بەو خۆیندەوێ بەلێن قسەکردنێک لە پرسی نەتەرەیی لە ئەوروپادا لەوانە ئێمە زۆر ئاستەر و بێ بەرپرسیاریتی تر بێت، جگە لەوێ کە کەمتر پێویستی بە پرکردنەو ھەیە بۆ تاکتیک و بەرگری تەو لە کاردانە وەکان لە سەر زەمینی واقعی کوردستاندا و لەو ھێڵە تەماسانەیی کە خەڵکانی دانێشتوانی کوردستان لە بەرامبەردا رۆژانە لە گەل نەتەرەو رەگەز پەرست و شێژنەکان (لە تورک و ەردب و فارس) ژیاڵ بە سەر دەبن، لێرەو ھەستە بەلێم گوتاری نەتەرەیی لە ھەندەران جگە لەوێ ستراتیژخوێزە کە تارادیەکی زۆر ئاشکراکەری لایەنە نەینەییەکانی پەرسەکیە و پەرقەشیەکی دیاریشە، وە ئێمەش ھێڵێ جوگرافی گوتارە کە کەمتر گوزارشتە لە واقعی ئێستای کوردستان و نیشیمانی حیزبەکان، نۆلێش لەو ناکەین کەوێ لایەنی رۆحی و ساییکۆلۆژی و ھوشیارییە عەقڵییەکانی تاکێ کورد بە نامەییەکی شتراتیژیانەیی پرسی نەتەرەییە لە نایندەیی کە تەئجیلکراوا، بەلام زۆر جبار لە گوتارەکاندا جیاوازی لە گەل واقع و دوری لە حەقیقەتەکان بەرچاودیارن.

بە پێچەوانەیی ئەم رەوتی گوتارە نەتەرەییە ھەندەران کە کوردەکانی دانێشتوی ئارامی ئەوێ کاری بۆ دەکەن، ھوشیارییەکی دیکی گوتاریکی دیکی لە سەر زەمینی کوردستانی ئازاد و لە ئێمە خەڵکانی راپا لە ئێوان نایندەو مەترسیەکانی دەورە پەر گوتاریکی تارادیەکی بەرپرسیارترەو تاکتیک خوێزەرە لە ھەلسۆکۆتکردنی واقعییانە و سیاسیانە لە گەل مەسەلە ئێوخی و دەورە پەرییەکاندا. بەو مانایە بۆ پرسی نەتەرەیی کورد دوو گوتار ھەن، گوتاری ئێوخی نەتەرەیی نیشتمانی تاکتیک خوێزەرە کە کارکردن بۆ ستراتیژیەتیکی ئارام، دوو میان گوتاری نەتەرەیی شتراتیژخوێزەرە ھەندەران کە کەمتر لە بەرەم ھەرەشەو مەترسیەکانی ئەم نەتەرەییە، ئەوێ جیگا ئەمەییەتی پرسی کوردیشە لەم ئێواندا ھەم ئێک نزیکیو نەوێ

نهم دوو گوتاره به بۆ کارکردنیکى هاربهشانه له نامووم دهرهوى و لاتدا له پیناو پرسینکى یه کگرتووى کوردی ، که دواچار زهمیت، خوشکهریبت بۆ بهرهم هینانى نیوهندیکى نه تهوهیى دیبلوماتى کوردی له دونیادا له پیناو. نیشتمانى کورد له کوردستان. بهر و دان بهمهردوو گوتاره کهش به لانی کهم پرسه که بههیز تر دهکات، به لام شهوى جینگای تینینه پرسى نیوخۆ پرسى نه تهوهییه له نیشتمانیکی خاوهن پرس ، دووه میان پرسینکى نه تهوهییه له جوگرافیاى کبه دورد له جوگرافیاى نیشیمان و واقعیه کانی، بۆیه شه و لیک نزیکردنه وهیه دواچار ده بیته شه و گوتاره دیبلوماسیه ی که له پینشه وه باسمانکرد.

له روى شه و هوشیاریهی گوتاره کانه شه له بهر راورددا بۆ شه قسه ی سه ره وه، شه وه دیته پینشه وه که نه گهر له نیوخۆ و لاتداو له بهر دهم بهرنامه حیزیه کان و که متر بوونی ههستی نه تهوهیى مه سه له نه ته وایهتی و پرسى نه تهوهیى روو له کزیه بیته، یان شه مه نفایه بیته که به شیک له حه قیه تی نه ته ویدی و نکر بیته، شه و گوتاری هه ندران مه نفایه کی دیکیه که سه رجه می نیشتمانی له یاده وهی شه و اندا و نکردوو وه به ستراتیژدانیش له پرسى کوردیدا له و گوتاردا مانای گهرانه وهیه بۆ، ئوناسى نیشتمانی و که لتووری له رینگای گوتاری نه ته وهیى وهی له نیشتمانیکی به مه نا ابودا، لیزه وه ده کرى شه وهش بلین که هه میشه دابهرانی یاده وهی کورد به تابه تی له واقع و که لتوو و ژبانى نیستای له ولاتى شانادی خۆیدا ، له بهر چوونه وهیه که له جوگرافیه کی نادیارى دۆزه کان دوور له زه مینى نیشتمانی بۆیه گوتاری نیوخۆ ده کرى به گوتاری نه ته وهیى و نیشتمانی نیو بهر پرسى یارێتى و رو به رو بوونه وه کان له قه لم به رى و، له مه مانکا تیشدا گوتاری هه ندران به به شیک له حه قیه تی هوشیارى نه ته وهیى و رۆگا خواز بۆ یه کبوونی ههردوو گوتار بیته له پیناو دامه زاندنى نیوهندیکى سیاسى و دیبلوماتى کوردیى بۆ نیشتمانی کورد له لایه ک و بهرکردنه وه له پاراستنى نه منى قهومی کورد له هه ره ره شه یه کی دهره کی که بیته شه و تیکدانى نارامى ولات.

ناماژه‌ی زمانه‌وایی و دۆزینه‌و‌ی ده‌لاله‌تی مانا

نیهاد جامی

نانا ماهدگی میتۆد ئیشکالیه‌تیک‌ی گه‌وره‌ی خوێندنه‌وه‌ی ده‌قه، چونکه له‌ کاته‌دا سه‌ر له‌به‌ری تیروانینه‌کان ده‌که‌ونه‌ ده‌روه‌ی هه‌موو میتۆده‌ په‌خه‌نبه‌یه‌کان، بۆیه‌ پشت به‌ستن به‌ میتۆک بو‌خوێندنه‌وه‌ زیاترده‌مان به‌سه‌تته‌وه‌ به‌خوێندنه‌وه‌ که‌مان و هه‌ستی ئیلترامیه‌تی نووسینه‌مان له‌ لایه‌ته‌وتر ده‌کات، بۆیه‌ به‌ر له‌وه‌ی به‌رێار له‌خوێندنه‌وه‌ی ده‌قی‌ک بده‌ین، ده‌بی‌ بزانی‌ ئه‌و می‌کانیزمه‌ په‌خه‌نبه‌یه‌ چۆن که‌ که‌ده‌قیان پێده‌خوێنینه‌وه‌!! تاچه‌ند ئه‌و میتۆده‌ له‌توانایده‌ له‌ناو ئه‌و ده‌قه‌ئیش بکات؟ دواجار ئایه‌ ئه‌و ده‌قه‌ ئه‌و مه‌رجانه‌ی تێدا ده‌ست ده‌که‌وێ که‌خوێندنه‌وه‌که‌مان به‌هه‌ده‌ردا نه‌با؟ ئه‌وه‌ش ده‌سه‌پکی پرسیاره‌ بو‌خوێندنه‌وه‌، تاوه‌کو له‌ناو ئیشکالیه‌ته‌کان خو‌مان به‌دوور بگه‌ڕین و پێویسته‌ ئه‌و میتۆده‌ی که‌ده‌مانه‌وێ بیکه‌ینه‌ پانتایه‌ک بو‌نوسینه‌وه‌ی ده‌ق، مه‌عریفه‌یه‌کی وامان له‌باره‌یه‌وه‌ هه‌بێت که‌ده‌سه‌لاتمان به‌سه‌ریدا به‌سه‌پینی، به‌وه‌ی ئه‌و مه‌عریفه‌یه‌مان له‌ناو میتۆد به‌ره‌م هه‌نبانی که‌ده‌قه‌که‌ی پێ بخوێنریته‌وه‌، به‌تایبه‌ت له‌و جو‌زه‌ خوێندنه‌وانه‌ی ئێو په‌خه‌نبه‌ی ئوێ، چونکه‌ به‌دوای کتێبه‌ زمانه‌وانیه‌که‌ی زمان زانی سوێسه‌ری (فردینان دی سو‌سه‌ر) به‌ناوی زمانزانی گه‌شتی. ده‌ق له‌وه‌ به‌رچوو په‌خه‌ن فرمان به‌بو‌نیا‌ده‌کانی بکات و به‌نیگه‌تیف و پۆزه‌تیف یه‌کلای بکاته‌وه‌، به‌لکو له‌په‌خه‌نبه‌ی ئویندا و به‌تایبه‌ت له‌میتۆدی سیمولۆژیا که‌مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی باسه‌که‌مانه‌، ره‌خه‌ن دۆزینه‌وه‌ی ناسه‌تی زمانه‌وانی و ده‌لاله‌تی ده‌قه،

کە پێرۆسە یەكە بۆداپشتنەوهی سەر لەنوی دەلالەت ، زمان لەناو سیستمی نووسین چیتەر
 گۆشەگیر نابێ ، بەلکو سەرەتا لەگەڵ (ناخاوتن) لەیهك جیابەدرێتەوه و دواتر ناماژە
 زمانەوانیەکانیش دەست نیشان دەکری ، بەدوای ئەوەش ئاستی دەلالی لەناو دەق دەبێتە
 گوتاریک بۆدواندن ، ئەوهی لەپیشتر بەنیگەتیی و پۆزەتیف دەق ناز دەبێ ، ئەوا لەپەرخەنی
 نوێدا بەدوای زمان و ئاستی دەلالەتی دەق دێنێتە دواندن ، لەپێگی قسەکردنەوه لەمانا
 کە (ناخاوتن) کەنالی گەیاندنێتی و دواتر هەردوکیان لەپێگی (کوژ) ی پێکخەرهوه
 گوتاری سیمانتیکی دەق ددروسیتەوه ، ئەستراتیژی ئەو گوتارە کار بۆنەینی نیو نووسین
 دەکات ، بەدوای هەر خۆبێندەوهیەک دەرگایەکی تر بۆ خۆبێندەوهی دواي خۆی دەخاتە
 سەر پشت کە گومان لەخۆبێندەوهی پیشابش بکات ، گومانیش دەروازەي تەرە بۆ خۆبێندەوه
 بەودی لەناستی دیدی جیابازدووسەیری دەق بکەین وەر پێرۆسە یەکی خۆبێندەوهش لە
 دیدیکی خۆی راڤە بکری ، ئەو بۆچوونەي لەرابووردودا یەقینی دەدا بەورتهکانی رهخنه
 گر ، ئیدی پەرخە گومان لەو یەقینە دەخات ، چونکە ئەو یەقینە تەنیا دیدیکی ژاتیانەي
 پەرخە گرە بۆدەق ، بەشکاندنێ ئەو هەرەهە رهخنه ییەش ئیدی لەلایەك رهخنه بوو
 بەخۆبێندەوهی بونیاده پێکهاکە ئاشکەر و شاراوەکان و لە رویەکی تریش دەقی وەك
 روداوێك تەماشای ئەدەکرد ، بەلکو وەك جوړیك لەزانست رهفتاری لەگەڵدا دەکات بەوهی دەق
 خاوەن زانستینکی قابیەتی خوێنەتی ک وەك یەكە یەکی دەلالی و سیستمی زمانەوانی
 مەعریفە یەکی شاراوەي هەنگرتو وە ورەخەش بۆ ئەوه دیت بەو مەعریفە پەنھانە ئاشنامان
 بکات و دەلالەتە زمانەوانیەکانی تێدا بدۆزێتەوه (زمان / ناخاوتن) جیاباکاتەوه بۆ ئەوەش
 هەولەدەین لەناستی زمانەوانی و دیار کردنی پۆلی ناخاوتن وەزیفەي ناماژە لەچێوکی
 (من ومارەکان) ی رێنوار سیوھیلی بێخێە دوان و دواتر بەراوردینکی دەقەكە بکەین
 بەچێوکی (عیزائیل) ی شیرزاد حسن ئەبەر او دکر دتەکەشدا پشت دەبەستین بەچەمکی
 (دەقناوێزان) و تاوھو لەو روانگە یەش تەشکێك بەخێنە سەر رهخنه ی پراکتیکی چیتەر نزیك
 بوونی دەلالەتێك لەیەکیکی تەربەزینی ئەدەبی ناو ئەبەین ، ئەوهی (ژولیا
 کریستیف) بەچەمکی (دەقناوێزان) توانی ئەو چەمکە لەشوینی زیننی ئەدەبی دابینی

مه‌به‌ستان له‌ي کاره‌ش هوشيار گردنه‌وي نه‌وانه‌يه که‌له‌ناو مه‌ريغه‌يه‌کي کونځي ره‌خنه‌يي و
 مي‌ناگا له‌ره‌خنه‌ي نوځي به‌ردموم کوټه‌له ده‌قنک ده‌خه‌ينه به‌ر فرماني تيگه‌يشتني خوځيان ،
 که‌له‌کاتيدکا نه‌و جوړه ده‌قانه پټويسته به‌و ميتوده ره‌خنه‌ييه نوځيانه هه‌ولي خوځندنه‌وه‌يان
 بده‌ين . پيش نه‌وه‌ي بيښه سر ده‌قي چيروکه‌که هه‌ولنده‌ين له‌سر جيهاني چيروکه‌کاني
 نووسر له‌وکوټه‌له چيروکه‌ي هه‌لوه‌سته‌يه‌ک بکه‌ين ، کاتي به‌انه‌وي له‌ناو نه‌وکوټه‌له چيروکه
 پښوده‌ي ده‌قانه‌ي له‌گه‌ل يه‌کترې بېچرينين و هه‌ر يه‌که‌يان وه‌ک بابه‌تيگي سر به‌خو سه‌ير
 بکه‌ين : ده‌بيښ له‌به‌ردم ديدگايه‌کي ناته‌واو داين ، که‌زور نه‌يني ماون په‌يمان پښه‌بردون
 تاه‌مزوييه‌ک هيه له‌وه‌ي نه‌و مثالي له‌(من وماره‌کان) دهرده‌کوځي ځاينده‌ي به‌چي ده‌گات
 ؟! نايه نه‌گه‌ر نه‌وه پوداويک بن بوځوځندنه‌وه‌ي نه‌واني دواتر له‌کوځي نه‌ينييه‌کاني بزائين ؟!
 چوڼ دهرکځي چيروکه‌کاني تر به‌هه‌ند هه‌لته‌گرين ؟! هه‌مو نه‌و پرسيارانه واماڼ ليده‌که‌ن
 که‌چيروکه‌کان يه‌کترې ته‌واو بکه‌ن ، هه‌ر بويه نه‌گه‌ر له‌چيروکه‌که فروکه‌کان دهرمان رشتتياڼ
 ته‌نهاه‌رپه‌شه‌يه‌ک بن له‌تووله‌ماره‌کان و بيانونيه‌کي چه‌کداره‌کان بي بو نه‌وه‌ي (باوه) به‌گه‌ل
 خوځيان بخه‌ن ، به‌لام دواتر له‌(که‌ماني و دوويراکه) دا کاره‌گري دهرمانه‌که ده‌بيښين .

نه‌وه‌تا براکاني له‌ژوردا بريندار خستوهه پزيشکه‌کان ووتو يانه "پانکه‌يه‌کمان
 بوداگرسيښين و په‌رده‌يه‌کي ته‌نکمان بده‌ن به‌سهردا "لاپه‌ره 58 وه‌ک چوڼ (ره‌حيم ديگوڼ)
 نه‌و کوپړه‌ي (من) ي گڼرمره‌وه له‌ديوه‌خانه‌وه ده‌ياته‌وه‌لاي دايه‌و هه‌ندځي شه‌و که‌چه‌کان ليځي
 ومرده‌گرڼ و تاياري له‌گه‌لبکه‌ن ، نه‌بيښين له‌چيروکي (خه‌ونه‌کي خا حه‌بي) دا نه‌و
 چاره‌نوؤسي دباري ده‌کرځي ، به‌وه‌ي کاتي نه‌خوځشي به‌ده‌ستي دکتوره‌کان دهرځي و دواتر
 جاريکي تر له‌"هاتځي پياوه‌گه‌وره‌کان" دهرده‌که‌ويته‌وه ، له‌ويډا ياده‌ومري به‌ره‌و مثالي
 ده‌مان باته‌وه ، نه‌و ياده ويرييه‌ي (من) نووسينه‌وه‌ي هه‌سته‌کاني مثالنيکه له‌رنگه‌ي نه‌و
 (من) وه‌ه ديدې خوځي بوځيستاو سه‌يرکړنه‌وه‌ي بوځاده‌وه ري له‌رنگه‌ي نه‌وکه‌سايه‌تي يه‌وه
 ده‌خاته ژنر پرسياره‌وه ، له‌وه‌ي بوچي پرسياره‌کاني بي ولام بوونه ، له‌(من وماره‌کان)
 نازمنځي زله‌يه‌کي ليده‌دا پځي ده‌لځي شه‌يتان بووي ، نه‌و نازمنځي بو زله‌ي ليده‌درځي و شه‌يتان
 بووني ياني چي ؟!

کاتی له (خه‌ونه‌کە‌ی خا‌ه‌ه‌ی) ش پرسیار له‌ما‌وستا ده‌کات (وس‌ل چیه‌ ؟) دیسان به‌زله‌یه‌ک وه‌لام ده‌درت‌ه‌وه‌ بۆ‌چر پرسیاره‌کانی نه‌و وه‌لامه‌کانیان زله‌یه‌ !! نه‌وه‌یان پرسیارن‌که‌و ئاراسته‌ی سیستمی ئاکاری. مالی کوردی ده‌کری، نه‌ک بو‌ نه‌وه‌ بکری که‌ نه‌و به‌ه‌وئ وه‌لامی بداته‌وه‌. بۆ‌یه‌ نه‌و کۆمه‌. چیرۆکه‌ له‌که‌لتوو‌رن‌که‌ ده‌دوین که‌یاده‌وه‌ری خا‌وه‌ن وینه‌یه‌کی جیگیره‌ تیادا، ه‌ه‌ر نه‌و یا‌ه‌وه‌یه‌شه‌ واده‌کات له‌دو‌ودیدی جیا‌وا‌ز سه‌یری دو‌نیاب‌کات، درو‌دیده‌که‌ دواجاریه‌ک مانا به‌ه‌ه‌م دینن له‌ودی نی‌مه‌ ده‌که‌وینه‌ نی‌و دیدگای "گرتاه‌بار" گرتاه‌بار "نی‌مه‌ی گرتاه‌ ده‌بی به‌بی" ه‌ه‌ه‌و به‌یانه‌ریه‌ک له‌دیه‌اته‌وه‌ به‌ردو شار په‌دوه‌ بکه‌ین، به‌بیانه‌ووی نه‌ودی ژمانیکی باش‌ترمان بو‌دابه‌ین ده‌کرت نه‌گه‌ر چی دواتر شار ته‌نیا ده‌بینه‌ مایه‌ی ریسوایی نی‌مه‌، شار یاده‌وه‌ری ده‌کوژیت به‌بیانه‌ووی نه‌وه‌ی رابو‌ردو‌ومان چیرۆکه‌ بۆ‌وه‌ له‌یا‌نی بو‌رن و ده‌بی ش و تۆ‌له‌مان لێ‌بکاته‌وه‌، دیدی دو‌وه‌میش "نی‌مه‌ی گرتاه‌بار" ده‌خه‌یه‌ له‌شۆ‌رش له‌ره‌: ناتوانن ب‌بینت به‌نومیدی نی‌مه‌و ه‌ه‌نگری نه‌و خه‌وانه‌مان بیت، به‌ئکو نه‌ویش زه‌ه‌ر زه‌نگیکی تر ده‌نوی‌نی له‌ری‌گه‌ی ده‌ست به‌سه‌ر داگرتنی سامان و ریگری نه‌وه‌ش نه‌گه‌ر سه‌حکووم بو‌ونی ه‌ه‌موو باله‌کانیش نه‌بیت، به‌لام ده‌خه‌یه‌که‌ له‌ناو جه‌سته‌ی شۆ‌رش بو‌ون، ه‌یه‌، نه‌و دو‌ودیده‌یه‌ که‌دواجار پی‌وه‌ندی راسته‌و خۆیان ه‌یه‌ به‌مال، یه‌که‌میان له‌(مال) ده‌رمان ده‌کات بۆ‌کوچ به‌ره‌و (شار) نه‌وه‌ی دو‌وه‌میشیان دینه‌ سه‌ر (مال) بو‌نه‌وه‌ی، ارامی نی‌مه‌ به‌شپۆ‌رتن به‌دوای ئارامی و نان خواردن و پشوو‌دانی خۆیه‌وه‌ بیت، کاتن نه‌و دیدگا کوردیه‌ ده‌نوس‌ریته‌وه‌، ه‌ه‌رگیز شۆ‌رش به‌ر له‌وه‌ ناکاته‌وه‌ نه‌م کو‌پ‌ی دو‌نییه‌ و له‌ناو نه‌و شو‌ینه‌دا گو‌ش کراوه‌ و نه‌گه‌ر (مال) نه‌بو‌ایه‌ نه‌ویش نه‌ی ده‌توانی درێژه‌ به‌ (مانه‌وه‌) ی خۆی بدات. نه‌لێ‌وه‌وه‌ که‌به‌دنیای چیرۆکه‌کان ناشناده‌بین، کاتی نه‌وه‌یه‌ ئیتر بی‌ینه‌ سه‌ر (من و ماره‌کان) نه‌و چیرۆکه‌ی مه‌به‌ستی نه‌م نو‌وسینه‌.

نه‌گه‌ر به‌پێ‌ی چه‌مکه‌(سو‌سی) یه‌که‌ی له‌و ده‌قه‌دا (ناخاوتن) مان له‌(زمان) جیا‌کرده‌وه‌ نه‌وسا ناخاوتن ده‌سه‌لاتی زواتر ده‌رده‌که‌وئ، بو‌نه‌وه‌ی باب‌ه‌ت به‌سه‌ر زمان زال بکات، نه‌گه‌ر چی له‌ه‌ه‌ندی باردا زمان ده‌یه‌وئ له‌ری‌گه‌ی گه‌مه‌ کردن په‌ده‌لاه‌ته‌کانی

ئاخاوتن فۆرمى خۆى ويناڭبات، بەلام بواجار دەلالەتى تىرمان بۆ دەكىشى، بەمەش رىنگە دەگىرى لەمەى بونىيادى شاراوەى زمان ناماژە بەرەمە بىننىت، بەلکو ئەمەى پەيوەندى بە خوينەرمە دەکات ئاخاوتن، ئەمەش وادەکات ئەو بۆشايىيەى (خوينەر) لەگەل ەمە (دەق) نىگدا لەرىنگەى گەمەکردن بەدال کە شەلى بونىيادى شاراوەى زمان دەکات تەسك بىتەمە، چونکە لەوکاتەدا (مەدلۆل) لە پەرسەى خويندەنەمەلە شوئىنى (دال) کاردەکات، بونىشى لەشوئىنى دال بەواتاى دەرکردنى ناماژەى، ئەوکاتەش زمان تواناى ئەمەى ناپى فەر .

بەخولقنىنى بەلکو ئاخاوتن ەمەلى دامەزاندنى فەر دەدات، بەمەش ئاخاوتن ەزىفەى سەرەكى دەمىتە بەخشىنى مەرىفە لەرىنگاى گىرانهەمەى زەمەنى روودا، ئەمەمەنى لە (نىستا)دا مەنالىک دەمانباتە ناو فەزای دەق و دەيمەى دوو زەمەنى تىرمان لا بکات بەپەرسىار (زەمەنى شاینە) و (زەمەنى رابەردو)، زەمەنى شاینە: بەخولقاندنى پەرسىارىک دەمانگىرەننىتەمە بۆ زەمە رابەردو، ئەمەش ئەو پەرسىارىيە کە (شاینەى مەن) چىيە لەکاتىنگدا

رابەردو کلتورى ترسى تىا خەزىن کرابىت !! دىيارە بۆ وەلام بەم پەرسىارى دەق دەبى بگەرىتەمە بۆ رابەردو، وەک ئاشکراشە گىرانهەمە بۆ ئەو زەمەنە لەتواناى (مەن) ى گىرەرمەمە نىيە ترسە نەستىيەکان دەست نىشان بکات، ئەو گەپانەمەىيە بەرەمە نەست لە تىروانىنى (چاک لاكان) ەمە گەپانەمەىيە بۆ تواناى زمان، چونک (نەست) و (زمان) بەلایەمە وەک يەک بونىاد نراون، نەست بەرەمە تواناکانى زمان دەگەرىتەمە، ئەو گەپانەمەىيەش رىزگارپوون نىيە لە ئاخاوتن، ەمەندەى بەرەمە ەمەناناى ناماژەى لەناو زماندا ((دەمەزانى کەناوئىرم بچمە سەر ئا و دەستەکە، دەترسام لەکونەکەيمەمە بکەمە خواری دىووکە بىت بەمخوات)) ل.9. بۆيە ئەگەر لەو دىرمەمە بگەرىننەمە بۆيەک لەزمانەوانەکانى (قوتابخانەى ژنىف) کەخۆى بەمەمەرىدى (سۆسىز) دەزانى، ئەمەش (ئەلبىرت سىشەپاى) يە، بايەخى فاکتەرە زمانەوانى و دەرمەنىيەکان لە رەستەدا لەيەک جوئى ناکاتەمە. ئەوانەکەى ئىمەش لەناو رەستەکانەمە ئەوفاکتەرە دەرونىانە لەپال زمانە وانىيەکان فەرا مۆشى نەکەين، ئەوکارەش بەمەبەستى دۆزىنەمەى پەرسىارى دەقە. پەرسىار لەمەى چى وادەکات (مەن) ى گىرە رمەمە پالەوانى سەرەكى چىزکەکە نەخۆش بکەوئىت !! ئەمەش لەناو دەلالەتە زمانەوانىيەکانى

رستم ديزه‌كان وه لاهمكه‌ي ودهست ديت ، بهروي (كاكه) ره‌لزي شه رهمه‌مكاته‌وه له‌گه‌لدا بچن بؤ خانه‌قاو (ياوه) ش دهست به ته‌لاق خواردن و جنيو بارانكردي دهكات و (دانه) ش نووچرك و هرهمشي شه‌وي ليندهكات كه نه‌يداته‌وه به‌مهره‌جه‌كان ، شه‌وي ده‌مينيته‌وه (دايكه) كه ته‌نيا شويته بؤ دالده‌دان ، بؤيه فاكتمره ده‌رونيه‌كاني ناوپسته شه‌ومان بؤ ناشكراده‌كان كه هؤكاري ناخوش بووني بؤ دؤگما بووني په‌يوهنديه‌كاني مال ده‌گه‌رنيته‌وه، شه‌ي په‌يوهنديانه‌ي ته‌نها له‌جيهاني خموندا ليتي رزگار ده‌بين، وهك ده‌بينن (ماره‌كان) بؤ رزگار بووني مناله‌كه‌يه له‌نه‌خوشي، به‌روش سيوه‌يلي ده‌يوئي (مار)

بكاته شه ناماڙه‌يه‌ي كه له‌شيوه‌ي (شامان) چاره‌سهرى مناله‌كه‌مكات، (شامان) شه قمشه جادوگهرى له‌ريگه‌ي گيزانه‌وي هيكا به‌ته‌كان مه‌ولي ده‌دا چاره‌سهرى شه نه‌خوشيانه بكات كه كت و پر تووشي مروف ده‌هاتن (ماره‌كان) يش مناله‌كه ده‌خنه دنيايه‌كه‌وه كه‌داي بچن له‌واقع ((من ماره‌گه‌ورد. كا خه‌فوري پله سله‌مي نروشه‌كا)) له‌شه‌وش خولقاندني جيهانيكي تره له‌به‌رامبه‌ر شه حه‌قيقه‌ته‌ي كه ترسيان لادوست كردوه ، شه ترسه‌ي ده‌په‌رته‌وه نيو نه‌ست و ، وه‌لام به‌پرسياره‌كاني عه‌قل ده‌دات، ماره‌كه‌ي واقع كه‌دواچار له‌جيهاني (من) داياري له‌گه‌ل ده‌كان و ديالوگ له‌نيوانيان دروست ده‌بي ، جهسته يه‌كه بؤ غه‌ريزه ، وهك چون (من) ي گيزه‌ره‌وه له‌ژوروي كچه‌كاندا ده‌بيته شه ماره‌ي كچه‌كان بؤ چيزي زاتي خزيان كه‌مه‌يك سازده‌كان ، به‌دواي داخستني ژوروه‌كه جله‌كاني له‌به‌ر داده‌كان تا بچيته ژيركاسي يك له‌كچه‌كان ((زؤر حزم ده‌كرده‌سكي نازمه‌نيذاب و جاري واهمه‌وو نومانگ و نؤ رؤژو نؤسه‌عاته‌كش ته‌واو ده‌وو ، من نه‌ده‌هاته‌ده‌ر، نه‌مجا هممه‌ويان پنده‌كانين و نه‌يان گه‌وت كه راني ومه‌ده‌ر ، باياريه‌كه تيك نه‌چيت "ل") .

نه‌گه‌ر ماره‌كه غه‌ريزه‌يك بن نه‌ك هه‌ر بؤ خؤسه‌پاندني نيزايه‌تي (پساوه‌تي) به‌لكو غه‌ريزه‌ي شه‌مه‌وتيش به‌رهم بيژني، نه‌واگه‌مه‌ي (من) له‌گه‌ل (نازمه‌نين) گه‌مه‌يه‌كه به‌مه‌مان شيوه له‌گه‌ل ماره‌كان "جاري نا به‌م چونكه نازمه‌نين له‌كوك ده‌كات "ل"، گه‌مه‌يك دواچار مناله‌كه هه‌ستي پنده‌كات كه‌ناره‌زووه‌كاني بؤ غه‌ريزه‌ي شه‌مه‌وت له‌نارمه‌زووي بؤ

گەمەکان دەبزوێ ' بەمەي کاتن "مێواش دەبەوێ تادەستێک لەنێوان هەردوو قاچەکان بەدات ، لەپەڕە و سقا دايدەگرتە و ئەي گوت کەمەن شەيتانم زلەيەيکي ئي دەدام و مەن نەم دەزانی بۆ نازەنێن زلەي ئي دام "ل¹⁹ ، ئەموش سەرەتايەکە بۆرێگە گرتن لەپەرسيار ، ئەمەي لەو کاتەي نازەزوێهەکان گەشە دەکا بەزلە وەلامي پەرسيارەکان دەدرێتەرە ، ئەم رستەيشە فاکتەريکي تەري نەخۆش بوونی نەو دەيیت بەمەي کۆمەلگا نايەلئ خۆي بناسيننيت ، بۆيە ئەگەر لەمەيدى (سيشەيەي) هەو لەرستەکانی ناو چێژکەکە وردەيەنەرە کەنەک هەر گێزانەرەي رابەردووە ، بەلکو پێش بێني زەمەني نايەندەش دەکات ، ئەموش لەرێگەي تێگەيشتني لەنەريت کەناخواتن فاکتەرە دەروونەيەکان دەستنيشان دەکات بەموش دەکەوێنەرە ناو جوړێک لەناو نامەدەگي زمان ، چونکە (ناخواتن) نەينی ناشکرادەکات و ئەمەي چەکدارەکان بە (باوە ي) دەلێن نايانەرەي ديگول و مەنەلەکە گوێيان ئي يیت کەدەکرئ نەو نەينەرە دواچار ببييت بەناماژەي زمانەوانی و نيو دەق کەسەر لەمەري ناماژەکان لەمۆتە هەولئ دەسکەوتني مانا بدمەن ، کەچی (ناخواتن) نەينەرەکە ناشکرادەکا "توولەمارەکان دەبات بۆ شوونیکي تر چونکە تەيارە سەگبایەکان دەزمانيان پەشتووە "ل²⁰ بەناشکرا کردني نەينەرەکانی ناو دەق نووسەر بونیادی شاراوە بۆخوینەر جێناهيئي ، لەناشکرا بوونی نەينئر ژوورەکەش نیدی لەوە دەگەين کەچەکدارەکان هاتبوون بۆ ئەمەي بەدەرمان رشتني فروکەکان بەمانترسينن و بە(باوە ي) تاکە پيساوي ناوایيش بلێن کەدەيیت لەگەليان ببييت بەچەکدار ، بەو کارەش گونەدە دەيیتە ميگەل بئ شووان ، لەمەترسي ييشوانيش هەرەشەي هەموو ساتەي مەرگ نزیک دەيیتەرە ، بۆيە (مەن) سەزاي (بەرامبەر ي) لەسەر لادەچي و کاکە بۆخانەقا دەييات و دانەش بە کوپي مەلووە ناوي دەبات ئەک قەرەجەکان ، ئەو ديوي مەترسي هاتنەدەرەمەشي لە کوونی ناو دەستەکە ئي دەکرا ، نيتر باوەچووە بيکوژئ . بەوکارەش شۆرش دەبي بەگوێزني ناماژەکانی ترس بۆ ناماژەي خوشنوودي ، ئەگەر چي ئەوە وەهەمێک يیت بۆرێگە دان بەکووشتن و دامەزراندني مەرگدۆستی لەناو کەلتووري نيمەدا ، کە بيشک (گێزانەرە) لەو کاتەدا لەناو (ناسني رابەردو) دەرناچييت چونکە ئەمەي (مەن و مارەکان) دەگێزێتەرە ئەوە (مەن) ي مەنأل نيبە رابەردو دەگێزێتەرە ، بەلکو (مەن) ي نووسەرەکە يادەمەري مەنأل لەنەستی

خه‌له‌کراویدا ده‌ته‌قیته‌مو ده‌یه‌وی باره‌و ساته‌کانی منالی بگه‌رتمه‌و ، تاوه‌ک و به‌سیر کردنه‌وی بوئیس‌ستا لهرابردو چیژکه‌کسه‌ی بگه‌رتمه‌و ، (گه‌رتشانه‌وه) ش فاکتوره‌دروونیه‌کانی له‌ناو ناخاوتن ۱۰ جیگر کردووه تاوه‌کو خوینهر بتوانی ده‌لاله‌تی ده‌قه‌که له‌ناو پسته‌کاندا بدوئیتمه‌و ، امره‌ش دا چهنده‌(ناخاوتن) به‌سهر زمان زال ده‌کات ، به‌لام نه‌و کاره نه‌بووته مایه‌ی نه‌وه‌ی که‌نوسین ده‌قیکی کراوه‌مان پیته‌به‌خشیت ، به‌لکو ده‌ق خاوه‌نی سیستمیکی زمانه‌وانی سهریه‌خویه ، که‌بتوانی ده‌ق له‌ناستی گیرانه‌وه بوئاستی مانا به‌ریت ، نه‌وه‌ش خاڤلی جه‌وه‌ریه‌ که‌له‌ناو چیژکی کوریدا به‌ده‌گه‌من ده‌بیینن هویه‌کشی نه‌ویه له‌و ده‌قه‌دا چیژک نووسه‌که‌مان ههر به‌ته‌نیا مبه‌ستی گیرانه‌وی یاده‌وه‌ری نیه ، به‌لکو ده‌یه‌وی گوپان له‌زمنه‌کان بکات به‌وه‌ی به‌هه‌موو ناراسته زه‌منیه‌کانه‌وه چیژکه‌که‌مان بۆ بگه‌رتنه‌وه ، نه‌وه‌ش به‌خشینی (ده‌قی کراوه‌یه) ده‌قیکی له‌ناستی گیرانه‌وه‌دا ناماڙه‌ی خوئی که‌ (ماره) به‌ره‌م دینی له‌رنگه‌ی (من) ی مناله‌وه بوگیرانه‌وه له‌لایان (من) ی ئیچستا (من) ی نووسهر ، نه‌وه‌ش په‌یوه‌ندی (نووسهر) به‌نوسین ده‌کاته زه‌منی زات له‌ناو نووسین که‌نوسینه‌وی میژووی زاته به‌دیدیکه‌تروه ، میژوویه‌ک که‌بوونی یه‌ک که‌لتووری مال راده‌کات رابردوومان له‌یه‌ک بچیت نه‌وه‌ش به‌راوورد ده‌که‌ین به‌ده‌قیکی تر که‌ چیژکی (عیزائیل) هه‌ول ده‌هین شینوی لیکچوون که‌سیتیبه‌که‌کان و پیوه‌ندیان و جیاوازیان له‌رووی بیرکردنه‌وه نه‌و گوتاره‌ی که‌ده‌بیته‌ ناماڙه بوئاسینه‌وه‌ی خیزان و دواتر له‌ناو کوه‌ولگا گوتارنکی سۆسیولوژی به‌ره‌م دینیت کاتن سهری ههردو چیژکی (من و ماره‌کان و) (عیزائیل) ده‌که‌ین ، ناماڙه‌کان ده‌لاله‌تی له‌یه‌ک چوو به‌ره‌م دینن ، نه‌گه‌ر چی ناماڙه له‌سهر یه‌ک له‌چیژکه‌کان له‌ناو سیستمیکی زمانه‌وانی سهریه‌خویه که‌ناچنه‌وه سهر یه‌ک ، به‌لام ، نه‌وه‌ی واده‌کات نزیکه‌ک بگه‌ویته‌ نیاوانیان نه‌و ناماڙه‌نیان که‌ههر یه‌ک له‌به‌ره‌م هه‌سهرانی ده‌ق فریسی ده‌ده‌نه‌ نینو نووسین ، نه‌و ناماڙه‌سۆسیولوژیانه‌ی که‌له‌په‌یوه‌ندی خیزانه‌وه سهرچاوه ده‌گرن و ده‌قه‌کان ده‌یانسه‌وی نه‌و ناماڙه کوه‌لایه‌تیانه‌ جارنکی تر بکار به‌خه‌نه‌وه ، به‌لام ههر یه‌که‌ی له‌ناو سیستمی جیاواز و به‌خشینی ده‌لاله‌تی فیکری سهریه‌خوما‌نا ده‌نوسیتمه‌و ، پرۆسه‌ی نووسین له‌و

کاتهدا په‌خنه‌ی نوئی به‌دق ناویران ناوی ده‌بات ، چونکه ده‌ق دابراو نیله و پاشخانه مه‌عریفی و روښن‌فیری‌ی پیش خوئی ، به‌لکو شو‌وی له‌ده‌قه‌کاندا گرن‌گه زمانه ، زمانه سیتمی جی‌اواز به‌خوئی ده‌بخشیت ، نگر به‌زمانی (کریستیا) بږنن شو ده‌لین زمان کیش‌ه‌کان ده‌گوازیته‌وه بو نه‌بست‌مولوژیا شو‌هش واده‌کات به‌ت‌واوی دزینی نه‌ده‌بی بخزیته ده‌روه‌ی نووسین ، چونکه نووسینه‌وی ده‌لاله‌کان له‌رنگه‌ی ناماژدی زمانه‌وانیه‌وه فرمانیک به‌ناماژه‌کانی ناو ده‌ق ده‌بخشیت نگر ده‌ق ناویران به‌دو‌جوړ پولن بکه‌ین (ناگایی/ نااناگایی) شو (گریمانی نااناگایی) زیاتر ده‌سه‌پیته نیو هاو‌ن‌زکی ناماژدی دو‌چیر‌و‌که‌ه ، چونکه ده‌ق‌نکیان له‌سر ناماژه‌کانی شو‌ی تر به‌ره‌م نه‌هات‌وه ، به‌لکو مه‌رو‌وده‌قه‌که له‌سر ناماژه کو‌مه‌ل‌ایه‌تیه‌کان‌ه‌وه هات‌ونه‌ته ناو نووسین ، سیستمی په‌ت‌ریارکی شو د‌و‌ن‌یا‌یه که‌نووسین ده‌یه‌وی به‌ده‌لاله‌تی جی‌اواز بنووسیت‌وه (من) له (من وماره‌کان) ناگری جگره‌ی باوک ده‌شو‌به‌ننن به‌ماره گ‌وره‌که "سه‌یری رووناکی جگره‌که‌ی باو‌م ده‌کرد که‌لنا و تاریک‌یه‌که‌دا وه‌ک چا‌وی ماره گ‌وره‌که ده‌د‌ره‌وشایه‌ره "ل^۰.. شو‌هش به‌و مانایه‌ی که‌(من) و تو‌وله‌ماره‌کان سه‌ری‌نه‌وه‌یه‌کن ، نه‌وه‌یک (باوک / ماره گ‌وره‌که) خا‌وه‌ن ده‌سه‌لاتن به‌سه‌ری‌اند ا ، باو‌ک‌یک له‌لای (من) ی (شیر‌زاده‌سه‌ن) ، به‌عیزائیل ناو‌ده‌برنت "هر شو شو‌وه من زانیم شو عیزائیلی له‌ش‌وی برینه‌وه‌ی هه‌نجیره خو‌شو‌ویسته‌که‌مان له‌ته‌کتا خ‌وت باوک‌مان بو" گ‌ره‌کی داه‌وله‌کان (چیر‌و‌کی عیزائیل) ل‌پ‌ره "137"، چونکه له‌ش له‌واله‌دا ورن بو‌وه ، فریاد‌پ‌سه‌که‌ی مرد‌وه ، مردن وه‌ک ناراسته‌یه‌کی بایه‌لوژی و قه‌ده‌ری ناماده‌گی له‌شی کو‌وش‌ت‌وه ، چونکه به‌وه‌ستانی (له‌شی زین‌دو) کار کردن له‌ده‌روه‌ی پرو‌سه‌ی له‌ش ، بانگ شه‌ بو‌م‌ردنی خوئی ده‌کات .

لی‌رده‌ا تو‌ز‌ن‌کی تر له‌سر په‌یوه‌ندی عیزائیل و جه‌ستی باوک ده‌مینینه‌وه ، شو پرسیاره‌ی ناراسته‌ی نووسین ده‌کړنت لی‌روه‌ دیته نیو تیر‌امانه‌وه که‌په‌یوه‌ندی باوک به‌له‌شو‌وه چیه ؟! دیاره باوک وه‌ک له‌ش‌ن‌کی نازاد و داته‌پیو رنگای هه‌موو چالاکیه فی‌سول‌و‌زیه‌کان ده‌گړنت به‌هوئی سه‌رجه‌م یاسا ناینیه‌کان و نه‌ریته کو‌مه‌ل‌ایه‌تیه‌کان له‌شی مناله‌کانی کلوم داوه ، ریگا نادات شو‌ان خا‌وه‌نی له‌ش‌ن‌کی نازادین ، بو‌یه گ‌مه‌کردن به‌ له‌ش

به په ناگه يک دهزانى، چونکه پښوایه مناهکان بهموى لهشوه توشى به دروشى دین ،
 نه ودهش به پښى شو چه مکه کو مه لایه تیهى که لهش تنها دهبن له نښو سیستى خیزان پیاده
 بکرت ، لهش باوک عیزرائیلی مناله گاته ، بونه موى نه وان له دره موى چیژى لهشوه بن ،
 به به به سى درنه چون له مال ، باوکيلا ، له کاتیکدا نازادى به لهش خوى داه چ کاتیک
 ویستى له گهل لهش دایک تیکل دهبن ، نه چى لهش مناله کانیشى کوشتروه ، دایک وه
 مناله کان له شیبوک به عیزرائیل دهزانیت ، شو خو به وه کاشه به کموه دهبنی بوزرگار کردنى
 لهش ، چونکه باوک دور له چیژى هردور ره گزه که سهیرى دهکات ، له لای شو
 عیزرائیلیکه بوى هیه گیانى هه موویان بنیشى ، پروسى زایه ند به گیان کیشان دهزانیت ،
 دایک بهر لهوى بچینه نیو ژبانى هاو سمرى نومیدیکى هیه به وهى له نښو په یوه ندی
 هاو سمرى لهش داخراو نازادبکات که چى دواتر تیده گات (جهسته ی برامبر) ریگای
 نه وه نادات نازاد بیت ، به لکو تنها بو چیژى خوى سهیرى جهسته ی دهکات ، بویه دایک بهو
 حه قیقه ته گه یشتوه که پینکاته ، خیزان نوانای رزگار کردنى لهش داخراوى نیه ، بویه
 په نا ده باته بهر شو خونه ، زگا کره ، به لام وه هه موو شو نښو سیانه ی کوژان
 له شیش توانای رزگار بووسى ، یکه له کاتى تسلیمبونى به لهش باوک لیدى له لای
 مناله کانى شو ژنه میهره بانى باوک رازى دهکات له ناستى مناله کانى به گونا هبار دهنا سریت
 ، که نه ودهش تسلیمبونى دایکه به غمریزه و پشت کردنه سوژى مناله کانیه تی ، که ناماده
 نیه گوى له هاواریان بکرت " دایکه توخوا بیخه له کهک جیا که رهوه .. چیر له گهل شو دپوه
 هه نوو .. هه ناسه کانى هالوى دوزخن . وهى لهو ددانه زهرده کانى که جگهره ژه هراوى
 کردون .. تو چون دلت هات جگهره گونده کانى خوت بونه و بفروشیت " ¹²⁷ ل ، دایکیش
 که سیکه له ژیر جهوى باوک ده نالینى وه ، مناله کانى نازار دهخوات ، دواى دره چوونیش
 له مانه وه جارنکى تر دپتوه به هه مان شیوه ملکه چ دهکا بو شو دهسه لاته ، چونکه هاتنه وه
 بو ماله وه .. گه رانه وه بو نیو نوینى باوک ، باوک که رهک عیزرائیل له ناو مال دهنا سمرى
 فرمان رهواى (مثال .. ژن .. درهخت .. دیوار) ، هه ولى سربینه وهى په یوه ندیه کانى شو
 ماله دودات ، له وانه برینه وهى دار هه نجیره نه پچرانى په یوه ندیه کانى خیزانه به سروشته وه

، کهسه‌کان له‌دیددی دایکه‌وه به‌پچرانی ئه‌ی په‌یوه‌ندیه توشی شکست دین ، نه‌وه‌ش شکستی یاده‌وه‌ری زه‌مه‌ن و لی‌لک‌رینی داهاتوه . "سه‌م مردنی ئه‌و کچه له‌سه‌ستوی تۆدایه "ل" ¹²⁸ ، "سه‌م .. ئه‌وه‌ش هه‌ر ئاه‌ی دار هه‌نجیره‌که بوو له‌عه‌نتی وه‌کاشه‌یه "ل" ¹³⁰ .

چونکه دایک بر‌وای ره‌های به‌به‌ها پی‌روژه‌کان هه‌یه ، که‌ئویش به‌نه‌فره‌تی گیانیکی پی‌روژه‌نانی، بر‌ینه‌وه‌ی دار هه‌نجیره‌که داپزانی په‌یوه‌ندیه ئه‌لقه‌ گرێ‌داره‌وه‌کانی ماله ، دایک هه‌موو کاره‌ساتینکی ئه‌و ماله بو‌دار هه‌نجیره‌که ده‌گرێ‌نیت‌هوه ، منالی ده‌مرئ و ده‌ستی یه‌کیکی تر ده‌شکێ پاله‌وان له‌باوه‌شی نازئ ده‌بی و فه‌ره‌اد هیلانه کوکوختیکانی ده‌پوخت ، ئاشکرا بوونی عیزرائیل وه‌لانی ده‌مامکی می‌کافیلییه‌تی دایکه ، چونکه دایک شوناسی عیزرائیل له‌ماله‌کهانی ده‌شاریت‌هوه ، به‌لام د‌وای با‌لق بوونی پاله‌وان ، ئه‌وه که‌شف ده‌بی که‌ (عیزرائیل) ئه‌وه‌ی دیت‌ه نێو پی‌خه‌فه‌که‌ی دایکه وه‌ له‌شی باوکه ، ئه‌و که‌سه یه‌ که‌دار هه‌نجیره‌که‌ی بر‌یوه‌ت‌هوه و هه‌موو په‌یوه‌ندیه‌کهانی ئه‌و ماله‌ی پچراندوه ، بۆ‌یه ئه‌و که‌سه وه‌هه‌مییه‌ی دایک به‌عیزرائیلی ئاسمان ناوی ده‌بات ، ده‌رکه‌وت هه‌مان عیزرائیله‌که‌ی ماله ، که‌واته‌ باوک لای دایک عیزرائیله ، به‌لام به‌و ناوه به‌فریشتی ئاسمان ده‌یشاریت‌هوه "دایکه ئه‌ی تارمایی ئه‌و زه‌لامه‌ی هه‌ندئ شه‌و له‌ژووره‌که‌ماندا هات و چۆ ده‌کا .. ئاو ده‌خوات‌هوه .. ده‌خزیته ئاولیقه‌که‌ی تۆ؟" ل 137 . باوک کاتێ بزانی له‌شی به‌رامبه‌ر نایه‌ته ژێر بار شه‌وا هه‌ولێ ترساندنێ ده‌دات به‌هه‌وێ سزای داهاتوو ، بۆ‌ئه‌وه‌ی مه‌ترسی گونا‌هه‌نکی که‌م‌وه‌ی به‌رامبه‌ر پابه‌یه‌نی "سه‌بی جوو‌مه‌یه .. خوا‌غه‌زبه‌ له‌تۆ ده‌گرئ" ل 139 ، ئه‌ویش بێ ده‌سه‌لاتی باوکه بۆ تی‌که‌ل‌بوون به‌ له‌شی دایکه‌وه ، ئه‌و له‌و کاته‌دا له‌به‌رامبه‌ر له‌شی دا‌خ‌را‌ودا که‌سینکی بێ ده‌سه‌لاته و هه‌موو خولیا‌یه‌کی‌شی له‌و ساته‌دا تی‌که‌ل بوونه به‌ به‌رامبه‌ر ، تی‌که‌ل بوون به‌ له‌شی مردوو خولیا‌ی عیزرائیله‌که‌ ته‌نها چێ‌ریش بۆ‌خو‌یه‌تی و له‌شی مردوو (دایک) له‌و پرۆسه‌یه‌ چێ‌ژم‌ور نا‌گرئ ، چونکه ئه‌و له‌ده‌ره‌وه‌ی له‌زه‌ت ده‌ژێ به‌هایه‌کی چێ‌ژبه‌خشی له‌لایه‌ن به‌رامبه‌ره‌وه پێی نا‌درئت .

ئه‌و نووستنه له‌لایه‌ن (ری‌ی‌وار سی‌وه‌یلی) له‌چێ‌ژکی (من وماره‌کان) هه‌مان ده‌لاله‌ت به‌ره‌م دینیت‌هوه ، به‌لام زمان ئاراسته‌یه‌کی تر به‌مانا ده‌به‌خشی ، له‌وه‌ی باوک نا‌پارێت‌هوه ،

بهنگو داوانهڪا ، کاتي دايڪ نايهه رڙڻ. بار پهلامار دهرڻيت "باوه بهدايهي گوتوه كهدايه
 پوني خوشمو دايه پني ووتوه وهختي نيمو نم شو ماندوه ، نهجا باوه تووپه بوهو
 پهلاماري دايه داه ، دايه نالاندويهني و منيش نم ويراوه شتيڪ بلنم ، باوهش دوايسي
 پرخي هاتوه و منيش چومه لاي دايهوه و زانيومه دايههتاو سازار گرياهه "من و
 مارهڪان ل 11 . دياره پهيوهندي غه يزه ي (من) ي دهڪان جياوازن بههوي تهمن و
 گهشه فيسيولوزي جهسته يانهوه ، له (عيزرائيل) دا (من) له تهمني باق بوون دايه و هست
 بهغريزه خوي دهڪات و (نازي) شهري اي كردوه "هر له رڙڻ هنجيرهكي تودا همدرو
 باسك له قدي دهالاند و هلم دهبري تاههنجيرنك لي بگاتهوه .. دم و لووت لهو چاله گير
 دمبو كهناويزم ناوي بينم دايكه "ل 13 . كهچي (من) له (من و مارهڪان) متائينكه
 بهلام هست و نارمزوي بوغريزه هبه لهسر شو بنه ما سايكلوژيهي كه نارمزوهڪاني
 مروف بو غريزه له مناليهوه دهستيد، كهڪات "من كولي نازهنيم لهكولي داده پينخوشتره "
 ل 11 زمان لهكارگردن بهدال ماناي جياوازن بهرهه ديني كه نهوش بهلگيه بو سر بهخوي
 سيستمه زمانه وانيهڪان ، له (عيزرائيل) دا دايڪ دواي نهوهي ههسته دهڪات كورهكي
 شهيتاني بوه ، نيدي ريگا بهخوي نادا لهگل باوك بخهويت "نيت چيت له تهكتا نانوم ..
 تهواو نيدي شورهييه .. مثال هڪان گه ره بوون .. عيه بهه موو لهيه رڙووردا بنويين "
 ل 136 كهچي له (من و مارهڪان) کاتي (نازهني) بهدايكي دهلي كورهكي شهيتانه هستي
 سينكسي دهبروي ، باوك بهپياو سهيري دهڪات و لهگل خويدا دهبيتا ديوهخان بو لاي
 ميوانهڪان ، دايكهكش لهکاتي نووستن و هك دايكهكي (عيزرائيل) ناكات ، هك هر هيچ
 ناليت بلگو بهمي قسه لهگهلي دهخوي بهجياوازن لهشواني رابردو "باوه و هك مثال لهدايه
 نه پارنتموه و دايه شو شهوه هيچي نه دهگوت ، من هر له رڙڻ پهتوکه تينه دهگهيشتم بو دايه
 نم شو هيچ ناليت و باوهش هر بهقورباني دايه نهيت " ل 16 .

نهگر چي ناخواتن توونسي هلهيهكي نيو زمان ديت ، بهوهي گهر دايه
 بينهنگو هيچ ناليت باوه بوجي و هك مثال دهپارنتموه !! با نهوه سيفايتيكي (باوه)ش بينت
 كه لهنيو نوين هر بپارنتموه ، نهگر چي نهو پرسپاره مههستي نووسينهكي نيمه نيه بويه

جینیدیلین، چونکه مهبستی نیمه لهره دانه‌یره‌دا تنها قسه‌کردن بوو له‌چه‌مکی ده‌قناویران
ئو چه‌مکی هر به‌تمنا لعیلدولوزیم دزینی لئو دق دهرنه‌کرد، به‌لکو په‌خنه‌یه‌کی نویی
هینا یه‌ئارا، نهمیش (په‌خنه‌ی ئه‌بستمولوزی) بوو، که‌ده‌ق .. ژیا‌نی روشنبیری تیکه‌ل
به‌ژیا‌نی کو‌مه‌لایمتی ده‌کات، به‌روش دق ده‌کات به‌زانستی که‌مه‌ریقه‌ به‌ره‌م دینیت،
په‌خنه‌ش له‌و کاته‌دا پو‌نی له‌ده‌ق که‌مه‌تر ناییت، به‌لکو وه‌ک دق هه‌ولنی دهرخستنی
ناماژه‌کان ده‌دات، نه‌وش گه‌رانه‌ویه‌ بو‌ ده‌قه‌کانی پیشوو به‌وه‌ی بزانییت له‌ناو ده‌قه‌که‌دا
نه‌و نه‌ینیه‌ چیه‌ که‌ زمان دهنووسیت‌وه وه‌ک له‌ (من و ماره‌کان) دا زمان له‌ریگه‌ی
(ناماده‌بوونی مه‌ریفی) ناماژه‌کانی ناو زمان دهنووسیت‌وه، به‌روش له‌به‌رامبه‌ر ده‌قی
(عیزرائیل) دا ده‌بنه‌ دوو‌ده‌قی سر به‌خو‌ که‌ زمان له‌یه‌کترین جیا‌ده‌کاته‌وه، به‌وه‌ی هر
یه‌کی‌کیان رویه‌ری نادیری خو‌ی هه‌یه‌و له‌ناو زمان ئاشکرای ده‌کات، به‌واتای ده‌قی
(عیزرائیل) نابی‌ به‌ (یاده‌وه‌ری ده‌ق) بو‌ (من و ماره‌کان)، به‌لکو پی‌وه‌ندیه‌کانی خیزان ده‌بی
به‌یاده‌وه‌ری بو‌ هه‌ردو ده‌قه‌که‌ .

ژینده‌ر

* من و ماره‌کان / رۆبۆل سۆمه‌لی

مه‌لمه‌ندی لاوانی / می‌یا / 1999 ل‌ه‌ره (5-22)

** گه‌رمکی ده‌له‌له‌کان / شیرزاد هه‌سه‌ن

(کۆمه‌له‌ جه‌زه‌) چاپی یه‌که‌م / 1997 (جه‌زه‌کی عیزرائیل) ل‌ه‌ره (127-141)

*** سیمولوزیا‌له‌ سۆسینر بۆ‌جه‌وسکی / نه‌هاد جامی (کتێبێکی ده‌ست نوسه‌)

که مۆسیقا لهوێ نهی.. پراوهر دهیم لهکوناھ خویندنهوهیهکی نیستاتیکیه بۆ سیمفونیای نویه می بتهوئن

(پیشکشه بهرهمز رهشید کههر رۆژه لهتورگه ی رهنگهکانی چهپکن رهنگی بۆ ناردبووم)

رهوشت رهشید

-|-

هاوړی.. تۆ نهی شهوهی تاریکی پهنجهرهکانی گرتویت، من نازانم ئیستا لهکوێ غهڕیبیدا وهستاویت، ناشزانم نهجیهی چهندهمی فیراقیت: وهی ناگادارم ههرگیز تۆ ختمی نهو ننجیلی عیشقهت پینهکرا.. دهزانم ئیستا جارنا جارێ چاوهکانت لیکدهنیست و روخسهت لهو جهسته هیلاکهت ناخوازیته بهناو یادهورییهکی پر لهخهفته و وێرانی بیر لهمن دهکیتوه.

نهی هاوړی تهراونهکردنی چیرۆکهکان.. ئیستا لهم شاره کهئیهدا لهکونجی گهرهکیکی بیناونیشان چرایهک تاریک تاریک، بهرز بهرز، چهند ههنگاوێک لهخواروهی مالی خودا نهرم نهرم دادهگیرسیت.. شهوه من!

نهگهرچی ههچمان وهکو سهردهمی مندالی چاوهکانتان نادرهوشینهوه، نهگهرچی ههچ کامیکمان نهمانتوانی قروسکاییهکانی مندالی لهسهه پهنجهرهکانمان بهیالینهوه، بهلام نهگهر هاتی دهمناسیتوه، چونکه من ئیستاش سپیتی شهو رۆحه وێرانهی خۆمم پینهشاردراوهتهوه و بهردوام وهکو چرا بهردوامهوهیه، بۆیه دلنایام دهمدۆزیتوه.

كە مۇسقىا لەۋى..

ئەى ھاورىنى ئىۋارانى باران، دەپن غەرىبى جگە لەمن و تۇ چى بى؟! تەنبايى، تۇ بلىنى نەگەر لەمالى من و تۆۋە سەرى ھەلگەرت لەكۆئ نۇقۇە بگىرى؟! من ئەى ھاورىنى گىپرانەۋەى سوچبەتەكانى مندالېم، ئىنىستا رۇژ لەندۋاى رۇژ ترسەكانە گەۋرەتر دەپن، ترسى ئەۋەى ئىۋارەيك بەدواتاندا بگەرىم و كەس نەدۇزەۋە لىنى بېرسەم ئىنىستا سالى چەندەمى ھىجرانى يارانە.. كەسىك نەدۇزەۋە ھەگەى فرمىسكەكانە لەگەل بەشكا.. من زەندەقم لەۋەچۈۋە.. "ئاگام لىنەبىن بەرم و كەسىش نەبىن پىم بلىنى ئەمرۇ چەندى مانگە و سەعات چەندە."

ئىدى ئەى ھاورىنى گىرانەكانى مندالېم من تواناى ئەۋ پەيغە بىنومىند و ساردو سېرانەم نەماۋە، ئىدى من لەۋ پەيمانائەى ئىنسان بىزارم، من لە زمان توۋېم، ئەۋەتا تەسلىم بە باخەكانى لىمۇ زەيتون دەبەمەۋە لەۋئ نامەكانى ئىۋە دەكەم بەدىۋان و بەر لەۋەى زاكېرەم پىرېبىن ھىدى ھىدى كۆئ لە مۇسقىا دەگرم. گەر كۆئ لەمۇسقىا نەگىرن ھىلاكى جەستەمان دەخواۋ بەلىزە ماندوو بوون لەسىماۋ دل و دەرونمان دەبارى. ئەۋكات لەمىچ شونىنك ئۇقرە ناگىرن، ھەمۇ شونىنك دەبىتە شونىنى كوشتنى حەزەكانى ئىمەۋ مائەكانمان دەبەنە مەنفا. بەبىن مۇسقىا پىراۋپەر دەپىن لەتاۋان و مېژومان دەبىتە كىتىبى كارەساتەكان، ئەۋەتا "پىاۋىك كە ھەمىشە لەتوۋپەر بووندا جۋانە دەنوسىت": گەر سەركردەكان گونىيان لەمۇسقىا بگىرتايە، ھەرگىز شەرى ناۋخۇيان نەدەكرد.*

ئەى ھاورىنى غەرق بوۋى ئىۋو كىتېبەكانى فەلسەفە، من لەسەر زوبانى نىچەۋە پىت دەلېم "زىان بەبىن مۇسقىا زۇر بەمسانى ھەلەيە، ماندوو بوۋە، مەنفايە" (سەىر الحاج شامېن، روح الموسيقى، 1980، لا 42)، من لەۋۋە پىت دەلېم: تاسەرابى مەنفاكان رۇھى ووشك نەكردوۋىن دەپن بىر لەزىيانىكى دى بىكەنەۋە، تۇش گەر دەتەۋى بەتەنبايى بە ئىۋو ئەم تارىكستانە گوزم نەكەيت، گەر دەتەۋى دلەراۋىك نەتكۆزى، ۋەرە با لەگەل زاكېرەى سەنەبەرىك تەعاروف كەين و كۆئ لەمۇسقىا بگىرن..

شايتە من پىاۋىكى كەلىب بىم، سورىيە تۇش كەسىكى لەخۇم وىزانتر بىت، ۋەلى ھاورىم مۇسقىا نورمان پىدەبەخشىن و تارىكاپپەكانى ناۋەۋەمان روۋناك دەكاتەۋە. ئەۋەتا

ھىرمان ھىسە باسى ئەو رووناكىيەى نەغمە دەكاو دەلئىت: " ئەو شاعىرەى لىرىتىمى شىعەرەكانى ستايىشى جوانىيەكانى ژيان دەكاتو، ئەو مۇسقىيا ژەنەى دىتو ئەو شىعەرەنە وەكو ئىستايەكى پاراو دەلەرنىنئىتەو، ئەوانە مەۋقەنكىن رووناكى لەگەل خۇيان دەمىننەو خۇشى و سەفا لەسەر رووى زەوى زىاد دەكەن، نەگەرچى لەسەرەتا رەنگە بەناو فرمىسكە دىلەراۋكىنى پىرنىزار دەستمان بگىن، رەنگە ئەو شاعىرەى بە شىعەرەكانى سىچىرمان لىدەكات پىاۋىكى تەنيا و غەمناك بىت، رەنگە ئەو مۇسقىيا ژەنەش خەمۇن بىنىكى كەنىب بىت، بەلام سەرەپى ئەو شە ئىشەكانىيان بەشىكە لەسەفاۋشادى خواۋەندو ئەستىرەكان.. (ھىرمان ھىسە ، لعبە الكريات الزجاجيه، و: مستهفا ماهر، دار المدي، 1998).

ھارپىم : نىرۇدا : دەلئىت: " لەدونىادا چى لەدىمەنى شەمەندەلەرنىك خەمناكتەرە كەلەبەر باران و دەستايىت: ". ئەى ھارپىنى ياخىبوۋەنەكانى ھەرزەكارىم مەن ئىستە وەكو ئەو شەمەندەلەرنە خەمناكەم، وەك ئەو شەمەندەلەرنە ھەموو فارگۇنەكان نامۇ دەبىنمەو جورئەت ناكەم سەربكەم بەمالى ھىچ وئىستەگەيك ،ئىدى دەبىن تەۋبە بكەم، دەبىن گوى لەمۇسقىيا بگرم.. دەبىن گوى لەمۇسقىيا بگىرن، چونكە ھەر بەتەنھا ئەو دەتۋانى لەناو ئەو ھەموو گوناھە دەرمانىنئىن و بىنئەۋدى شەرمىن بكەين وەكو مىندالى، وەكو قىامەت، روت رووتمان دەكاتەو دەمانكات بەسىيەرى فرىشتەكان.

ئەى وەكو خۇم گومرا، دەبىن تەۋبە بكەين..!

كەپايىز لەدلەماندا شىن دەبىن و ئەو ھەموو زىرەمان پىدەبەخشىن كەچى سوباسى ناگەين، گوناھبارىن. كە كۈندە پەپۋى لەمەموومان تەمىياتر ئاۋا بەقولى سەيرمان دەكاو لىنى ناپرسىن بىر لەچى دەكەيتەو، گوناھبارىن.. كە نازانن ياقوت جواترە يان ھەنار كوفەر دەكەين، كە جورئەت ناكەين لەدارى سەنەبەرىك بىرسىن نەنئى ئەو لەگەل سەۋايدا چىيە تاۋانبارىن بۇيە ئەى ھارپى غەرىبىم دەبى تەۋبە بكەين، دەبىن بگەرنىنئەو بۇ مەزمەبى تىايدا بەچەمانەو بۇ نەغمەيەكى شۇخ يان ھەلسان لەحزور ئاۋازنىكى بەھىيەت دەروونى پىر لە گوناھمان جوان جوان بشۇرن و خۇمان بە جوانىيەكان بىسپىرن.

يەككە لەكەمۇكۇپى و ئاتەراۋىيەكانى بولارى يىرگىزىنەمۇ نوۋوسىنى ھونەرى كوردى نەبۇن يان لاۋازى ھوشيارى ھونەرىيە بەگىشتى و سىستى لايەنكى يەكجار گىرنگە كە پىنى دەلئىن مۇسېقاي كلاسېك. نەم سىستېش لەدوۋ روۋەۋە سەرچاۋە دەگىرى، رۇيكيان لايەنى تىۋىزى و نوۋوسىنى مۇسېقايى و مىژۋى مۇسېقايە، روۋەكەى تىرىشيان لايەنە پىراكتىكىيەكانى ئەداكردن و گۇيگىرتن و دىراجار تىگەيشتەن لەمۇسېقاي كلاسېك.

مىن لىرەدا ئاچمە سەر ھۆكارەكانى نەم لاۋازى و كەم و كۇپىانە و ئاشكرايە كە ھەر يەك لەلايەنە تىۋىزى و كىردارىەكان كۆمەلئىك ھۆكار بەدۋاي لاۋازىانەۋەيە، بەلام ئەۋەى لىرە بەگىرنگى دەزانم يىلئىم ئەۋەيە كە بولارى مۇسېقاي كلاسېك بولارنىكى يەكجار گىرنگى ھونەرە بەگىشتى و مۇسېقاش بەتايىبەت و راستىيەكى بەلگەنەۋىستە كە ئائىستاش كلاسېزم چ ۋەك ئەدا چ ۋەك تىۋىزىش گەۋرەترىن سارچاۋەيە بۇ داھىنان و لىكۇلىنەۋەى مۇسېقايى.

ھىزىمان ھىسە دەلئىت: "مۇسېقاي كلاسېك جەۋھەرى رۇشنىيىرى رۇژئاۋايە" (روح الموسيقى، لا 9)، ئەگەر مۇسېقاي كلاسېك بەشىكى دانەپراۋ ھەمىشە ئامادەى ژىارو شارستانىيەتى رۇژئاۋا بى و پانتايىيەكى فراۋانى ئەم رۇشنىيىرەنەى پىك ھىنابى، ئەۋا بۇ ئىمەى كورد كە زۇرچار دەگەپىنەۋە بۇ سەرچاۋە بەرھەمەكانى رۇشنىيىرى و يىرگىزىنەۋەى رۇژئاۋا، مۇسېقاي كلاسېك و مىژۋى ئەم بولارە دەپتە گىرنگىيەكى بەرچاۋ كە ئاكرى تىيادا كەم تەرخەم بىن، لەلايەكى دىكەشەۋە ۋەكو مۇۋ تىگەيشتەن لە مۇسېقاي كلاسېك و گۇيگىرتن لىنى چىزنىكى ئىستاتىكى تايىبەتەن پىدەبەخشى، كە ئاسايى نىيە ئاۋەا بەسوك و سادەى دەست بەردارى بىن.

تا ئىستا زوۋ بەكەسى و پىچىچىرى لەم لا لەۋا نوسىنىك يان ۋەگىپرانىك يان نەقلى كوردنىكى سادەى مىژۋى ژيانى يەككە لەھونەرەندەنى كلاسېك لە بۇۋكراۋە كوردىيەكان بەرچاۋ دەگەۋىت، بەلام لەۋزىيەى حالەتەكاندا ئەم نوۋوسىنەنە خۇمساندوۋكردن و

که موسیقا لهوئ.

بیرکردنهوئ زانستی و نیستاتیکیان تیدا یه کجار لاوژمو ناگمه شو ناستهئ پینان بگوترئ نووسینی چیددی.

لهووی پراکتیکیشهو، شو تپه موسیقاییهکان لهم بوارئ موسیقاره زور کهم ترخهمن و دهتوانم بلنم تا نیستا موسیقای کلاسیک شهووه به ههمیکی هونهری یان پرژهیهکی چیددی.

وهك گوت ههریک لهم کهم و کوپانه دونیایهک هؤکارو مهسهله لهپشتیانوه وهستاوه و لیره بوارئ شهووم نابیت بهدرژی باسیان بکه. من لهم نوسینهم ههول دههم خوندنهوهمی نیستاتیکیانه بؤ یهکله شاکاره جیهانییهکانی موسیقای کلاسیک بکه که سیمفونیای نویمی (بیتهؤئن) دیاره شه جوره خوندنهوانهش بههولئ زور پیویست دهمان بؤ ناکتیفردن و پهریزدانی لایهنی چیرمهگرتن له موسیقای کلاسیک و فراوانکردنی دونیایینی نیستاتیکی و بوارئ تیگهیشتن لهشاکاره جیهانییهکانی موسیقا.

لهسهدهئ بیستههدا شینواژنکی زور گرنگ و سهرکهوتوو بؤ فراوانکردنی دونیای چیرۆ تیگهیشتن له موسیقای کلاسیک سهری ههئدا، شهویش شهووب لهشاره گهورهکانی شهمریکا و شهروپا یهکله له موسیقازان و شارهزایانی بوارئ شیکردنهوئ موسیقا بؤ ماوهیهکی دیاریکراو لهرادیو یان تلهفزیوون یانیش لههولئ نمایشه موسیقاییهکان قسهئ لهسهر شه شاکاره موسیقاییه جیهانیانه دهکرد که دواتر نهایشدهکران. نمونهئ شه کهسایهتیانهش (دیمیتری کابالیفسکی) بوو، که بؤماوهیهکی زور لهمؤسکؤ لم جوره کۆپانهئ سازدهکرد. بهزۆر شه جوره کۆپو راه کردنانه نیو سهعاتیک یان سهعاتیک پینش نهایشکردنی شاکارنکی جیهانی سازدهکران و زۆربهئ جارهمکان مایستروئ ههمان شه تپهئ که شاکارهکی نهایشدهکرد بهو کاره ههئدهستا، لهمیانهئ شرهکردنهکیدا باسی له میژووی نووسین و نهایشکردنی یهکه و کاریهگریهکانی شه بهرهمه موسیقاییه دهکرد، باسی مۆنتیفر و رسته سهرهمیهکانی شه بهرهمهئ دهکرد و رهگهزو بهماو ریتم و ئاوازهکانی شهیدهکردنهو. زورجاریش لهسهر شامیزئ پیانۆ ههئدی زانیاری شرهدهکرد، بهمهش جهامووهو گوئگران زانیارییهکی باشیان لهسهر شه کاره موسیقاییه دهووه که ریکهئ خوش

كه مۇسقىا لەۋى.

دەكرى بۇ زياتر و باشتىر تىگە يىشتىنى ئەم شاكارە جىھانىيە. (التحليل الموسيقى، تاليف: سىدرىك تورپ دىڭلى، ترجمه و تعقيب: د. سمحه الخولى، 2000، لا 213).

ھەندى جارىش ئەم شىكرىدەنەمە رافەكرىدەنە لەشنىۋە چەند نوسىنىك بىلەن دەكرانە ۋە لەچۈرچىۋە كىتىنىك يان چەند كىتىنىكدا چاپدەكران ۋە دەكرىتە بىر دەستى ھونەر دۇستان. نمونەى ئەم جۈرە كىتىبانەش چەند نوسىنىكى (سىز دۇنالد فرەنسىس تۇڭلى) يە، كە مۇسقىلارەن و ماىسترو مۇسقىا شىكارىكى سىكۆتەندى بۈۋ، ئەم نووسىنانە لەشزىر ناۋىشانى "چەند وتاىك دەربارەى شىكرىدەنەمە مۇسقىاى" بۈۋ، كە لەھوت بەرگدا بەچاپ گەيەنران و تىاياندا تۇڭلى شەرخى كۆمەلىك سىمفونىا و شاكارى جىھانى دەكرات كە لەچەند ئاھەنگىكى مۇسقىايدا نايشكرارەن. (ھ.س.پ، لا 213 و 214).

لەفەرەنگى ئىمەدا ئەم جۈرە ھەلەنە يەكجار كەمەن و پىئوسىتىمان بە خۇماندو كىرىنىكى زۆر ھەيە بۇ ئەۋەى بىتۈن ئەم بەشەى ھونەر دوانەكموین و بىئالغانەين، دەكرى ئەم نووسىنە يەككە بىت لەھەۋلە سادە و سەرەتايەكان بۇ فراۋانتر كىردى بۈۋارى گونگرەن لە مۇسقىاى كلاسىك و ئاساتر كىردى تىگە يىشتى و چىز وەرگرتەن لەشاكارە مۇسقىايە جىھانىيەكان.

-3-

سىمفونىاى نۆۋەمىيەتەۋەن

"سرودى شادى" يان "باتگەشە بەك بۇ شادىى مەرۋف".

زۆرەيمان لەسەر ئەۋە كۆكەن كە مۇسقىا ھونەرلىكە تىاياد دەكرى مانا بىرلىتە ھەست و ھەلچونەكان، دەتۈنرئى گوزارشت لەم ھەستە يەكجار ئالۇزانە بىكرىت كە ئاسان ئىيە بەمۇى بۈۋارىكى دىكەى دەربىرنەمە گوزارشتىان لىۋەبىكرىت.

نىچە دەپرسىن: نەغمەكەى دەبن بە مۇسقىا؟ ھەر خۇشى لەۋەلامدا يىزىن: لەپىش ھەمەو شتىكدا لەپەمەى ھالەتى شادى، يان خەمناكى ئىرادەدا، لەماناگايى ھەلچوندا، لەماۋ ھاۋاردا. ھەر ئەم پەيۋەندىيە قولى نىۋان مۇسقىا ھەستىشە وادەكرات لەسەر

كه مۇسقىا لەۋى.

زىۋىيانى (دىيۇسېن) ھەم بلىن: نەغمە گوزارشت كردن نىيە لەھەست، بەلكو بۇخۇى برىتقىيە لەھەست. مۇسقىاى كلاسىك و سەمفۇنىا بەتايىمەت زۆر بەجۋانى و تىۋرەتەسەلى تۋانىۋىيانە بەرگىرى لەم پىنئاسەيە بگەن و ۋەختە بلىن سىمفۇنىا لەسەدەكانى رابردودا لەرۇژئاۋا، لەزىزەيى حالەتەكاندا ياشترىن و بەرزترىن شىۋاز بۈۋە بۇ گوزارشتكردن لە حالەتە نىئىنسانىيەكان و، وىناكردن و بەرجەستەكردنى سىما و كارەكتەرو دىمەنە جۇراۋجۇرەكانى ژىيانى پىر لە ئالۇزى ئەۋسات. ھەر بۇيەش بۈۋە بە بەشىكى گىرنگ و دانەبىراۋ لە ژىيارو رۇشەنبىرى رۇژئاۋا، بەشىك لەشارستانىيەتەكان كە بەردەوام جىگەي باسكردن و شانازى كردن بۈۋە تائىئىئالاش ۋەكو بەشىكى رۈۋناك لەيادەۋەرى و مىژۋى رۇژئاۋا ماۋەتەۋەرو ھەمىشە ژ ۋەك سەرچارە، چ ۋەك قوتابخانەيەكى گەۋرەي چىژو ئىلھام ئامادەگى ھەيە.

كاتىك باس لەمۇسقىاى كلاسىك و كارى سىمفۇنىيى دەكرىست ئەۋا كۇمەلىك ئاۋ لەيادەۋەرى مىژۋى مۇسقىادا دىنە پىش و كارو بەرەمەكانىيان سەرسامان دەكەن، يەككىش لەۋ ئاۋانە كە حىزۋىكى بەردەۋامى ھەيە دەتۋانن بلىن مۇسقىا ژەنى ھەۋو سەردەمەكانە (لۇدفىگ فان بىتھۇفەن).

بىتھۇفەن ئەگەرچى بەردىژاىي تەمەنى لەروۋى ئىشى سىمفۇنىيەۋە تەنھا (9) سىمفۇنىيىاى دانائە، بەلەم ھەر يەكك لەۋ سىمفۇنىيىانە بۈۋە بە سەرچارەيەكى گىرنگى مۇسقىاى كلاسىك و شاكارىكى نەمى پىر لە جۋانى. لەمۇسقىاى بىتھۇفەندا نەنئىيەك ھەيە، جۋانىيەك ھەيە، ھىزىكى كىشكردن و كارىگەرى ھەيە كەۋاىكردۋە بەردەۋام ئەۋ مۇسقىا و شاكارانە بۇ مۇسقىا ژەن و لىكۇلەرەۋەكانى سەردەمى خۇى و دۋاى خۇيشى بىتت بەسەرچارەۋە نىۋونەي بەرزى داھىئان.

گىرنگى مۇسقىاى بىتھۇفەن لەدۋر سۇنگەۋە سەرچارە دەگىرى، يەككىيان لايەنە رۇخى و دەۋرۋىيە بەمىزەكانى ئەۋ شاكارانەيە كە پىۋەندىيەكى قول و پتەۋ لەگەل گۈرنگىرو مۇسقىاژەندا دىۋستەكەت و ۋادەكەت ئەۋ بەرەمە مۇسقىايىانە نۋتەكانى بەردەۋام بەزىدۋىي لەيادەۋەرىدا بىمىننەۋە.

که موسیقا لهوئ.

دروم لایه‌نی به‌میزی ئیشه‌کانی بتهوئین ته‌کنیکه، له‌رووی ته‌کنیک و ناوهرۆکی موسیقاییه‌ره بتهوئین چه‌ند گۆڤاننکی به‌سه‌ر سیمفونیا دا هیناو به‌تایه‌ت له‌جوله‌ی جواره‌مداو توانی شیوازێک دابه‌یینه‌ت کله‌ دوا‌ی خۆیدا بیته‌ به‌ رنجه‌کو په‌په‌رمو بکړئ. دیبۆسن ده‌لیت: "له‌بیته‌وه‌سه‌ر سله‌مینرا که ئیدی سیمفونیا بی‌ه‌وده‌یه... (روح الموسیقی، 341) له‌لایه‌کی دیکه‌شدا ڤاگنهر ده‌نووسیت: (له‌گه‌ل دوا‌ین سیمفونیا‌ی بته‌وه‌ندا، موسیقا چونه‌ نیو هونه‌ری جیهانی به‌جیگه‌یاند، موسیقای بته‌وه‌ن ئینجیلنکی به‌شه‌ریه‌ به‌ هونه‌ری ناینده، دوا‌ی ئه‌و هیچ پێشکه‌رتنێک له‌توانا‌دانیه‌). (ه. س. پ، لا 341 و 342).

تا له‌م هه‌لسه‌نگاندنه‌ی موسیقا‌زانه‌ ناو‌داره‌کانی دنیا و له‌ تیزو ته‌سه‌لی و سحره‌تی نا‌وا‌زانا‌ن و مانا‌گه‌یاندنی سیمفونیا‌کانی بته‌وه‌سه‌ر گرنگی و زه‌وره‌ری گۆن‌گرتن و تیگه‌یشتن له‌سیمفونیا و شا‌کاره‌ موسیقاییه‌کانی دیکه‌ی بته‌وه‌ن دیته‌ پێشه‌وه‌.

سیمفونیا‌ی نۆیه‌می بته‌وه‌ن له‌کاتی‌کدا نو‌سرا‌وه‌ که مله‌لان‌ی به‌ریه‌ره‌کانیه‌کی یه‌ک‌جار تووند نه‌ه‌روپایی گرت‌ه‌وه‌وه، نه‌مه‌ش له‌نیوان چینی زه‌حه‌ته‌کش و ماندو‌نه‌ناس و چینی ده‌سه‌لات‌دارو سته‌م‌کار. ئه‌و مله‌لانییه‌ بو‌وه‌ ه‌زی ئه‌وه‌ی زۆریه‌ی شاعیرو نو‌وسه‌رو نه‌دیبا‌ن به‌شین له‌نو‌وسین و به‌ره‌مه‌کانیا‌ن به‌خه‌نه‌ خزه‌ته‌ ئه‌و په‌ره‌نسیپ و ئایدیا و به‌رنا‌مانه‌ی که هه‌لگری بو‌ون و له‌پێنا‌ویدا خه‌باتیا‌ن ده‌کرد.

شاعیری ئه‌لمانی (فریدریک چیلس) که هه‌میشه‌ دژی ئه‌و گه‌نده‌لی و ناله‌باریه‌ بو‌و که له‌سه‌ده‌ی نۆزه‌مه‌دا ئه‌روپای گرت‌ه‌وه‌وه‌، زۆریش له‌ژێرکارگیری شو‌پشی فه‌ره‌نسا‌دایو، له‌سا‌لی 1785دا قه‌سیده‌یه‌کی له‌ژێر نا‌ونیشان‌ی (بۆ نا‌زادی) نو‌سیبو‌و، به‌لام بارودۆخی ئه‌وسای و‌لات و زه‌لم و سته‌م و تووند‌ه‌وه‌ی ده‌سه‌لاته‌کان به‌ هیچ شی‌وه‌یه‌ک هان‌ده‌ر نه‌بو‌ون بۆ نه‌وه‌ی چیلس قه‌سیده‌که‌ی له‌ژێر نه‌م نا‌ونیشانه‌ ب‌لا‌وکاته‌وه‌، هه‌ری‌وه‌ نا‌ونیشان‌ی قه‌سیده‌که‌ی گۆڤی و کردی به‌ "بانگه‌شه‌یه‌ک بۆ شادی".

بته‌وه‌ن له‌سا‌لی 1823 نا‌وا‌زی قوداسی‌کی به‌نا‌وی می‌سا‌سۆلینیس missa solennis له‌شاری (با‌دن) ته‌وا‌و کړه‌بو‌و، بۆیه‌ هیشتا له‌ژێر کارگیری تق‌وس و نه‌غمه‌کانی ئه‌و

كه مۇسقىا لەۋى..

قوداسى كارە مۇسقىايىيە ئايىتىيەكاندا بوو، كه تىايدا وشە دەنگى مۇزىسى رۇلىكى گىرگىد بىرچاۋ دەگىزىن. ئىدى ھەر لەزىز ۋە كارىگىرەشدا بىرۈكەى گۆرپىن ۋە گەشەپىندانى سىمفونىيائى بەخايلدا ھات، ئەۋىش بەزىادىكردنى دەنگە مۇزىيە كۆپالىيەكان بۇ سىمفونىياكە مەۋزە بىرۈكەى نوۋسىنى سىمفونىيائى نۆيەم سەرى ھەلدا.

بىتھۇفنى لەۋاۋىنى 1823 لەدانانى سىمفونىيائى (9) بوۋەۋەۋە دۋاى تەۋاۋىكردنى ئەۋ كارە مەزنى، نۆتەى سىمفونىياكەى بەسەر تىپى ئۆركىسترا دابەشكردو بىرپارىدا لەۋزۋى (7)ى مايسى 1824 لەسەر شانۋى (كارەنتىن) لە ئىمىننا نەمايش بىكات ۋە ھەرخۇشى رابەرتى تىپى ئۆركىسترا بىكات. (غانم الدباغ، نەزعات انسانىيە فى موسيقى بىتھوفن، 1979، لا 44 ۋ 45).

سىمفونىيائى نۆى بىتھۇفنى لەسەر پەيزەى بچۈكى دۇۋ (D MINOR) ۋ، لەچۈار جۈلەپىك دىت، جۈلەى چۈارەم بەشى زۇرى بىرتىيە لەقەسىدەكەى شىلەر كەلەلەين كۆپالەۋە ئەدا دەرگىست. سىمفونىيائى نۆيەمى بىتھۇفنى گوزاراشت لەمەستى شادى ۋە مەيلى نازادىخۋازى ۋە خۇشگۈزەمرانى دىكات لەلەى مۇزۇۋ، تىايدا بىتھۇفنى لەۋ كۆت ۋە زىنجىرە كلاسسىكانە چۆتە دەرۋە كە بېۋىن بە پىرانسىپ ۋە تىكىست بۇ مۇسقىقازانەكانى سەردەمى خۋى ۋە ئەۋ تۋانى شۇرپىنك لەناۋ سىمفونىيادا بەرپا بىكات. لەسىمفونىيائى (9د)، ئاۋازەكان، ھاۋشپەۋەى ھەست ۋە ھەلچۈن ۋە ھەزۋ وىستەكانى بىتھۇفنى ۋە سەرچەم مۇزۇۋ وىزىدان زىندۋو نازادىخۋازەكان ئۆقرە ناگىرن ۋە روۋە تەقىنەۋەۋە دىروستىكردنى رىزەۋىك دەچن بۇ دەرچۈۋن.

-4-

جۈلەى پەكەم:- (خېرا)

ALLEGRO MA NON TROPPO UN COPO MAESTOSO

بەشىۋەيەكى گىشتى ئەم جۈلەيە گوزاراشت لەۋ مەلەلانىيە دىكات كە مۇزۇۋ دۋنىيائى ناۋەۋەى مۇزۇۋ تىايدا دەرۋى لەپىناۋ گەيشتى بەشادى، ئەم مەلەلانىيەش ھەندى جار ئەۋەندە تاقەت پىروكىن ۋە دىزۇخايەنە ۋە دىكات بىۋىدبىن ۋە بگەينە ئەۋ رايەى كە ئىدى ناستەمە بگەين بە ۋ شادىيەى ئىمە دەمانەۋى.

ئاۋازنىڭ دىۋى لەگەل خۇيدا تارىكى دىنى، دواتر چەند بروسكەيك لەناۋ ھەرە تارىكو تەنياكاندا دەتەقئەمۇ پارچەيك لەرەشېنى دەبارىنن، لەم نىۋەدا ئاۋازەكان دەيانەۋى بېزىمى قەدىرمان بۇ باس بىكەن كە چۈن ۋەك مىرىكى بېرار بەدەست دەبىت بەسولتان بەسرمانەرە چۈن ھەز بىكات ئاۋا بەرە كەنارەكانى راپىنچمان دەكات. ئەم ئاۋازانە بەھۋى چەند لېدانىكى تۈۋندۈ چاۋەپوان نەكرەۋى ئامىرى كۈتتېراس دىنە بەرگۈى.

لەم پارچەيدا ھەست دەكەيت بىتھۇقن دەيەرىت گەلۈ مۇقائەتە لىۋ خەۋە قولە بەخەبەر بىنىنى كە لەزىزى بارى قورسى قەدەردا تىنى كەرتتۈمۈ وايىكرىدۈۋە چىنىك لەزە ھەستەكەش و بى دەسەلاتەكان بەردەۋام بەدەست گروپكى زۆردارۈ دەسەلاتدار

. بىتلىتەۋە، ئاۋازەكان مۇق ھاندەدەن بۇ ئەۋە بەدۋاى ئازادىيەكاندا بگەرىن و سوۋرى^۱ دەكەن لەسەر ئەۋەى كەبە ھىچ شىۋەيك دەسبەردارى ئەۋ مافە نەين كە مامى ھەمۈۋ ئىنسانىكە ئەۋىش مافى سەربەخۇ زىان و شادى و كەيف كەردنە، بەم جۆرە لەجولەى يەكەمدا ئاۋازنىكى بىنچىنەىى دىۋست دەبىت، كە ئاۋازى ۋەخەبەر ھىنانى ئىنسانە.

ئەۋ ئاۋازە دىۋى مۇدەى خۇشەختى پىنەۋ داۋامان لىدەكەت شوۋن پىنى كەۋىن، ئىنەش دەكەۋىنە دۋاى ۋەكەۋ مىنال خەۋن دەبىنن و لەخەۋنماندا لەسەر لوتكەيەكى بەررەۋە دۋوبالمان بۇ رۋاۋەۋ رۋوۋە ئاسۇكان لەشەقەى بال دەدەين. زۆر ئابات لىدانەكانى قەدەر بە ئاگامان دىنن و پىمان دەلەين: "شادى تۋ پابەندە بەھۋىنى پەپولەيەك كە لەيەككەك لەنئۋارەكانى پايىزدا بالەكانى دۇراندۈ بەدۋى دارشەقى شەلەۋە گەپايەۋە" ۋ دەبىن ئىۋە لەناۋ ھوزندا بىرن.

ئىنچا مۇسقا سەدەى كەۋتنى كەسىكەمان دەدات بەگۈندا كە قەدەر زۆرى بۇ ھىناۋ خستى. بەلەم مۇق مەيل بە رىستى غەرىزەكانىيەتى، غەرىزەكانىشمان مەيل بەشادىن، ئىدى ھەۋەكانمان بۇ گەيشتن مە شادىيە بەردەۋام دەين، ھەرىۋەش ئەۋ مۇقە كەتۋەۋە جارنىكى دى ھەلەدەستىتەرەۋە دىررە بەرىگەى خۇى دەدات و بەدەۋام دەبىت لە رۋىشتن و ماندۋو چەشتندا لەپىناۋ گەيشتن بەئاۋاتەكانى، لەپىناۋ زالۋوون بەسەر ئازارۈ خەفت.

به لام نه فسوس ، نه غمیه کی دی دیت و هوالی دژپانی شو مرقه ی پتیه ، نیدی فرمیسک چاوه کانهان پر دهکن و جهسته مان پر دهین لهره شبینی . بووقنک هوالی شو و نازاره مان پنده سپیری و زور به خه مناکي لهنا و گزپانی ململاندیدا خوی دهژمنی . لیبردا وینهی مرقنکی بینومید بهرجهسته دهینت که سهری خوی داگرتوهو لهگهل ناوازیکی تازه باردا له پشسهوی ته رمی حمزو هیواکانی هیدی هیدی دهواو ، ناو پر لهکس ناداتهوه . (روح الموسیقی ، لا 348).

له نیچه ره فیرویین که مرقف کانیکی خاوهن نیرادهیه و شو شتهی نامانکوژی به میزمان دهکات ، بویه شو و مرقه ی پینش چند ساتیک ناوومیدی لیندهاری ، ئیستا جارنکی دی به ئومیدهوه و هله دهستهوه و دهکورتیه پئ ، رنگاکان دهبرئ ، رووباره کان شق دهکات برز ددخاته چاوی تاریکیهوه ، نهگرچی ماندوو بوون هه موو گیانی ته نیوه ، به لام شو کول نادات ، دهست بؤ هه موو شتیک دهبات بؤنهوه ی بستیک بهرترتی کاتهوه ، چلی دارئ ، بنکه گیاین ، هه موو رنگاکان تاقیده کاتهوه ، له برزاییه کان سهرده کهوئ ، گوئ ناداته بهردو ، ته پۆلکو ، دیک و دال و دهرا ، ناو پر لهتورپه بوونه کانی شاخ و یاخی بوونی زهریا ناداتهوه .

شو بهرئوهیه و ئومید نادوژینئ ، شو بهدوای رووناکیدا وئله ، رووناکیهک رزگارریکات له تاریکی شو شوه دووو درئو بیره حمانه ، زورنابات ناوازیک ده بیستین که مرئه به خشهو له دوورهوه ده ناسریتمهوه . شوو (بووقی) رزگار بوونه ، شوو ناژیری به دیارکه و تنی نا سۆیه کی رووناکه لهناو تاریکی شهوکی ئهنگوسته چاودا .

به لام . خۆشیهکان هیچ کاتیک تاسهر نین ، بویه جارنکی دی ترهوسکاییهکان بهرمو کیی دهوژن ، چرایهکان ناتوازن بهرگی شو هه موو تاریکیه بگرن ، نیدی تسلیم دهین و لهگهل خویان شو و مرقه بهدبهخته مان بؤ وئنا دهکن که خهریکه له خهفتهان دهینت بهیهک پارچه گریان ، شو بهدووچاوی ئهبلهق و بهدنهکی شرو ماندوو ، وهک مهلیکی لهناودا نقوم یوو سهرتا پای جهستهی به سهریه کدا شو بۆتهوه و لهقوئی دهروونیدا دهنگینکی نووساو پیمان دهلی بهرگری کردن بیهودهیه . بهم شیوهیه ناوازهکان له رنگی نا میزه کانی نهفخهوه بهرمو

كېيى دەرقۇن ۋە كۇتايى ئەم جولەيدا دوا ۋەشە دەپىتە ۋەشە بىنومىدى ۋە ھەلەكانى مۇزۇق بۇ بەدىيەننى خۇشەيكى سىرتاسىرى ھەرس دەپنىن.

جولەي دووم "زۇر خېرا"

MOLTO VIVACE

نومىنومىدىيە لە جولەي يەكەمدا گۈي بىمىتى بووين، لە جولەي دوومدا دوبارە دەپىتە ۋەشە بۇ ئەۋەي فېرمان بىكات كە لەئاو جەرگەي تارىكىدا پىنورىستى بۇ رووناكى زىاتىر دەپىت. بىتەۋىن ھەمان يىزۇكى جولەي يەكەم لە جولەي دوومدا دوبارە دەكاتەۋە دىت بەمۇي ئاۋازەكان چارىكى دى خەباتى مۇزۇق لەپىنناۋى شادى ۋە ئازادى ۋىقا دەكات ، دىت ۋە مىلاننى نەپساۋەي مۇزۇق لەگەل چارەنووسدا بەرجەستە دەكات.

ھەر لەم جولەيدا، بەشىكى يەكجار بەچىزۇ جوان دەپىستىن ئەۋىش (سكىرېتۇ) يە. (SCHERZO) **. لەم بەشەدا ، ۋىنەي چەند كەسىكەمان دىتە پىش چاۋ كە بىنومىدى تۈنەي لىپىرۋىن ۋە بىرارىيان داۋە بۇ چەند ساتىك خۇيان بىرچىتەۋە، ئىدى دەست دەكەنە سەماكرىن.

سەماش جۇرە زامانىكە، زۇر جار بەمۇيەۋە ئاۋەۋەمان كەشف دەكەين ۋە ھەست ۋە ئاسۇرىيە پەنگ خواردوۋەكانى دۈنيای ئاۋەۋەمان دەتەقىنىنەۋە. لەرىگەي سەماۋە ئەۋ مۇزۇقە مەندوۋ ۋە بىنومىدەن دىن ۋە خۇيان بەتال دەكەنەۋە، ئىشەش لەگەل خۇياندا بۇ گەشتىك دەپەن كە تىيادا كەمىك لەكاۋوسى نەھامەتەكانى قەدەر زىگارمان دەپىن ۋە ئۇخۇنىك بەدەرۈنمان دادى ۋە دۈي ئەمە ئاۋازىكى ھىمەن ۋە لەسەرخۇ يادەۋەرىمان دەباتەۋە بۇ سىروشت، بۇ ھەۋارى يەكەمى ياران ۋە ەمشقى دىرىنى شۈاىك بۇ شىمشال ۋە بىرى، بۇ خەلۋەتى شاعىرىك، بۇ نەپنىيەكانى دەريا ۋە مەل ۋە مانگەشەۋ، لىرەدا دەگەپنىنەۋە بۇ سىروشت، كە تىيادا پىراۋپىرەن لە مەنالى، پىراۋپىرەن لە بۇنى مىخەك ۋە رەيھان، پىراۋپىرەن لەسكۈن. لىرەدا دەستمان دەخەينە نىۋە دەستى شادى ۋە دور دور دەرقۇن، خۇمان لەپىر دەكەين، چ دەپنى گەر گەپنەۋەمان بىرچىن؟

كەمۇسېقا لەۋى.

چ دەپىن گەر باۋەشى شەپۇلىك ھەلەمانگىزى و يمانبات بۇ لەۋى، ئەۋىنى بارىنى رەنگەكان، ئەۋىنى لىۋال لىۋو لەجۋانى ، ئەۋىنى دورە دەستى قەدەر. لەۋى كەس ئاپىرسى چ بەكىن، ھەمۇ گۈل دەچىنن. بەلام بېھودەيە " ھەرگىز لەگەل موعجىزەكاندا يەكناگرىنەمە ***".

زۇرئابا و سەماكار ترسى كۆتايى ھاتنى سەما و شەراب و روۋناكى يەخەي دەگرى، زۇرئابا چراكاڭ كزەدىن، شادى ھەناسەي سوار دەپى، جارىكى دى خەم دەبارى بەسەرماندا، جارىكى دى حوزن پەنجەرەكان دەگرى و توقمى بىنومىدى و تارىكى و غوبەت دەپىنەمە.

جولەي سېيەم الەسەرخۇ

ADAGIO MOLTO ECACANTABILE

لەم جولەيە ئاۋازەكان زۇر بەخەمبارى دېنە بەرگۈى، لىزە وىنەي مۇۋلىك دەپىنن كە جگە لەيادەكان شىنكى دىكەي بۇنەماۋەتەمە، ئەم مۇۋلە يادەمەرى دەپباتە و بۇراپردو، ھەر بەتەنھا رابردوۋى ماۋە تىايدا دلشاد بىت، ئەم ئارپ لەراپردو دەاتەمە بۇ ئەۋى سىنەرى خۇشەۋىستەكەي بېنىت كە لەژۋانىكى چۇلدا بەجىماۋە. ئۆزكىسترا زۇر بەمەنى و لەسەر خۇى ئەم ھەستە كەتپانە وىنا دەكات و زۇر بەجۋانى ناخى كەسىكى بىنومىدەمان بۇ دەخۇنىقەتەمە. ئاۋازەكان لەمۇلایى دلنىكى برىندارەمە دىن، دلنىك كە خاۋەنەكەي دەلنىت: دەزمان تازە ھىچ بۇناكرى، دەزمان ئىستام لىۋاللىۋە لەبرىن ھەر بەتەنھا رابردوۋم ماۋە، بۇي بەگرىنەمە. ئەگەرچى ھەلەر چۇلە و يار نايە، بەلام دلنى نايە ئەۋى بەجىبەپلىن و برىارى يەكجارەكى داپران بەدات.

ئەم دەلنىت: تەمەن بەسەرچوۋ ئىدى دەپنى لەگەل يادگارپەكانغا بژىم ، تازە دەپنى ئەلبومى وىنە دىۋانى نامەي يار و خۇشەۋىستان بىنەمەمە گۇۋى و تىز تىز بۇيان بەگرىم، تازە مەن بەتەنھا پالەۋانى ناۋ ئەم ئەلبومانەم و ھىچىت، تازە مەن رىۋارنىكەم نايەندەم ئىستام برىتقە لە تورەگەي كۆنم و ، وام لەۋىدا، لەۋىنى رۇۋانى سەفا و كۇرۇ مەجلىسى ياران ، لەۋىنى سەما و گۇۋانى ، لەۋىنى باۋەشى گەرم و ژۋانى بەرمانگە شەم، لەۋىنى خەۋنى دەم

كه مۇسقىا لەۋى.

كەنارو خەيالاتى ھەمىشە سەوز، مەن وام لەۋىدا بەلام پاش چى ، تازە پىرېووم و ھەر بەتمەنھا نەبەردى نىۋو ئەلبوم و نامەكانم.

لەدوورمۇ دەنگىكى ناسك لەرنگەى نامىرى فلوتەو دەيت و دەئىت: دەستىم بگىرە با بگەمە سەر ئەو كەنارەى لىنى وەستاوت، مەنىش ۋەك تۆم ، مەنىش خەرىكە سەرابى غوربەت دەمخەنكىنى . بەم جۆرە دايەلۇگىك لەننىۋان دوو گەرووى غەرىبدا دروست دەيىت، بەلام دوو دەنگەكە تىكەل نەين و ئۆركىسترا دەكەۋىتە نىۋانىيان. دەنگىك داۋاي يارمەتى دەكات و دەيىت ئەو ھەموو سالاھەرىيەى خۇى كۆكاتەرە، ئەو دەنگى خۇشەويستە ، ئەوئى تىرمان ھەول دەدات بە ھاۋارىيەو بچىت، ئاورىك دەداتەموو خۇشەويستەكى دەيىت لەپشتەدى ھەردەكان ، لەدوورى دوورەو ۋۆر بەكزى ديارە ، دەستى بۇ درىژدەكات بەلام ناكات پىنى، ھىدى ھىدى، لەچارانى ۋن دەيىت ، بەداۋى دەگەرىت بەلام نايدۆزىتەو، ئىدى دەنگەكان لەيەكتەرەترازىن و جارنىكى دى ئۆركىسترا دىتەموو دەنگى تەپل و بوۋەكان زال دەيىتەو، بۇ ئەوئى زالبوون ۋەھىزى قەدەر سەلمەنىت.

داۋىئەو مۇسقىا ھىدى ھىدى بەرمۇ لاۋازى و ھىمىنى دەروات، بۇ ئەوئى پىنمان بلىت: تازە گەنجى نايەتەموو دەبىن تەسلىم بەقەدەر بېيىن و، ئىدى تاھەتايە ۋەكو رېبوار بژىن و چاۋەرنى ۋەرىنى بەردەوامى رۆۋەكان و بەسەر چوونى يىھودەيى تەمەن بەكىن.

جولەى چوارەم: (زۆر خىرا)

ئەم جولەيە لەم بەشانەى خوارمۇ پىك دەيت :

نۆرخىرا: lassa orgella

يەكجار خىرا: otserp

گۆرانى لەلايەن (بارىتۇن)مۇ. notyrab(ovitaceR)

گۆرانى لەلايەن چوارىنەو كۆرسەو- زۆر خىرا: -egro assai lla ,routauq

سروودى كۆرس بەلەسەرخۇيى و فراۋانىيەو. oigada

سروودى كۆرس بەلەسەرخۇيى و ملەكەچىيەو. osotseam ,etnadua :rueohC

گۇرانی لەلایەن چوارىنەى كۆرسەۋە، تارادەيەك خىرا. am oport non am oigada
divoto
خىرا لەگەل لەرىنەۋەى بەمىزدا. ocigrene orgella.
سرودى كۆرس لەۋپەپى خىرايىدا. omissitsero :rueohC

لەجولەى يەكەمدا دەنگىك لەقەدەرەۋە دىتە و مۇسقا دوچار بەتكاكردن و ترس و تۈپەيپەۋە دەيخاتە لاۋە، بەلام بتهۇئن لەسر جولەى يەكەمى سىمفۇنىكەى دەنوسىت: "نا، ئەۋە جارنىكى دى يادەرمىمان دەباتەرە بۇ حالەتى بىنومىدى". لەجولەى دوۋەمىشدا چەند ئاۋازنىكى سەما ئامىز دىتە بەرگۇئەمان و مۇسقادىسان ۋەلاى دەنى بەلام ئەمجارەيان بەلەسەرخۇسى و بەمىن تۈپەيپوون، بتهۇئن لەسر نۆتەكانى جولەى دوۋەمىش دەنوسىت: "ئەمەشيان نا، ئەۋە شتىك نىيە جگە لە گالتە چارپەك، بەلام تۆزۇك شادى بەخشترە، شتىكى باشترو جۋاترمان گەرەكە".

ئىنجا لەجولەى سىيەم ئاۋازەكانى سۆز دەمانبەنەرە بۇ يادەۋەرى و خامان دەكانەرە، بەلام مۇسقا بەيىزارى دەيخاتە لاۋە، رەك ئەۋەى غىرەى لىيىكات. دەريارەى جولەى سىيەمىش بتهۇئن دەنوسىت: "ئەمەشيان نا، ئەۋە زۆر سۆزدارە، دەبىت بەدۋاى شتىكى زىندووتردا بگەپن".

ئەۋەى بتهۇئن ۋەرونى مۇسقاژەن دەيەۋىست شتىكى دىكەبوو، شتىك بوو شادى بۇ ناخ و خۇش بەختى بۇ جەستە دەمانى. بتهۇئن لەكۇتايى ۋەسىەتنامە بەناۋيانگەكەيدا كە بەناۋى "ۋەسىەتنامەى هيلىگنستاد" ۋە لەكاتى توشىبوونى بەكەپبوون داپرشتوۋە، دەنوسىت: "ماۋەيەكى دوۋرو دىرژە سەداى قولى شادىى راستەقىنە بەمن نامۇيە، ناخ، كەى، ناخ، كەى ئەى خواۋەند كەى دەتوانم جارنىكى دى لەپەرستگای سىروشت ئادەمىزاددا ھەستى پىيەكەم!

ھەرگىز؟ نا ئەۋە بۆمۇن زۆر سەخت دەيى.. "(روح الموسيقى، لا 355)

ئەو شادىيەى بىتھۇنن بەدوايدا دەگەرپاۋ بۇ مۇقايەتى دەخۇاست ئەرا لە جولەى چوارەمى سىمفۇنىي نۆيەدا پىنى گەيشتوۋمو زۇر بە باشى گۇزارشتى لىۋەكردۋە، تەنھا ئەو شادىيە دەتۋانن دەروۋنە پەر لە خەفەت و داچەپاندەنەكان بىشۋاتەمو ھەر ئەو بەتەنھا دەتۋانن قەربۋوى ئەو ھەموو نازە بكا تەرە كە لە دەستمان چۋە.

لەم جولەيدا بىتھۇنن دەيەۋىت گۇزارشت لەم ساتانە بكات كە تىايدا شادى و خۇش بەختى بەسەر ئانەمىزاددا دەبارى و نازادى بۇ مۇقايەتى دىتەدى. ئەمەش لەرىگى ئەو دايەلۇگە چېر بەرزى كە لەنىۋان ئامىرەكانى ئۆزكىسترا دا دوست دەيىت. ھەمو ئەو ئامىرانەى لە ھەرسى جولەكەدا بەشداريان دەكرد، لىزەدا خۇيان دووبارە دەكەنەمو، بەلەم ئامىرەكانى فوۋكردن (النفخ) بەبەرەوامى بىرومرويان دەۋەستە و ئىنجا ئامىرەكانى فوۋكردن مۇزەى شادى و كامەرانى لىدەنەن و بەچەند خەلەلەيك رىگە خۇشەكەن بۇ قەسىدەى شىلەر، ئۆزكىسترا ھەول دەدات رىگەى ئەو مۇدبەخشىنە بگرى، بەلەم دەنگىكى مۇزىى لەناۋ كۇپالەۋە (كە دەنگى بارىتۇنە) سەرەلدەدات و بەقورسايىيەكى زۇرەۋە دەلىت:

ھاۋرىيان .. ھاۋرىيان

چىدى ئەۋدەنگانە بەردەوام نابن

باگۇرانى برايتى، گۇرانى شادىيەكە بچىرېن

ئەى شادى با سەرفرازت كەپن.

رۇمان رۇلان ۋەسفى ئەو ساتانە دەكات كە دەگەۋىتە پىش ھاتتى سىرۋدى شادى لە جولەى چوارەم و دەلىت: " ئەو دەمەى كاتى ئەۋمەيت بابەتى شادى بۇ يەكەمجار لەسىمفۇنىي نۆيەدا بەدەرىگەۋىت، ئۆزكىسترا بۇچەندساتىك لەزەنن دەۋستىت و سىكونىكى ۋابال بەسەر ئەو ئارەدا دەكىشنى كە سىروشتىكى خودايى دەبەخشىتە دەسپىكردنى سىروەكان (نزعات انسانىە، 25 ۋ 53).

که موسیقا له وی.

بینه‌وختن که بخوی رابه‌رایه‌تی تیپی نۆزکښترای ده‌کرد له نمایش‌کردنی سیمفونیای نۆبه‌دا، به‌وپه‌ری چه‌مسه‌ت و هه‌لچوون گوزارشتی له‌و حاله‌تانه‌ی هه‌ستکردن به‌شادی ده‌کرد.

له (7) ی مایسی 1824 که سیمفونیا که بویه‌که‌م جار له‌سه‌ر شانۆی کاره‌نتین نمایش‌کرا، دوا‌ی نه‌وه‌ی سه‌عات و نیوکی خایاند، که ته‌واو بوو چه‌ماوه‌ر بۆ ماوه‌یه‌ک بینه‌نگی نواند چونکه هیشتا له‌زیر کاریگه‌ری ناوازه‌کاندا بوو، ئینجا له‌نکاوتیکه‌وه چه‌پله‌ریزان و فیکه‌لیدان نه‌وناوه‌ی پرکرد، چه‌ماوه‌ر سه‌رتاسه‌ر بۆ ریزلینسان و ستایش‌کردنی نه‌و کاره‌مه‌زنه‌ی بته‌وختن هه‌ستابوونه سه‌رپی و چه‌پله‌یان لیده‌دا، به‌لام بته‌وختن هیچ ناگای له‌و چه‌پله‌لیدانه نه‌بوو، بۆجاری دوهم په‌رده له‌سه‌ر شانۆ لادرایه‌وه‌و چه‌ماوه‌ر هه‌ر له‌چه‌پله‌ لیدان به‌رده‌وام بوو، به‌لام هیشتا بته‌وختن بینگابوو له‌م ستایشه‌ مه‌زنه‌ی چه‌ماوه‌ر، بۆجاری سینیهم په‌رده له‌سه‌ر شانۆ لادرایه‌وه، نه‌مجاره‌یان (ئۆمیلوف) ی موسیقاژهن بیته‌وختی له‌و چه‌پله‌ریزان و هاندانه‌ی چه‌ماوه‌ر ناگادار کرده‌وه، ئینجا بته‌وختن که تانه‌و کاته‌ش پشتی له‌چه‌ماوه‌ر بوو رووی کرده چه‌ماوه‌رو بۆیان چه‌مایه‌وه‌و سوپاسی کردن، پاشان ده‌ستی کرده گریان، گریانیک که هه‌ر خۆی ده‌یزانی چه‌نده کاریگه‌ربوو، نه‌و که‌بینی گه‌ل سوپاسی ده‌کات و چه‌پله‌ی بۆ لیده‌ده‌ن و ئه‌ویش گوینی لێنا‌بیت هه‌ستی به‌که‌م و کوپه‌یه‌کی زۆر کردو و نه‌رم نه‌رم فرمیسک له‌چاوانی ده‌هاته‌ن خوار، له‌لایه‌کی دیش زۆر دلشادبوو چونکه له‌و ئیشه‌یدا به‌راستی توانیبوو گوزارشت له‌شادی بکات و هه‌ستی ده‌کرد ئیدی نه‌و شادترین پیاوی دونیا‌یه (ه.س.پ، 4 54).

باتگه‌شه‌یه‌که بۆشادی

فریدریک شیلەر

ئه‌م له‌سی‌دیه‌ له‌لایه‌ن کۆنانه‌وه له‌جۆله‌ی چوارمه‌دا ئه‌دا ده‌کرێت. (ه.س.پ، 4 56).

باره‌وختن:

ھاۋپىيان .. ھاۋپىيان

چىدى ئەۋدەنگانە بەردەوام نابىن

باگۇرانى بىراپەتى، گۇرانى شادىيەك بچىرىن

ئەى شادى با سەرفىرازى كەين.

بىرىتۇن و چۈرىنەمۇ كۆرس:***

شادى، ئەى كانىلۇى روۋناكى نەمىر..

ئەى كۆپى فېردەۋس ..

بەناۋ ناگرىدا ھاتىن تاڭگەينە كەنارەكانت

بۇ ھەرمى پېرۇزى ھاتىن و

بەروناكى سەفاى دىلگىنىت .. مەۋقايەتى لەكۆت و زىجىرە سەختەكانى رىزگارى دەين.

لەھەر شۈنپىك تۇ لە شەقەى باقتدا

خەلگى لەھەمۇو دۇنيا بران..

تۇ ئەى ئەۋەى برادەرىكى بەۋەلات گىرتۈۋە ... و

ئەى ئەۋەى دىلى ژنىكت كېش كىردۈۋە.

باھەمۇومان بەپەكەۋە ئەۋ شادىيە ستاپش كەين

كېش رەزىلى بەدىلى دەكالت

با لەئەشكەۋەكەى خۇپدا جىيىپىلگىن لەتەنبايدا بىلېنەۋە.

كامەرانى دەۋرى مەۋقايەتى دەدات و

سەداكەى ھەمۇو بىستىكى سەرزەۋى دەگىرتەۋە

بۇ باش ۋىراپ و .. بۇھەمۇو شىتېك لەسروشت

سادەبا مەزدەى شادىيەكى پاراۋ بىلەيكەينەۋە.

شادى چىزۇ ناسكىەكانى خۇشەۋىستىمان پىدەبەخشى و

بەشى ھەمۇو گەردۈۋن دەكالت..

لەو پەڕە پەڕەیی لەبەهاردا سەما دەکت،
تالەو فریشتە پەڕەیی لە نزیک عەرشێ خۆدا دانیشتوو.

تینۆرو کۆرس:

باخۆشی بکەین کە خۆر بەهەبەتەو بەنیو ئاسمانە دوورەکاندا دەخولیتەو
لە ی برايان .. رابن و خێراکەن و
باچاوێ کانتان تیشکی
نەبردی وشادی و سەرکەوتن بدم
شادی، ئە ی کانیای رووناکی نەمر..
ئە ی کۆری فیردەوس ..
بەناو ئاگردا هاتین تابگە پەنە کەنارە کانت
بۆ حەرەمی پیرۆزت هاتین و
بەرۆشناپی سەفای دگرفینت مەرۆقاپەتی رزگارە دەیی
لەهەر شوێنیک تۆ لەشەقە ی باندا
خەلکی لەهەموو دونیا بران.

کۆرس:

ئە ی ملیۆنە ها خەلک
هەلسن و کۆبەنەو
لەدگەو ماچی بڕایەتی بگۆرنەو،
لەو باوکەمان کە لە ئاسماندا بە
خۆشەویستی خۆی بەدوینا دەبەخشن
بەو هەموو ملیۆنە لەدروستکراوە کانی خۆی..
کە لەرێگە ی خۆشەویستیدا رێگە ی لەو دەدۆزنەو

بەدوايدا بگەرئىن، لەۋەتا لەبەرزاىيەكاندا،
شۈبىنى ۋالەۋىيە ، لەئاساماندا لەنئۋانى ئەستىرەكان

كۆرس:

شادى، ئەى كانياۋى رووناكى نەمىر..
لەى كۈرى فېردەۋس ..
بەناۋ ئاگردا ھاتىن تابىگەنە كەنارەكانت
بۆ ھەرمەى پېرۋزىت ھاتىن و
بەرۋشانى سەمەى دىلرەنىت مەرۋقاپەتى رزگارە دەنىت
لەمەر شۈبىنىك تۆ لەشمەقى بائندا
خەلكى لەھەممو دۇنيا بران.

چۈرپەنەم كۆرس:

ئەى مەيۋنەھا خەلك
ھەلسىن ۋەئىبەنەۋە
لەدلمەۋە ماچى براپەتى بگۆر نەۋە،
لەۋ باۋكەمەن كە لەئاسمانداپە
خۆشەۋىستى خۇى بەدۇنيا دەبەخشىن
بەۋھەممو مەيۋنە لەدروسىكراۋەكانى خۇى..
كە لەرىگەى خۆشەۋىستىدا رېگەى لەۋ دەمۋز نەۋە
بەدوايدا بگەرئىن، لەۋەتا لەبەرزاىيەكاندا،
شۈبىنى ۋالەۋىيە ، لەئاساماندا لەنئۋانى ئەستىرەكان.

سەرچاۋىمىكان:

- 1- روح الموسيقى، سمر الحاج شاهين، 1980.
- 2- التحليل الموسيقى، تاليف: سيدرك تورپ ديلي، ترجمه وتعليق: د. سمعه الخولى، مراجعه: د. حسين فوزى، 2000.
- 3- نزعات انسانيه فى موسيقى بتهوفن، غانم الدباغ، 1979.
- 4- هيرمان هيسه، لعبه الكريات للزجاجيه، مستقلا ماهر، 1998.
- 5- كاسيتى مۇسقىسى سيمفونىيى (9-يېمى بتهوفن
* ئامازىيە بۇ پەيلىتىكى (شېرزاد حەسەنى چىزۇك نووس).
** سكېرېتۇ: پارچە يەككى مۇسقىسى خۇرايە، كە پىزۇكى لە مەنەرىت دەچىت سىر شىنكى سەما ئامىزى تىدا ئامامىيە.
*** دېرە شىعەرىكى (بەختيار غەلى) يە.
**** چوارىنە لېزەدا ۋا ئا ئەم دەنگانەى خوارمۇ: سۇپرانۇ، ئالتۇ/ كۇترالتۇ، تىنۇز، بارىتۇز.

دۇنىنى ۋەزگىرنى كىمەندەى نىسا لەسەر ھەققىيات و
رەھەندە كىنى بولىدائى كاپەيەكى عەقلىيە لەسەر ھەم
بۈرە كىن بىھۇيۋايەىن جاپەت ۋەزگىردىراۋ لەۋ پۇرە بىكاتە
كۇتارە كەمەن.

گەنگۆ ئەل نەجمەدى مەلا:

نەجمە نەفا شوئىتى تە حەقىقەتە خەونەكانە،
نە نىشتىمانىش نە دۆزە خەبە كە خەلك لىتوۋى ھەلدى

سازدانی : نەفا

بۈ۱/ بەگەرالموۋە بۇ شىئىرى كلاسكى كوردى، خەلق تىگە دەپىنرەت كە زۆر گرتكە، ئەمەش
ئەمەيە، شاعىرانى كلاسكىك تۈنلۈپالە ئەلو دەربىرى ئاير و شارستانىيەنى سەردەمى خۇيان بىن،
ئەمەن ئەتەك شاعىرىيەتى خۇيان سەرجاۋەبەكى گرتكى مەخەبە و رۇشنىيىرى و كاپە جۆر
بەجۆرەكانى دېگەى زانست و تىگەپشتىن بوون لەسەردەمى خۇياندا. ئەمەن ئەگەل پىشكەمەن و
بزاۋتە ھەمەجۆرەكانى سەردەمى خۇيان رىئان دەكرد، بەمانابەكى دى:

كائىك ئەمەن شاعىران دەخۇنىيەمە تۇ لە بەردەم خۇندەلموۋى قۇناغىكى مېلۈۋى پان ئايرىكى
زۆر ئايىمەت و دېلەكرلۈدايت. ئاىا شاعىرى نۇنخولز و مۇدېرنى كوردى تۈنلۈپەتى ئەمە رۇلە
بىيىنەت؟ ئاىا ئەمە تۈنلۈپەتى بە جىسابكردن بۇ ئەمە پىشكەمەنلە مەزنى دۇنيائى گرتۈمە پىشالەمرو
ئەلو قۇناغىك لەقۇناغەكانى مېلۈۋى بىن؟

✦ نەجم چەمەكى ئىۋە باسى لىۋە دەكەن تەنھا پەيۋەندى بەشىئە و شاعىرەۋە نىيە،
بەلكو ھەمەمە موزىك دەگىرتەۋە. بەمە مەبەستەى ئاىا ئەمە موزىكە تاج رادەيەك سۈۋد
لەزىشنىيىرى سەردەمەكى خۇي وەردەگىرت.

جابه نيسه به شاعيرانى كلاسيكهوه، رهنگيى شه مه سه له يه سانانر پيته پنيش چاو نهو يش چونكه سهر چاوه مه عريفيه كانيان تارادهيك زور پيكنده چوون. سيستم و پروگرامه كانى حو جره له يه كتر يه وه زور نزيكن، نه وه شاعيرانيش له يه كتر جودا دهكاتره نه مه مامه له فەرديه يه كه موركى تاييه تمه نديتى خو يه تى. تيروانين بو حيساباتي زيان و چينو گشت نه وه چه مگه لانه كمشاعريك له يه كيكى دى جودا دهكاتره.

نه وه سهاره به شيعرى نو يش دهوترت، هيشتا زور زوه بو نيمه كه بتوانين به چاو يكي تيردوه هه مو لايه و بو عده كانى ده ستنيشان بگهين. ئيمرو شتيك هه به به ناوى شيعرى نو يوه، به لام نو له چيدا، نايه مه سه له كه ته نها فورم و تيگشكاندن شكله يان شتى تر. بو چى هه ندي جار به زحمه ده توانين خه سه لتي شاعريكي به حسيب نو بخواز ده ستنيشان بگهين، نايه نه كيشيه، په يوه ندي به پيگه يشتنى نيمه وه هه به يان به ناته كامولى نه وي شاعير.

ميژروش وه كو ده زوله يه كي شاوي به ناو جه سه لتي شيعردا تيره په ي، جا نه وه ده مي نتيكه وه، چو ن ده توانين هه ستي پي بگهين و ببينين. له رنگاي شيعره وه ميژرو ناخو ندر يته وه، رهنگيى هه ندي توخمي نه وه ميژروه به كلا بكر يته وه، پاشان شيعر خو ي به شيكه له ميژرو

2/ چوتكه هالينه سهر كو ن و نو ي شيعرى كوردى، خراپ نيه گهر كه ميگه له سهر شه بابته به مي نتيكه وه، دواي راهرين رهوتيكي تارادهيك نو و گوژاليكي خيرا به سهر شيعرى كورديدا هات، كو مليك دهنگ چ له ناوه وه و چ له تاراكدا سهرمان هه لداو رو ئى گرنگيان بينى له بيلاكردنى له وه حقه تى كه ئيسناي شيعرى كوردى تيدا به، ههر شه له ديار دهيه و له گه ل سهر هه لداي كو مليك چه مكي نو له دونا يي مه عريفه ده وه كه مودير نيزمى و پو ست مودير نيزم و .. كلاد و ابكر د له باناي شيعرى كورديدا دوا ييزمى سه له لى / نو بخواز، سهر هه لدا ت، كه دواتر شه دوا ييزمه خو ي له ناو چه ند له زموني كدا دوزه وه .. تۆ وه كه شاعريكه كه ماوه يه كي دوورو دريژه له تاراكه

دهزيت و ئاگدارى لهو پيشكهوتنه زاسى زمان و ئهدهيات و معرفى رۆژلوايت و لهههمان كاتيشدا به لزموون و گوته شيعرى و ئهدهيه كانى كوردىش لهدرموو ناوموى كوردستان ئاگداريت، ئابا ئهم گوتهى سهملى و نوڤولزه، بان كلاسيك و مؤدبانه.. بان ههر دوايلزمىگى ديكه كه خۆى لهم چوارچۆمهدا دهيينتهوه چۆن دهخۆڤيتهوهو ئاچهند كاريگر بووه بهسهر بارى رۆشنهبرى كوردى به گهشتى و شيعر و ئهدهيات بهنايهتى؟

✦ ئهم ئهدهيه زۆر چاره دهركريت ردهوى تاودكو ئيستا نه مانتوانيينت كيشى كۆن و نوڤى لهيه كتر جودا بگهينهوه. مهسهله كه پهيوهندى بهزدهنهوه نيه ههندهى پهيوهندى بهحالهته زهينيه كانهوه هيه، بهلاى منهوه شهوى گرنگه، نهويه كه چۆن هه ميشه مه لوتست بهرامبهى بهنوڤى و مرگرين و هه ميشهش به چاوينكى پهر له گوبانهوه ته ماشاي بگهين.

من ئيستا نازانم شيعرى نوڤى چيه؟ بهلام زۆر بهباشى دهزانم كۆمه لگاي كوردى چ شتيكى نوڤى پڻويسه، ههر له ئاو و كارهباي تهنزيمى شار و خوشگوزمراڻى هاوولايان و پهرومردى ديموكراسى و راهاتن له سهرازادى كه مەرجو دهسكهوتىكى گرنگه كه تيايدا سزۆف ريز له ويره بگريست تا دهگاته يهكگرتنهوى ههر دوو له تهكهى كوردستان و بهشۆيهيكى عاديلانه دهسكهوتى نيشتيه مانى له رڻگاي نيشتيه ماندا خهرج بكرت.

راسته راپهرين له حهزهيكى گرنگه له ميژووى ميللهتهكه مان، بهلام مهرج نيه له گهل خۆيدا شه پۆلىكى شيعرى و فيكرى نوڤى بهنيتيه كايهوه. نازادى زۆر گرنگه بۆ نووسين، بهلام تا قه مەرجى ئيبدا و داهينان نيه، ئيمه پڻويسيمان به شهرموونى ژيان هيه، له ههموو ئاستهكان، ههر له كتيبخانهوه بگره بۆ باخچه، له سهفهروه بهرمو گهيشته به وهسانيله كانى ترى گهياندن. ئيستا خهلكى له جياى شهوى زمانىكى ترى بيگانه فيرين، ههندى گهنج و ميژمنداڻ هه عارمى نازانن، نه مهش زيانى زياتره له سوود.

ئيمرو مؤديرنيزم به نيسبهت ميللهتى كوردوه ئهوه نيه، چهند كهسيك دوو سى كتىب به زمانه كانى بيگانه بخويننهوه، بهلكو چۆن كۆمهلى كوردى هوارى دهتوانى هوار و مامهله

بکت له گڼ جیهانی پېښکه وټو، همدو ها چوښتې بتوانی نامرزی ره خنې پیښی و همدو شتیځ به کوښرانه قبول نه کړیت.

به چ شپوهیه کورد نیمرو باس له پوست مودیرنیزم دهکات لهکاتیکدا چرا به بردهوامی کښهکان روناک ناکاتهوه بڼه وهی بخویندرننه وه. نیمه دهبن لهسفرهوه دهسپیکهین نه مهش قبول بکهین.

نه گهر بیینهوه سهر کښه ی شو دوالیزمهی که نیوه باسی نیوه دهکن، نایا نه مهش له داغینانی رڼا. تیریدکان خړیا نه؟ نایا به واقع شم کښهیه وجودی هیه؟ کوان نهو قرتابخانانسی که بهرگری لهسه لهفیت ددکن، کوان نهکتهردکانیان، لهچ شتیځدا به دردهکړیت؟

من سه لهفیت له ناو نهوانه شدا ددبیم که خړیان به نوڅواز ددندنه قهلم، نوڅواز لهسهر کاغزو سه لهفی لهکردار و رهقتار، لهجل و بهرگ، لهشپوهی ناسخواردن، ته عیبری رڼا نهو. تاد بهرای من، نیمه هه میشه دهبن بگرینینهوه سهر شوانه ی که خړیان به نوڅوازییهوه خهریک دهکن، همدو کښهکان لهوین.

3/ مهنا له نیستای سایکولوژیایی کوردیدا، هووه به دله نیکی تاسهر نیسقلان نریکه و باه نیکی زور جدی، که نیشیلمان دهیته بلزار و مرگ و نهامهستی دمرگاکلشن دهگرو، تاکه فریدم هس بڼه دمرچوون لهم رارایی و دوونلییه، مهنا په. لادو له گهر نیشیلمان داخستنی دمرگاکانو کوشتنی خونه کان بیت، لهوا مهنا کردنموی چمند دمرگاهه کیلوی و چمند خهونیکی تلامه.

که له نیشیلمان دهتوریت تاکه بلومش که وهڅوت دهگرو بان په نای بڼه دهیت، مهنا په، بهمانابه کی دیکه مهنا لهو پانتایی بهرجهسته هووه به که تیایدا خوت لمدرووخانه روجیه کان دهمارنموه، بهلام بهدویکی دیکدا، مهنا لهو ولقیه تلهیه که تڼ تیایدا قهرمجیکیت و نیسانه ی غمریب وهکو مژر بهردموان به نیو تمویلنمویه، مهنا لهو سهر زمینه پان و بهرنه به تیایدا

له چارو خلكه و جاده و شوستو بست به بستی نامۆيت، له مه نفاذا لۆ له مه لده چووكه ده بستموه ده ببت به پتيگه و هممو له مزه به كه دوور نيه له مزه و له بوي لۆ بۆست، دواچار مه نفا ترسيگه هممو رۆژي دووباره ده بستموه ترسي له مه كه لۆره له مزه موي نيشتمان به رم.

ئاها الله حمدهي مه لا، چۆن ده روانته خه مفا و تاجه ند توانبويمتي مامه له له گهل ره مه ند و مه ودا جۆره جۆره گاني مه نفاو و لايت بكات؟

✦ نه مه نفا شويني ته خه ت كر دني خه وه نه گانه، نه نيشتمانيش نه و دۆزه خيه كه خه لك ليودي مه لدي، به راي من له دواي راپه رينه ره، خاله تيكي نوئي هاتۆته كايه، شه ريش ناسان نيه، به لام راكردن و ولايت به جيه شتن زامه گان چاره سه ر ناكات. شه م سهر مپاي شه و ي نه وانه ي دواي راپه رين ناسنامه ي پناه مه نديتي و مه ر ده گرن، كه ميان مافي شه و ميان هه يه، يا شه و تا شه چووكانه ي كه دام و ده زگا كاشي شه و ي ناسي ده كه ن، رهنگين له واقيعه مه دوور ببت. جا چۆن شه خاله تانه ناو بنين مه نفا. راسته بارو زو و ي كوردستان زۆر جينگير نيه، دوا رۆژ زۆر روون و ناشكرا نيه، گه ئي حيساباتي ناوچه يي ده و له متي ده بئي بكرست. به لام سه مه ركردن بۆ خوشكردني گوزماني زيان شتيگه مه مه ره شه ي جهسته يي و فيكرسي و به يرو باره ريش شتيكي ديكه.

له له مزه موي ولايت گه ئي ناست هه يه كه پناه مه ندان تيندا ده زين. ئيسا كورد ه گان و ده كو ته جه موعه توركه گانيان لينا توه، له ناو به ك و له گهل يه ك ده زين و مامه له ده كه ن. شه مش واده كات كه م تر تيگه لي راسته وخۆي ژياني شه شاره بن كه تاييدا ده زين. شه و پاي رۆژ ناوا هه مو ساليك پيوستى به كرنگاريكي زۆر هه يه بۆ شه و ي شه به تاليه ي پي پرگاته مه كه كۆمه لگاي رۆژ ناوايي دروستي ده كات. به شينيكي شه پيوستيه ده خريته چوارچينه و پناه مه نده ي سياسي، يان ئينسانيه مه.

تاوه كو كه له توور ه گان له به كتر مه وه نزيك بن، مه نده تيگه ل بوون و خوگونجانن له ناو كۆمه لگاي نوئي ناسته ده ببت. له سه ده ي نۆزه مه م پۆلۆنيه كي زۆر گه يشته فه رمسا، به لام نيمرۆ ته نها به ناوه گانيان جودا ده كر نه مه ، چونكه گه ئي خالي هاو به ش له نوان كۆمه لگا

ئەوروپاييه كاندا هەن. هەر لە رەنگى پىستەوه بۆ ئايىن، مێژوو، زمان، رموز و عادات و نەرىتە كۆمەلایەتیهكان. ئەمەش بەپىچەوانەى ئەو چوار ملیۆن عەرەبەى كە لەفەرەنسادا هەن، یان ئەو چەند ملیۆن توركەى كە لەئەلمانیادا هەن. زۆرجار بەحوكمى مەسافەى شارستانی و ئایینی و زمانەوانى، جالیەى پەناھەندە خۆى دووهر پارێز بەگى، لەترسى توانەوه، یان لەترسى ئافاقى بەهاو قیەمە رۆژئاوايیهكان. ئەمەش حالتى تەحەجور پەیدا دەكات.

ئێمە نابێ لەرۆژئاوا بترسین، پێویستە بتوانین لەگەلى بكۆینە گفتوگۆ و دیالۆگ، ئەمەش ئێمە كاتێك روودەدات ئەمە رۆژشێرى خۆمان بناسین و ئاگادارى هێ ئەوانیش بێن.

ئەوى پەيوەندى بەمەره هەیه، هەلبەتە من دەمێكە كوردستانم بەواقیع جێنەشتووه هەر لەسالى 1975هوه چۆمە بەغدا و گەڕانەووم بۆ كوردستان ناوبەناو، پاشان سالى 1981 بەیەكجارى چۆمە دەرەوه، پەيوەندى من لەگەل ئەو وڵاتەنى كە تیايان ژیاوم، تايپەتەندى خۆى هەیه. شارى ژنیف وەكو لا بۆرێكبوو، مێش وەكو هەرزەكارى، زۆر بەتەحەداو جورنەتەرە مامەنەم لەگەل دۇنيای ئەویدا كرد. هەر لەهەولێدان بۆ فێریبونی زمانى فەرەنسیەوه تاوەكو موغامەرهى "زەردك" نووسین و كاری تەشكىلى و نمایشكردن لەشانۆ و ئەزمونی كردنى فلیمێك بە 8 ملم. ئەمانە ئارەزوو و ئاداتی منالانە بوون، هەزم دەكرد موغامەرهسیان بكەم. ئەزمونە عاتیفەكانیش زۆرجار بوعدىكى تراژیدیان لەوى بەمن دەدا. كۆدە كۆمەلایەتیهكان سرك بوون و تێگەشتن لایان زۆر زەحمەت بوو. بەهەر حال، شارى ژنیف، لا بۆرێك بوو دەبوابە جینی بەئێم.

ولاتى فەرەنسا، دەرگا فراوانەكانى كرايهوه. لەپۆلى یەكەمى دانیشگا خۆم بپینەوه، وەكو ئەوى تازە لەدايك بووبم. بۆماوهى نۆ سال لەدانیشگا مامەوه، تاوەكو پلەى دكتۆرام و دەستەتێنا. ئەمەش ئەزمونىكى تریبو، زیاتر لەو شتانه قوول بوومەوه كە لەشارى ژنیف بەپەلەى بەتەنیشتیاندا تێپەریبووم. بەهەر حال تەجەربەى ژنیف دووبارە نەبوومەوه.

ئێستا بۆ ماوهى دوو سالە لە ئێسپانیام. هێشتا سەرەتایە، بابازان، لەوى چم پێدەكێ ئەم سەفەرە زۆر سوودیان هەبوو لەوى كە لەولاتێك قالب وەرنەگرم.

په 4/ هر له تمومری مه نلادا ، مه نلدا به دمر له مه فېومه جوگرافيه كې و دواچار مه بهستم مه نللكاني ناوومو له حممدی ملان، تاچمند په پومندپه رۇحيه كلن تۇپان له گل لمدب و شيعردا گرېدلوو.. لالځو مه نللكاني ناځي له حممدی ملا واپانكردووو كه تېرى دكټوراكې له سر مه حوى ييت، وهك هموو شو كوردانى كه دهغه دهرموو لېزه كانېان له سر ژانره لمدپه كاني لمده بيالي كوردپه؟! به ديوكي دېكدا بۇ نه كراوه شاعريك، نووسريكى كورد نامى دكټوراي يان ماسترى له سر رامبوږي يان هر شاعريكى ديكې قهره نسايى، نيسپا نيايى، نيتا نيايى به ده ستينيت؟ لاني كه م لمدهان بۇ لالوگوز كردنى لمدب و هونر و شيعر له نيوان خوڼهرانى كه لاند.

✦ ژباني شه خسى خۇم هه ميشه له وينه يه كدا ده توانم پېناسه ي بكم يان بيبينم ئوويش كۇچكردن و سه قهره . يه كه م كۇچكردن ده گريته وه بۇ سالى 1963 كه ته منم پېنج سالن بوو، حهره س قه وميه كان كه يشته گونده كه مان و باوكميان به زينداني برد و ئيمهش ناواره بووين. ساليك له ناوچه ي ذرايه تى بووين و، پاشان گهراينه وه بۇ زهره دك لسالى 1964دا به يه كجاري له كهركوك نيسته جينبووين و دواي ده سال ده چمه به غدا و پاشان به سره و نينجا سويسرا.. تاد. زؤرتري شوين كه تنيذا نيسته جينبووم شاري كهركوكه كه ئويش ته نها (10) ساليكه م نه وه بۇ بيست سال ده چيت كه نه متوانيوه گهره كي مندالى و قوتابخانه ي سره تايي وئاسمانه كي بيبينه وه.

من هه ميشه به نيوه چلي ده گريتموه نيشتيمان و به نيوه چلي ولات به جينه هيلم. نه مانه ويا نكردوه كه له ناوهره مده هس ته به درزك بكم كه شويني دروست كړدوه. زؤرجار ئيره ي به جوتياركي ئيسپانيا ده به كه هه دريدى نه بيبينه وه دار زه يتونه كه ي بهرامبرى جواترين و گوره ترين درمخته. به لام من هموو شته كان به چاوونكي نيسبيه وه ده بينم. هيچ شتيك زؤر باش و زؤر جوان و زؤر ناياب نيه. هه موو شته كان ده كرى له گوشه نيگاي جياوازه وه بيبيرن. ولات له دوروره جوانه، به لام كه ده گريتموه ، نازارم ده دات، پيسى و

پښخلى، نيزامى مروور، ناشارستانيت، نارمزاى خلك له ده ست كار به ده ستان. تاد به لام ولاى خومانه پښوښته ئيشى بډ بگهين، ده كړئ نهم ولا ته بښته جڼگايه كه شانازى پښو بگهين.

هه لېږاردنى "مه حوى" په پوهندى نه به مه نظاره هه پوه، نه به پوهى كه شاعري كه كه زږد تمسيري ليكردووم. من خوښندى دانيشگام كرده دوو به شهو: به شينك له تاو نه ده بيات و زمانى فهرنسى خڅى ده بښتووه، به شه كه تى سهاره ت به نه ده بى كوردى بوو. نه مه ش نه و نالوگږه ده گهيه نى كه رهنگين ئيوه مه بستان بى

من له سمر مه حوى نيشم كړدووه به لام له مه مان كاتدا رامبزم ترجمه كړدووه و نوكتا فيزباس و بډ ليزشم ته جهه كړدووه. جيهانى نهم شاعرانه ش له يه كتر دوورن. خوښى كوردى واش هيه كه له سمر نه ده بياتى فهرنسى تيزه كهى چى كړدووه، بډ نمونه (د. قهواز حوسينى) له سمر نووسه رى فهرنسى (شاتو بريان) تيزه كهى نوښو ته ووه. نه مه ش نابښته پښو، ده بى ئيمه له سمر تيزه كان قسه بگهين. (كوږيان) گه نى كارى نايابى له مه سهره وهردى و ئيښ عره بى نوښووه، كارى ناياب و جيسى رامانه. هره وها مسيقون شاكاره كهى له سمر هه لاجه كه له سالى 1923 دا نوښو ته. به پښتيرين تيز ده زميردريت له سمر نه ده بياتى ته سه و فوه.

ئيمه زږد شت له رږښا واره وهره گرځين، با جورته تى نه وړه ش بگهين، شتيكيان پى بلين. با كه ميش بښت، وجودى ئيمه ته نها له وهرگرندا نښه، به لكو له و نالوگږه و هيه كه رږښنيرى پى پتو ده كريت.

5/ له موى تاوه كو ئيستا له سمر مه حوى له ليكښنه ووه سلغكر د نهمى شيعره كانى نووسراوه تله گاته دواين ليكښنه ووه له كوردستاندا له لاهن شاهز سعيده، زږتتر قسه له سمر دونيائى ته مسوولى مه حوى كراوه كه مريت ش ره گهزه فلسفه په كانى شيعرى مه حوى به پى ميتوډيك بوونه ته جڼگاي باس، ئيستا كه انه حمدهى مهلا ده پوهى بهروليا په كى جياولرموه له مه حوى به روان

له‌که‌رنه‌فالی ره‌نکه‌وه

بۆتیکه‌یشتن له‌مانا و دروست بوونی بابەت..

هۆیتنه‌وه‌یه‌ك بۆ كه‌ئه‌كانی هه‌من جه‌مید*

ره‌گه‌ز ره‌شید

رووی بلیسه، دزراو و قووت دراو

رووی تازه لاو

كه‌بچاری ئه‌و سالانه‌ی به‌سه‌ماوه وه‌كو تاپۆ تێهره‌ن

كه‌بچاری رۆژگه‌لیكه، نه‌سووپته‌وه به‌ده‌وری

ئه‌و هه‌وشه‌و هه‌سارمدا.

سه‌ت ئاویری تێهر ئه‌ی ورووخساره زۆره‌كانی ئاور

ئه‌هه‌ به‌ك روخسار

هه‌ممو ناوه‌كان، ناویكن

گشت سیمه‌كان، سیمایكن

گشت سه‌مه‌كان، ساتیكن و

هاتاكو سه‌مه‌های، سه‌مه

جووتن چاوو ری به‌دلهاتوو ده‌گرن**

تېری نوښی لههلا بډ شيعره کانی مهجوى تاجه ند خۇيان له لايه نه فلسفه پيه کړن دلو، شيعرى مهجوى له مرووى فلسفه پيه مه وه کوښى شيعره کانی اسمعدى وحالدا دان و لهچ دونيا به کيان دلدنه نييت، فلسفه پين پان ته سهولفين پان همدوو کيان؟

✦ تيزه کهى من له سر سينکوچکه کهى کريانه مه وه لژناوه. باس له شريعت و حقيقت و تهرىقت دهکات. بارستايى شريعت چهنده له سر دونياى شيعرو نه زمونوى حقيقت چؤن، ته نه مولاتى سؤلى و نه زمونوى ناوکهى دهکاته شيعر، هروا باسم له ل تهرىقتى نه قشبه ندى کردوو. به کورتى تيزى کهى فره لايه نه، به وياویم له ماوه يه دا بگاته دهست خوڼنه ران چونکه به لينيان داومه تنى که له کوردستان چاپ بکړت.

پ6/ لمدؤتيس پيناوه شيعر و فيکر دوووشلى تاسر ئېسقان په پوهنديدارن و له به کتر دانابرېن، دباره لعه راي زؤرېک له مروى شلېبران و بيرمه ندانى دوونياه، لايها له حممدى مه لا چؤن دهر وانيته له و په پوهنډه ي فېکر و شيعر، لاخؤ تؤ لايه نه فانتازي و ئيستاتېکه کړن لهچ ماموله به کى شيعرېدا ده يلى.

✦ زؤرجار باسى شيعر و فلسفه ش لکړت، پان شيعر و فيکر. گرفتى سره کى له و دايه که فيکر به شيعر دهرېرېن، نهوکات دهکوينه ناو زه لکواى خيتابه وه، واته زمانېک که پرېيت له راويزگارۍ. به لآم نه گمر هات و وينه نه م کلينه ي پرکردوه، نهوکات ئيجا له دايک دمييت و ناسؤى خيال و بيرکړنه وش فراوان دهکات. باشلار دهلې وينه دايکى فيکره، فيکر ساغکړنه وش پڼويسى به زمانىکى تر هيه که همنجته و نمونه و تيز و نره تيز بگاته بنه ماکاتى و دهر وازه کان له مروى خوڼنسر دان هخات، به لآم همدئ جار وينه يکى شيعرى، دونيا يک داگرمان دهکات و به ناو خؤيا حېسمان دهکات. نه مهش شتىکى زؤر ئيجا بيه. شيعر وينه يک له قولاييه کانيدا فيکر دمجوليتره.

ناشکرایه بابەت لە ئیشیکی هونەردا گەورەترین و سەرەکیترین بنەمای تینگەیشتنە لە ئێشە هونەرەکەدا، یان بەشیوەیەکی دیکە بۆ ئەوەی بتوانن لە کەفالیکی هونەری تینگەین، دەبێ لە پانتایی کەفالهکەدا بەدوای بابەتدا بگەڕێن. دۆزینەوهی بابەتیش گەرانه بەدوای بەشە شاراوەکانی نیو ئەو کۆتەر بەشەکانی کە لە کەفالهکەدا دەبینرێن، ئەمەشیان بەهۆی کۆمەڵێک هێماو گوزارشتی سایکۆلۆژیەوه، زۆر جارێش بابەت دەبێتە گەورەترین بنەمای داھێنان، واتە ئەو کاتە کەفالیکی هونەری سەرکەوت و دروست دەبێت کە بابەت لە کەفالهکەدا بوونی هەبێ. واتە بەکۆمەڵێک تەکنیکی تایبەتەوه بابەتەکە بژێتە ناو پانتایی کەفالیکی.

(ئیدوارد دالەن جۆل) دەبێژێ (داھێنان لە ئیشیکی هونەردا کاریگەری هونەرکارە بەبابەت، یان بەوێنەیکە زەینی تومارکراو). وەکو لەسەرەوهش ئاماژەم پێدا دۆزینەوهی بابەت لە کەفالیکی گەرانه بەدوای ئەو هێماو گوزارشتە سایکۆلۆژیەکانی کەدەباش کراوەتە سەر کۆمەڵێک بەش و کۆتەرە. یان بەمەفھومیکی دیکە بۆ ئەوەی قسان لەسەر کەفالیکی هونەری بکەین و بەدوای فکەر و گوزارشتەکانی بگەڕێن، دواپیش بەشەکانی شیبیکەینەرە، دەبێت پشت بە کۆمەڵێک هێمای سایکۆلۆژیەوه ببەستین کە لەنیو کەفالهکەدا بوونیان هەیە.

لەدیوێکی دیکەشەوه چۆنیەتی ئیشکردنی هونەرمەند و ناشارابوون بەو کەل و پەلانی کە بەکاریان دەھێنن و دواتریش گەرانهوه بۆ مێژوو و فاکتەری دروستکردنی کەفالهکە (بەچەشنێک کە رووداوەکانی نیو کەفالهکە وەدۆزێن) دەبێتە هۆی دروستبوون و گەڵاڵەبوونی کۆمەڵێک ھەستی تایبەت و رەنگە لەگەڵ سایکۆلۆژیەتی هونەرمەندەکە لەکۆمەڵێک ماناوه یەکیگەرێنەرە.. بۆنمونە ئەگەر سەیری کەفالیکی (گۆگان) بکەین و بەووردی لە ئەتەوسفیری رابمێنین.. ئەوا لەگەڵ رەنگ و نامۆی فیگەرەکان کۆمەڵێک ھەستمان بۆ دروسن دەبێت و تەفسیری جیاواز جیاواز ئەدەین بەکەفالهکە، بەلام کاتێک ئەگەر ئێنەرە بۆ مێژووی "گۆگان" کە لەپێناو ئیشکردنی هونەردا پێنج مەدال وێنەکی و ولاتی فەرەنسا جێنەھیللی و دەچیتە جەزیرە (ھایتی) لەئەمریکای باشوور، لەوێشەوه

تەنگەل بەدونیا یەكی تایبەت بەنیگار كەشەن دەبێ .. دوايش دەكەوینە گەڕان بەدواي رووداوی هەریك لەكە ئالەكانی، ئەوا هەستەكانمان تایبەتەندتر و تەفسیرەكان سەد و هەشتا پەلە جیاوازتر دەبن و ئەشێ لە كۆمەلێك دەلالەتدا یەكتر بگرنەوه.

كەواتە چۆنیەتی ئێشكردن و گەڕان بەدواي رووداوەكانی كە ئالێك، تەفسیر و رەخنەي كە ئالەكە تایبەتەندتر دەكا، بەئەندازەيەك رەنگە لەگەڵ سایكۆلۆژیەتی ھونەرەندەكە یەكانگیر ببین.

ئێستا بەلەسەر ئەوه كۆكێن كە لەو دیووە قسان لەسەر كە ئالەكانی (ھێمن ھەمید) بگەم كە تارادەيەك ناگاداری چۆنیەتی ئێشكردن و تارادەيەكیش ناگاری رووداو و بابەتەكانی نیو كە ئالەكان، لەوێشەوه باس لەو كاریگەریانە بگەم كە بوونەتە بابەت بەسەر ئێشەكانیەوه و دوايش بخرنە نیو ستاتیكای كە ئالەكان و كەمێك باس لە ھەریك لەو بەش و كۆتلانە بگەم كە بوونەتە شینواژنکی تایبەت بە "ھێمن ھەمید" و بچمە نیو قسەكردن لەسەر كەرنە ئالنی رەنگەكان. دواچاریش ھەول ئەدەم گۆزارشتی بابەت و دیدی نیو ئێشەكان بخرەوه و باس لە یۆتۆپیایانە بگەم كە لەناو ھەوی (ھێمن)دا بوونیان ھەیە .. بەو ھیوايەم لە قودسیەتی ئێشەكان كەم نەكەمەوه كەمێكیش بێ مافی خۆی بدەم.

-2-

فرانسۆ مۆریاك دیبژێ:

" بڕواناكەم لەئوسینەكاندا كاریگەری ھێچ كەس و ھێچ پەرتوكێكم بەسەر ھەوێت، بەلام ئەشێ كاریگەری ئەو پەرتوكانەم بەسەر ھەوێت كە رۆژێك لەروژەكانی منانی خوێندووەتەوه، لەگەڵ ئەوەشدا شیعەرەكانی ئارسەر رامبۆ و راسین یۆدلیئەر ئەخوێنمەوه"

ئەگەر لەو دیدەي مۆریاكەوه بچینە سەر كاریگەری لەھونەری شێوھەكاریدا، پابەند دەبین بەھەمان ئەومەفھومی كە ئەو پەرەگرافە ئەیدات بەدەستەوه، یان بڵێن ئەشێ كۆمەلێك دید و نیگا لەیەكەم سەیركردنەوه ئاراستەوخۆ بچیتە ئەستی ھونەرەندە و دوايش لە كە ئالێكیدا

بەناشکرا بە دیار کەون. بەدیوێکی دیکەدا کاتێک ھونەر کارێک لەبەرامبەر کە ئالێکی ھونەریدا دەووستیت و بەووردی تێکەل بەرەنگ و فێگرەکان دەبیت، دوايش خۆشەوێستەکی بۆ دروست دەکات (بێ ئەوەی بیهوێت بکەوێت ژێر کاریگرەو)، ئەوا ئەشێ ئەو سەیرکردن و تێڕامانە تەکنیک و شێوازەکانی کە ئالەکە ناراستەوخۆ بگوازیستەو نەستی و لەبێناگاییدا بکەوێتە بەر ئەنگیزی کە ئالەکە. ئەمەیان لەلایەکەو، لەلایەکی دیکەشەو بەھەمان شێوەی سەرەو ژیانی دەرەو ژینگەو شوێنی ھونەرەمەند و کۆمەڵێک روودا و فاکتەر لەژێریدا دەچێتە نا ناگایی یادەویری ھونەرەمەند و دوايش لەپانایی کە ئالەکەدا رەنگدانەو یان دەبیت. نێستا بۆ ئەوەی زۆر دورنەکەوینەو رووتەر لسان بکەم باراستەوخۆ باس لەو کاریگرە و رەنگدانەویە بکەم کە لە نیشەکانی ھێمن حەمید بوونیان ھەیەو دەبێرن، بێگومان ئەمەشمان (ھەروە لەسەرەتاو ئامازەم پێدا) بێگەرانیەو بۆ مێژوو کارێکی ئەستەم ئەبیت، جا بۆیە لێرە ھەول ئەدەم لەپاڵ باسکردنی ئەو کاریگرەیانە کە بەسەر کە ئالەکانی (ھێمن) ھەون، پشت بە رابردووی ھێمن خۆی ببەستم و لەوێشەو لە کە ئالەکانی دا ئامازەیان بۆیکەم.

" ھێمن حەمید" پێش ئەوەی بخزێتە نێو دنیای شێوەکارییەو، نزیکەی سائیک دەچێتە حوجرەو تەکیەکان و لەوێ تێکەل بە ئاپۆرای دەرۆشەکان دەبیت و دەکەوێتە نێو ئازاردانی جەستە و تقوسە (سیرمۆنیا) روحییەکانەو، پاش ئەوەی کە لەو تقوسانە دادەبڕێت راستەوخۆ دەچێتە نێو دنیای شێو رەنگەو، ئیدی ئەو حەشامەتە دەبیتە مەزترین یۆتۆپیا ویدی (ھێمن) و دەبیتە گەرەترین بابەت لە کە ئالەکانیدا، ئیدی دواجار ئەستەم دەبیت خەیاڵەکانی لەو تقوسانە بباتە دەرئ و بەناسانی ناتوانیت لەو یۆتۆپیایانە رزگاری ببیت. بۆیەش ئەو تقوسانە رەنگدانەویەکی گەرەیان دەبیت لەنێو کە ئالەکانی "ھێمن" دا لەلایەکی دیکەشەو لەسەرەتای تەمەنی ھونەرییەو خۆشەوێستەکی گەرەوی بۆ ئیمپریئەلایزم (الانطباعية) دروست دەبیت و دوايش ئەو ووربەوونەو تێڕامانە دەچێتە یادەویری (ھێمن حەمیدە)و، دواجار لەچەند شوێنەو ئەو بیرەویریانە ئەگوازیستەو بۆ نێو دنیای ئیشکردنی ھێمن و ئەشێ لەنێو رەنگ و پانتایی کە ئالەکانیدا دەرانیبەنن...

لەمەشیان ئەرە ناگەیهەنێ (هەینەن) لە ئیشتەکانیدا پابەندە بەکاریگەریتی (القائیرە) ، یان ناگایانە کەوتیشتە ژێر کاریگەرینەوه . بەلکو تەکنیکی رەنگ و دانانی پانتایی و رووبەرە دەچیتە بیرەمری و دوایش نا ناگایانە و بێن و یرستی خودی خۆی لە تەکنیکیانەرە نزیک نەکەوتیوە . ئەشێن ئەم تزیك بوونەوه یەش لەسەر یەستی رەنگ و دانان و ئیشکردنی رووبەر یەوه سەرچاومبگرێت (کە یەکیکە لەخاسییەتەکانی ئیشکردنی هەینەن ھەمید) . دوایش لە پانتایی کەفاله کانیدا بەدیارکەوت .

(3)

"هەینەن ھەمید" لەو کەفالا نەیدا (کە تایبەتە بەشیوازی خۆی) بەسێ قۇناغدا گوزەر ئەکات کە لەکۆمەلێک رەگەزدا یەک دەگرێوە . سەرەتا واتە قۇناغی یەکەم بەکۆکردنەوهی پارچە کاغەزی رەنگاو رەنگ و دوایش چەسپکردنێان بۆ سەر پانتاییەک، (لەشیوای کۆلاژ) و بە ریتمیکی تایبەتەر دەست پێدەکات . قۇناغی دووھەمیش رەنگ نامیزی بە بۆیەیی گواش و قۇناغی سێھەمیش پاستیل و لەسەر کارتۆن و بەھەمان ریتمی پێشو کۆتاییان دێت . واتە سەرچەم کەفاله کانێ بۆسێ شیواژ داھەش دەبن . ھەرچی بۆیەیی روونی و کەل و پەلەکانی تری ئیشکردنە لە نیو کەفاله کانێ ھەمندا بوونیان نییە . (جا ئەگەر لەپەرەوێزدا بێن نمایش نەکرا بێ ئەوھەیان کاری مەن نییە و لێرەوە باسیان ناکەم) .

ئەرە لێرەوە شایەنی نامازە بۆکردنە لەھەرسێ شیواژە تەکنیکیەکانی "ھەینەن ھەمید" کۆمەلێک رەگەز و تایبەتەمندی ھەن کە پێکەوہ گرینیان ئەدات، بۆنموونە لەھەرسێ شیواژە کەدا واتە کۆلاژ، پاستیل، گواش کە لە سەر کارتۆن دەرەخشرێن، ھێلێ سێتونی خەسەلتی گەورەیی پانتاییەکانن، واتە لەھەرسێ شیواژدا ھێلێ سێتونی لە پانتایی کەفاله کاندە بەناشکرا دەبێرن، لەلایەکی دیکەشەوہ رووبەر بەشی گەورەیی کەفاله کە پێکھێنیت و وردەکاری لە پانتایی کەفاله کەدا و ن و فرامۆشکراوہ .

ئەگەر بەوردی لە ئەتۆمۆسفیری رەنگەکانی نیو کەفاله کان رابمێنێن دەبینن رەنگی پرتەقالی و سەوز "رەنگی ئۆکەریش وەکو رەنگی ناوھراستیان" دەبینتە سەرەکیترین رەنگ

لهنیوانیاندا. له لایه کی دیکهوه زال بوونی رهنگی شین و سؤز لهنیو رهنگهکانی دیکه خاصیه تینکی دیکه ی که ئالهکان و تاییه تهندی دیکه ئه دهن به نه تومسفری نیشهکان. نه بوونی (بو شایي/ فراخ) یش له نیو که ئالهکانی هیمن (نه گهر هه شپین به که می شونینکی گرتووه) زه وره تینکی دیکه ی باسکردن و ناتوانین وابهناسانی به ته کیدا تیپهرین ، نه مهشیان ده گهریتوهه بۆ تیکه لکردنی دوو رهنگی جیاواز له رووبهریکدا. یان به دیدینکی دیکه چاره سرکردنی نهو به شه به دانانی کۆمه لیک رهنگی کۆتراست به ریتم و هارمونیاییکی ریک که دواچار ده بیته هۆی جه نجال بوونی شونیه که، لیره شه وه "بو شایي" جه وه ره ته ی خۆی له ده ست ده دات و جوانییه کی تری رهنگ نامیز نه دریت به که ئاله که.

خاسییه تینکی دیکه ی که ئالهکان، که جینگای ئاماژه بوکردنه، زۆر چار رهنگی کال و مردوو له مه ندیک به شی نیو پانتاییه کان ده بیترین (له کاتیکدا نه گهر به یه که کوتله وه ربگرین) به لۆم کاتیک وه رگر (مقلقی) به چاو وه تیکه ل به باکگراوند و فۆرگراوندی که ئاله که ده کات و ده بیته کوتله یه کی گهره ، واته هه موو به ش و کوتلهکانی دیکه ی که ئاله که ی له گه ل وه رده گرین، ده بیترین نهو کوتله رهنگییه ی که له سه ره تادا سیفه ته ی مردوونیتی وه رگر تپوو، سیفه ته ی مردووکانی له ده ست ده دات و سیفه تینکی زیندوو رهنگینکی جوان به رجه سه ته نه بن، به شینوه یه کی دیکه نهو کوتله رهنگییه ی که له سه ره تادا به ته نیا به مردووکانی ده بیتر، له کۆتاییدا و له نیو پانتاییی که ئاله که دا ده بیته زیندوونکی گهره وه ده وه له مه ند.

(4)

پاش نه وه ی قسه مان له سه ره چه مکی کاریگهری کردو باس مان لهو کاریگهریانه کرد که رهنگان وه یان له سه ره نیشهکانی "هیمن چه مید" دا هیه، دوایش خزاینه نیو سقاتیکاو که میک باس مان له مه ریک لهو به ش و کوتلانه کرد که بونه ته شیواژنکی تاییه ت به نیشهکانی و قسه مان له سه ره کهرنه نالی رهنگهکان کرد، نیستا کاتی نه وه ها تووه باس لهو مانا با به تانه بکه م که له که ئالهکانی "هیمن" دا بوونیان هیه، یان بلین نهو گوزار شتانه بخینه روو که "هیمن" به کۆمه لیک هینا وه باسیان لیه نه کات، واته نهو مه فهوما نه له رهنگ و هینلی نیو

پاتيايي كه ځاله كاني "هينمن" بڼ وشه بگوازمه وه... به وهيو ايه كه مينكيش بڼ له گڼل مانا كاندې
يه كېكېرمه وه.

كه ځاله كاني "هينمن چه ميد" به سې شينو ازدا گوزم نه كېن ، له وشينو ازانه شدا لږميكي
گوزارشتي (التعبيري) ده گرنه خو. بېگومان نه و گوزار شتانه ش (هر وړك له پېشتار ناماژم
بڼ كړدن) رهنګدانه وه (انعكاس) دورويېره به سېر هينمندا. نه مه شيان نه وه ناگه يه نه كه
نه و كاردانه وانه نه گوتېن، يان بلين دابريزي ناو وه (هينمن) به سېر پاتيايي و بس، به لكو
مني و هرگر (متلقى) به و مفهومه وړدېمه وه كه نه په يوه نځييه و دوزم كه له نځوان هر دوو
جيهاني "هينمن چه ميد" هېن، جيهاني دهر وه و كو دورويېر، جيهاني ناو وه ش و كو
هېلچون و داچوونه كاني ناو وه (هينمن).

"هينمن" له و كڼمه نه نېشانېدا كه بابته كان بابته تي چه سته و رځن (هر وړك
له پېره گرافي كاريگري باسم ليوه كړدن) بڼ دوو هوكار دېان گېرمه وه، يه كه ميان هېسې كاني
خودي خوي بهرامېر نه و ساتانه ي كه چه سته نازار به خشه. دوو هميش ياد و مېر...
لېره شه وه "هينمن چه ميد" ديه وي بلن له رڼه لاتدا هر دم روح به كڼمه لنيك ميتافيزيكا وه
گرندراوه چه سته ش هميشه كوتله يه كي نازار به خشه، رڼه لات شونې دروست كړدنې
بڼ شايي و په كېكوتن و نه ماني به خشيته، غريزه هر دم نه كورنې... تاد.

دوزينه وه ي شينو از و بابته تيش له نېشه كاني هينمندا بڼ دوو ځا كتر ده گړته وه:

1- هينزكي گومري ناو هكي (خود گيرايي).

2- كاريگري بڼ هونري نوځ و گېران به دواي داهينان.

(يوسف عوسمان) له كلنېشه يه كېم پېشانگاي "هينمن" دا دهنوسنې (له م كړنه ځاله
نيزگسيه دا هر موني رهنګ له كه ځاله كاني دا بهر چه سته ده كړن، تېكه لاوړكي له بواره كاني
غلزېوونه وه ي تارمايي مني بالا، هېچ له م كه ځاله نه دنياي خه ياله بڼ هېلگېرانه وه له كار
واقعيه كان كه دنيا يه كه له برانه تي هينمن سر ځاله ي نه و هز و بېر و حالته دهر و نځييه كه
نځييه هينست رهنګه كان له كه ځاله كاني نڅوړه بگړن، ناچار له ناو مه مېله كه ته كې هينمندا
مه ودايه كه بڼ دروستېووني رووخان ناهينلېته وه به لام متمانه و تارماي ددات به خودي هونې).

له‌لایه‌کی دیکه‌شه‌وه به‌شی زۆری که‌فاله‌کانی هینم فۆرمینکی ستونی ده‌گرنه‌ خو، جاج له‌دانانی هیل بێت یان فیکه‌ر یان ره‌نگ (هینلی ستونیش گوزارشته‌ له‌هینمی و ساده‌یی).. ئیدی له‌ویشه‌وه هینم هه‌مید به‌ئارامی ده‌که‌وێته‌ حوچه‌کردنی ره‌نگه‌کان و ته‌فسیری ژین به‌مانا‌کانییه‌وه ده‌خزێته‌ سه‌ر ووبه‌ر.

دار و به‌رد و.. فیکه‌ره‌کانی دیکه‌ی نێو که‌فاله‌ سه‌روشتیه‌کان له‌به‌نه‌رتدا واهیمه‌ن که‌دواجار یه‌ک دنیا گوزارشت نه‌ده‌ن به‌ده‌ست و یه‌ک دنیا په‌رسیار جینه‌هینلن سه‌روشت یه‌ک دیوی هه‌یه، نه‌ویش جوانییه، نه‌جوانیانه‌ش دواجار به‌کۆمه‌لیک ره‌نگه‌وه گوزارشتیان لێوه‌ده‌کری.. له‌لایه‌کی دیکه‌شه‌وه گوزارشتی که‌ه‌کان له‌نێو که‌فاله‌کاندا گوزارشتی نامۆن.. که‌ه‌کان له‌به‌نه‌رتدا هه‌موویان له‌یه‌ک نه‌چن و له‌ده‌مامکه‌وه جیاوازن.. هه‌روه‌ک له‌که‌فالی (مهلانی)دا ده‌یبنه‌ژن (که‌ هه‌ر پیلایه‌ک دیت و پیلایه‌کی دیکه‌ ره‌تده‌کاته‌وه، به‌نه‌ندازه‌یه‌ک که‌فاله‌ ده‌یته‌ یه‌ک پارچه‌ پیلای ره‌تکه‌راوه‌ یه‌ک دنیا ده‌مامکی نوێ).

به‌م چه‌شنه‌ هینم هه‌مید گوزارشت له‌ده‌ره‌وه‌ی خۆی و پیناسه‌ی ژبان نه‌کات، ئیدی له‌کۆتاییدا (هینم هه‌مید) جگه‌ له‌ره‌نگ و که‌فاله‌ هه‌چی تر نانا‌سم و بێ بوونی ره‌نگ قسه‌ی بۆناکری و بوونی نابێت.

* ناما‌زمیه‌ بۆ ئه‌وه‌که‌فاله‌ی که‌ له‌یه‌که‌م پێشانا‌ی تایبه‌تی "هینم هه‌مید" نه‌ایشکران، له‌مه‌ردوو شاری مه‌ولێر ده‌ژک، سالی 2000.

* ئۆکتالیز پا‌ز، کۆمه‌له‌یه‌که‌ له‌قه‌سیده‌ی (به‌ردی هاتای) و مرگه‌ژانی له‌فارسیه‌یه‌وه، یونس ره‌زایی، 8/3 ی کۆلاری سه‌رده‌م، 78.

سه‌رچاوه‌کان:

- 1- جۆرج _ _ فلانا‌جان، حول الفن الحديث، ترجمه‌تو تالیف _ کمال الملاح، مجامعة، صلاح طاهر، دار المعارف بمصر.
- 2- د. محمود امه‌ن، الفن التشکيلي المعاصر، التصوير.
- 3- هه‌ریرت رید، جوجان المعصور الادیب، الفنان فی عصر العلم ومقالات اخری، ترجمه، فواد نواره، ص 154.
- 4- کبار الکتاب کیف یکتوبون، و: کاظم سعالدین.. دار الحریة للطباعة، 1986.

نەسىتى نەما

و: مۇراد ھەكىم مەزھۇرى

و: رەۋشەت رەشىد

زۇرئاب

رەمكەز رەشىد

• ھانا ئارىتەت: نەرىتى شارۋە

• ژنو .. ژيانى بلىمەتان

• كۆرانيەك بۆشەو

• رانانى كىتەب

• كىتەبى نوئ

رونگردنه وه

سهرتا به وه دهست پندهکین که نهم ژمارهیه نهختیک له کاتی دهرچوونی دواکهوت،
 نهمهش له بهر تهسکبوونهوهی کاتی برادرانی دهستی نووسهران و ههولدان بۆ بهجیدی
 کردنی پرۆژهکان که پنیوستان بهچهندین جار گفتوگۆ ههئسهنگاندن و بهرنامه-رێژی
 ههبوو بۆ سهرجهمی نۆرگانهکانی سهنتهری نهما که گرنگی به لیکۆلینهوهو داهینانی
 فیکری و نهدهبی دها، بهوشیوهیه وهک دهبینن لهستاقی نوسیندا بهشیک لههاوڕێیان
 نهماون و بهشیک جیگای کاریان گۆپاوهو کاردا بهشیهک نهنجام دراوه، لهلایهکی دیکهوه نهم
 ژماره ی گۆفاری نهما خاوهنی دۆسیی تایبته بهههچ باسیک نییه بهمههستی پشووئییک و،
 لهژمارهکانی نایندهیدا دۆسیی تایبته لهسهر مهسهله فلهسهفی و فیکرییهکان دهکاتهوهو،
 بهیهکجاریش گۆفارهکه لهخاته بازنه فیکر و فلهسهفهوهو لایهنه نهدهبی و ههولکانی نهم
 بهواره دهبهخشیتوه بهگۆفاری (شيعرنا) که زیاتر گرنگی به نهدهب دها، جا چ
 لیکۆلینهوه یان دهقی نهدهبی بیت. بهمشیهوه لهگهپی دووهمی کارهکانیدا سهنتهری نهما
 بهشیهوه گۆپانیکی ئیجابی که بهر هیوایهین خۆنههرا نهمهستی پنیکهن بهردوام دهیت
 بهنیازه دهروازمهکانیان والا تر بکات.

هانا ئارىنت: نەرىتى شاراۋە

ن: رامىن جىيانەكلو

و: موراد ھەكىم مزوۋرى

نەرىتى ھەي چىل سال لەمەربەر، رىمىن ئارۇن لە گۇفارى (critique) ى چاپى 1954دا، بەرھەمەكانى (ھانا ئارىنت) ى بەنيۋەندى رۇشنىرى فەرمىسى ئاساند. بەلام چەندىن سال تېپەرىن تارەكو شۇنى خۇى لە وتوۋىزە رۇشنىرىيەكانى فەرمىسادا بېنيۋە. لەمەسانى رابردوودا شايدى ۋەركىي... . نەرىتى جۇراۋجۇرەكانى ئەوين لە نوسىنەكانى ئارىنت و ئىستاش بەبلاۋبوۋنەۋى كۆمە - نەرىتى ئەم نوسىرە لەزىز ناۋىكى سەرىچ راكىشى ۋەك(نەرىتى شاراۋە) (la tradition cachée) بەرھەمە فەرمىسىيەكانى ئارىنت دەۋلەمەندىر بون.

ئامانچى سەرىكى (ھانا) لەم كىتەپدا گىرانبەۋى جەۋھەرى يادەۋمى يەھۇدىيەكانە لەبەرنەبەر مېژوۋ وراستەقىنەيى لە پېۋەندىاندا بەستراتېيەتى ئامىرى تۇتاليتارى نازىيەۋە. بۇ ئەم مەبەستە ئارىنت بەلىكۋلىنەۋە لە ژيان و بەرھەمى چەند نەۋەيەكى زانا يەھۇدىيەكان نەۋە بەدەرخات كە بەچ شىۋەيك لەنىۋانچارەنۋوسى ساماكى خۇيان ۋەكو پاريا (paria) و ئەزمۈۋى تەم ۋەزۋى "ئارمىۋى رىگار بون" ياخود "بەدستەيتانى يەكسانى بون لەشۋناسدا" لەگەن كۆمەلگى رۇشناۋادا سەرىگردان. ھانا ئارىنت بەسەرنچدان لە نەرىت (ترادىسيۇن) ئەۋ يەھۇدىيەنەي كە كارىگەن بەسەردەمى رۇشنگەرى، لەئەزمۈۋى ئاۋارەكانى قوربانى، نازىيە، جىيانەكاتەۋە كە گرفتارى گەشېبىنيەكى پوچەل بېۋون و پىۋىستيان بە نازىيەنى سېرى ئە بۇ ھەۋارەردنى باردۇخى كۆمەلەيتى و مافيان

خەبات بکەن. دیدی میژوویی ئارننت ناچارمان دەکات بگەڕێنەوێ بۆ ئەر ییژکەییە کە بەچ شینوویەک "لەناوچوونی جیھانیانەیی ئەو یەهودییە سەرگردانانەیی وەک هەموو گەلە پاریاکان، هاوبەندییەکی تایبەتی لە نێوان هەموو ئەندامەکانیاندا هێنایەکیەو." بەم شینوویە هانا ئارننت بەروانیی لە ئەزموونی تاکە کەسی خۆی وەک نموونەیی یەهودییەکی ئاوارە "بۆ دۆزینەوێ جەوھەری مۆفایەتی مۆف و ژیان، کەسایەتی خۆی دەخاتە بەرانبەر مەترسی فەزای گشتی" لێرەشەو بەخستەرووی لیکۆلینەوێ لە چارەنووسی تراژیدیای پاریا، دەستپێدەکات. بۆ ئەم مەبەستەش بەتوندی کەوتە دژیەتیکردنی خەیاڵجنی یەهودییەکان، کە لەمیشکیاندا پەرە بە ییژکەیی ئازادی پاریا دەدەن. "بە بروای ئارننت ئەم تیگەیشتنە "بی" مانا و بی" نامانج بوو، چونکە پەرۆشی مۆویی لە بەئەنجام گەیااندنی مەبەست و نامانجیک لەم جیھانە فانییەدا ییجەرپرسیاریەتی لەبەرانبەر ژیان، نابینا نەردەخات".

لەگەڵ ئەوەشدا رەخنەگرتن لە تیگەیشتنی میژوویی یەهودییەکان بەو مانایە نییە کە مەبەستی بی ئەم میژووە لەناستی رووداوێ پەرەگەندەر دامالراوەکان لەهەر جۆرە مانایەکی کەلتووری و سیاسیی بەهینیتە خوارەو. بەپنجەوانەوێ ئەو لەپشتی هەر فەردانیتیکیی میژوویدا بەدوای "یادەویری نەتەوێە کدا بۆ سەردەمیک کۆن دەگەڕیتەوێ پابەندە بە پەرنسیپ و نەریتەکانی خۆی" و بۆی دەگەڕیت بەلام پنیویست بە وەبەر هیفانەوێە کە ناتوانن سەرئەج لە توێژنەوێ هانا ئارننت بەشینوایی میژوونووسی ستایشی زێدەروییانە دەربارەیی نەتەوێ یەهود بەدەین. (هانس جۆناس) فەیلەسووفی بەناوبانگی ئەلمانیی و نووسەری کتیییی (نەسلی بەرپرسیاریتی). لەبارەیی هانا ئارننت دەنووسیت: "هانا بوو هۆی بەرزدەنەوێ ناستی باس و گفتوگۆ لەبارەیی تیۆری سیاسیدا و شینووی لیکۆلینەوێ کەشی لەمەپ نایدیا و چەمکەکان بەسەر نیوەندی رۆشنەیریدا سەپاند". ئەتوانن ئەو شینووی لیکۆلینەوێ رەخنەییەیی ئارننت لەوەلامیکدا ببینن کە ئەو سەبارەت بەداداگیکردنی (ناشمن) لەنۆرشەلیم و بەگەرشوم شولمی دای و هانا لەوەلامی شولمدا پشتیوانی نەکردنی ئەو نەتەوێ یەهودی بەتوندی دەخاتە ژێر رەخنەیی دەنووسیت: "من هەرگیز لەرێاندا نەتەوێەیک یاخود کۆمەنە خەلکێکم خۆشەنرێستووە، نیستێ چ ئەلمانییەکان بێن، چ

فهرنسییه کان، چ پرولیتارہ کان و ... تاد لہ راستیدا من تہنہا برادرہ کانم خوشدہوین و لہ توانام دانییہ بہ جوریکی دیکہ مہیل دہ بخم. ہر وہا لہو تہ کسمن یہ ہودیم ، خوشویستنی یہ ہودیہ کان بہ بۆچوونی من کارنکہ گومانی تیداہ. من خۆم و ہموو شوی کہ جہوہری نیہی یہ ہودیہ کان پیکدینیت خۆشم ناوین.. بہ لام تمنیا لہوارنکدا لہ گەلقان تہام، شو نادادپرورہ ریانہی کہ بہ ہوی نەتوہ کہ مہوہ شہوہ دہگرن زیاتر لہو نادادپرورہ ریانہی کہ بہ ہوی نەتوہ کانتری شہنجام دہرین نازارم دہدن. "کۆی ونستگہ کان دیدی نارینتیش شہوہ کہ مانای میژووی یہ ہودیہ پاریاکان بہ شہوہ یہکی جیاو تہنہا لہ ہرچاو ناگرت، بہ لکو لہنیو میژوویہکی فراوانتردا واتا لہ میژووی غہیرہ یہ ہودی رۆژناواییدا شەن و کەوی دہکات. بہم شہوہ بہ بنیشاندانی نەزموونہ ہمہ جۆرہ کانئەم نەتوہ یہ لہ ہشدار بوونیان لہ میژووی شہوہ سەرنجی خۆنہر بۆ راستی دہردناکی شەم (لہ جہان دہر کردنہ) ی پارای کۆمہ لایہتی یہ ہودی رادەکشیت. کەواتہ ہانا نارینت بۆ زیاتر بوونکردنہوی شو دیاردہ یہ (فینۆمینۆیہ) روخسارہ میژوویہ کانئە نوکیسگان و پاریاکان بہہ کەوہ ہلئدہ سەنگینی و جیاوازیہ کانئە نیوانیان نیشان دہدات. بہ بۆچوونی نارینت (دیاردہی نوکیسہی کۆمہ لایہتی، ہرہمی سەدی نۆزدہ یہمی شہوہ پایہ، بہہ مان شہوہ کہ پارای سیاسی لہ روخسارہ تہوہ ریہ کانئە سەدی بیستہ مہ. "نارینت ہمرونی شہوہ دہردخات کہ چ جۆرہ ریکخراوکی کۆمہ لایہتی پنیوستی بہ بوونی نوکیسگانئە سەدی نۆزدہ یہ مہ. (بۆنموونہ یہ ہودیہ دہراریہ کان) کہ "لہ میژووی یہ ہودیدا لہ سیما پاریاکان زیاتر دیارن. "لہوانیہ پنیوستی بہ وہبیر ہینانہوہ نہبیت کہ بہ گوتہی نارینت "میژووی یہ ہودیہ مۆدیرنہ کان کہ یہ ہودیہ دہراریو ملیۆنیرہ کان و یہ ہودیہ خیرخوازہ کان دەستی پیکردوہ، ناراستیہکی تری لہم نەرتەدا بہ فہرامۆشی سپاردوہ کہ نوینہرہ کانئە شو خەلکانی وک" ہایرنش ہاین و راہل وارنہاگن، شولم ئالاشیم، بیزار لازار و فراتس کالفا، یاخود تەنانەت چارلی چاپن .. بوون "نارینت دہلێت شەم تاکانہ ناسینہری نہریتی کما یہ تیہہکی یہ ہودیہ کانئە کہ ہمرو وەرگیزان لہ نوکیسہ گان پایہی (پارایہ ہوشیارہ کان) یان پەسند کرد. بہ بۆچوونی نارینت ہمرو شو

شایسته‌ییان‌ه‌ی که به‌سیمایان ده‌زانشن وه‌ک می‌هره‌بانی ، موزفدوستی، گالته‌جایی و موشمه‌ندی به‌بئی دوو دلی به‌شیکن له‌خه‌سله‌تی پاریاکان. به‌پنچه‌وانه‌ی هه‌موو که‌م و کورتیه‌کانی تری یه‌هودیه‌کان وه‌ک بی‌ئه‌دبی، نه‌زانی سیاسی، گرئی سووکاستی، که‌م و کورتی هه‌موویان خه‌سله‌تی نوکیسه‌گانن. بویرانه ده‌توانین بلیین که ره‌سه‌نایه‌تی و وردی لیکۆلینه‌وه‌ی ئارینت له‌میزووی یه‌هود، سه‌رنجی تایبه‌تی خویمه‌تی له‌کاروباری گشتی و ده‌ه‌تیه له‌گه‌ل نه‌زموونی تاکه‌کسی رزگاربوون؛ چونکه به‌گوت‌ه‌ی نه‌م "خه‌مبارترین ره‌گه‌زی میژووی یه‌هود له‌م خالدا شاراو‌یه که ته‌نیا دوژمه‌کانی، نه‌ک دۆسته‌کانی نه‌م شته‌یان زانیوه که مه‌سه‌له‌ی یه‌هودیه‌کان مه‌سه‌له‌یه‌کی سیاسیه". بئگومان به‌زیاد له‌پنویست جه‌خت‌کردنه سه‌ر لایه‌نی سیاسی ترسی نه‌وه‌ی هه‌یه که گرنگیه‌کی که‌م به به‌های فله‌سه‌فی و فیکری لیکۆلینه‌وه‌ی ئارینت بدریخت. به‌لام له‌وێوه مه‌به‌ستی ئیمه له‌نووسینی نه‌م وتاره داواکردنه له‌خوینه‌ران بۆ خویندنه‌وه‌ی به‌ره‌مه‌کانی ئارینت و، ته‌سه‌ور ده‌کین که ئاشنایی له‌گه‌ل کتیبی (ئه‌ریقی شاراو) ببێته هۆی نه‌وه‌ی که جاریکی تر نه‌وانه‌ی به‌ره‌مه‌کانی هانا ئارینتیان خووش ده‌وێت تایبه‌تمه‌ندی نه‌م نووسره دیواره نیشاندانه‌وه‌ی رووداوه میژوویه‌کان له‌ره‌مه‌ندی فله‌سه‌فیدا بدۆژنه‌وه.

سه‌رچاوه: مۆبیرنیه‌ته، دیموکراسی و روشنفکران

رامین جیهان بنگلو ، 133-130 .

خۇشەويستى نەۋكەنە دېت كە خۇي دەپەۋى ژنوو.. ژيانى بلىمەتەكان

ن: ھاشىم سالىھ

و: رەھبەت رەھبەت

بەھەم دۋايىيانە لە پارىس كىتېنك نەرجوو باسى رۆلى ئافەت ئەمكەت لەجۈلەندى
پرۇسە لەفرەندەن لەلەي پىاۋى داھىنەر، بەتايىبەتېش لەلەي پىاۋە بلىمەتەكان.
دەكرى بگوتىرۇت كە بلىمەتەكان دۋو جۈر ھەلۋىستىيان ھەيە لەئاست ژئاندا، يان
ھەلۋىستى گرنگى پىدانى زىاد لە پىنۋىست، يانېش ھەلۋىستى پىشتگۈنەستى زىاد لە
پىنۋىست، واتە بلىمەتەكان ھەمىشە بەپىچەرانەى خەلكى ئاسايى زىادەروىى ئەمكەن لە
ھەلۋىست نۋاندنىاندا. ئەگەر سەپرى ژيانى گەرە فەيلەسوفانى ۋەك دىكارىت يان كانت
بەگەين، دەپىنېن ئافەت رۆلىكى ۋا ئابىنېت كە جىنگەى باسكردن يىت. دىكارىت ژىنكى
ساۋىلكەى ھىتابوۋ كە لە كارەكەر دەچوۋ، ھىچ رۆلىكىشى لەژيانى گىشتى دىكارىت "
ۋاتەژيانە فېكرىيەكە"ى نەپىنى.

ھەرچى جان جاك رۇسۋسە ئەۋا بەدرىزىيى ژيانى لەگەل ئافەتەكە ژيا كە خۇشى
نەدەۋىست، ئافەتەكە خۇشۋىست كە تاكە رۆزىكىش لەگەلپا نەژيا، بگرە دەستىشى
پىنەكەۋت. بەلام لەمانۋىل كانت، لەبارەيمەۋ نەزانراۋە كە ھىچ پەيۋەندىيەكى لەگەل ھىچ
ئافەتەكە ھەبۋىت، بەجۈرەكە ژيانى دۋورە درىژى خۇي خىستە خىزەت بەرجەستەكردى

لهی فلسفه‌فیه‌ی که به‌عزیزایی دوسه‌د سال و تا نینستاش زال بوو به‌سهر عه‌قلی روژناناوی.

ده‌گیزنمه کانت خوارزینی نافرمتیکی کرد، به‌لام دواپی به‌هوی سهرقال بوونی به نویسنی یه‌کله کتیه گرنه‌کانی نافرمتکه‌ی بیرچووبومه، کاتیکیش بیر هاتعه و ویستی بوی بگرمتعه، ژنه چنده له‌میژ بوو شوی کردبوو، یه‌ک دوو مندالیشی همبوو.

کاتیش به‌سالاچوو له‌چل و په‌نجا رته‌ی کرد و ناوبانگی دهرکرد، یه‌کله لهی شتانه‌ی که زور تهریقی دهرکده‌وو تووشی نهرجایی بوونی دهرکرد نه‌ی پرسیاره بوو "ماؤستا کانت بؤچی ژنت نه‌میناوه؟" نهریش همیشه به‌م شیره‌یه وه‌لامی دهادیه‌وه، : کاتیک که لاو بووم ههرژر بووم و نه‌مه‌توانی نهرک وینداویستی‌یه‌کانی خیزان له‌نهرستویگر. کاتیکیش به‌ناوبانگ بووم و ده‌سه‌لاتی نه‌وم په‌یدا کرد که ژن به‌ینم، نه‌وا چیدی هه‌وه‌سی نافرمتانه نه‌ماوو، چونکه‌پیر بیووم و شه‌منده‌فر جینی هیشتبوم. ههرچی شاعرو هونه‌رمدان و په‌یوه‌ندییه‌کانیشیانه به‌نافرمتانه‌وه نه‌وا بارنکی دیکه‌یه. دیکه‌وه.. چونکه له راستیدا ده‌گمن ژبانی شاعریک ده‌بینیت که خالی بیت له خوشه‌ویستی‌یه‌کی توند و عه‌شقیکی شیتانه، زور جاریش نه‌و خوشه‌ویستی‌یه‌ی ژنکی گه‌وره ده‌بینیت له نیلامی شاعرو کرانه‌وو ته‌قینه‌وه‌ی بلیمتی و کپی شاعیر. لیره‌دا چیرۆکی ریلکه و نه‌و کچه شوخه رووسیه "لواندهر یاسالومی" به‌نمونه ده‌هینینه‌وه، که پیشتر هه‌مان کچ نه‌دینشه‌ی (نیچه‌ی) داگیر کردبوو. ریلکه کاتیک ته‌ممنی 20 سالن بوو سالومی ناسی و نه‌میشیان کامله ژنکی چل سالن بوو، که واتر بیوه هوی نه‌وه‌ی گری دهررونیه‌کانی ریلکه بکاته‌وو وه‌کو ناگر بلیمتی نه‌و پیاره دابگیرسنی.

ههره‌ها چیرۆکی (له‌فریدن دومیسن) مان هه‌یه له‌گهل نه‌و کچه نووسره به‌ناوبانگ و سهریسته‌ی که ناوکی پیوانه‌ی بؤخوی دانابوو: جورج ساند، دومیسن نه‌و کچه‌ی زور خوشه‌ویست، کچه له‌سهرمتا نه‌می خوشویست، به‌لام زوری نه‌برد دومیسنی جیه‌نشت و روی کرده پیوانکی دی، به‌مه‌ش ناگری به‌ردایه ناخی دومیسنی شاعیر، دومیسن به‌عزیزایی نه‌و شه‌وانه چاوه‌رنی نه‌و کچه‌ی دهرکرد تا نه‌و ده‌وه‌ی کچه له‌شه‌وه سووره‌کانی

تەۋا دىمىۋو و نىزىك بىر مەيدان دىگەن مەنىدە، دۇمۇسنىش شەۋىخۇنى بۇدەكرد و جۈانترىن قەسەدى لەشئەرى رۇمانسى سەدەي (19) يەمى بۇ نووسى كەنا وى (شەۋىنى مۇسنى) يە، بەم جۇرە ئازارى خۇشەمىستى بەسۋودە بۇ ھۈنەرمەندو، بلىمە تەكەن دەتە قىنىتەمە. بىگرە زۇرجار سەرگەۋتن لەخۇشەمىستى لەۋانئە مەترسى يىت بۇ سەر ئەلراندن، دىگەن دىرئە بەم بابەتە دىگەرە بىدەين و زىاتر قەسە لەسەر بىكەين، بەلام با تۈزىك لەبەردەم ئەم كىتئە نۇيە بوەستىن كە نووسەرەكانى دۈو كەسەن نەك يەك. يەكەمىيان مۇۋو نووس و رۇماننوسنىكى فەرەنسىيە و دوۋمىشىيان نووسەر و دىپلۇماتىكى روسىيە و بەيەكەمە كىتئەكى گىرنگيان دىدارەي ئەو كچە روسىيە جۈانانە كۆكردۈتەمە كە دۈاى شۇرشى بەلشەنك و پىش ئەو شۇرشەش بۇ گەپان بەدۈاى ئارامى و ئاسايش و دۈاترىش بۇ گەپان بەدۈاى خۇشەمىستى و ئاۋبانگ و بلىمەتەيان رۈدو فەرەنسا كۆچيان كىرەدو.

دۈاى رۇخانى شىۋەمەت، ئەرشىفى روسىيەكان لەبەردەم ئەم دۈو نووسەرەدا و الاكراۋ، بىگرە تۈانىان بىگەن ئەرشىفەكانى (ك.خ.ب) لەو ماۋمەدا، كە پىرەو لە زانىارى دەرپارەي زۇر لە كەسايەتەكان لە ھۈنەرمەند و نووسەر و شاعىر و فەيلەسوفان لەگەل كچە نەشمىل و دۇرفىن و سەرنج راکىشەكانى روس، بەجۇزىك ھەندىك لەو كچە قەشەنگانە رۇلىكى سىياسى و بىگرە "سىخورىشىان" بۇ بەرژۈمەندى دەرگا روسىيەكان دەبىنى.

بۇكەس نىئەنى نىيە كە (ئىلىزا) ەقل و دلى (ئەراگۇن) دى دىگەر كىرەدو، (سىيىت) ىش لەلايەن نىۋەندە فەرەنسىيەكانەمە بەرە تاۋانبار كرابو كە بەكەرنىگىراۋىكى روسىيە، لەراستىشدا ئەو مىزىدى خۇ خىستەن نىۋو خىزىنى شىۋەمەت و ھەر خۇشەش و ايلنىكرد پەيۋەندىكردنى بە سەربازگەي روسى ئاشكەرايكات لەسايەي جۇزىف ستالىن. بەلنى خۇشەمىستى چاۋەكان ئابىنا، گۈنئەكان كەپ دىكەت!!! ئەۋەي سەرنجى ھەردو نووسەرى ئەم كىتئەي راکىشا ئەۋەدو كەۋا زۇبەي بلىمەتە فەرەنسىيەكان لەسەرەتەي ئەم سەدەيەدا لەروى سۇزدارىيەمە پەيۋەندىدار بوۋن بە ئافرەتە روسىيەكانەمە. بۇنمۇنە نۇلغا كە شۈۋى بە پىكاسۇ كىرد و (گالا) كە (ئىلىۋا)ى خۇشەمىست پىش ئەۋەي بىكەرتە تۇپى سىلغادۇر دالىيەمە.

ھەروەھا (ئىلىزىزا) ۋە (ئاراگۇن) ھەن كە دىوانە بەناۋىيەگە كەي بەناۋى (شېئىرى ئىلىزىزا) لەسەر نوسى و چىرۆكى خۇشەۋىستىيان لە ئىۋەندە ئەھمىيەكان بەرادەيەك ناۋىيانكى دەرگەرد كە دەرگى بەراۋرد بىرئى بەچىرۆكى (مەجنۇن لەيلا) لە ئەھمىيە عەرەبىدا. ھەروەھا "لەيدا" ھەيە كە ھونەر مەندى ئاۋدار "ماتىسىس" ى پەرىشانگەرد.

ھەروەھا (مايا) ش كەندى (رۇمان رۇلان) ى بەرىدەبىر بىو، بەچىرۆك رۇلان نەچۋە رۇر بارى پىشكەش كەردى گۇپرايەلى و ستايش كەردى بۇ ستاين. ھەروەھا پىۋىستە رىبەرى ئىگىسىستانىلەزىمى (ۋەجۇدىۋى) ھەرنەسى "جان پۇل سارتەر" لەمىر نەكەين، چۈنكە نەبەردى زۇرى ھەبو، لەوانە چىرۆكىكى خۇشەۋىستى كىكرائو يان نىمچە نەينى لەگەل جۋانكىكى روسىدا بەناۋى: لەينا زۈينان ھەبو، ھەر بۇ نەۋىش كىتىنى بەناۋىيانكى "ۋشەكان" ى پىشكەش كەردە كە بەشۋەۋى گىرەنەۋى ئىئانى خۇيەتى، بەلام لەپىشكەش كەردەكە تەنھا ئامازەى بە پىتى يەكەمى ئاۋى كچەكە كەردەۋە، لەترسى نەۋى نەكا تۈۋرەيسى (سىمۇن دۈۋبۇقۇۋان) ى بەسەردا بىبارى. ھەربۇيە لە پىشكەش كەردە كورت و تەۋابىيەكەي گوتۈيەتى "بۇ خاتۋو... ن...". رەخەنگر و كۆمىنتەسازەكان زۇر بەدۋى راقە كەردى نەم پىتە بۈۋن بۇ نەۋى بزانن ئەم (ز) يە، چىپى دەگەيەنئە بەلام نەگەيشتە ھىچ نەنجامىك، بەچىرۆك سارتەر سەركەۋتۈۋ بۈۋ لە پاراستنى نەينى پەيۋەندىيەكەي و، لەگەل خۇشەۋىستەكەي تەنھا لەكەناردەكانى رۈۋبارى بەلىك نەمى بەيەك نەدەگەيشتەر، يانئىش لەگۇشەۋ سۈچەكانى پايتەختى سۇقىيەت كە جارچارە دەچۋە سەردانى مۇسكۇ و ياورمى يەكتىريان كەرد، ۋەك نەۋى ھىچ رۈۋىنەدەبىن. بەلىزەدا بەدەرىزى لەسەر دۈۋ پەيۋەندى بۈەستىن: يەكەمىيان پەيۋەندى (گالا) بە (بۇل ئىلىۋان) و دۈاترىش بەسلىقاندۇر دالى و، دۈۋمىشيان پەيۋەندى (ئىلىزىزا) بە (ئاراگۇن).

كاتىك گالا لەسانى 1918 گەيشتە پارسى بۇ نەۋى شۈ بە بۇل ئىلىۋان بىكات و تاهەتايە لەفەرەنسادا بىگرىستەۋە، ۋلات تازە لەشەرىكى وىرانكار ھاتبۈۋە دەرئى.

ښلیوار خوښی له شه په که دا به شداریو، هر به جلی سرباز زیښه وهاته کلنسا بڼ
 نه وهی ښو کچه رووسیاییه ماره بکات که خوښیده ریست. به لږم وهکو سرجه م نه وهکاني
 سرده می خوی شهرې جهرگې دهرونی ویرانکردبو.

به ده گم نه مالیکي فهره ناسیت ده دوزییه وه که کوزراو یان بیسه رو شویڼیک یان
 بریندارنکیان نه بیټ و دکړی بگوتری بزوتنه وهی سوریای فهرنسی که (ښندرئی بریتون)
 رابه رایه تی ده کرد شتیڼ نه بوو جگه له کاردانه وهیه کی ښو شه په و مرگه ساته کانی.

گه نجانې فهرنسا نه وکاته ده یانویست دلنه وایی خویان به نه وه، هه ناسه بده و،
 مرگه ساته کانی شه رو ښو کار دساتنه له بر بکن که له گوږه پانه کانی شه ردا بینیبویان، بییه
 هیچ رنگایه کیان له به ردم خویاندا نه ده دوزییه وه جگه له پړانه ښو بزوتنه وهیه کی هونه ری
 سوریای نازاد یخو از.

سوریالیزم ښو بسواری بڼ هونه رسند ره خساند " شاعر، یان ښه دیب، یان
 رومانوس... تاد" که توژیک خوی له بر بچته وه، نوقمی خون و خه یالات ببیت و له واقعیه وه
 به رزیته وه بڼ سه رووی واقع " که نه مه مانای حهرقی وشه ی سوریالییه ". سوریالیزم
 پیوستیه کی میژووی جینه جن کرد چونکه له کاتی گونجاودا هاتو یارمه تی داهینه ره
 فهره نسیاییه کانیدا که رزگاریان ببیت له ورق و کینه و توبه هاتییه ی که فشاری
 ده خسته سهر، له دوزخه ښو واقعیه ی که رحم به که س ناکات. به م جوړه رنگه یاندا به
 وزه و توانا کانیان، به ته قیته وه و به به سو ناراسته کان و چوڼ حمر دهکات ښاوا گوزمریکات.
 هه روه رنګه یان به زماندا که له کوت و زنجیره کانی ښاد بیټ، واته له مانا قاموسی و
 شهرعیه کان، بڼ نه وهی مانای دیکه و مرگریټ و قوزاخه کانی بشکینیت. یواریان به زماندا که
 سنوری خوی بریت و گوزارشت نه وه که هر له مانا به لکو له بینانای و، پوچی و
 نامه عقولیش بکات. ښوان بینیان که واقعیه تی راست نه وهیه که ناواقیهی بیت! نایا شه
 واقیهی یان ماقول یان خاوهی هیچ مانایه که؟ نایا ده کړی به زمانیکي لوژیکیانه ی،
 فهره نگیانه ی موحافیزکار گوزارشت له عبه سیه تی شه بکړیت؟

ئايا پىئويست نىيە لەسەر ھونەر كە گوزارشت لەشەيتىتى واقىع بىكات بەزمانىكى لەخۆى شىئىتر؟ ھەر لىزمە مەسەلەى تەقلىدەى زەمان سەرى ھەلدا، كە لەشەستەكاندا گواستراپەوہ نىو پانتايىيەكانى شىعەرى عەربىي ھاوچەرخ.

ئەوانە ھەندىك لەھۆو پالەمرە قولەكانى سەرمەلەدانى بزوئەى سوريالىزم بون، لەسەرەتەكانى ئەم سەدەىدا "سەدەى بىستەم". پاشانىش فراوان بلاوبەوہ بۆ ئەوہى بىيئە بزوئەىيەكى ھونەرى بەقەبارەى دوونىيا، ھەك ھەموو بزوئەىيە رەسەنەكانى دى كە لەپايتەختى رووناكى و ئازادى : (پارىس) سەريان ھەلدا.

بەلام دواتر سوريالىزم لەمامەلەر گوزارشتكردنيدا زىادەروىي كىرد تاوہكو لەسەر ھەستى ھەندىك . ئەمەشەنكەوتوہ بچووكەكانى ، ئەوانەى ھىچ داھىنانىكىيان نەبوو گەيشتە ئاستىك لە ئابوچوون و ورنەبازى. بەھەرھال "گالا" دوئىي پۆل ئىليوارى داگىر كىربو، ئىليوار ئەم چەند دىرەى لەچامەيەكيدا بەئاوى "گوزانىك بۆ گالا" نوسىبوو:

لەژيانم كەسەم خۆشەنەوتوہ جگە لە گالا .. و

ئەگەر ئافەرەتە تانى دىكە ھەموويان رەتكە مەوہ،

ئەوا بۆتۆ دووپات دەكە مەوہ كە لەدوئىيا ئافەرەتىك نەدۆزىيەوہ

جگە لەگالا

كە مەيلنىكى كەم بۆ ژيان و

مەيلنىكى زۆر بۆ مردن دەدات..

بەم شىوہە ئىليوار وگالا چوونە ناو بازەنى سوريالىستەكان و چوونە رىزى ئەندىي

برىتۆن و لويس ئاراكۆن و فېلېپ سوبول و رىنئە شار و ئەوانەى دى.

ئىدى بزوئەى سوريالىزم، پىشەنگى داھىنانى رۆشنەىيى ئەوكاتى لە لەرەنسە پىك

ھىنا، ئەم پىشەنگەى دەپوئەت ژيان بگۆرۆت. ئەندىيى بروتوئىش ھەكو سەروكى بزوئەى

يان رابەرى عەسەبەيك ھەلس و كەوتى دەكرد و گەرمكى "ئەلمۆنارناسى" لەپارىس

بەممەمو قارەخانەكانىەرە كرىبوو بە پايتەختىك بۇ ئەر بۆتەنەمىمى كە دەمىوئەت جىهان بېرىت.

بەلام گالا لە گۆپان وەلچون و داچرون و شىتتە سورىالىمەكە ئىلىولر مەندو بىوو، لەمەش گرىكتەر، خۇشەمىستى بۇ خۇى مەندو بىوو، مەلل گرتى، چوتكە خۇشەمىستى لەسەمتارە وەكو گەردەللەل بەمەيز دەست پىنەمكات، پاشان بەتتەمىرونى رۇژ و سالكان مەندى مەندى مەندى دىتەمەمو بەرمەلارنى مەچىت، مەر خۇشەمىستىك بەگاتە نەمجامىكى پۇزەتىف و حوكمى بەرمە نەمان بۇ خۇى دەر مەكات. ئەمە سوننەتى ژيان و سەروشتى شتەكانە.

بەتەننا دەورى و بىنەمىنى ولامكات خۇشەمىستى پتەمو بەمەيز بىتەو
بەرمەمەكانى "رەكەبەرتى" زەمەن بەكات. بەلام بەمەك گەمىشتە، بەتەبەمىش لەگەل يەكتەر ژيانى
هەبەشى بەرمەمو، دەمىتە مەزى دەرەكانەمەي كەلپەي خۇشەمىستى و كۆرگەنەمەي
خۇشەمىستى، يان بىلەن مەلمەرمەنى خۇشەمىستى. بەداخەمە كە مەكرى بىلەن خۇشەمىستى
وەكو گولە جوانەكان وایە، وەك چۆن گولەكان دەمرەن ئەمىش مەلمەرمەي. بەم جۆرە دىواي
چەندىن سال خۇشەمىستى و نەزىكى و دواتر تۇران، پەمەمەندى نىوان گالاو ئىلىولر كۆتەمى
هات. ئىدى كەچە نەشەمىلى روسىيالى لەناخىدا بەدەمەي پەمەمەمەمەكى تازەدا مەگەر، يان
بىلەن بىلەمەتەمە تازە، ئەمەمو كەمىكى دىكەي كە شىتەي و بىلەمەتەمەكى ئەگەر زىاتەر نەمىت
كەمەر نەبوو لە مە ئىلىوار دۆزىمەمە، ئەمىش سەلقاتۇر دال بىوو. بەلام ئەمەكات دال، ئەم
دالە ناوادارە نەبوو كە ئەمە مەمەسەن، بەلكو گەمەمەكى خەمەلەمەي بىوو كە تەمەمە ئە 25 سال
زىاتەر نەبوو، ئەمە مەمەمو پارىس بۇ گەرەن بەمەمە ئىلەمە و تەمەمەمە و مەمەمەمەندى. چوتكە
كۆپەمەمە مەمەمەمە، وەك مەمەمەمەمە مەمەمەمەمە سەمەن كەلپە مەمەمەمە مەمەمە
مەمەمەمە. گەمەمەمەمە مەمەمەمەمە مەمەمەمەمە مەمەمەمەمە پارىس مەمەمەمەمەمە
شتەك ئەگەرەمەمەمەمە نەبوو، جەگە لەمەمەمەمەمە كەپ مەمەمەمە. گالا هات بۇئەمەي بىلەمەمەمە
مەمەمەمە بىلەمەمەمە تەمەمەمەمە.

لەگەل خانىكى ئەمەرىكىدا كەنارنى: نانسى كۆنار بوو. خۇشەويستى پېشوش بەناسانى
لەدل دەرناچىت، ماۋەى دۋاى خۇشەويستىش لەوانەيە دىرۇخايەن بىت يان كورت خايەن،
زۆرجارىش لەدۋاى خۇى نەشتەروبرىنى وا جىدەھىللىت كە سارزىبۈونى ئاسان نىيە.
خۇشەويستى مەزىن دەگەنەمە باجەكەشى گرانە. خۇشەويستى بەپىچەوانەى ئەۋەى
زۆرەمان لىتتىگەيشتۈيۈن مەسەلەيەكى ترسناكە، راستە لەسەرەتا تامى مەنگۈنى ھەيە،
بەلام لەوانەيە دۋاترەكجار تال بىت. زۆر لە شاعىرو ھۈنەرەندەن لەسايەى چىرۈكىنى
خۇشەويستىدا خۇزان كەشتۈرۈد. بەلام ئەراگۇنى ناسرا بەجۋانى و گجى وىلىمەتەكەى
ناكرى ئاۋا بەناسانى لەگەل بەكەم لىداندا بەكەوت، دۋارۇزى لەبەردە... سەۋەۋەلىشى
لەبەردەمە زۇن كەش دەرناى " لەوانەشە خۇشەويستى لەشۈننىكەۋە بىت كە پىنى بزەنن
يان پىنى نازانن. لەزۆرەيە حالەتەكانىشدا پىننازانن.

خۇشەويستى ئەۋكەتە نايەت كەنئەمە دەمانەۋىت، دىخۋازىن، خۇشەويستى ئەۋكەتە
دىت كەخۇى دىەۋى و بەناناگاسى شۈيىن و زەمەن و رەنگە لەشۈننىكەۋىت نىمە نەمانەۋى،
يان ھەرگىز باۋەر نەكەين. بەلام كاتىك دىت ۋەكە شايەكى شەپۇلدار خۇى دەسەپىنى و
قابىل بە دەمەتەقنى و گەپانەۋە نىيە.

لەۋ ئىۋارە جۋانەداۋ، لەيەكىك لەجۋاترىن قاۋەخانەكانى پارىسدا كە دەكەۋىتە
ناۋەرەستى رىگاسى نىۋان (نەلمونبارناس) ۋ (نەلبۇر رۇيال) لۈيس ناراگۇن لەگەل
خۇشەويستىدا لەۋان بوو، لەگەل گەۋرەترىن چىرۈكى خۇشەويستى لەرئاندا. كاتىك
لەقاۋەخانەكەى "لاكلۈزى دى لىلا" چۈۋە ژۈۋرەۋە ئىلىزا ترىۋى دانىشتىۋ ۋەك ئەۋەى
چاۋمېۋانى ئەۋكەت. بەيەككەيشتىك بوو لەرنگەى رىكەۋت، بەبىن رىكەست و ژۋان، بەلام
بەجۈرىك دەستى پىكرەد ۋەك ئەۋەى چەندىن سالا ئەماندەباشى بۇدەكرىت. ھەندىك ژۋان
ھەن نەننن، نازانن و پىننا نازانن، لەدەرەۋەى وىستى نىمە دەبەستىن و وا پىدەچىت
كەزىاتر لەۋانە راستەقىنەيەكان رىكخراۋ و ئەماندەباشىان بۇكرامبىت. بەجۈرىك دەستى
قەدەر بەمانەۋى يان نا بۇ ئەۋمان بەلكىش دەكا. لەم جۈرە ژۋانەش ئەم بەيەك گەيشتەنى
نىۋان ئەراگۇن و ئىلىزايە.

ئەراگۇن كە لەگەل دوو ھاورىنى سوريالىستى لەو گەرەكە خەرىكى پىياسەكردن بون،
 گوتى: بۇ نەچىنە ژوررەمو شتىك بخۇينەو؟ ئىليزاش كە بە مانەوئى لەپارىس بىزار بىو
 ، ھەستى بە بى ئومىدى و بىتوانايىكى ژوررەكرد و بگرە خەرىك بوو بگرەتەموە بۇ مۇسكۇ،
 ئەمىشيان لەژوررەكەى خۇى لەيەككە لەھوتىلەكانى ئەلمۇنبارناس ھەئسايە سەر پى و
 ھەنگاۋەكانى بىيىنى ئاگايى خۇى گەياندىانە ئەو قاۋەخانە جوان و بىناۋيانگە. دەيەريست
 لەرى دلى خۇى بداتەموە خۇى بەتال بكا تەموە بىر لەچارەو دوارۇژى خۇى بكا تەموە.

گوشمان ئەو قاۋەخانەيە بىناۋيانگە، چونكە كاتىك تۇ لەسەر كورسىەكانى دادەئىشىت و
 سەيرى مېزەكەى پىنش خۆت دەكەى دەيىنى ناۋى گەورە شاعىرو ھونەر مەندانى فەرەنسا
 لەسەر دارەكە ھەنگۇئار 'سېرە ئىلىن و بۇدلىر دانىشتون و لەوئىش جىرارو دۇئەر
 ، ئىكىتۇر ھۇگۇ دانىشتون. لەشۇئىكى دىكەشدا ئەندرى برىتۇن و لويس ئاراگۇن و پۇل
 ئىليوار، ئىدى ئەم قاۋەخانەيە تانىستاش ھەيەو دەكرى ئەگەر بۇتكرا سەردانى بكەيت و
 ئەو كون و قورئانە بىناسىتەموە كە گەورە شاعىرو نوسەرانى فەرەنساى تىدا دانىشتون.
 ئەراگۇن لەپارچە شىعەرئىكىدا دەربارەى ئىليزا دەنوسىت:

"نەينىەكى گەرەت پىندەلىم: زەمەن تۆيت

زەمەن ژىنىكە پىنويستى بەپيارىكە پىاي ھەئبلى و
 گەورەى بكا.

زەمەن دەك شىعەرئىكى چرى شەپۇلدار

بىكۇتايە

نەينىەكى گەرەت پىندەلىم: مەن لىت دەترسم

لەو شتە دەترسم كە ئىۋاران بەرمو پەنجەرەكانت دەيا

دەترسم لەبزاۋتەكانت

لەناماژەكانت

لەو وشانەى كە ناگوترىن.

لەزەمەنى خۇراو لەسەرخۇ دەترسم.

لەتۇ دەترسم

نەينىمكى گەرەم بۇ ئاشكرا كردیت

ئىدى دەرگاكان داخە

ئاساترە بۇ مەۋف بىمىرت لەۋەى خۇشەۋىستى بىكات.

ھەربۇيەش ۋامىن ئەستەم دەژىم

نەى خۇشەۋىستى ۋىن

سەرچاۋە:

قراءة في الفكر الاوربي الحديث، هاشم صالح، 1994، ص 55

گۆرانىيەك بۇ شەۋ!

زۇراب

رەنگ ۋە بۇيەگىرتىنەرە مېژۋەكەى دورو درىژە. ھونەرەندەن ۋە عاشقانى ھونەرىى
دەزانن مېژۋى ئەرەنگ ۋە بۇيەى ئىستە لەبەردەستدايە چەند سەيرو سەمەرەيە. ھەندىك
لەھونەرەندەن رەنگ يان بۇيەى تاييەتى خۇيان ھەبۋە. ئەمەش زياتر ھونەرەندەنى ۋەك
داقېنىشى ۋە بېشىنەكان دەگىرتەرە.

تا ئەرەكەتى ئانكوخ خولياى شەۋ تارىكاىى چۈرە ناخىيەرە كەسىك، ھونەرەندىك
نەبۋە، تۈنەيىتى ۋەكو ئەرە تارىكاىيدا رەنگەكان بەكاربەننىت. بەلگەشمان بۇ ئەمە

تابلو کانیته، پروانه (شعوی پر نستیره)، (قاره خانه له نیوارده) و تابلو کانی تری که به شهو
 بهرهمی هینان. ده لنین فانکوخ شه پقمه کی قامیشی یان لاسکی له سمر دابووه، له روی
 پیشه شعوی قمرغی شه پقمه که موزیکسی داگیرساوی داناوو بهر جوړه ستاقیلله کی
 روشنکردو تهوه، یان بلنن پالته که روشنکردو تهوه تاره کو بتوانی موزیکلکانی سر خام
 ویزه کانی سر پالته که ببینئ.

هه ندیک جار وا دیته خه یال له خوم بیرسم تۆ بلنیت چاوی فان کوخ تایبه ته مندی خوئی
 نبووینت؟ نهی چۆن توانیوتی نهو رهنکه شهوه کیانه بهی شیوه ره سه نه ببینئ؟ یان،
 چۆن توانیوتی له تارکیدا رهنکه کانی تاریکی و شهو له سر خام که زیندو دووباره
 بکاتهوه؟

نازلرتت چۆن بووه، شهوی بهلگه نهویسته شهوه فانکوخ کاتی زوری به شهو
 له دهرمهو بریوته سر. کئی ده لنین هاو دهردییه که فانکوخ له گل مانگ شهوه و نستیره کان،
 مه مان هاو دهردییه که بیکس له گل مانگ نه بووه!!

هه ندیک جار وا بۆده چم فانکوخ هینه ته ماشای ناسمانی کردووه نستیره و
 مه سارمانی هه مو ناسیوون، یان ته ناهت موعجزه کانیشی دیون. تۆ بلنیت یه زدان هینه
 بهزمی پندها تبتتهوه موعجزه ی پیشان دابنئ!! نازانن، شهونده هیه که له تابلوی
 شعوی پر نستیره (ورد ده بهوه دوش داده مینم. نهو جولمو خرۆشانه ی دهیخرت
 چینگه سرسوپمان ولیخوردووه شهوه.

بایکتهوه بزنانن (لینگو ئیف فالتس) چی نویسهوه، پروانه لاپه (105-107) ی کتیبی
 فانکوخ که بهنده له سویدیوه و مرگیزاوه:

(له نستیره شهو دا، که یه کیکه له گرنگرتین و سهیرترین کاره کانی فانکوخ، ههردو
 جوړه قۆمه هینیه کان له یه وینه دا یه خراون، دووباره، زیاد له جارته، نیگار کردنی شهو
 تیماو بابته وینه که، به لوم له میانه له ههله و مرجنکی تهواو جیا و زدا، شهوه یه کیکه له
 نیشه دهگمه ته کان فانکوخ تیمایدا له سروشته راسته خوکه لاهدات و، رهنک و قۆرمی و
 داده هینت بۆ شهوی بهتروای بهیارمه ته خه یال کهش و هوا یه کی تایبه ته "بخاتهرو" و

بېھىننە پېتىشەم. يارىيەكى گەردوونى ، زۆر دراماتىكى ئەنئەنىۋىي روڭلار. دوو ئىپو لە (تەم و مۇزى) گەردە دەپنە يەكەم، يانزە ئەستىزە زۆر گەردە كراو بەخولگەي رووناكىيەكە يانەم دەپنە ناو تارىكى شەم، مانگىكى ئاناسايى رەنگ پەتەقلى وادەردەكەيت بېت بە خۆر ۱)

پاشان دەلىت:

(چونكى روڭلار راستەقىيەتتە ئىكەنكى لەسەر زەوى روڭلار بەلگە لە ئەنئەنىۋىي، لە تابلۇ (ئەستىزە شەم)، (كە لەوانە يەنە-روڭلار-يەكە ئاخىر زەمەن بېت)، قانكۆخ ھەرقى داۋە خۇي لەھەست و سۆزى بالادەست ئازاد بىكەت . لەھەمانكەتدا پىئويستە وئەكە وەكە ھەرقى سەير بىكەت كە وئە ئاسا ئارمىز و خولياي بۇ يىكۆتايەتى سىرۇشت دەردەپنەت.)

يىم دەزانىن قانكۆخ قەشەبوۋە، ئاگادارى ئىنجىل و تەورات بوۋە، بەلەم نازانىن قورئانى خۇيئەتەمە يان نا. دەمزانىن لەلەي ھەنەرمەندانى شەروپا بۇنەم گىرەنەمە ئاينىيەكەن كراون بە تابلۇ ، نەمەشەم (دەل شىن)، (العشاء الاخير)، دافىنشى ، دالى و زۆر ھەنەرمەندى تر، ھەرىكەم بەشىۋە خۇي لەرىگەي نىگەرەمە تەرجەمەيان كەردەم. نازانىن ئايا (شەمى پەنئەستىزە) تەرجەمەكەندىكى لەم جۆرە يان نا بەلەم ھەمەك (فالتىم) ژماردوونى ئەم (يانزە ئەستىزە و مانگ كە پىنەچىت خۇرىش بېت) دىارن، ئاخۇ لەمە ھەمان شت نىيە كە (يوسف) بەباۋكى دەلىت و بۇي دەگىرەتەم!! بۇ ئەمە پەوانە: انكەتاب المقدس، العهد القديم، (الاصحاح السابع والثلاثون) لە (سفر التكوين) دا، ظىرس (8_9): " فقال اني قد حلمت حلما ايضا واذا الشمس والقمر واحد عشر كوكب ساجد لي. وقصه على ابيه وعلی اخوته.)

دواتر گەر سەيىرى قورئاننى پىرىۋز يەكەين ئەوا لە (سورە يوسىف)دا، ئايەتى (3) دەخونىنەو: "اذ قال يوسف لاييه يا ايت اني رايت احد عشر كوكبا والشمس والقمر رايتهم لي ساجدين".

ئاۋى كىتىب: ئان كوڭ
نوسىنى: نىنگۇنىف والتەر
وەرگىترانى لەسۈيدىيەو: زۇراب
بۆسۈيدى: پىتەر گۇكسام
لەبلاۋكراۋەكانى دەزكاي جاپ و پەخشى سەردەم.

"ئاتوانم ھىج بىكم-خەئاي من نىيە_ كەئابلۇكانم ئالفرۇشېن بەلام رۇژېك دېت
خەلكى بۇي دەرلە كەۋىت كە لەپارەي رەنگە كانيان بەلرخترن".
فېنسېت ئاتكوخ

رانانى: رەگەز رەشىد

كىتىبى ئاتكوخ مەلۇم رەيەكە لەكەئال و ژياننامەي مەنەرمەندى مۇئەندى "ئاتكوخ
1853-1890"، كەنوسەرو مەرگىرى بەرىز و بەخشندە (زۇراب) لەبەرگىكى قەشەنگ و رىك و
پىكدا لەزمانى سۈيدىيەو و مەرگىزپاۋەتە سەر زمانى كوردى، شاينى گوتتە چوار كەئانى
ئاتكوخ پانتايى بەرگەكەيان گرتسۈو و ئاۋەوۋى كىتىبەكەش (75) كەئال و (17) وىنەي

فوتوگراف تاییهت بهشویژن و ژبانی فانکوژ شانبهشانی نوسینهکان شروات و نوسمر هملیداده ژوربی که قالهکان بگریژنیتهره بژ روداوو لایهنه سستایکیهکانیان بختامروو، شایهمنی گوتنیش له (75) که قالهکانیش، چواریان له ناوناخنی کتینهکه بهرنگ نامیزی دینه دیتن. له لایهکی دیکه شهوه لهگهل شو نووسین و که قالانه یادداشت و نامهکانی فانکوژ بژ "تیو" ی برای و خوشکهکی بهشیکی نوسینهکه داگیرنمکن.

ناوناخنی کتینهکه دابهش دهینته سمر پینچ بهشهوه لهبشی یهکه شهوه بهناوی (نیوهی کهشیش نیوهی هونرمههه، سالانی سهرهتای له هۆلهندا 1881-1885 "نوسمر بهودیرانه دهست پندهکات "ژیانه شو تاکه تیکشکانیکی گهرهههه، لهههچ کام لهه شتانه که بۆسهردهمهکی بایه خداربوون سهرگهوتونهههه، نهیتوانی خیزان پینک بهینیت، خوی برژنیت، به لام له نیگارکیشاندا توانی نامرازنیک بدۆزیتهوه، نامرازهکی خوی بههویسهه "بتوانیت" بهرهرچی پشوی واقع بداتهوه". ههرله بهشههه (10) که قالی فانکوژ بهناوو رووبهروو شوینهه نمایش کراون. دواپیش دهچیته سمر شو دلهراوکن و ناسوریانه که له پانتایی نامهکانیدا بۆ "تیو" ی برای و یادشتنامهکانی دههینرنت .. کوتایی هینان بهو بههه کوتایی هینانه بهههشیشی و ژبانی رابردوی، قسه کردنه لهسهر که قالی "ستیل لایف و کتینی پیروزی کراوه" به نه اندازه یهک دهیگهینیته سهر شو گوزارشتانهی که فانکوژ ژبانی رابردو جی دههینلن و بههوی شو کوتله و بهشانه جاریکی دیکه لهسهرهتاوه دهست پندهکات.

بهشی دووهمی نه و کتینهش "سالی خوئندن له پاریس و نه متوژپین و پاریس 1885-1888" سهرهتایی دهسپیکردنی بهههینیکی فانکوژ دهسپندهکات که دههینژن "من پینم باشتره مانگی سهر فرانک ههینت و نامزادیم لهوهی چی لهو پارهیه بکهه، لهوهی دوسهه فرانک ههین بههین نهو نامزادییه" دواپیش راستهوخو لوی شو پههغه بۆیهکهه جار له (له متوژپین) دهست بهههجامدانی تاقیکردنه وهکی دهکات، به لام خوی دادههبرژنیت لهگشت شو لاسایی کردنهوه میکانیکانهه بههشویازی تاکانهی خوی دهست دهکات به نیگارکیشان.

ئورنىكى چۆل جگە لەرەنگ ھېچى تر ئاناسىن، لەم كاتەشەو نامەيك بۇ خوشكەكى
خەنوسىن و دەلىن (ھەروەھا لەمرونىشدا، لەمەوای ئازاددا ، لەوای شالۆى نەخۇشەكەو
يىننە ھەست بەتمەنھايى ئەكەم، كەلىتر ئاۋىزىم بچەم لەمروە).

كۆتايى ھىنان بەر بەشە قەسەردنە لەسەر كەفالى كۆتايىبەكانى ئانكۆخ و خەستەرووى
وانامەى تەوانەكراوى ئانكۆخ كە بۇ "تىو"ى بىراى نوسىيىو. قانە كاتە خەمۆكى و
نامۆى سەرتاپاي ئانكۆخ دەگىڭ و ئىوارەيك لەكىڭلەيكى چۆل بەدەمانچەيك كۆتايى
ئەزىانى دىنن. دوا دېرەكانى ئەم بەشە قەسەردنە لەسەر" رەنگ و ھىل و دارشتن" لە
ئەفالىكانى ئانكۆخدا و نوسەر گىزىيان دەداتەو بەزىان و ئاسۆرەكانى ھونەرەند و
خەنوسىن" ئەو لەم جىھانەدا ئاسۆرى چەشت و لەلايەن جىھانىشەو لەت و پەتكرا.. لەرنگاى
نەردەكەيەد جىھانىكى رەنگاۋ رەنگى پىر جۆلەى بۇخۇ خولقاند، ئەو جىھانەش ھەموو ئەو
ئانىارىيەنى تىابو كە ئەو لەبارى.. بوون.. دۈە دەيزانى". شاينەى ئاھەنە نەوبەشە (20)
ئەفالى دەگىتەخۇ. بەشى كۆتايىش لەسەر زىيان و بەرھەمى ئەو كەلە ھونەرەندەيە لەيەكەم
مۆزى لەدايك بوونى تا ئەم كاتەى دەمى.. لەپال ئەوەشدا و ئەنى فۇتۇگراڭ (ئانكۆخ) و
تىو"ى بىراى و كۆمەلىك لەم شۆنەنەى كەتئىدا گوزەراو وەكو" ژوروى لەدايك بوونى،
ئورەكەى خۇى، ژورەكانى گەلەرى ھونەرى كەئانكۆخ تىايدا فىزى كرىن و فرۇشتىنى
ئەفالى ھونەرى دەبىت، خەنۆوى قەشنىيەتى لە نىونىن، ژورەكەى لەنەخۇشخانەى
ھروونى، ئەو ژورەى كە خۇى تىايدا مەردوۋ، ئايش ھەردوۋ گۆڭرى"تىو" و ئانكۆخ و
چەندان وپەنى دىكەى تىايە".

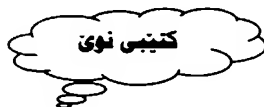
ئەوەى جىڭاى باسە وەرگىزەنى ئەم كىتئە بۇ كىتئەخانەى كوردى نەمەك ھەر كارىكى كەم
مىيە، بەلكو زۆرىش پىنويستە، لەلايەكى دىكەشەو (زۆراب) ئەوە دوۋم كىتئەيەتى كە
ئەزماڭىكى تىۋىريەنەى شىۋەكارى و ھەرياندەگىزىتەسەر زەمانى كوردى كە پىشتەر كىتئەى
يىكاسۆشى بەھەمان شىۋە خەستەرىدى خۆنەرانى كورد، بەم زووانەش كىتئەيكى دىكەى
ئىۋەكارى سەبارەت بە ھونەرەندى ئىسپانى (سىيىلادۇڭ دالى) كە لەسۆيدىيەو
زەدوۋىيەتى بەكوردى دەكۆتە بەردەستى خۆنەر.

ھەر لەو بەشەدا ئانكۆخ ئاشنايەتى لەگەل "ھىنرى دو تۆلۆز" لۆتريك و ئىمىئىل بىرنارد و كامىل پېسارو و گۇگان "پەيدا دەكات و پىشانگای خۇى لە رىستورانىكى خىيالىي لەگەل "تۆلۆز و بىرنارد و لويس ئەنكۆئىلئىن" دەكاتەو، بەلام ھىچ لەو كەڤالەنە ئافروشىن.. ئىدى لىزەرە نەفرۇشانى كەڤالى ئانكۆخ دەبىيە كىشەيەكى گەمەرە بۇى.

ھەر لەو بەشەدا ئانكۆخ لە پارىس زۆر شت فىر دەبىت وەكو" كاركردى ئىمەرە شوفىزم لەگەل رووناكى و ھەلۆە شانەوھى رووبەرەكان لە ستراكچەرى گرافىكى داو رووبەرە زەخرەفییە يابانىەكان و.. تاد" ئىدى بەتەواوى لەكۆتايى ئەو بەشەدا روو لە ئەكادىمىەكان و مېكانىكىەكان وەردەگىرى و ئەو رىنگايە دەگرتەخۇ كە پىشتەر پۇل سىزان پىايدا رۆىشتىبوو.. پاشان سەفە بەرەو ئارنى دەكات. ئەم بەشەش (12) كەڤالى لەخۆگرتووە.

لەبەشى سىنەمەدا بەتاوى" تەقىنەوھى رەنگەكان 1888-1889" بەكەڤالى "دوانزە گولەبەرۆزەكە لە گۆزەدا" دەستپىدەكا، كە يەكێكە لە كەڤالە ھەرە بەناوبانگەكانى ئانكۆخ. لەئارنى ئانكۆخ كىشەى (مۆدىلى) توش دىت و دەست دەكات بەدروستكردى سروسشت. درابەدواى ئەوھەش ئانكۆخ كۆمەلێك مۆدىلى دەست دەكەوئىت و رەسمىان دەكێشنى. ھەر لەو ساتەوھە ئانكۆخ لەگەل گۇگان لەئوورێكدا نىشتەجى دەبن وەك دوو ھاوڕێى شىت و نامۇ پێكەوھە دەست دەكەن بەرەسمكردن، بەلام ھەردووکیان ھەمىشە پێگەمەر توپە لەیەكدى دەژيان، بۆیەش گۇگان بېراردەدات جىنى بىلى، تائىوارەيك ئانكۆخ لەو نامۆبىدە تورەيسى دەيگىرى و بەچەقۆرەك گۆتچەكەيەكى دەبىرى، دوايىش لەناو زەرفىكى دەننى و دەبىبات بۆسۆزانەك لەسۆزانىخانەيەكدا، دواى ئەوھى لەمىمارىستان دىتە دەرەوھە ناوى خۇى بۆنەخۆشخانەيەكى دەروونى دەنوسى، لەكۆتايى بەشەكەشدا بۆ(سانت رۇمى) دەگوازىتەوھە. ئەم بەشەش (28) كەڤال دەگرتەخۇ.

پىنجەم بەش بەتاوى(نىگاركردن ژيانە/ سانت رىمى وئۆفر 1889 1890)، بەكەڤالى كلېسای ئۆفر دەست پىدەكات. دوا بەدواى ئەو كەڤالەش چەندەھا نامەو قسەكردن لەسەريان دىنەبوو، لىزەرەوھە تەواو نامۆى و خەمۆكى ئانكۆخ دەستپىدەكات. تادى نامەو كەڤالەكانى رەشپىنتەر دەبن.. ھەر لەو بەشەدا نەخۆشى جارىكى دىكە دەيگىرى و دەبىباتە

نازاد بەرزنجى، روناكبىر و وەرگىز: كارى جوان و بەپىزو ھوشيار گەرا لە نىۋەندى رۆشنبىرى كوردیدا

دواى وەرگىزپاشا چەندىن كىتەبىي بەپىزمەر لەرۆمانى چاومكان و كۆمەلە چىرۆك و چەند
وێسگەيەكى فيكرى و ئەمەبىي و تەرفەي تەنباي سۆھراب و لەبارەي توركيا و .. تاد، لەم
دوايىدا كۆمەلەك و تار وەرگىزپەرەي لە كىتەبىيەك بەناوى (لەگەل عەقلى خۆرناۋادا)
بەخۆنەرەكانى گەياندن لەگەل عەقلى خۆرناۋادا، كۆمەلەك و تارى فيكرى و ئەمەبىي و
ئەمەبىي و راو بۆچوونى چەندىن نوسەر و پەرەي بىگانە لەدو نىادا لەخۆمگرت كە
لەبلا و كراومنى نەزگاي چاپ و پەخشى سەردەمە، بەر ھىوايەي كاك نازاد بەرزنجى
خۆنەرە تايبەتەكانى لە بەرھەمەكانى بىبەش نەكات و لە ھەلبەرزاردنى بابەت و تىز و
بوارەكانى پەركەنەرەدا بەھەما شىۋەي ئىستە سەركەوتو بىت.

نه‌وزاد نه‌حمده نه‌سوده دوو کتیب:

* شیعریه‌تی ده‌ق و هه‌نگوینی خویندنه‌وه، ناوی کتیبی یه‌که‌می نوسه‌رو وهرگیر کاک نه‌وزاده که له‌تویی (200) لاپه‌ردها که‌موتۆته ده‌ستی خوینهران و تیایدا چهند ده‌قیکی شیعری که‌می (نازاد صبحی و دانا صوفی و دلاور قه‌ره‌داغی و نه‌حمده‌ی مه‌لان) و چهند چیرۆکی‌کیش که‌می چیرۆکنووسان (ره‌نووف بی‌گه‌رد و نه‌حمده‌ی محمده‌ی نیه‌سماعیل و جلیل کاکه‌وه‌یس و جبار جه‌مال غه‌ریب و خۆرخن لویس بۆرخه‌یس)ن، خویندنه‌وه‌یان بۆکراوه‌ی له‌رووی ره‌خنه‌یه‌ره‌ خراوه‌نه‌ته بازنه‌ی توێژنه‌وه‌ی ره‌خنه‌یی و خویندنه‌وه‌ هه‌نگوینه‌کانی کاک نه‌وازد، ده‌قه‌کانیش له‌پاشه‌به‌ندی کتیبه‌که‌ وه‌ک شیعرو چیرۆک بلۆکراوه‌نه‌توه‌. نه‌م کتیبه‌ وه‌ک ده‌ق و ره‌خنه‌ به‌شداری له‌ کتیبخانه‌ی کوردی کردوه‌، که‌ له‌لایه‌ن چاپخانه‌ی ره‌نج له‌سه‌لیمانی به‌چاپ گه‌یا‌نراوه‌.

* کتیبی دوومی نه‌واز نه‌حمده نه‌سوده که‌ به‌م دواییانه‌وه‌ که‌وته به‌ره‌یدی خوینهران له‌ژێر ناوی (بی‌ری ره‌خنه‌یی هاوچه‌رخ) بووکه‌ کۆمه‌لیک وتاری وهرگیرداوی له‌خۆ گرتوه‌، وتاره‌کانیش می بیرار و نه‌دیپ و شاعیره‌ عه‌ره‌به‌کانی وه‌ک (ئه‌دوئیس و جابری و سه‌عید غانمی و د. محمده‌ی به‌رانه‌و ئیدوارد سه‌عیدو د. عه‌لی حه‌رب.. قاده‌ین جینی ناماژیه‌ نه‌م کتیبه‌ی کاک نه‌وزاد که‌مهرگیرداوه‌ به‌سه‌رچاوه‌یه‌کی گه‌رنگ ده‌زانری و ناشانایه‌تیه‌مان له‌ سه‌ر به‌وارو بی‌ری ره‌خنه‌یی هاوچه‌رخ له‌روانگه‌ی بیرارانی عه‌ره‌ب پێه‌به‌خشی و جینگای سود لی‌وه‌رگرتنه‌، نه‌م کتیبه‌ له‌دووتویی (226) لاپه‌ردها ده‌زگای چاپ و بلۆکردنه‌وه‌ی موکریان له‌مه‌ولێر به‌چاپی گه‌یا‌ندوه‌.

• رەنووڧ بېنگەرد و زۇربا لەباوھەشى ھەزەكاندا:

يەككە لەباشترین رۆمانەكانى (زۇربا يەكە بەم دوایيانە لەلايەن مامۇستای خۇشەمۇست (رەنووڧ بېنگەرد) ھە ، بەشپىرتىن شىئوھى و مرگىڧان كىرا بەكوردى، جىالەھەى كە كىتەبخانەى كوردى پىئوىستى بەدەيان و مرگىڧانى لەم شىئوھە ھەيە، زۇربا بەكوردى گرنگىەكى زۆرى ھەبوو بەتايەت بۆ ئەو نەوھەى دواى راپەرىن كە كەمترەتوان ئەزمانەكانى تەرە سود لەبوارو ژانەراكانى تىرى ئەدەب و رۆشنەىرى وەرگىرن، زۇربا و سەركە ھەيشە و ئەكەنى ژيان و سەراب و ویرانیەكانى گىڧانەوھەىكەن كە ناكەنى پەنەن و نەزىرەن لىئەو فەرنەين ، زۇربا لەروى زمانەو بەپىنى راپرسەكانى ئىئە وەكو (نەما) بەشىئوھەكى زۆر چاك و مرگىڧانراو، ديارە ئىئە ئەو زمان شىرىنى و جوانى بەخشىنەى مامۇستا رەنووڧىش بەو مرگىڧانەكە، ھەم بۆ ئەو دەرگىڧانەو كە شارەزايەكى فرەى لەزمانەكانى (فارسى و عەرەبى) ھەيە كە وەك خۆى ئامازەى پىنداو لەھەردو دەرگەكە سودى وەرگرتووە بۆ بەكوردى كوردنى، ھەم بۆ ئەو ئەزمونە دوورو دەرژەى كە مامۇستا لەبوارى چىرۆك نووسىدا ھەيەتى و شەرىن زمانى كوردووە.

*** دىموكراسىەت .. جىلاوازی و پىكەوھە ژيان)

ئاوى شەشەمەن كىتەبى سەتتەرى نەمايە كە بەم دوایيانە وەك كۆمەلىك وتارى نووسىن و مرگىڧانراو لەدوو توئى (203) لاپەرەدا، كەوتە بەردىدەنى خوئەران كە لەنوسىن و مرگىڧانى (ئىسماعىل كوردە) بوو.

